

બાધત્રી

પ્રો. હરિવંશભાઈ લાયાણીને —

આપેલું પ્રિયનું આ જે આજે કીધું સમાપન.
બાંગેયે ઉર પ્રેમથી, નમારું મરી સૂચન;
સન્મિત્ર ! તમ સદ્ગુણે સાંપડ્યું જ્ઞાનઅંજન.

ઃ લેખિકાની અન્ય કૃતિઓ :

૧. આપણું વિવેચનસાહિત્ય (૧૯૩૯)
(ગુજરાતી વિવેચનની ઐતિહાસિક આલોચના)
૨. કાવ્યસ્થાવન (૧૯૬૮)
(વિવેચનવેખાનો સંગ્રહ)

: હવે પછી :

૩. વિસ્થાવન
(વિવેચનવેખાનાં સંગ્રહ)
૪. નાવદીપ
(નિબંધસંગ્રહ)
૫. પર્યેષિતે પત્ર
(મધ્યમુદ્ધ)

અનુક્રમ

	પૃ. પૃ.
૧. બે બોલ	૧ — ૪
૨. સામગ્રી ને સંપાદન-પદ્ધતિ	૫ — ૧૧
(૧) હસ્તપ્રતનું વર્ણન (૨) પ્રતની લેખનગત વિશિષ્ટતાઓ	
૩. ચંદ્રો-ચંદ્રાવતી વારતા	૧૨ — ૫૦
(વિવેચન)	
૧. ચંદ્રો-ચંદ્રાવતી કથાસાર	
૨. ચંદ્રો-ચંદ્રાવતી વારતાનું કથાઘટકદષ્ટિએ પૃથક્કરણ	
ક. નાવકનું દેશાટન : પ્રયોજન	
લ. કથામાં અન્ય રોમાંચક ઘટકો	
મ. મહત્વનું કથાઘટક — સમસ્યા : પ્રયોજન	
પ. લગ્નોત્સુક પ્રેમીઓની બેપરવાઈ :	
પ્રથમ દર્શન વ. વ.	
હ. ગાપિર્લગ્ન અને ગુપ્તમિલન	
વ. તેનું પરિણામ	
ઙ. સર્ગો-સંબંધીઓનો ફિટકાર બદ્ધિકાર	
ઞ. વનવાસ કે દેશવટાની શિક્ષા — ૧૨નો આંકડો	
ટ. ગુપ્તમિલનની ઔધાણી	
ઠ. નાવકનાયિકાને સાહાય્ય કરનારા પાત્રો	
ડ. વિયોગશૂનાર	
ઢ. મહત્વનું કથાઘટક — પતિ સાથે ગુપ્ત	
સંબંધિ ગર્ભ ને સ્ત્રીને વેઠવી પડતી	
વિટબણ તાત્ત્વિક ને નુબનાન્મક	
દષ્ટિએ ચર્ચા	
દ. મળતા આવતા અન્ય રૂઢ કથાઘટકો	
૩. સામળનો કચાકનબ	

૪. ચંદ્રચંદ્રાવતી વારતાનું વિષયપુષ્કરણ	૫૧ — ૫૪
૫. ચંદ્રચંદ્રાવતી વારતા (મૂળપાઠ)	૧ — ૯૯
૬. ચંદ્રચંદ્રાવતી ક્રેડેલાક નોંધપાત્ર ઘટનાના અર્થ	૧૦૧ — ૧૧૧
૭. ગ્રંથસૂચિ	૧૧૨ — ૧૧૪

બે બાલ

અને ત્યારે, ૧૯૪૮ની સાલ હતી જ્યારે ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ વડોદરામાં ભરાઈ હતી તે પ્રસંગે, શ્રી પ્રતાપમિહરાવ ગાયકવાડે, પ્રાચીન સાહિત્યસંપાદન માટે રૂ. ૩૦,૦૦૦/ નું અનુદાન, ભારતીય વિદ્યાભવનને કર્યું હતું ત્યારે, ભવનના ગુજરાતી વિભાગના સંશોધનખાતાના અધ્યક્ષપદેથી પાઠકબાહેબે તેનું સંપાદનકર્મ સ્વીકૃત્વ લાભા સમયથી એ ક્ષેત્ર વિશેનું મને કૌતુક, ને તેનો શાસ્ત્રીય પરિચય પામવાનો મનોરથ, તેથી, એ પહેલાં એવી કોઈક કૃતિના સંપાદન વિશે મેં તેમની પાસે માગણી કરેલી મોઝા મોઝા છેક આજે — બરાબર વીસે વર્ષે હું આ કાર્ય કટકેકટકે હાથમાં લઉં — પણ મને સતોષ થાય એટલો મધન અભ્યાસ કરીને — પૂરું કરી થકી, તેની સસકોચ કૃતાર્થતા અનુભવુ છું

આ પહેલાં શામળની કૃતિઓનો મારો પરિચય જૂજજૂજ બાળપણમાં મિહાસનમંત્રીનીની રોમાંચક કથાના રમઘૂટ ભર્યા હતા કિથોરઅવસ્થામાં અવાર નવાર — તેના હાથે એ જાણ્યા વિના છૂંકછૂંક છપ્પાઓ વાગેલા ફેલેજના વિદ્યાર્થી તરીકે તેનું ‘ઉદ્યમકર્મસંવાદ’ ભાષી હતી ને પછી, પાછળથી, વિદ્યાર્થી એને શીખવવાને નિમિત્તો કેટલીય વેળા ‘મદનમોહના’ વાંચી, તો વળી, સાહિત્ય સેવનના કેવળ નિજનંદ ખાતર, વડોદરા-સાહિત્યસભાનો ‘શામળ અંક’ આપ હંચાએ ભાણી ગઈ આમ શામળ મા’ માટે સદતર નવો નહિ, છતાં, આ સંપાદનનિમિત્તો મનન કૃતિની નનેતસમા જે રમથી પ્રસંગવા મળ્યું, અને શામળનો જે કઈક સંઘત અનુભવ થયો, તે તો નવો જ ને કદ્ય છે

વર્ષોથી મારા મનમાં કથાનકપદાર્થના ત્રણ તરવો ને તેના પરસ્પરસંબધ વિશે વિચારપ્રવૃત્તિ ચાલ્યા કે છે એક છે Motive એટલે કે કથાનું કવિ અભિપ્રેત રહસ્ય તત્ત્વ જીવનદર્શન બીજું છે, Moral એટલે કે કથાનો ફક ઘટકાશ ત્રીજું છે, Motivationનો પ્રશ્ન એટલે કે તેમાંના પાત્રોના પ્રયોજનગમનિ લગતો પ્રશ્ન પણ, તેની જાણે પૂ નિર્ધારીત આ અભ્યાસ ન હોય ? તેમ, આ કૃતિનિમિત્તો મેં કથાના ફક ઘટકોની તપાસ કરવા માંડી ને Sathi Thompson જેવા પશ્ચિમીઓએ ઉપવેલા ભગીરથ અને શકવતી

મથોપનના Motif-Indexના છ દિગ્ગજો જેવા ગ્રંથો અને તેનું 'Folk tale' પુસ્તક, તેમજ The Ocean of Storiesનું જો Index-Volume—તેના પર, મને દિગ્ગજાન—કેવળ નજર નાખવા મળી તે જાણે, એ તત્ત્વવિષયક રચના જાદુઈ પાંજરનો ખૂંચી ગયા જેવો નહિ, પણ તેની ભાષા લાગ્યા જેવો, ભાવાન થયો ને વળી, તે પ્રયોગને સસ્કૃત પ્રાકૃત અપભ્રંશ શિષ્ટ નાહિત્યની કથાઓ જેવા મળતા, થોડું 'ભરતીમા ભગતા' જેવું પે લાગ્યું.

ઉપરાંત આ નિમિત્તે ખુ યામળની જા અન્ય કથાઓ વાચવાનો ધર્મ લાભ થયો. તેથી આ વાર્તાનું નુવનાત્મક મૂલ્યાંકન કરવાનું મમ્યુ અને તે રજૂ કરવા માટે વ્યવસ્થાના એક અનુભવમાથી ઉપક નાપડ્યું.

ગરે વર્ષે એન્થે કે ૧૯૬૫ ૬૬ના વિદ્યાર્વર્ષમા ગુજરાતમા નહીને પ્રવાસ કરતા, મહેસાણા જિલ્લામા ખૂબ ફરવા મમ્યુ ખેરવા, એ મહેસાણા જિલ્લાનું જગત્પ, પુનાત્તમ બાજુનું છેક અ રનું ગામ છે, ત્યાં, આશરે ૧૨ ૧૩મી સદીનું જૂનું ત્રિસમા નિદેશવ મંદિરેન મંદિર જેવું એ સૌન્દર્ય યુગની શિષ્ટપદ્ધતીનો નાનો થો નમૂના છે. ઉત્તર ગુજરાતમા નાનકી યુગની મંદિરો, સ્થાપત્યો ના જે ધાટીના છે, તેવો . પણ મ્યા રૂઝાલાવ, મોકેસાનું સૂર્ય મંદિર, વીસનગર વડનગરના તોરણો જેવા ભવ્ય સમૃદ્ધ વખતરો ? ને ક્યા આ ખેડવાનું તાર તાર સાધારણ મંદિર ? એ જ શિ પગેલી, છતાં કઈ કઈ રોનક નહિ—ખાન મ્યુ નહિ એવું જ યામળની આ ન્યાનુ લા પુ જ્યારે અભ્યાસ નિમિત્તે યામળની અન્ય કથાઓ વાંચી, ત્યારે ચંદ્રચંદ્રાવતી વિશે આ ભાવ થયો મને થયું, મનમોહના, નુરબાહાનેડી કે સિદ્ધાનન બચીની—ખાન મ્યોને તેમાથી અવગ પાડીને સપાતિત કરવી ભદ્રાભામિની જેવી વચ્ચક ને રંકુવ સ્થાપ્તરોવાળી કૃતિઓ ક્યા ? અ ! નંકુવ નહિ ને તાદી છતાં ધાટીથી એવી પદમાવતી વાર્તા ક્યા ? અને તેના અ પસરવ અનુસર્જન સમી આ ચંદ્રચંદ્રાવતી મ્યા ? પ્રમુત મ્યામા, 'પ માવતી'ની જેમ મળતા આવતા ન્યાનમ્ના ઠાંપા ઉપત્ત, નમત્યા આમ્યા વધનો વ. નિરૂપણીનિ—અધુષ કરીક મળતું આવતું છે, યામળની વ્યાખ્યાનનો જે જે અસમાન જેમ ત્યા તેમ અહીં પણ છે—નથી, અમ નથી અને છતાં નુષક એવા ન્યાનત્વ વિનાની તે એક સાધારણ વાર્તા છે, મું કામ ? ને અહીં કૃતિના અવલોકનમા જણાવ્યું છે.

આ નિમિત્તે મને થોડે જાણ-જેખ ભારતીય વિદ્યાભવન તત્ત્વા માટે અભ્યાસનિમિત્તની આ જ્ઞાનસાધના અંગે અને પ્રમ ઉપકારક બની છે, તેને ન સંભાડું નો નજુલો જાણી તેને ઉપક્રમે, સાંત્વિય ધારિદ નરકથી મને આ

સંપાદનકામ મગ્યું હતું ને, તેના વિદ્યાર્થીને ને અગ્રતન ગ્રંથમામગ્રીવાના ગ્રંથાલયમાથી, વિદ્વાન ગ્રંથપાત્રે ડો પંચા તેમજ અન્ય સભ્યો પાસેથી, 'માગ્યા મેલ વરગે' તેવી વિરલ છતાં મહાભાગી ગ્રંથમુલ્યા, મને સાપેથી છે. પાઠકમાલેન બાદ, એ સંસ્થાના સચોદનવિભાગના વિદ્વાન અધ્યાપક તરીકે તથા શામલ ગ્રંથાલયના સામાન્ય સંપાદક તરીકે, મી હરિવંશભ બાપાજી મને આ કાર્યમા મિત્રભાવે મદદરૂપ બન્યા છે. વર્ષોથી આ કૃતિનો અભ્યાસ કરવાની પ્રવ્રા હચકા છતાં અવગેગને કારણે કૃતિ પરી રહેતા, થયેના મારા મદોન્સાલમાંથી મમતાભાવે તેમજ પૂરું કરવાનું સૂચવી મને મુક્ત કરી હતી અને આ કાર્યમાં પ્રેરી હતી પ્રેરી હતી જ નહિ. તેમની આ ક્ષેત્રની અદ્યતન નિપુણતાનો, — મિત્ર જેટલાં અગતભાવે આપી શકે તેટલો — માર્ગદર્શનદ્વારા મને લાભ આપેલ છે એ આભારવચનના ઈપત્તુ પ્રતીકરૂપે તેમને આ સંપાદન અર્પણ કરેલ છે.

તો વળી, ભાઈ ભાદામીની મુનઈ ખાતેની ગેરહાજરી કારણે, એક બીજા અધ્યાપકમિત્રનો લાભ મળ્યો છે. ભાઈ ભાદામીની જ રાવનરી ઉકળના તેમના મહાનિર્ભય—વિદ્યાર્થી અધ્યા ડો જનક દવે ઉજ્જવ રીતે આધ્યાપક બનેલા છે એક તો તેમના અચાલ અભ્યાસના એ મુદર ગ્રંથની હસ્તપ્રત જોતા મને આ કૃતિના નિશ્ચિત પ્રકારના સંપાદનની દિશા મળી છે અને તેમની સગે અવરનવર ચર્ચા કરતાં મને તેમના એ અનુભવનો લાભ મળ્યો છે.

વર્ષો પહેલાં પાઠકમાલેએ મારી રુચિ અને પરિસ્થિતિનો જાણ કરી, આ મધ્યમ કદની કૃતિ મને અભ્યાસઅર્થ આપેલી હતી અને તેમના કઈક માર્ગ દર્શનનો મને લાભ પણ મળેલ. પણ ત્યારબાદ પ્રસ્તુત શામલ ગ્રંથાલય સભાથી, તેમની જે કૃતિવાર અ પામરી ને અમૂન્ય એવી ખાનગી નોંધ મળતાં, આ કૃતિની સમીક્ષામાં લાચી સૂઝ મળી રહી છે તેમજ વત્તાવપનીસી, બરાસ કસ્તૂરી ચદ્ર ચંદ્રાવતી, પદમાવતી નંબરીતી મદનમોહના, બનીશ પુતળી સૂઝાનહાતેરી, વ કૃતિઓની નોંધદ્વારા તે તે કથાના અને તેમાના રૂઝ કથાપટકના મૂળનું સૂચન કરેલું છે. કૃતિઓ વિશે જુવનાત્મક સૂચનો પણ છે દા ત ચદ્ર ચંદ્રા વિશે નોંધ —

“ઘણે ભાગે સમસ્યા અને પ્રાસ્તાવિક છાપ્યા”

“‘ઓરિસા જગનાથ’ ૮૭૫ ની કપીમા આવે છે ઉરિયા કે ઓરિયા હાય?” તેમજ સહાય દાખવેલ છે તો વળી ‘પદમાવતી’ વિશે કહેતાં ચદ્ર ચંદ્રા નો આ મુજબ ઉત્તેજ કરવો છે.

“પદમાવતીની વાર્તા કેટલીક બાબતમા ચદ્ર ચંદ્રા ને મળતી આવે છે ચંદ્રા

પદ્મા મુ નિર્ભય અનુકરણ હોય તેમ લાગે છે બન્નેમાં સખ્યાનંત સમગ્રાઓ
પદ્માવતીની વચાટે ચાલી”

હજી આગળ પદ્માવતી માટે,

“નારી ગણ્યા વાચવી નમે તેવી આની નાથે નરખાવતા ચટ્ટ-ચટ્ટ અને
મદનમોહના જાળી બચાન કર્ણુરી વાર્તા રચમા આના કરતાં વધીઆતી પણ
પદ્માવતી તેના કરતા પણ વધારે સારી છે ”

અન્ય કૃતિઓ વિશે કઈક વિશેષ નોંધ છે મને, આ કૃતિની પદ્માવતી
અંગે તુરના કરવાનું તેમની નોંધ પછી જ સૂચવુ હતું તેનો મજાલ — અને
વળી નકરુણ — ઉલ્લેખ થટે •

માન માટે આ અભ્યાસનો બધો સમય જ્ઞાનપર્વણીના પરમ આનંદ નમો,
તે કેમ ભૂતું?

જોઈનેજ મિ ઈંગ,

૭ એ વાપાટી ગેડ,

મુનઈ ૭

તા. ૯ પ '૬૮

હીરા રામનારાયણ પાઠક

સામગ્રી ને સંપાદન-પદ્ધતિ

(૧) હસ્તપ્રતોત્તું વર્ણન :

પ્રખ્યુત દૃતિ ચદ્ર-ચંદ્રાવતીને માટે, તેની એક મુદ્રિત પ્રતના સંપાદન હરગોવિન્દદાસ કાશવાળા પ્રસ્તાવનામાં જણાવે છે, “એ વાર્તાની ઝાઝી નકલો થઈ નથી” (પ્રસ્તાવના પૃ ૧) દૃતિની કુલ નકલો છે ત્રણ તેમાંથી બે મુદ્રિત અને એક હસ્તપ્રત આ હસ્તપ્રતનો આપણા સંપાદન અર્થે અહીં આધાર લીધો છે

પહેલી, કાવ્યદોહનવાળી છપાયેલી નકલ ઉપરથી નથી. તેથી હરગોવિન્દદાસે ખુદ કાવ્યદોહનને જ ‘પ્રત તરીકે’ ઓળખાવવું છે એટલે કઈ પ્રત પ્રમાણે પાઠ તૈયાર કરવામાં આ પો છે તે નક્કી થઈ શકતું નથી

બીજી, છપાયેલી નકલ છે હરગોવિન્દદાસ કાંગવાળા તથા નાથરાકર પૂજારાકર શાસ્ત્રીએ સહસંપાદિત કરેલી તે તે મુદ્રિત થઈ છે અને ૧૮૯૧માં, અમદાવાદ આર્થોદય પ્રેસમાં ‘પ્રાચીન કાવ્યમાળા ત્રિમાસિક’—અંક ૧ લો, વર્ષ ૭ માં રૂપે ૧ ને તેની પ્રત ઉતારાઈ છે સવત ૧૮૪૫ માં હરગોવિન્દદાસે પ્રસ્તાવનામાં માલિની આપેલી છે તે મુજબ આ નકલની હસ્તપ્રત, નડિયાદ તાલુકાના ચક્રવાતી ગામમાંથી શુકલ ભોખાભાઈ શિવરામે મેળવી આપી હતી અને હરગોવિન્દદાસે તેનો આધાર લઈ સંપાદન કરતા, પુસ્તકના પાછળના ભાગમાં પોતાની નકલના પાકો જોડ, ૧ કાવ્યદોહનના, તથા ૨ ગુજરાત વનકિપુત્ર સોસાયટીવાળી હસ્તપ્રતના—એમ ઉભય પાત્રો સરખાવી જોયા છે હરગોવિન્દદાસ નાથરાકરની આ મુદ્રિત નકલને આપણા સંપાદનઅર્થે નુવનામક ઉપયોગ માટે લેતા, તેને ‘૬’ સજ્ઞા આપી છે

જ્યારે ત્રીજી છે હસ્તપ્રત જેનો આપણા સપાદનઅર્થે આધાર લીધો છે તે પ્રત ખુદશત વિદ્યાનભામાથી મેળવી છે અને ત્રી કે ત્ર શાસ્ત્રીએ જણાવેલી ઇકીકત મુજબ, ગુજ વર્ના સાસાપટ્ટીએ પોતાના લલિયા ગોવિંદરામ પાસે સ ૧૯૮૦ ૨૦ ની આસપાસ ઘણા ગ્રંથોની નકલ મ્યારી, તેમા આની આખી કરવી નમ્વનો જે નમાવેલ થા છે પણ હગોવિંદદાસ ગુ વ સો વાળી પ્રતનો પ્રસ્તાવનામા અધૂરી તરીકે ઉલ્લેખ થ છે* પણ આપણી પ્રત, કલ્પ તેમ આખી છે, જે આર્થી મુદ્રિત સ્વરૂપમા પ્રતીત થશે. એટલે પ્રશ્ન થાય છે કે પ્રસ્તુત આધારિત નકલ, અને હગોવિંદદાસે ઉલ્લેખેલ ગુ વ સો વાળી પ્રત, તે એક જ કે કોઈ બીજી? હગોવિંદદાસે તેમના સપાદનના અત ભાગમા મગજોદનના ઉપરાંત ગુ વ સો વાળી પ્રતમાથી 'પ્રતપાત્ર' નોંધ્યા છે તે, અને ગુ વ સો ની પ્રસ્તુત ૧૧૩ ન આપેલી પ્રત, કે જેને આધારે પ્રસ્તુત વાવના તેણ થઈ છે, તેના પા ૧ મળતા છે એટલે પૂરતો ભભર છે કે 'હ' માંનેની ૭ વ સો ની પ્રત અને અર્ધી ખપમા લીરવી ગુ વ સો ની પ્રત બન્ને એક જ કે એક જ કુવની હોય. હગોવિંદદાસે તેને અધૂરી કેમ કહી, જે પ્રશ્ન અણુઉત્થા સહે છે વિશેષ તો તેની નકલની સાલ અનિશ્ચિત લાગતા ઉલ્લેખથી પણ તે કઈ પ્રત, તેનો ખુદાતો થઈ શકતો નથી જે હોય તે. પણ આપણે ગુ વ સો વાળી આપણી પ્રતને 'વિ' સહ્ય આપી છે અને 'વિ' ના 'હ' જે નુવના ભક અખ્યાન થવ છે કાજ પોદનની નકલ ઉપરથી ન હોવાથી હોડે દીલ છે

'હ' વાળો મુદ્રિત પાઠ અને પ્રસ્તુત હસ્તપ્રતવાળી વાવના બેયની નુવના મનાર જે થક્યે કે 'હ' કૃતિની ભાા અને જેણી મૂળના રહેવા ન હોા, તેનું આધુનિકીકરણ થયુ છે અર્થાત્ ન તર શાસ્ત્રીય સપા ન નથી મપાડકના અન્ય સપાદનો જેણ જ છે એ કારણે, તે નકલની પાછળ આપેલ ભેમાથી જે કાજ પોદનવાળી પ્રતના નુવના મ્ પામ, તેની નકલને અભાવે, તેના પર કેટલો વિશ્વાસ રાખવો તે નક્કી થઈ શકતુ નથી, અને તેથી તેનો ઉપયોગ કરેલ નથી.

આપણી હસ્તપ્રતના સ્વરૂપ અંગે થો ૧ પરિવચ આ હસ્તપ્રત પુસ્તકકારે હોડે પૃથાનુસાર સખ્યા છે, પત્રાનુના નથી. હસ્તપ્રતનું માપ નીચે મુજબ

* જુઓ સામગ્રમકૃત ચદ્ર ચદ્રાવતીની વાર્તા (પ્રાચીન ઇન્ડિયા ત્રિમાસિક અ ૩ ૧ ૧૧ ૭ થુ) પ્રસ્તાવના પૃ ૭ "બીજી પ્રત ચક્રવાતીના શુ ચ બીખાનાઈ નિવરામે મળવી આપી છે જે બ પ્રત ન મળી હોત તો ય વ મો વાળા અધી પ્રતથી આ પુસ્તક હાંથી સખત નહિ પડેલી પ્રતની નકલ સોસાયટીએ કર સાવમા કરાવી છે તે જણાવ્યુ નથી"

૧.	૨૧	સેન્ટિ	મિટર	લાબાઈ
૨	૧૩	"	"	પલોનાઈ
૩	૩	"	"	હાલિથો - જમણી બાજુ
૪.	૨	"	"	હાલિથો - યાબી બાજુ
૫	૨૫	"	"	હાલિથો - નીચેની બાજુ
૬	૨૫	"	"	હાલિથો ઉપરની બાજુ

ઉપર ઉલ્લેખિત છે તે માપનો, પ્રત્યેક પાનને આગળપાછળ બન્ને સ્થળે ને પાનની ડાબીજમણી બન્ને બાજુ હાલિથો છે, જે સાધારણ લાલ પલાળેલા કકુના આરેખનો જેવો રંગ લાગે તેવી યાદી વડે, બેવડી લીટીથી આકેલા છે હાલિથાખ તમામ પાનને કમાક આપેલ નથી ઘણે સ્થળે છે, કેટલેક અંગે ખાલી છે અને જ્યાં પ્રત્યેક પાનને કમાક નથી ત્યાં મોટે ભાગે એક બાજુ છે, એક બાજુ નથી આમ આગળપાછળની પાનસંખ્યા એકને કારણે બીજાની નિશ્ચિત ઘઈ જાય છે હસ્તપ્રતના કુલ પાન ૧૮૦ છે જ્યાંજ્યાં પાનના કમાક છે, તે પ્રત્યેક કમાકની અડધેપાડે બબે મળી કુલ ૪૬૬ મૂકેલા છે

કાવ્યપદ્ધતિને અંતે પાન ૬૬ છે. પ્રત્યેક વરણને અંતે મોટે ભાગે બે, તે કવચિત્તુ એક વળી પૃષ્ઠાકની જેમ છપો, દોહો અને ચુપાઈ જ્યાં થાનુ થતા હોય ત્યાં ઉપર તે લખી, તેની આગપાસ બન્ને બાજુ બબે લાલ યાદીના ૬૬ છે દુણ ચુપાઈ સજ્જાનો ઉલ્લેખ પાન લાલ યાદીથી મળેલ છે ક્યારેક છપો દુણો વ અલગ ખડખી શરૂ થાય છે ક્યારેક પાનામા જેમ પૃષ્ઠાક નથી, તેમ હાલિથાની લીટીઓ પાન નથી, રહી ગઈ છે કવચિત્તુ હાલિથાનુ માપ ઓછુવધુ હોય છે આમ ત્રીસવટભરી ચોકનાઈ ઓછી જમણ છે

એવી જ, હાલિથાની ઓછી કાળજીને કારણે ઘણે સ્થળે સરનચૂકમી અમર પડી ગયા છે જે આપણે નેચાર કરેલ વાચનામા ઉમેરી લઈ તેન () ગોળ કોતમા મૂકેલ છે કયાક કયાક આખી પદ્ધતિઓ પાન પડી ગઈ છે ત્યાં 'લ' વાચનાની મદદ લીધી છે

હાજી વેળા હાલિથો એકને બદલે બીજે સ્થાને અનુસાર મૂકે છે એકનો એક શબ્દ પુનઃગવનિત થતા જુદી જોડણી થે બનાવે છે 'થ'ને બદલે 'સ' આવે છે આવી ચૂકે છે છતાં એકદંટે જેના હાલિથાના અગરો મોટા મગેડાર સુંદર નુવાચ છે

પ્રસ્તુત હસ્તપ્રતની ગણેશ સ્થાપતિ ૧૬ ની છે સામાન્યપણે પ્રત્યેક પકિતમાં ૧૧ થી ૧૫ અંગો આવે છે પ્રતમાં, જે અંગો કે કાનોમાત્રા સંગતચૂકથી ખોટા લખાયાં હોય ત્યાં તેને રદ કરવા માટે ઉપર બે ટકી છૂટી લીટી ઊભી કરે છે તો જ્યાં આખો શબ્દ પડી ગયો હાય ત્યાં ઉમેગસ માટે ૪ આ મુજબની સલાહ રી, બહાર લાગ્યામાં તે શબ્દ મૂકેલ છે

પ્રસ્તુત હસ્તપ્રત - આખી અકબચ હતી. પણ તેનો કાગળ જર્જરિત હતો. એમ જણાય છે કે આ પહેલાં તે જર્જરિત અને બટકણો સંભવિત જાતાતા, અમુક ભાગને નાચવી લેવા પારદર્શક કાગળની પટ્ટીઓ ચોટાડવામાં આવી હતી તેવા ભાગ દીક નચવાયો છે પણ અપાદનાર્થે ઉપયોગમાં લેતાં બાકીનો ભાગ દાખલો જઈ કમ્પોઝિટી કાગળ ખરતો જતો હતો. એવા મૂકેલી પૂરણપાત્રીની જેમ, પાનું ઉલટના કે ઉથલાવના ભાગી ખગખગ ટુકડા થઈ જતા હતા. ખાન કરીને ૩૬ થી ૧૫૬ કરી મુવીનો ભાગ સવિશેષ જર્જરિત હોઈ, કેવળ 'હ' ની પ્રતનો ઉપયોગ કર્યા છે તે પ્રમાણે, 'વિ'ના પાદ દાખલો જ્યાં જ્યાં ખાલિ થયેલા છે ત્યાં 'હ' પ્રમાણે પાદ ચાલુ રાખ્યા છે

આધારિત હસ્તપ્રતમાં સામાન્ય રીતે કરીનો સંખ્યાક અપાયેલ નથી. ક્યારેક ક્યાંક છે તેમાં સરતચૂકથી ખોટા સંખ્યાક છે તેથી કરીને આ કૃતિની વાવના તૈયાર કરતા હરઓવિન્દદામવાળી વાવનાનુનાર કરીઓનો સંખ્યાક આપેલા છે જે, કૃતિની આરંભિક કરીથી તે અંતિમ કરી નુધી મગન (Funnant) અપાયો છે એ દષ્ટિએ પ્રત્યેક ફુલ ચોપાઈ છપાની અકબચ ઘટકલેખે ગણના કરી છે એ મુજબ કુલ ૭૪૭ કરીઓ છે તેમાં ૧૪૧ અને ૧૪૩ એક જ કરી છે એટલે ૭૪૬ કુલ સંખ્યા છે

(૨) પ્રતની લેખનગત વિશિષ્ટતાઓ :

આ કૃતિનો પાક તૈયાર કરવામાં બંને વાવનાના મહત્વના પામનતરો નોંધ્યા છે શબ્દની જોડણી વ. પ્રતની જે વિશિષ્ટ પ્રકારની લેખનરીતિ છે તે, તે નમયની બોવાતી ભાષા અને લેખનપદ્ધતિને કારણે હોઈ, પ્રસ્તુત કૃતિમાં આવના શબ્દોમાં કે-પાક વ્યાપક વલણો જે તારવી થકાય છે, તેનો ખ્યાલ આપવાની દષ્ટિએ અહીં નોંધ કરી છે અહીં ઝીલાઝીલા તો અનેક પાર વગરના લાન્ડિંગ ફેરફારો છે, અને એ- શબ્દ અને- રીતે લખાશેવા મને છે પણ આ- માત્ર જે લેખનબિદા કર્મ- અથવા તત્કાલીન ઉચ્ચારણ માટે જે સૂચક લાગ્યા છે તેમના પ્રતે જ આગતી ચીંધો છે શબ્દની સામે રી કે છપાના કમ દર્શાવ્યો છે

‘ ય ’ કાર

(૧) ધણુંખડું આગલી ભૂમિકાના ‘ ઇ ’ કારને સ્થાને ‘ ય ’ કાર મળે છે. અર્વાચીન શિષ્ટ ગુજરાતીમાં તે નથી. પણ કેટલીક બોલીઓમાં તે જણવાઈ રહ્યો છે. દા. ત. અલખત્ય (૧૭), વ્યવેક (૧૮), વ્યવેક (૧૮૭), શ્રીપત્યસાય (૧૯), ભામ્યની (૧૯૫), કમ્યની (૨૪૦, ૪૧૨), બેલેન્ય (૧૭૮), માલાસ્ય (૧૭૮), નમ્યો (૧૮૭), છત્ય (૧૯૩), કસ્યે (૨૦૩), ત્રપ્ય (૨૧૨), માધ્ય (૨૨૫, ૨૫૨), આગલ્ય (૨૩૯), દાખ્ય (૨૫૬), નેલ્ય (૩૬૪), પમત્ય (૧૦૬), એકાત્ય (૫૨૯), ગણપત્ય (૮), નીધ્ય (૮), ગત્ય (૩૭૭), ભ્રાત્ય (૭૦૮), અત્ય (૨૭૪), જત્ય (૩૭૨).

(૨) આગલી ભૂમિકાનો ‘ ય ’ કેટલીકવાર ‘ યે ’ રૂપે મળે છે. અને તેની અસર નીચે આગળના ‘ અ ’ નો ‘ એ ’ થઈ જાય છે. દા. ત. જોયેદેવ (૫), લોયેલ (૨૪૮), વાયેક (૨૭).

(૩) કોઈવાર મૂળમાં કશું ન હોય ત્યાં ‘ ય ’ ઉમેરાયો છે. ધણુંખડું આવો ઉમેરો ‘ એ ’ સ્વરની પૂર્વે થાય છે. દા. ત. નેજપુત્ર (૨૧), પૂજેત્યે (૩૩), વ્યેપ (૪૦૧).

(૪) ‘ ઇ ’ કાર પછી આગલી ભૂમિકામાં જ્યાં ‘ ય ’ કાર હોય છે અને જેને સ્થાને અર્વાચીન ગુજરાતીમાં ‘ ય ’ કાર મળે છે તે અહીં જૂના રૂપમાં જ પ્રાપ્ત થાય છે દા. ત. ગરુયો (૧૩), કુયર (૩૫), વરુયો (૬૩૫).

‘ હ ’ કાર

‘ હ ’ કારની અસર નીચે, શબ્દના સ્વરૂપમાં વિવિધ ફેરફારો થાય છે.

(૧) કેટલીક વાર ‘ હ ’ કારની પછીના સ્વરનો પ્રભાવ આવવા અક્ષરના સ્વર પર પડે છે દા ત. મેહીમાયે (૧૫), સોહૂ સોહૂ (૧૮, ૨૩૭, ૨૪૫), બેલેન્ય (૧૭૮), બોહો (૧૭૮), માલાસ્યે (૧૭૮), કોહીને (૨૨૮), માલાસાને (૨૨૮), ત્રોહો (૫૧૮), નાલાયા (૪૯૭)

(૨) કેટલીકવાર આવવા અક્ષરનો સ્વર પછી આવના ‘ હ ’ કારમા રહેવા ‘ એ ’ કારને બદલીને પોતાના જેવો બનાવી દે છે દા. ત. ચેલેન (૨૫), મોહો (૧૮૪)

‘ ન ’ કાર પછી કેટલીકવાર ‘ હ ’ નો પ્રભેપ થાય છે દા. ત. સાલાલાન (૧૭), માલાસ (૨૧૯), નવસેલેરો (૨૪૮)

‘પ’ કાર

‘પ’ ને ‘પ’ તરીકે અને ‘ખ’ તરીકે (તેમજ ખ ને ‘પ’ તરીકે) લખવાનું મનમગ્નીન પ્રતાનુ વચ્ચે જાણીનું છે વિશેષ નોંધવા જેનું એ છે કે ઘણામરુ ‘પુરુષ’ ‘પુરુષ’ (૭૪૧) એમ લખાયેલા મળે છે ઉચ્ચાત્મ ‘પુરુષ’ લોવાનું જાણી છે એ જ પ્રમાણે ‘વરણ’ (૧૦૬)

‘ક્ષ’ કાર

આગલી ભૂમિમતી ‘ત’ ‘સ’ તરીકે ‘ખ’ તરીકે, ‘ધ’ તરીકે, ‘ધે’ તરીકે, ‘ખ’ તરીકે એમ વિવિધ રૂપે મળે છે દા ન પરતસ (૨૦૮), સાતાસાત (૨૭), નીખ્યા (૪૫૬), અખે (૨૧૦), વૃખવે (૨૪૫), રખસ (૨૪૭), અતીખ (૩૪૬), ભખક (૨૧૭), ખેમ (૧૦)

‘ર’ કાર

- (૧) કેટલીકવાર છૂટો ‘ર’ કાર આગલા વ્યંજન સાથે જોડાઈ જાય છે દા ન પ્રમારથી (૧૬), વારે (૨૩૧)
- (૨) કેટલીકવાર પાછલા વ્યંજન સાથે જોડાય છે દા ન તર્ત (૩૭૩)
- (૩) કેટલીકવાર જોડાયેલો ‘ર’ કાર છૂટો પડે છે દા ન પ્રમારથી (૧૬), પરતસ (૨૨૮), ફ્રજેધન (૩૦૮), નમગ્ધ (૧૦૦), પરમમમુ (૧૦૦), મુરજાદા (૨૪૭)
- (૪) કેટલીકવાર આગલા નાથે જોડાયેલો ‘ર’ કાર છૂટો પડી પાછલા સાથે જોડાઈ જાય છે દા ન ભર્મ (૧૧૬)
- (૫) કેટલીકવાર તેથી બિવટું — પાછલા નાથે જોડાયેલો ‘ર’ કાર છૂટો પડી આગલા સાથે જોડાઈ જાય છે દા ન સૂચ (૨૪૨) કટપ (૨૬), રખ (૧)

‘ક’ નો ‘ગ’

મન્ન (૨૦૩) હકીમન (૧૮૧) પુસ્તક (૩)

અનુવાદ

- (૧) અનુનાસિક વ્યંજનની પૂર્વના સ્વરને અનુનાસિક-સ્વાનુ વ્યાપક વચ્ચે દા ન લં (૩૨) ગખસ (૨૪૩), ગખસ (૨૪૫), દેપસ (૨૪૫),

પલ્લાંસુ (૨૫૧), માંનુ (૨૧૩), કાંમ (૬૦૫), કલાંસુ (૨), ભાંમાડ
(૫૩૭), સાંમા (૩૬૭), નિધાંન (૩૭૩), નિધાંન (૩૮૮), હાંમ (૬૦૫),
તંનયા (૧), કાંમની- (૪૧૨), પંનર (૨૨૯), પાંસુ (૨), વાંસી (૨૯).

(૨) કેટલેક સ્થળે અંન્ય અનુસ્વાર નથી મળતો. દા. ત. માંનુ (૨૧૩),
સરીખડુ (૧૬).

પ્રતોની લેખનસીતિનાં જે થોડાંક વલણો નારવ્યાં છે તે ઉપરથી જોઈ
શકાયે કે સામાન્ય રીતે જે વલણો ગ્રામજની બીજી કૃતિઓની ઉસ્તપ્રતોમાં તથા
તેના સમકક્ષીનોની કૃતિઓની ઉસ્તપ્રતોમાં મળે છે, તે જ અહીં આપણને મળે છે.

ચંદ્ર-ચંદ્રાવતી વારતા

(વિવેચન)

શામજે પગપાના ન્યાનકો વડે તેને પોતાની રીતે કુટિયાની મૂંઝા છે એ કુટિયાના એક કામ, તેની વાનના ફક ધનશાની એકલ પનલીનું છે એ ફક ધનશાની વાક મામિક નાના છે — ત્યાં ૨ વિલમલ ને તેથી વિશિષ્ટ નામ પ્રીયતા છે તમારની રૂઢિતિએ તેમજ માનવસ્વભાવની દ્રષ્ટિએ તે ઘટકો માનવસ્વભાવ માનવજીવન વ્યાપાગે અને નમાજના વાવ- જાન તબરનાર રનકાવ નમા છે તેમા મોઈ વિગતન જેનું — તાજુબીનું તત્ત્વ પ નું છે અવાઉદીનના 'જાદુઈ વિચાર' જેવું તેનાથી ખૂબી જનું ગુફાનું વાક્ય ને નાપ ના બાર જેવું એમા માનવજીવનનું રા રસ્તમય તત્ત્વ પ નું છે ચંદ્ર-ચંદ્રામાં એવું મામિક રૂઢિતિએ ન્યાનક ન્યું છે? અને હાથ તા તેને ધાગલ મરનું કથાવસ્તુ તની નમ્બના મ્યામેલા છે તની વમનાથી પરથી, એ વાતાનું મૂન મી સમય આપલ પ્રથમ તો તેની વાર્તા જોઈએ

૧. ચંદ્ર-ચંદ્રાવતીનો કથાસાર:

મીલ્ડ લેશના મીપનસને ચંદ્રેન નામનો એક બીજીનવમણો કુવર હતો ભાવતગવણથી પ્રસારી તેમ અ ન તીરથની પિતા નમય રજ મા પી ને વિલાય લીધી. સાય લીધો મિત્ર, પ્રસાનપુત્ર લ્યલેશની જાગાએ જતા, મીનનસગ રાજના મીમલા પા સમાં આવ્યો. અહીં સાન દિવ ૧ રહી શિવપૂજન રી, તે આગળ જત્રા રવાનો હતા નગર પ્રવચનાર્થે માના નામની માવસુ મળી. કા'ક 'રજાબીજ' માની લ્લાનન મ્યું ન પાનાને ઘેર લઈ ૧૬ શિવપૂજન ન્યા વિના મુખમા કથુ ન મૂંઝા] તન નીમ હતું તેથી દરનિચકા રી. માના બોલી "આને આ ત્વવા છે રજાની કુવરી ચંદ્રાવતી પલ દર્શન કરવા ને વર માગવા આવશ્ય તને ૧ લાનનું નીમ છે ત્યાં કુ નપા જાતે"

કુવર તો તેન જવા માગ માગિ ૧ જાન બેગે કુવરી નીકળી ને 'માલના બાલ વાગ્યા' — 'વિત્ર લખ્યા હા ચમિત જાતે' થઈ નવા. ન જાગાગા તી

ભુ-યો 'નોધાર-આધાર' ગદાશિવની ઘણીઘણી માનતા માની, કુ વરી મેળવવાના મનસૂબા ઘડવા લાગ્યો

એમ કરતા સાત દિવસ પૂરા થયા વળી સામો રવિવાર આવ્યો કુ વરે ચદ્રાંને મળવા ઉપાય કર્યો પત્ર લખી કુ વરી આરે તે પહેલા મલાદેવના હિંગ પર મૂકી આવ્યો

ચદ્રાં આવી કાગળ દીધે તેવો લીધો વાચ્યો 'પ્રાણ પરવશ પડ્યો' એ તા વિમાસસુમાં પછી "અરે! આ અહીં લાવ્યુ કોણુ?" પત્રથી જાણ થતા, "એ કુ વરનું નામ ચદ્રક ને માડુ છે ચદ્રાવતી મેળ ના મળે છે તારા, મમસ્થાઓના ઉકેલ માટે "જે પૂછવું કે" માહડુ તે મારો ભરતાર" એ પ્રતિજ્ઞાથી ચદ્રાં ની તપાસ કરવા મળી

ચદ્રાં ને થયુ "જાતકારણે આવિયો ઉગરો જેમ પીંપગધાન" છુ એટલે હમણા તો જાઉં "નાસરવાસો શોભિત લાવયુ" ત્યાં વાત ચતુર માથણુ ચદ્રાં ની ચિંતા કળી ગઈ કુ વરને 'બીજ સાત દિવસ રહો', તેમ કહ્યુ ને ચદ્રાં ને મળવા જવા નેપાસી કરી, ભેટ-બોગાદ સાથે

" ગુથી ચોલી ફૂલની ગુથ્યા ચરણાંનીર
ગુથી ચાદર ચોગમા ગુથી પદાગા પાટ "

ને એમ,

" ભેટ લઈ ગઈ ભાખ્યની ચદ્રાવતી ચદ્રા આપ "

જેઈ, ચદ્રા બોલી,

" ભવે આવી ગુ ભાખ્યની ભવે લ્યાવી ભેટ
એ પૂજા મોકલું પાપરી જાણ શિવશક્તિન દેક
જમ્હે-યે ઘેર સ્વામી સેજ પર નાચી સાથે હોવ
તે ફૂલ પલગે પાગરે લહે લાખિયો લાગાઓ "

પણ,

" અભાર સુગુ એકવા એસા વૈભવ અપાર
એ ન્યો ર સર્વ શોભશે જસ ભટ્ટીશુ ભરપૂર "

વળી, સમસ્થા છોડે તે વર, બીજ ભાઈભાપ તે પછી, "કાલે એક ઝોતુડ થયુ" ની વાત કહ છે માતા ખાત્રી આપે છે, એ જ "સ્વામી તમારો શિવજીએ" એમ સમજે ને જરૂર પૂછેલી સમસ્થાના જવાબ આપશે "માટે એની ખોજ જ કરો, એ વરને તમે નિશ્ચયે વરો" કુ વરી કહે, 'પણ એનો

ઉપાધ શો? ક્યા ક્રીડક નગરી ને ક્યા શીમેલા પાઠ્ઠુ? — “યત જોજનનો આતંગ” માલમ્ પારમ આપી સૂઝકો પાડે છે ‘મારા એક ગાર છે “પ્રનિડત” એક માસમા મગાવી આપું પત્ર”. પછી કંઈ?’ ચંદ્રા એ ૩૨ જોટલી “સાપી સમન્ધા, નોર ૧” લખી પત્ર નેવાર કર્યો માનાને આખા

આમ માનાનાં તા મેળવવાનો નેવ આપી ઘેર ગયા “બાધવ” ના હાથમા મૂકતાં બોલા “બત્રીત સમસ્થા બૂઝ્યો તો પરમે પ્રેમદા પેર” નહિતર નહિ ચંદ્રસેને પત્ર લીધા, માથે ચણ્યો ને આત્મગદ્ગાપૂર્વક બાળ્યો “એહ કન્યા મેં તો વરી, કલ દેશે જુનદીદ” વળી ખુમારીથી બોલા, ‘જેના જય તું નોંધે છે, તે પૂત્રી જ જામે છે? કે પછી કહી પમ્ ? હું એનું પારખુ લઈશ’ પત્રમા “હ્યાપમ દસ્ત (દસ્તન)” જોઈ “માલ ધમેરો માનની” ની ખાતરી થઈ પછી લખ્યુ “તું સમન્ધા પૂછી મનમા અલકાર રાખે છે તા લે આ સમન્ધાઓ મં છાત્રી ને ભાર બાળ્યો. તું તાર જોને પરમવુ હોય તેને પરમુજે માટે તારુ કામ નથી પમ્ નાથે નાથે જાણી લે: જે કોઈ મારી નમસ્થા પૂરશે, તે મારી નાર થશે’

આમ “જુવનીની મનિ જાહરે (જાહેર)” કરવા ચંદ્રસેને સામી નમન્ધાઓ પામવી બહુજર ૩૨

માનાએ ચંદ્ર પાસેથી સમન્ધાઆ લીધી તો ખરી પણ વિમાલમુમા પડી હવે કરવુ શુ? ચંદ્રા સમગ્ર જલ્દે કે સમન્ધાઆ આપનાર અર્ધ જ છે નહિતર એ- વિવત્તા આતંગમા એ બને એમ? જ્યા “લીલ મહીનાની વાટ” છે ત્યા? ચંદ્ર માનાએ જઈ વાન છતી મરી, પણ પોતાની ચીતે એક બ્રાહ્મણ અડતક તીવ્ર નહાવા નીમ્યા છે એક વિવત્ ને એક પલોમા બધા તીવ્ર કરે, ને ક્રાપ રાત્રીકામ નહિ, તેવું ભગવાનનું વગ્દાન છે સામન સમ દઈ વાન “જહે” ન કરવાનું દયાવી, મે તેને ચંદ્ર પાને મોકલ્યો, તે “ઉત્તર એક પદકમા” લઈ આવ્યો

કુ વરીને તો મઝ લાની ‘ગમે તે કર, એ “જાલ” ને તેડી લાવ એનું તે કઈ નને? નકમી તું મને છેતરે છે એ ખુરુષ તારે છે છે’ ધીટ માનાએ નિમિત્ત પરિમિતિને, પોતાને અનુદ્ય જો વર્ષા આપ્યો હતો, તેનો હવે ફોડ પાડવા ને ધારી અલસ જોઈ હતી પડી હાથ જોવા તેથી ચંદ્રા એકંતમાં લઈ ગઈ, વગ્ર થવાનુ ને “લાલ ચમગા” આપી, ચીત્રી વાન કટાવી ને માનાએ કહી તેના જવાબમા

“ દરમન તેહનું દેખાડ,
પલક થયે પચાસ ભવ રુદયા સાથે રાડ ”

ચંદ્રાં આમ બોલી મેળાપ મુદ્દેલ હતો કરસુ રાજાએ ચોગમ ચોકી મૂકી છે માનાએ રસ્તો કાઢ્યો :

“ તે નરને કરુ હું નાર ”

ને એમ “ પેટજણી પુત્રી ” કહી તને મળવા લઈ આવુ

માનાએ તો ઘેર જઈ ચંદ્રાં ને વધામણી આપી સમીસાજના મેળાપનો વાપદો કહ્યો પણ ચંદ્રસેને, મરદ મટીને મગવાને બદલે “ જર જેરાગા થઈને જવું ” એ દરખાસ્ત મૂકી નહિતર જાતરાએ ચાલ્યો જઈ એમ કહ્યું માનાએ કહ્યું ‘ જે જવું જ હતું તો તુરત જવું હતું હવે સીદ્યા લાગશે ’ છેવટે પ્રધાનપુત્રની સલાહ લઈ “ પ્રેમદાનુ પાગરણ અમ ” ધરી ચંદ્રાં તો મળવા ચાલ્યો બારણે પ્રતિભારીએ રોક્યો ચંદ્રસેને “ અમૂલક વિટી ” પકડાવી કે તુરત જ પ્રતિબધની રુકાવટની બધી ભીંડેલી ભોગબો ખૂલી ગઈ! ચંદ્ર ચંદ્રાં મળ્યા

ચંદ્રાંએ ચંદ્રાં સમમ, પિતાને વાત જાહેર કરી લગ્નેચ્છાનો પ્રસ્તાવ મૂક્યો ચંદ્રસેને ના પાડી જાતરા કરતા એક માસ લાગશે વળતા આવીશ ચંદ્રાં બોલી.

“ એક મહિનો તમે શૂ કહ્યો એક પલક ન જાયે
દેહમા છવ રહે નહિ બીજેગ તબારો થાયે ”

પછી બન્નેએ ગાધર્વવિવાહ કર્યો ચંદ્રાં ને ગર્વા રહ્યો ચતુર માલજુ નમજી ગઈ ભય બનાવ્યો, એટલે ચંદ્રસેને પત્ર લખી, બધી બીના લખી એકરાર કર્યો માલજુને પત્ર સાચવવા ને વિપત્તિ પડે તો પત્ર જાહેર કરવા કહી, જાત્રાએ નીકળ્યો

આવી રહ્યો રાજસથ રાજાની નગરીમા વજરે પૂછગાછ કરી, હેડમા પૂર્વો એક વેળા રાજપ્રધાન કીરસુછેડે જતા હતા, ત્યારે ચંદ્રાં ના પિતાએ વાટમા ભગાજ પાડ્યું, ને કરસુજીભાઈ નાચરો એનું આ વેર! શૂળીએ દેવાનું કનું બિચારો ચંદ્રાં! સવા પાંચેર જ અન્ને દેહ ટકાવતો છ માનથી કારાગારમા પડ્યો દિવગતિ અનેસે છે

બીજી બાજુ ચંદ્રાવતી “ વનીતા નિત્ય જુવે છે વાટ ” એવી દયા છે વીસ દિવસનો વાપદો ખૂટતા માલજુને પ્રાણ તજવાની વાત કરી માગને ધારણ

આપ્યું, “કાલ જાવશે કય” પણ ચંદ્રાંત્ર તો આકાશવિકાસ છે ત્યાં એક દિવસ તેની માતા મળવા આવી જોયું “રામાનો જન” પગપાઈ ગયા માએ દિટમર ક્યો ને રાજ જાન લગે એમ કહ્યું મળને જામ કરી રાજ રાંધી ગયા પણ, “તલસા ધાત ન કરવા, લાવ પ્રધાનની નવાજ લઉ” કરી પ્રધાન તેણેઓ એનંતે વાન કરી. પ્રધાને પ્રતિજ્ઞાના, માવમના ને દાસીઓનો ઉપદેશ લીરો પ્રતિજ્ઞાએ લાથ જોડી ખુવાનો ક્યો પહેલેવેલ માવમ “અમનોલી રહી” દાસીઓને શિખા કંવાથી કઈ ન વચ્ચું

પણ એમાથી એક યહી દાસીએ સૂચન ક્યું. એમ ક્યો, માગસને બદલે રાનમા મૂની આરો રાજ રોડો તેણે વજીને ને નોંધું

કુવરીએ તો વજીને ખોતે માયુ મૂક્યું ‘માર કે ડવાડ મરવાનો ભો નથી કાલ ચંદ્ર પાછા આવશે. હું નહિ હોઉં તા પ્રાપ્ત નજીએ અને આ નર્મનો પ્રાપ્ત પછે. પાતક થશે’ જવાજમા પ્રધાને બધું કહ્યું ‘‘રાજ તો દેતો’તો શૂઝીએ પણ મેં ‘વિષ્ટ વાટ’મા મૂખ્યાનું માથે લઈ જીવ બચાવ્યો છે’ કુવરી લાસર થઈ

પછી તો વજીને દયા આવી તેડી ગયો કુવરીને પોનાને ઘરે ગુમ આશ્રય આપ્યો. પત્નીને જાતનપૂર્વક સજાગવાની સૂચના આપી. એમ કરતા ચંદ્રાંત્રને “પૂરસ માએ પ્રતલ્યા પુત્ર” વિવનો લીનવા લાગ્યા. ચંદ્રાંત્ર વાટ જોવા લાગી પણ ચંદ્ર?

તે તા ત્રિસાને બેભાવ, બદીખાનામા પડી હતો. એક વેળા રાજની નજ પડતા તન્મજ શૂઝીએ લઈ જવા કહ્યું. પાર જામ બવ બાધી શૂઝીએ દેવા લઈ લાગ્યા. પાછા દેશ ચંદ્રોએ બેઠી કોમ?

ના પણ એક જામ નીકળ્યું રાજસાર રાજની જ દીયરી નિર્મિત્તની નામ. “નપૂર્ણ સ્થા” વાળી એ ‘એકાદશ વર્ષની અર્ધાંત્રી’ એ માગિયેલી તેને બદીરથે જોવા. આરો “તેજસ્વત નગરીનર” ને શો ગુનડો? સલિયરને તથાત્ત્વર માકલી જાણ્યું રાજ પાત્રે નડી ‘પિતા’ વિરધૂનથી વગ નાપડ્યો છે વતવા, નહિત- “પાડુ દેલ મુજ પથમા” પહેલા મને ને પછી એને માગ.

રાજ વિમાનમમા પડી. વજીની સલાહ લીધી એના એ વજી જ નહુ કે વતવો, સાબરો નજ માન્યો અને જનન લેવાય ને આમ ચંદ્ર શૂઝીએ રાજાને જ લે જનનની વારીએ ચડી. એમ - તા એક વત્ત વીન્ય ચંદ્રને એક વળા રાજ જોડી કહ્યું

“જીવનદાન કીધું તમ્મો ને નવમળી વાતાનું કોણું?”

છતાં મારે કીમેળાનગર ગયાવિણ છૂટકો નથી. “વચન માતાનું વહી જાય છે.” નિર્ધનદનીએ “શિદ્ધ શિદ્ધ અસવારી કસે” એમ કહી સેના સાથે વળાવ્યો.

ચંદ્રા દેશ જીવનોજીવનો સસરાના ગક પાસે પહોંચ્યો. કલેવરાવ્યું : “જેર લોય તો જુદો ચક્ર” નહિતર “તામારી પુત્રી પરણાવ્ય”, એમ નહિ કરે તો “નગરનું ગરર થશે.” સજાએ પ્રધાનની સલાહ માગી. પરનાવો કર્યો, પુત્રી લોન તો પરણાવત, હવે શું?

વજરે આજ્વાસન આજું. ને ગયો ચંદ્રસેનને મળવા, તેણે ચંદ્રાને બધી વાત કહી; ચંદ્રાવતી પોતાને ઘેર છે તેની જાણ કરી. ચંદ્રા તો અપરંપાર રાજી થયો. ને પોતાની ઓળખ તેમજ અલેખિ વાત કરી.

પ્રધાન તો ગયો પાછો રાજ પાસે. બધી વાત કહી. ચંદ્રાને સાત માસનો પુત્ર છે, તેમ કહ્યું. સજા “ધનધન્ય” બોલ્યો. ને બન્ને નીકળ્યા ચંદ્રાનું સામેનું કરવા. જમાત્રને માનપાનથી નગરમાં નેડયો. ચંદ્ર-ચંદ્રાં મળ્યાં. આનંદઆનંદ થઈ રહ્યો.

પછી ચંદ્રસેને પ્રાણ ઉગારનાર નિર્ધનદનીને તેણી. માવણને ન્યાય કરી; પ્રતિભાવીને અકળક વરસ્યો. ને બે રાત્રીઓ સાથે કાકાકાથી પર્લોંચ્યો પોતાને દેશ — કીમલનગર. માબાપને મળ્યો, પગે પડ્યો. “બાર વરસે મેલો” યનાં મણુ મુનિયા થયાં. બાધુપીધું ને ભોગવ્યું.

આ મુજબ છે ચંદ્ર-ચંદ્રાંનું કથાવક.

૨. ચંદ્ર-ચંદ્રાવતી વાર્તાનું કથાવકકદ્દિએ પૃથક્કરણ :

મારે આખરે તપાસીએ કે આ કથાનાં શીઝ અને મુખ્ય કથાઘટકો ક્યાં ક્યાં? Stith Thompson *કથાઘટકની વ્યાખ્યા, તેના સ્વરૂપવિભાગી અને

* જુઓ The folk tale by Stith Thompson મા કથાઘટક ગિરસે Motif-ની વ્યાખ્યા વ્યાખ્યા-૫ ૪૧૫ ૪૧૬.

“A motif is the smallest element in a tale having power to persist in tradition. In order to have this power it must have something unusual and striking about it” કથા ઘટકના વિભાગો આ મુજબ : ૧ કાચી કરનારાં હાસ્યલિંક પાત્રો. ૨ કથાની શ્રમિકામાં રહેલાં કેટલાંક વિલક્ષણ વર્ત્તો (દા.ત. બહુઈ કાનસ, મુખપાથી મોતી ખરવા વ.વ.) અને, ૩ કેઈકે ફરક વિલક્ષણ પાત્રો.

પછી એક વાર્તાનું પૃથક્કરણ કરી આપે છે; તે અનુસાર આપણે આ આખી કથાનું કથાઘટકદષ્ટિએ પૃથક્કરણ કરીએ :—

નાયક (રાજાનો કુંવર) — દેશાટન (જાત્રાનિમિત્ત) — મિલનનિમિત્ત (શિવ-દર્શનનું નીમ) — લગ્નચરત (સમસ્થાપકેલ) — મિલનયોગક, મદદનીશ વ. (માલણ, પોળિયો, દાસી) — ચરતપાત્રન (સમસ્થાવિનિયોગ) — મિલન (ગાંધર્વીવિવાહ) — મામિક વિટંબણ (ગુપ્તસંબંધે ગભી) — ઝંધાણી (સંબંધ તેમજ પુનર્મિલનની પ્રતીનિરૂપે પત્ર) — દેશાટન (નાયકનું પુનઃ જાત્રાપ્રયાણ) — નાયિકાને વિપત્તિ (રાજાશાથી વનવાસ) — તેમાંથી ઉગાર, મદદ ને સંરક્ષણ (વજીરે આપેલ ગુપ્ત આશય) — શુભ બનાવ (પુત્રજન્મ) — નાયકને આપત્તિ (પરરાજ્યમાં કેદ) — આફત (શૂઝીની નૈયાયી) — મદદ (બીજી નાયિકાએ બચાવ્યો) — સુખદ પરિવર્તન (મુક્તિ ને બીજું લગ્ન) — પુનર્મિલનની નૈયાયી (નાયકનું પ્રથમ નાયિકાપ્રતિ પ્રયાણ) — નાયકની ચલ્લઈ અને ચરત (કં તો કુંવરી કં તો રાજા) — સમાધાન-મદદ (વજીરવડે) — અભિજ્ઞાન (નાયકને નાયિકાએ, તેના પિતાએ, વજીરે સહુએ ઓળખ્યો) — સુખદ અંત (માતાપિતાબ્રાણક અને સ્વજનસમુદાયનું મિલન) — નાયકનું ગૃહપ્રયાણ (નાયકનું સપરિવાર ગૃહગમન).

આ મુજબ છે ચંદ્ર-ચંદ્રાગ નાં કથાઘટકો — કેટલાંક જોઈ કેટલાંક પ્રધાન. તેની અન્ય વાર્તાઓમાં પણ તેવાં કથાંક સમાન કથાઘટકો ને તજજન્ય કથા-આલોકના લીધે છે. તેનાં ગુણનાત્મક અભ્યાસ કરવા જરો છે.

પ્રથમ તો આપણે પદમાવતી વાર્તા સાથે તેને નુકસાની જોઈએ. કારણ તેના કેટલાક અંશોમાં પદમાવતી વાર્તાનો અભસારો આવે છે. સામેસામે શામળની અન્ય વાર્તાઓના સમાન અંશો પણ જોઈશું.

૩. ચંદ્ર-ચંદ્રાવતીનાં કથાઘટકોનું તુલનાત્મક અધ્યયન :

અ. નાયકનું દેશાટન અને તેનું પ્રયોજન

પદમાવતીમાં કુંવર પુષ્પમેન, બાર વર્ષન દેશવડે રાજ્યપ્રહાર જાય છે. ચંદ્રા પણ બાર વર્ષ માટે જાય છે. પણ તેનું જાત્રાપ્રયોજન છે. પુષ્પમેન અથવા પુષ્પકના દેશવટાનું કારણ પાત્રસંગત ઘોઈ સ્રખજ — વજુદવાળું લાગે છે. તે છે ગુનાની ધિત્તા. ગુનો એ કે ભેષ્કમજ ચેટની દીકરી મુલાંચનાથી આકર્ષાઈ જો રોને તેને આવાસ જાય છે ત્યારે બે વાવ નજરમાં ચઢી આવ્યા છે. ને રાજની આશાથી વ્યારે ગાડુ માયી નાખવા જાય છે ત્યારે પુષ્પકથી જ — જે કે અજમૃતપદ્મ — રાજાનાનો ચોપ થાય છે. ને ધિત્તા સ્વીકારી લે છે. પણ સામેસામે

નગરપાલે ન સાબળ્યાનું કારણ કહી દે છે, તેથી રાજ્ય તેને મુન્દોચના સાથે પરભાવીને, પછી મોકલે છે ને, “ જો નુત મારો હોય, વનમાં જાજો એકલો, સાથ ન લઈશ કોય ” — આમ પરભાવ્યા છતાં અપરિણીત રહેવાની શિખા કરે છે

જ્યારે ચંદ્રોનું જાત્રાનિમિત્ત એટલું સખળ હોવાની પ્રતીતિ કરાવતું નથી કારણ, જાત્રાને યાગ્ય નથી તેની વય ને વળી, જાત્રા દરમ્યાન તે જો રીતે બાળે લગ્નો કરે છે તે જોતા, તેની વૃત્તિ પણ તેવી નથી, તેમ પ્રતીત થાય છે એટલું જ નહિ તેનું સમગ્ર યાત્રાનિરૂપણ તેની સાથે પૂરે છે અને તેથી, વાર્તાસકલનામાં તેનું એ પ્રયોજન બોદુ હોવાની છાપ પડે છે જાત્રાએ નીકળતા ને અદ્વાદ સાથે ભેગો થતા તે બાપવર્તિવાહ કરે, એ વાત માનો કે એક વાર સ્વીકારી લઈએ પણ પછી, તે સગર્જા છે તે જાણ્યા છતાં જાત્રાએ ફરી આગળ વધે, તે વેળા જાણે મહત્ત્વની બીનાને ઉત્તેષી નકિય બનતો ન હોય તેમ લાગે છે એ કરતા પણ અધિક, એવી પરિસ્થિતિમાં તે બીજા લગ્નમાં પડે, અને વરસ રોકાઈ જાય, ને ભેદ્રક નથી? બીજા લગ્ન પહેલાં, તેને સૂઝીએ ચણવવા લઈ જવાય છે, ત્યાંથી છોડવીને તેને બીજા રાજકન્યા નામે નિધિનદનીને પરભાવવા લઈ જવાય છે તે વેળાની તેની દશા! ને દયનીય નિષ્કિયતા! જાણે કોઈને વધસ્નાય પર લઈ જતા ન હોય? તેવો તે લાચાર દેખાય છે અને ત્યાર આપણને થાય છે કે તીર્થાટનને મિથે તે કેવળ બાળે કુંવરીઓને પરભાવના વધસાદા સાહસે (૧) જ નીકળ્યો છે, અર્થાત્, તેનું જાત્રાપ્રોજન તે વખતે દેશાવર ખેડી તે નિમિત્તે લગ્નપરાક્રમનું લેખી શકાય

જ્યારે પદમાવતીમાં, સખવાસભવ દષ્ટિએ જે પુરુષનું પ્રોજન સાહગિય હોઈ સખજ છે તેનું સાધન તેનું પાત્ર થે ઓઠ/સભ્યું ને વિશિષ્ટરખ જણાય છે

શામળની ભદ્રાભામિની વાર્તામાં કલ્પનુચ્ચદ જાત્રાનું મિથ કાઢી ભદ્રાનું પારખું લેવા જાય છે, તે જ પ્રમાણે મદનમોહનમાં મોહના પુરુષવેશે પદ્મીને પરભાવ્યા બાદ, ‘જવું જરૂરી જાતરા (કડી ૧૦૭૫) નું મિથ કાઢી મદનની તપાસ માટે આગળ જાય છે અને મદન પણ અરુણને પરભાવ્યા બાદ, મોહનાની ભાજ મેલવવા જાતરાનું જ — એનું એ જ જાણનું કાઢી નીકળે છે

આમ, જૂની કથાઓમાં પોતાના રાજ્યમાયી નાયકને બહાર નીસરવાના આટલાં સામાન્ય નિમિત્તો રૂઢ થયેલા જાણાય છે ૧ વામિજન અર્ધ વિદેશગમન ૨ રાજાની ખફામરજીને દાડપે દણવ ૩ રાજારાજાઈ મુદ્દનિમિત્તે અન્યના દેશ પર ચડાઈ ૪ જાત્રાગમન

આપણે જોયું તેમ ચડત અને અન્ય નાકાનું દેશાન્તર, રાજ્યનાકારની સ્થા
પ્રાપ્તિ રવાની ગેમાક ઘટનાનું નિમિત્ત બને છે એટલું જ નહિ, દેશાન્તર
નિમિત્તે વિદ્યોને હાવવા કરચ સાહસ નાવના પુરુષાનિ પ્રત્યા કરાવના
તત્ત્વ હાઈ, સ્થામા અવનવીનતા ને રોમાચકતા ઉમે છે વર્માન્તર લગ્નચોના
નામાગિત નિષેધરૂપે હોઈ, એ પદ્મ તેનું રામાચ તત્ત્વ છે

આવા અને- રોમાચ તત્ત્વો આ જાનની પ્રાપ્તિનાઓમાં આવે છે
દશાત તરીકે ચડત ચડાતને મળવા સીવદ અતપુપ્રવેદ -- છે જેનો પાપ ।
જૂની વાર્તાઓમા જાહે છે વેતાપચીથીની સ્પૃહા આત્મિકની ૧૫મી સ્થામા
મન-વામી, રાજપુત્રી યક્ષીપ્રભાના પ્રેમમા હાઈ મેળવવા માટે પુરુ મૂલવની
મદદ લે છે સિદ્ધ મૂલવે મોમા મૂલવાની યોગગુટિકાથી પાને વૃદ્ધ બ્રાહ્મ
બને છે ને મનસ્વામીને કન્યા બનાવી ને પોતાની પુત્રવધૂ છે એમ જાહે
કરી અંતપુરમા પ્રવેશ કરાવે છે રાજ તેને પુત્રી જો ગણે છે તે પછી,
મનસ્વામી ગુટિકા મઝો મૂળ રૂપ ધારણ કરે છે ને ગાયવવિવાહ કરે છે*
ચડત પદ પછી ગાયવવિવાહ કરે છે

સીવચ પુરુષનો પ્રેમપ્રવાજને અતપુરપ્રવચ, તેવા ઉલ્લેખ, એ કથાવીનત
જુદી પરિસ્થિતિમા અન્ય ગ્રથમા । ઉલ્લેખાય છે ન ચાલવિચરિત 'ભાતપ્રમવ'મા
નિ નિવિદ્યમ વિગે વરજુલિથી પ્રેસઈ તેની સાથેના વિદ્યાના, રાજ સમય તેના
દુશ્ચરિતની ખોટી વાત દાતી રા પહોંવા છે રાજની પતિવાગિત તરનવતી
રાજના પ । દાખના મના ગંજુ આવી નવાનો જાન કરે છે અને તે દરમાન
પોતાની નખી મલનમાવિનીને અજાણપમે જામે જામ કરતી રા તેમ સમાવાર
આપે છે કે, દુરાત્મા મલી ન સીવચે અતપુરમા પ્રવચી ચણી લીલાદેવી
સાથે રમણ કરે છે X

આમ, ચંડાને ન ના અન્ય વિદ્યોને પદ સ્થાના રામાચક તત્ત્વરૂપે
સમજવા જેઠાએ એવા એક વિનમાં ચડત પોને સાહન નથી ગ્ના પદ
બીજી રાજકન્યા નિનિત ની કર છે ચડાને દેહાનમા ને પછી સૂચીએ ચડવવા
વઈ જાય છે ત્યાર નિધિત ની તેને છોડવી પરમે છે ત્યા આગળ નાવિકના
નાયકપ્રતિનો પ્રેમ ને સાથેનાથે તેની નરનાઈ -- બને પ્રગટ થાય છે આને

* જુઓ હ તુ બાચાગિત 'ગોપ અને ગ્ના ચાચ'માથી પૃ ૧૦૭-૧૦

X જુઓ શ્રીપતિના બદલાવનિગ્ધિત 'બોગપ્રબન્ધ' - વર્ણનિવાસિ પતિ
બસીરામકૃત બાચાગિતસમેત પૃ ૯૬ ૮૭ સમ્પીચ કટકર સુદ ગુણવ - ક પા ૧,
(મુબઈ)

મગનું કથાઘટક છેક અર્વાચીન દુનિયા 'ગુજરાતનો નાથ'માં મળે છે મહારી કાઝને કેદખાનામાંથી છોડાવી પ્રેમ તિલક કંઠે છે

રાજાનાકુમારી ગુનેગારપ્રેમીને મૃત્યુશિખામાંથી બચાવી, નાણિકાએ કર્તુ લગ્ન, એ ઘણું જીવું રૂઝ કથાઘટક છે જાતકકથામાં કુલ્લકેશિની નવરસેકપુત્રી ભદ્રા, ખૂની લુંટારાને ગાંઠ છોડવારી પરસે છે પણ છેવટે, અપાત્ર પ્રેમી વિશ્વાન ધાનક ને પ્રાણધાનક સમજતા તે જ તેના પ્રાણ ધરી, સંમાગ્ન્યાન ને ભિમુસધમા ભેદાય છે એ ઘણા પ્રાચીન ભાવોની કથા પણ પ્રસ્તુત કથાઘટક નિર્દેશે છે

નાણિકાની નરસાઈ — વર્ચસ્વ, એ જેમ જગતના ઘણા લેખકોમાં, તેમ શામળની પોતાની ને પાતાની અન્ય વાર્તાઓમાં આવતું એક ઝોનુકમય પુનરાગત પામતું ઘટક છે 'પ' બધ, ઘરબંદ અને છેક ગુજરાતમાં આવીએતો, ગી મુનથી પન્નાપાલપેટીકરની નાણિકાઓ, તેના ઉદારપણે છે પણ કહેવું જોઈએ કે શામળની ખબરદાર ને વળી પ્રેમમાં પાંડવ કરની નાણિકાઓ આનંદ, તેના નાથકો ફિક્કા ને ખોમવા જણાય છે, તે નુવિદિત છે તેના અન્નાંત ઉદાવદાગ ઉદારપણે, તે મદનમોહનાના નાઈનાણિકા છે માતાના લગ્નપ્રસ્તાવને જે સીને મદન નકારે છે, તે પછી તે ધરપોક દેખાય છે, ન્યારનાદ બંને વિખૂટા પડી ગયા પછી પરસ્પરની તલાશ કરતા આ પ્રેમીઆમાંથી, મોહના પુરુષાચિત સામર્થ્ય અને ગૌરવ બતાવે છે જ્યારે મદન અન્નાત્વનિદ ત્યાગી જાણે મૂંછિત હોય તેમ અવાજ બની જાય છે, ત્યારે તે સ્ત્રીની જેમ વર્તતો લાગે છે ચંદ્ર ચંદ્રામાં ચંદ્રો નિષ્કિં, ક્ષીરોપોવા લાગે છે નિધિન ની સકિદ ને તબજ જણાય છે આ મુઠાજનું સ્ત્રીનું પુરુષોચિત ને પુરુષનું સ્ત્રીચિત નિરૂપણ એ રોમાલક કવાનું લખણ છે માનસશાસ્ત્રનું એક નિરીક્ષ તત્ત્વ છે

વળી પ્રથમ દર્શન અને મોહનું તત્ત્વ ચંદ્રામાં તેમજ પદમાવતીમાં છે ચંદ્રો ચંદ્રાને શિવપૂજને જતાં માનિવેથી ગુમ સીને જુએ છે ને મોડ પામે છે તો પદમાવતી માનિવેથી પુષ્પકને તરોવરે સ્નાન કરવા જતા જુએ છે ને મોહી પડે છે સુલોચના જળ ભરવા જતી હોય છે ત્યાર પુષ્પકને મુગયા અર્ધો ઘોડે બેસી જતો જુએ છે ને આકર્ષાય છે

શામળની અન્ય કથાઓની જેમ ચંદ્ર ચંદ્રા અને પદમાવતીમાં પણ, સમસ્તા એક મહત્ત્વનું કથાઘટક છે તેનું પ્રયોજન મોટે ભાગે પ્રાચ્યન — નાયકનાણિકાસંબંધનું પ્રેરક તમજ પોલકતત્ત્વ બતીને આવ છે કથાવસ્તુના આનંદસંજ્ઞાની દષ્ટિએ તે નાયકનાણિકાના લગ્નપૂર્વેની એક ચરનરૂપે—પરસ્પરના બુદ્ધિવાનુર્વાની પ્રતીતિ માટે, ક્લોટીટીપે આવ છે તો કથાના સામાન્ય સ્વરૂપની

ખિએ, એક અવાનર પ્રયોજન નરીકે, શામળ સમસ્યાને, જનતાને વ્યવહારબોધ,
 યજ્ઞવલ્કી, જાનંદ્રવિનાદ ને નવસાધના સમયની બૌદ્ધિક કોડ અર્થ નિરૂપે છે
 સૌદ્રિક પુરુષાર્થો શ્રીપુરુષ પરસ્પરને જીવવામાં, સમગ્ર પ્રેરક નીવડે છે, તેના
 જ્ઞાતો શામળની ધણી વાર્તામાં છે તે યિવાચના પાત્રો વચ્ચે પણ સમસ્યાની —
 ૧૮ પદમાવતીમાં — લેવડદેવડ થાય છે અને ત્યા પ્રેમ નહિ તો મૈત્રીસંબંધની
 એ થાય છે શામળની ‘રૂપાવતી’ વાર્તામાં રાજકુમારી ગુરુપુત્રની બુદ્ધિકનોટી
 માટે નમસ્યાઓ પૂછી પ્રેમમાં પડે છે ને એ જ હેતુએ પણ બે વાર મદનમોહનામાં
 સમસ્યાઆ આવે છે એક, પડિન ને માહડના વચ્ચે — જેનાં તન્કાજ નહિ
 પણ મુખ્ય હેતુ — મદનમોહનાના પ્રેમનિમિત્તના છે તા અરુણાપૂછી સમસ્યાનો
 ૧૬ન જવાબ વાગે છે, તેજ વચ્ચનનિમિત્ત છે ભદ્રાભામિનીમાં ‘નમસ્યા’ નહિ
 તા તેનાં ભાઈ ‘નાહા’ એટલેકે ગાથા બુદ્ધિપરીક્ષાઅર્થે કન્નુરવદ નરકથી ફેરવાય
 ૭, જેનો જવાબ ભદ્રાજ આવે છે, ને લગ્ન કા છે, પદમાવતીમાં પણ
 મન્ને કુવરીઓનો અને પુષ્પકના નમસ્યાવિનિયોગ એ જ હેતુથી થાય છે
 પણ પદમાવતીમાં એ યોગેક જામવિકનાથી ને વ્યંગનાદિએ પ્રતીકાત્મકરૂપે
 થાય છે પાણી ભરી જતી નુશાવનાને પુષ્પક મળે છે સુશોચના હોડ બડે
 ૭ માથ કુભ પર તાકીને તીં છોડ જવધાત થયો, તો તને એકવગ
 હાર આપીશ. પણ જો તીર ચુમચી માં મંદિર લઈ જાઉ તો ‘પરમ્પુ તુ
 તન્નગ’ વનુર નુશોચના વસુધૈવાયેવ કુભને જઈ જાય છે કુવર પ્રતિધામુજબ
 તેને આવન જવા માટે અંધારી માગે છે તે નિમિત્તે સમસ્યાઆ આવે છે
 તે તેમાની કેટલી, તા ખજ જ સુર ને કાવ્યાત્મક છે* ને ઉલ્લેખ સમયની
 પ્રેરક છે તે પછી પુષ્પનેન દેશાવટે જવા નીકળે છે બાં વર્ષ પાછા વળવાની
 થીજ દેતી નુશોચના નકરુપપણે પોતે તેના વિના ક્યા ક્યા ભોગો તજાશે તે
 નમસ્યાથી વળવે છે અને અતે વિદાય આપતા હૃદયસ્પર્શી વચનો ઓવરે છે
 તે ધણા કાવ્યાત્મક છે ‡ સમસ્યા સાથેનો તે બધો ભાવ, પ્રવચને પોષક છે એ

* નહુઆ બારણે તીવાની અંધાની મથેની સમસ્યા —
 “કુમ જન સરિખડો, પુજ ચિવતો ની”
 તે મેહ મુજ બારણે, આવને આણી ધીર”

× નહુઆ

“ચાત્ર કદેજ, અમકમ્, પુક રિડે જીવ જાય
 નેમા પડસે નીજળી, તીજનું કા । જાય
 આન પડે ધની નમે, એવડ માં દુખ
 ત્યારે તમને દેખશું, ત્યારે ચાસે સુખ”

પછી બીજી કુંવરી પદમાવતીને પરણના પહેલા બન્ને પરસ્પરને સમસ્યાઓ પૂછે છે તે તે જાણે ઓછી હોય તેમ પદમાવતીના ઉત્તર બાદ તેની સામી વિહંગના પાંચ રાજને સમસ્યા પૂછે છે આ સમસ્યાઓમા કેટલાક પદાર્થ ઔષધિયક છે, તે તેની ખાસિયત છે છઠ્ઠી વાર આવતી સખિત્ર કદની સમસ્યામા, લગ્નસમયે મગજકેરા ફરતા પદમાવતી પુષ્પકને પૂછે છે, જવાબ મેળવે છે કથાના એ કાવ્યાન્ધક બિન્દુ આગળ પુછાયેલી સમસ્યાઓ પણ એવી જ કાવ્યાન્ધક ને સ્ત્રાવ્ય છે તે પછી સાતમી વાર છેવટે સમસ્યાઓ આવે છે નુલોપના, પરણીને આવતી શોકક પદમાવતીનું સ્વાગત કરતા સખીબાએ વાર્તાવિનોદઅર્થ પદમાવતીને નાની હોઈ પહેના પૂછવાની તક આપે છે અને એ રીતે સમસ્યાની સમજૂતી બોલાય છે આમ સાત સાત વાર પદમાવતીમા સમસ્યાઓ આવે છે ત્યાં સમસ્યાઓ અતિ વાપર લાગે છતાં પદમાવતીની આખી કૃતિની જ્યેષ્ઠ ને કાવ્યાન્ધક છે ને ખટકતી નથી. ઊલટું કથાપોત સમસ્યાની ગમવાળી કલાઆયોજનાથી લહેરાનું ચમકદાર બને છે.

ચંદ્ર ચંદ્રાં મા ચંદ્રાં ૩૨ સમસ્યાઓ પૂછે છે ચંદ્રાં ૩૨ જવાબો આપે છે વગતા તે ચંદ્રાંને ૩૨ સમસ્યાઓ પૂછે છે પણ તે ચંદ્રાં થી વણઉત્તરિત રહે છે ચંદ્રાં મા સમસ્યાઓ છાપ્પામાં વર્ણવાઈ છે ઉત્તરો ક્રુતામા છે પણ પદમાવતીમા ઉભય ક્રુતામા જ આવે છે, અને નાથે માથે ક્રમવાર પ્રશ્ન — ઉત્તરરૂપે આવે છે પદમાવતીમા આ સમસ્યાની સખ્યા ૩૨ ની — નિશ્ચિત સખ્યાની નથી કયાક તેથી ઓછી છે અને તે જ્યાં ૩૨ છે, ત્યાં સમસ્યા ને ઉત્તર બન્ને મળીને ૩૨ છે તેથી તેનો ખાજ ન લાગતા કદ્ય લાગે છે “જે બુજે બનરીહ” એવી ૩૨ સમસ્યાની કચીક રૂઢિ ચંદ્ર ચંદ્રાં મા ઉલેખાઈ છે પણ પદમાવતીમાં નથી. વળી એક નાનું સમાન તત્ત્વ પણ ઉભયની સમસ્યાઓ સાથે લાગેલું છે ચંદ્રાં સમસ્યાબાદ, ભનવાન રામ ચંદ્રાં ની રમા જે તેવી શુભેચ્છા તે વ્યખ કર છે પદમાવતીમા શિવ, બ્રહ્મા, માતા, જોગણી, ગણથ વ ને પુષ્પકની રમાયે નુલોપના પ્રાર્થ છે

ચંદ્રાં ચંદ્રાં તેમજ પદમાવતીમા ષ્ટત્રીક સમાન પદાર્થ વિશેની સમસ્યાઓ છે તે છે મેડક એટલે દેડકો, કોથ, તીર, બરછી છાથ, મૂછ અને મોર, ઘોડિયુ, રંદિયો વ વિશે છે આ સમસ્યા પદાર્થો જ્યેષ્ઠ નમાન છે તેમ તેના વર્ણનો શરૂ કે શરૂઆતર સરખા હોય છે કવ રક જુદા ય હોઈ છે જે કે ચંદ્રાં મા ને છાપાદ્વારા લીગતે વર્ણવાય છે તે પદમાવતીમા દોહરાની કડીમા સમેય ને સંચોટપણે પુછાય છે ને બીજી કડીમા ઉત્તર “વાય છે ચંદ્રાં માં જવાન

દોહરામાં પણ અવગ ત્યાંને આવે છે એવી ઉભયમાથી એ- સમાન સમસ્યા
તુલનાવી જોઈએ તક છાશ વિશે ચર્ચા ચાલતી હતી

પુનઃ પાત્ર પવિત્ર કૃત્ર તેહેનામાલે કન્યા
મીરા પિતાનો કામ એક પણ મોટો અન્યા
વરી વડાંઆ સાથે જાતે રુડે અતિ જાણી
તેહને કામે વડે નહીં કામ વડે લોકે વીખાણી
મ્મલ નાથી પીતા મ્મલ ક્વમ વડાંએ ત્ય વરી
મ્મલ કુલ તે પે । થઈ નામવ મ્મે તે નાખીત મુદરી.

૫ માવતી' મા

‘ ઉત્તમ કુળથી ઉપની તાનતસો જે તાન
તે નાથે વિવા કર્યો ભજ્યે નજજન વાન

જોઈ શકાય કે ચાલતી કુળસુત્રી કૃષ્ણ દર્શી ઉપાન્તની આખી પ્રક્રિયાની
વીગત નિઃપક્ષ છે તેજ બાઈન પદમાવતીમાં દૃશ્ય કરી છે એક સ્ત્રીનું
ઉભયમાં છે ભાવાય ઉભયનો સમાન છે એટલે ચર્ચા મ્મલ પદમાવતીની
નમસ્ત્યાઓ નવિંદા ન્યામ માયા મક ન હૃદય છે તેમાના પાથો પણ નવિશ્ય
કીડકર છે આમ તે ઘટક પદમાવતીમાં નમત્ર કનિને નળા મક ઓપ
સાવવામાં ઉપદગ્ય બને છે ચાલતીમાં તનો જોવા ભાવા મ અન સજીવ
વાલ નથી બુબુ નો કનિને વિમ્મન આમતના પથગત માત્ર ભારમ નરી
મામ લાગેછ મમત્યાની મલ્લવડ એટલે ઉપતન અન્ય પન્તી જીવવાનો ઉપક્રમ
ભન ચાલતીમાં નથી પણ મ નમોલના ને પદમાવતીમાં છે નુચેલના પુષ્પન
વિભા આપતા મ્મે છે એટલે પદ્મી લાવજે દજે મુને ઈનામ અને
તે નામ તે ૫ માવતીનું ન્યાના તે ત્રિહુએ પદમાવતીપ્રાપ્તિ જો નમસ્ત્યા
વ. વ જે પુરુષાર્થ કરવાના છે તેનું બીજા નામ છે ચર્ચામાં ચર્ચા
નિધિનદનીને મગવ છે પણ સમસ્યા વિના

ગામા ૫ ૩૧ જુના નમયમાં પુરુષ માત્ર એ શ્રી વિશેષ પન્તીનો સ્વીકાર
એ તેન મજેલા તા મના ઇનામકર છે તેની મહત્તા સમિપત્ર ન સમીપિના
પુનઃ છે તેની પ્રથમ પન્તી માત્ર પણ ઉપર્યુક્ત મુજબ નામકર છે મ્મ
૩૧ જા પતિની અન્ય પન્તીઆ તની સમનિથી આમત્યામાં આવી ૧૧ ને તને
સ્વીકાર ૧૧ ના તેના અગ્રીપક્ષા તેમા પુનઃ છે જુના માત્રની નુપન્તી
પ્રમાવીનું અનિષ્ઠ બને તેનું પ્રથમ પન્તીએ નુ ભાવા મ નમાતન અર્થ

કેવો ઉન્મેષ ધારણ કરે છે ! પદમાવતીમા, મદનમોહનામાં ને કલ્પુરચંદ્રમા અન્ય કુવરી કે કુવરીઓને નાચક વડે છે, તે, તે મમયના સિવાજને પ્રત્યાગ કરે છે

મમત્તાઉકેલ અમે અહીં શામળની વાર્તાઓનું એક ઝીણું સમાન નિરૂપણ લખ્યું જેઈ લઈએ તે છે નાયકનાયિકાની લગ્નોન્નુમ્તા છતાં ખુમારીલયી બેપરવાઈ ! ચંદ્રો ચંદ્રાં મા લગ્નચંદ્રોપે ગમરથા છોડતા લગ્નોન્નુક ચંદ્રસેનને, જાણે પરણવાની પડી જ ન હોય ! અને પોતાની ચાનુરીઅર્થે મમત્તા છોડવાનો પ્રસ્નાર ન મૂકતો હોય ! તેમ લખી મોકલે છે

“ . . . તાહારે ગમે તેને પ્રસ્નજે

નું રાખે છે મન અહ કાર કહી મમત્તા ને ભાગ્યો ભાર ” ૩૩૨

વળી “ મારે તારુ કારજ નથી ” (૩૩૫) પણ જે કોઈ સમસ્યા પૂરશે “ તે માયી થાયે નાર ” (૩૩૬) ‘મદનમોહના’ મા પણ મદન અરુણાની સમસ્યાઓ ઉકેલતા કહે છે

“ . . . પુછ ગમે તે પેર,

પરણજે તાહારે ગમે નાહા નહીનર બેતી રહે ઘેર ” (૧૧૭૬)

તો ભદ્રાભામિની કસ્તુરચંદે ફેરવેથી ‘ગાલો’ ઉકેલતાં કહેવડાવે છે

“ કહે જ્યો જડ કસ્તુરને પરણ્ય ગમે તે નાર

પુરો ધાહો તારો કડુ ઉનારુ આહ કાર. ” (૯૯)

પાત્રોની આ અહ કારખૂંકિ બહાર ઉતારવાની વાત જે વાર્તામાં બાંધ થાય છે તેમ ખરે ! એક માન્યશાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ પરસ્પરનું આકર્ષણ કરનારી શેમાચક લીગન છે !

નાયકનાયિકાના મમત્તાવિનિમય બાદ ગાંધર્વલગ્ન ને ગુપ્તમિલનનું નિરૂપણ ચંદ્રો ચંદ્રાં મા તેમજ પદમાવતીમા આવે છે મદનમોહનામાં પણ પડિત “ગ્રાધવ લીલા” કરાવી આપે છે વળી એક કે અન્ય પ્રસંગે ગુપ્ત મિલનનું નિરૂપણ પણ આવતું હોય છે શામળ કથાને રગરસિત બનાવવા નાયકનાયિકાના પ્રથમ મિલનને તમતમતી રીતે વર્ણવતું પસંદ કરે છે ધણીવેળા તે સ્પૂલ લાગે છતાં જનતાની રુચિને બહાવવા તે આ પ્રકારની સમાન નિરૂપણાઓજના ઉપર્યુક્ત કૃતિઓમા અખન્ધાર કરતો જણાય છે

નાયકનાયિકાસંયોગથી નાયિકાના બે તબક્કાના પરિવર્તનોનું વર્ણન કૌતુકમય રીતે શામળ ચંદ્રો ચંદ્રાં ઉપચિત પદમાવતી તેમજ ભદ્રાભામિનીમા કરે છે સ્ત્રીનાં આ પરિવર્તનો ૧ કેવળ પુરુષસંયોગથી નીપજતા ૨ સગર્ભાવસ્થાને

કારણે નીપજતાં ચટ્ટાં નથા ભટ્ટાંના પરિવર્તનો બીજા પ્રમગ્નો છે પદમાવતીના પ્રથમ પ્રાર્થના છે

ગુમમિત્તને કારણ નાશિમા નીપજતા પરિવર્તનો સમર્પિત જોને બાપ અને વડીલોનો એક એ વીગતો જે બન્ને કેવામા છે પદમાવતીમા પિતાને, તો ચટ્ટાવતીની બાપતમા માતાને, તેની જાણ થાય છે ભટ્ટાભામિનીમા નભદને જાણ છે અને સ્વામીનેરીની છટ્ટી વાનમા મામત્તવદની પન્ની માનકુ વગેરે વિજયી રેતી જેઈ તેના નમરણે ખમ્મ પડે છે, ત્યારે ત તે વ્યક્તિ— પદમાવતી ચિવાનનો કનિમા અમુક જ શ્રીમા, ભાવભાગિમા તેનો દ્વિત્કાર છે, આમ કહીને, “બાપ રૂપ ને રા” વ વ નામાજિત માન્યતા બાપરજી આ આત્મ હાં જ્ઞાભાવિક રીતે તે વિશેના વિરાધરૂપેના આ વચનો કિટ્કાર વાન છે

ચટ્ટાંની માતાએ માત્ર મૌખિક ફિટકાર કર્યો, પણ રાજ પિતાએ તા શનમા જ કટ્ટી મૂકવાની ચિવાનો દુઃખ ધ્યા, જે વગનો ગજાને જ મુશ્કેલીમા મૂકે એવી ઘટના થામા રૂઢવામા આરે છે રાજએ જે દીકરીને કાઢી મૂની હોય, તેનો જ પતિ ગુખવરે રાજ પર ચર્ચ લઈ આવે, રાજ પરનાય મૂળય અને તેને મદદ નિમિત્તે પુત્રી ગુખ રધાનેથી છતી થાય, એવું જેમ ચટ્ટાં ચટ્ટાંમા તે મુજબ જગદ મ નમોહનનાની મુખ્ય કથામા પણ છે

પાત્રાને—પછી તે જો હાય કે પુત્ર તેને—શનમા એટલે કે વનમા મોક્ષવા વિશેના કે પછી મટી મૂકવાનો એટલે કે જલનો દેવાનો કથાથ પણ જૂની પરપરાથી નિડપાય છે છેક રામાય મહાભારતના વારાથી રામવનવાસ,

* જુઓ — ૧ ચટ્ટાં ચટ્ટાંમા —

“ બાપ રૂપ તરુલી નાકેરુ તે તો કુન બોલ્યુ માકેરુ
બાપ તાકારુ ગરુઆપા માન વ વ ”

૨ ભટ્ટા ભામિનીમા

“ બા મ રા ની ગીત્ય, બા મ છુમ્મ ચોર ચાગી ”

૩ સ્વામી ભટ્ટાતેરીમા

“ બાવ્ય બાપુ ગણુવ નાકેરુ બાવ્ય ઉપ ને રગ ”

આ ઉપરાંત,

૪ મદન મોક્ષમા

બાવ્ય પ્રાપ્તિ પ્રીત (૧૧૭૭) પણ તેનો હેતુ ઇતર છે—

મામાન્ય સથના ઉપદેશનો છે એ નિરરકારની બની ઉપરના ૩ દશાતોમા પાત્રાક્ષી છે, અટી ઉપદેશની છે

પાડવવનવાન, તીર્થવનવાન, નવમય તી વનવા ૧ ૧ ચંદ્રાંતને જે સનમા માકલવાસુંખથી ઉત્થાન છે તો ૫ માવનીમા કુવરને દેશવટો દવાય છે મદનમાલનામા બન્ને સદાક્રોધથી ડીને દેશવગે તેર છે, જે આપણે જ્યુ જીવતા મનુષ્ય માટે પ્રાચીન નમવની એ એક આકરી નજ છે એમા પાત્ર, રામ પાડવોએ સ્વીયથી લઈ જે વનવાન ત તે તે પરિસ્થિતિ, અને કાઈ એકાકી સીને અનિચ્છાએ દુર્લભતાપણ સનમા લઈ જઈ છોડી મૂકવી — તે જે વચ્ચે ઘણો દુઃખ છે નીના, પાડવજી દુઃખન છે સદાક્રોધે ચંદ્રાંત નેમાથી બચી જા છે અને પુષ્પકના દેશવગે આમ તા સુવાસ છે આમ છતા કોઈપણ પ્રકારનો દેશવટ (Exit) એ નમાજે ૩ થી વામિનો મોગમા માટી દૂર કરાની — ફેમી દીવાની — ૨૬ કરાની (rejection) અવનમવાદ્ય — બલિગરૂપ શિખા છે વામિન — ખાન કરીને સી માનવવચ્ચીથી તદ્દત્ત વિખૂતે પડે જઈ જે નવમા રજાથી મરે, એ તે વેશના જગલો ને વલખેવાલા ગ્તાઓ જતા શક્ય જાયા છે મદન, માલના, મૂળાએખા, નજાતાસુંદરી, જાદાભામિની ૧ ૧ ઉપર આ વીનક વીનેરી છે તે ઉપર્યુક્ત કરાંથાને છે

આ આકરી નજનો અમલ નામાન્યપણે ૧૨ વર્ષ લગી હાય છે એ સમયવિસ્તાર, તે નજનું કાલદારા બતાવણું આકલપણ છે સમાયમમાભારતની ચાલી આવતો એ આક, ઘણી કથાઓમા પ્રવચિત છે ચંદ્રાંતના નવરપ્રવચ ૧૨ વર્ષ બાદ છે બદ્ધા જેવ “કુલવાનુને” કનુરમં વાદ્ય નટી વેપાર જતા “વગાન જે વરન બારની” “વીતી નાડુ”ના ઉલેખ છે (૭૭૯ ૭૮૦) પદમાવતીમા ‘બાર વરત પા એક નિ, જે વિનિત જા’ તો જીવ નહિ થડુ એમ નુચોવના પુષ્પકને કલ છે આમ કથાધટકના પરપરાથી ચામ્થો આવતો આ વીગનાથ, ઘનનાની તીર્થનાઅર્થે નિજાયા છે

નાયકનાદિનાનું જીમ મિલન અને નર્મની ઘ-વતા બાદ પરતપરનું છૂગ પડવાનું જે કથાધટક, તે ચંદ્ર-ચંદ્રાંતમા, જાદાંતમા અને સિલાનનમ રીતીની સીચરિત્રની વાર્તામાં આવ છે ત્યાર નાયક છૂગ પડતા પડવા, દુઃખાંતે જેમ શકુન્તલાને મિલનની ઔધાણીરૂપ વીંટી આપી હતી, તેવી કચી-ઔધાણી આપી જા છે, અથવા તો સામીનું તત્ત્વ સમજા જાય છે ચંદ્ર-ચંદ્રાંતમા ચંદ્રાંત માલમને પાટ આપે છે તેમા પોને કરવા લગનનો એકતર હોય છે વીંટીની વીગત એ કથામા આવે છે ખરી પણ પોતિયાને આપેલ લાડપે છે , સીચરિત્રની સિલાસનજાતીતીની વાર્તામા એકે નહિ બન્ને ઔધાણીઓ છે ‘પદમાવતી’માં તે અવશ્યક ન હોઈ, નથી બદ્ધાંતમાં દાસીની ‘સાખ’

રાખીને ઝસ્તુરચ. ઊંડી જાય છે આગળ જોઈશું કે મુનાકલેખા, બાનાસુન્દરી
 વ મા પાપ અપાત્રીરૂપે કોઈની નાખી અથવા મુદ્રિત કે કડું વ નાપક મૂનો
 જાય છે મનમંદીન કથાઓમાં સીપુરુપમિલનના પુરાવારૂપે પુરુષ આવી કોઈક
 ઓંધાણી મૂમી જાય, એ સમગ્ર શિષ્ટ નમાજના આચારને અનુષંગે છે જેમ
 રાજતા કે સમનિના પુરાવારૂપે પાપ પ્રતીક આપવાનો વિવાદ હતો તેવા જ
 આ આચાર મમજવાનો છે સીપુરુપમિલનમાં મીપમે સલામતીની દૃષ્ટિથી ભદ્ર
 સંસ્કૃતિના નામ સમાજે સર્જાવલો આ બાંસ જાણાય છે

નાયકનાયિકાના મિલનના વિદ્યનકર અધોમા તેમના વડીલોનો ઉલ્લેખ
 આપવે ક્યાં હતા પણ તેમના મિલનને મદદ કરનાર પાત્રોની રૂઝિ પણ પ્રાચીન
 વાર્તાઓમાં છે ચટ્ટાઝના રાજ્યનો વઝીર તેમજ નિધિર્નનીના ગજનનો વજીર
 તેમના મિલનને જુદી જુદી રીતે મદદ કરે છે ચટ્ટાઝની આત્મકથા તો
 રાજની ખડગીમાથી બવાવી લઈ ગુમ આશય પણ આપે છે પોતાના ભાવિ
 પરિણામનો વિચાર કર્યા વગર. આમ વિષ્ણુ નાયક કે નવિકને પ્રધાને આપેલ
 ગુમ આશય, અને પછી આવી પડતી વિભાજના નિકાલઅર્થે તેની મદદ માટે
 તે તે પાત્રને પ્રગટ કરવાની કલાઓજના, ઘણી જૂની વાર્તાઓમાં છે
 મિલાનનમત્રીશીની સરજન આવૃત્તિમાં તેવો કથાક છે તે વાર્તાઓની કથાપી માથી
 ઉભો સ્વાર્થાંક, પ્રસ્તુત કથાઘટક ધરાવે છે પદમણી એવી સહીના વિરતી
 ખામી જતાવના રાજગુરુ શારદાનંદન કહે છે કે સહી હતા ગુમ સ્થવનો
 મન્યાકાર તલ વિત્રમાં મૂકવો નથી રાજગુરુ એ તલ કલધી જુએ ? એવી
 આશંકાથી તેને મારી નાખવા રાજ હુકમ કર છે પ્રધાન આશય આપે છે
 પાછળથી શારદાનંદન ગુમવેચે રાજના ભ્રાત્ર પુત્રને સાજો કરી છનો થાય છે
 અને શારદાનંદન પો સરસ્વતીની કૃપાનુ મરણ ઉત્થાપ પ્રસંગો પાછળ રહેનું
 રાજને પ્રતીત થાય છે*

એવો જ મદદરૂપ બર્મિન વિચેના ૩૩ કથાક કથાનરિન્નાગરમાં છે ચામુકથ
 ને મુદ્રાસત્ત પ્રધાનસમધી તેનું નિરૂપણ વિશાખદત્તના મુદ્રાસત્તમાયે થયેનું છે
 હીરાનો વેપારી ચ નદામ, અમાત્ય રાજતને સંકુટેલ પોતાના ઘરમાં બાકાય આપે
 છે, એ નાટકના ચલણ બકમા નિરૂપાવેલ છે પ્રધાનનું પાત્ર મન્નમોહનનામા તેમજ
 પદમાવતીમા સ્વયંવર ઈષ્ટકરક મને છે તલ સરજમા તેમજ ૪ સ્વયંવરમા
 નાયકના મિત્રસાથી ૧૨ તરીકે પ્રધાનપુત્રનું પાત્ર હોય છે રાજકુવરના મિત્રરૂપે
 પ્રધાનપુત્રનું પાત્ર એ પણ રૂઝ કથાનરૂપ છે વજીર ચંદ્રચટ્ટાઝમાં તો ઉભવના

*જુઓ બાયાળીકૃત સિદ્ધાસનમત્રીશી - વાર્તા ૧૮ થી ૨૦ - ભૂમિકા ૫ ૨૨ ૨૩

મિલનને ઉપકરક ને નિમિત્તરૂપ બને છે અન્ય જાનિઓ, જેની કે માના માવજી, ડાહી દાસી તથા અમુક અંધે પાનિયો એટલે કે પ્રતિહારી 'પદમાવતી' મા ગમ્મિયા, વિલગના સખી ને પોળિયો છે મદનમોહનામાં પાંડિત છે ભદ્રાદ્રામા નવદમરતીમા છે તેમ પ્રાણી હલ છે

મૃગાર રમની આ બન્ને કથાઓની એક સમાન નિરૂપણા હવે છેલ્લા નોંધી લઈએ પનિ વિના, સુલોચનાના કથા મુજબ તેને બધા ભોબો અકારા લાગ્યો, એવી તેની વિદાય પ્રસંગેની ઉક્તિઓ ખરે જ સુંદર છે તથા ચદ્ર નંદ્રાદ્રામા, માવજીને સખીપાણેલી ચંદ્રાદ્રાની ઉક્તિઓ સુંદર છે જે આપણે આગળ જોઈ ગયા છીએ એક દરે યામજની પ્રેમી કે પનિવિરહિત સ્ત્રીના મૃગારની ઉક્તિઓ ક્રાન્તાન્ધક લોષ છે મદનમોહનામા પનિ છતા પનિવિરહિત મોહનાની ને તેને અનુપમે આડકથાની નાપિકાની ઉક્તિઓ કાવ્યધ્મક ને સુંદર છે યામજ અન્ય રનોની નિષ્પત્તિમા ખાસ કૌશલ દાખલી થકનો નથી પણ મૃગાર નિરૂપણથી જનતાને છતી થકે છે ખરો ઉભય કથાઓનું સ્વરૂપ "નરનારીનાં ચરીત્ર" (મદનમોહના)નું — નિશ્ચિત રીતે કહીએ તો પ્રેમવરિત્રનું છે, છતા કહેવું જોઈએ કે પદમાવતી કથાનો નાયક ખરે 'ચન્દ્રભીજ' — પ્રતાપરાયો છે ચદ્રસેનનો તેટલો પ્રભાવ નથી મનજ કે આગ્રાજનવિભાવરૂપ આ સજકુ વરા, તે તે કથાના મૃગારને પ્રભાવિત કરે છે

વિખૂટા ખડેલ નાપિમ ને તેમા કુ વરનો નાયકસંગે મેળાપ અભિયાન એ કથાઘટક ચદ્રાદ્રાદ્રામા છે, તેણે શાકુન્તલ અને ઉત્તરસમયરિતમાં જે છે શકુન્તલા ભરતનો કુખ્ય ન સાથે, તો સૌતા વવકુશનો રામ નાયેનો મેળાપ, અભિયાન વ આપણે જાણીએ છીએ

આમ યામજની બન્ને વાર્તાઓસહિત, અને મુખ્યત્વે પદમાવતી સાથે ચદ્રાદ્રાદ્રાની નુલના થઈ તે બન્નેની કેટલીક સામાન્ય ઘટનાઓમા ને કેટલીક વીગતી બીનાઓમાં નામ્ય છે બન્નેમા જો કોઈ મહત્ત્વનો ફરક હોય તો, એક મામિક રૂઢ કથાઘટક પૂરતો જ ચદ્રાદ્રામા ને છે અને તજજન્ય વીગતો પણ છે તો પદમાવતીમા તે નથી એ કથાઘટક છે, 'પતિ સાથેના મુખ સમ્રધને કારણે સગર્ભા નાપિકાને વેઠવી પડતી વિટબસાઓ' ચદ્રાદ્રામા સગર્ભા સ્ત્રીનું આ કથાઘટક ઘરભાષેણુ છતાં, કહેવું જોઈએ કે તેનો કશો ખાસખાસ લાભ વાર્તાને મજતો નથી, એવા મામિક ઘટક ઉપર વાર્તા જોટલી સફલિત થવી જોઈએ તેટલી થઈ નથી કારણ વાર્તા પાખી છે જ્યારે પદમાવતી વાર્તાસંસ્કરણની દૃષ્ટિએ તેમજ કાવ્યદૃષ્ટિએ સવિશેષ સારી છે, પ્રતીનિજનક છે

‘પતિ નાથેના ગુપ્ત સમયને કાળે સગભાં સીને વેઠવી પડતી વિદ બાપુ’નું કથાઘટક તાત્વિક રીતે તપાસવા જોડુ છે એ મામિય છે, કારણ વિવેચન ને કોનુકકર છે સામજી પોતાની ને પોતાની બીજી બેએક વાતોમા તેના વિનિયોગ કરેલો છે જે કે ચત્રાદથી તેનું ગહન્ય ને વાર્તાઆકાશ તલપણે નિરાગ છે

પ્રમુખ કથાઘટકના વિરાગ પૃથક્કરણ જતા આટલી વીગતો વ્યાનમા લેવી પડે ‘પતિ’ ઇ.સ. ૧૮, સમાજમાન્ય—ઓજમા આછે નમાજજાન અને માટે પ્રગટ સમયનો વાવ- છે કે તેવા જાણવાનો સમય જગાડ છે અને છતા ‘ગુપ્ત સમય’થી એવું પણ સુવવા છે કે પતિ નાથેના સમયમાં કોઈપણ કારણે ક્યુ- વિન-અવરોધન છે ને તેથી સમાજ કે આનપાનના નમુનાથી તે અજાણ રીતે સેવેલા—ગુપ્ત સમય છે એવો સમય અથકન નહિ પણ એકદમ આછી—વિરલ શકવતા ધરાવતો ને તેથી વદતોજ્યાયાત બીના જેવો વાગે છે આ અવરોધન જુદાજુદા પ્રકારનું હોઈ શકે. કોઈ કુદરતી અસ્માન, કોઈ સામાજિક પ્રત્યવાર કે પછી માનવસ્વભાવથી પડેલી નૂવ એવી પરિસ્થિતિની વક્તા (irony) વિષમતા વાતાને વેધ અનાવવામા મહત્વનો ભાગ ભજવે મરણ, માનવસમાજ કે કુદરતના સદભામા સર્જતી માનવજીવનની વિષમતા, એ છે વાર્તાનો નનગતન રસનો વિષય ને તેથી એ કથાઘટક સામજીની વાર્તાનો ઉપરાત આપમા છે- પ્રાચીન અને મધ્યકાલીન સાહિત્ય ઉપરાત સમીપના અઘતન કાળના નાહિત્યમા પણ પડે છે આમ સમયની પાત તો ખરુ જ પણ સ્થાનની પાર—પશ્ચિમના નાહિત્યમા જે ખરુ પ્રમુખ કથાઘટકાંકુર ઉપર જુદીજુદી વાતાઓ કેવી રીતે ફાંચી છે, તેનું નિરીક્ષણ ગ્રન્થ છે કેટલીક જોઈશુ

આગળ આપણે ચત્રાવતાના તલર્ભમા પદમાવતાને ને તેની કલાઆધોનતાને નુદનામકપણે તપાની હતી તેની માથે અવરનવર સામજીની સિદ્ધાનત- બરી રીમાની અન્ય બે કથાઓના ઉદેખો દર્શાવતા ૨૩મી ભદ્રાભામિનીની* વાર્તા અને ૨૮ મી સ્ત્રીચરિત્રની વાર્તા છે x આપણે જોઈએ

ભદ્રાભામિનીથી પ્રેસરેલો કસ્તુરચ- વેપાગવત્સલમાં વણાણે ચડી જવા જરા નીડાયા છે માર્ગમાં શરૂ, જનુ ને પૂર્ણિમાની રાતે માનીવારા ચરી હસ હતી પાછાં માનનત્વર જતાં હતાં ને વચ્ચે વિનામો લવા બેઠને નામરવા કસ્તુરચદન્ડ શબ્દો ૫૨ જેમ મુજબને જઈ દૂર દૂર સોદાસને આજ્ઞાત અને

* જુઓ ડૉ રમેશ જની સપાદિત ‘કસ્તુરચ દની વાગ્ના’

x જુઓ પ્રો જનક દેવના મદાનિયમની દસ્તખત-સિદ્ધાસનનીશાની ૨૮, ૨૬ ૩૦ અને ૩૧ વારનાખાનુ સપાદન

તેમાં વમતી ભદ્રાઠ કસ્તુરને સાબરે છે હંસની મદદથી ઊડીને મધગતે પોતાને રજમહોલ પહોંચે છે ભદ્રાઠને મરે છે ને પાછો જવા કરે છે ત્યાં ભદ્રાઠ વારે છે. ત્યારે દાગીઓને સાબમ સખી પાછો હમતી પોકે પલાણી ઊડી જાય છે જવા રજવા જાય છે અહીં ભદ્રાઠ ને ગર્ભ ને સાગરિયા તિથરિયાનો ફિટકાર નથા રાનમા જવાવારો આવે છે ઘણી વિટંબણાઓ પડે છે બીજી બાજુ કસ્તુરચદ અદગક ધન નથા એક બીજી કન્યા વરીને પાછો આવે છે ભદ્રાઠની ભાળ અને પુનર્મિલન — એ મુજબની કથા છે અહીં પદ્મિની નાર જેવી ભદ્રાઠના નુચરિત્રનો મહિમા, તે આ કથાનું રહસ્ય છે તે પુરવાર થાય તે પહેલાના એક મહત્વના વિધનરૂપે પ્રસ્તુત કથાઘટકનું પ્રયોજન છે વાર્તા એટલી સુંદર છે, નિરૂપણ પણ કવિત્વના અધોધી રસાયેનું છે કે પ્રસ્તુત કથાઘટકનું ત્યાં નાર્મિક છે

શામળની બીજી વાર્તા તેને પર પરાધી મળેલા શીર્ષક મુજબ સ્ત્રીચરિત્રના પુરવાર થયેલા મહિમાની — ખુદ સ્ત્રીએ પોતે જ પ્રત્યક્ કથાવેલ પોતાની મહત્તા અને મરસાઈની છે પણ જુદી રીતે આ વાર્તામા વિક્રમનો પુત્ર નામે વિક્રમ ચરિત્રની મહત્તાને, ત્રિતીયન ચેઠની કન્યા સગવ પડજાર છે ને તેનાથી સ્ત્રીચરિત્ર વહે—વધે, તેમ પુરવાર કરે છે વિક્રમચરિત્ર તેને મહાત કરવા પરજે છે પણ પરણીને કોઈ એકાન્ત સ્થાનમા તેને રાખી, લશ્કર લઈ પરદેશ ચાલ્યો જાય છે ભદ્રાઠમા પણ પરણીને તેનું પારખું લેવા વિદર વોળાવે છે આગળ આવશે તે અજનાસુદરી તેમજ મુગ્ધાકલેખાને પણ પરણ્યાબાદ નાગક કોઈ રાસુસા પોતાની સાથે રાખતા નથી કથાઘટકની એ ધીંગત સમાન છે તે પછી, વિક્રમચરિત્રવાળી વાર્તા, સ્ત્રીમહિમા પુરવાર કરવાના ખુદ સ્ત્રીના જ પુરુષાર્થરૂપે રચાય છે

એ પ્રથમનો રોમાચક રીતિના છે નાવિકા મુક્તિથી છૂટી થઈ, પતિ પાછળ ભળે વેશપલ્લવ — મામલિયણ અને જોગણી તરીકે — કરીને, વિક્રમચરિત્રથી જ પણ તેને અજણ રાખીને પુત્રી થવા દે છે અને તે સમયના પુરાવરૂપે વિક્રમચરિત્ર પાસેથી ઔષાણીઓ મેળવી રાખે છે અને પોતાને દેશ જઈ સ્ત્રીચરિત્રને ચરિત્રાનુ પુરવાર કરે છે

અહીં ખુદ પતિથી અજાણપણે પણ પતિથી જ એટલે કે ગુપ્ત સમયે બાગક થાય છે પણ ભદ્રાઠ કે વદ્રાઠની કથાની જેમ, નાવિકાને કથાય લાચારી નથી. ઊલટું, તે જ જો મુશ્કેલીઓ વેઠે છે ને સ્વનાજિન હોઈ તેમણી પા પીતરની — કંઈક સિદ્ધ કરતી હોવાના બાવ પ્રગટ કરે છે

શામળ પહેલાના મધ્યકાલીન કથાસાહિત્યમાંથી પણ પ્રસ્તુત રૂઢ કથાઘટકની

મખવખ વાર્તાઓ મળે છે વળી સન્કૃત, પ્રાકૃત ને અપભ્રંશ કથાઓમાંથી તેનું પગેડુ જડી આવે છે

એવી બે વાર્તાઓ છે ૧ મૃગાંકુચેખાની ૨ અજનાસુલ્લીની બન્ને વિશે અનેક લેખકોએ થાક ફરજારો નાથે અનેક વાર્તાઓ લખી છે પહેલ તો એ બન્નેનું મૂળ મ્થાન જાણી લઈએ

મૃગાંકુચેખા નામની વલ્લિક મ્થાને ચદ્રાળની જોમ મંદિરે પૂજવા જતાં, નાગચંદ્ર મળ્યો બન્નેએ પગલવાનો નિર્ધાર કર્યો પણ તે પહેલાં, કુલ્લંતવાન્ય કુલ્લંતની જોમ અધીર સાથે ગુમપલે મળવા લાગ્યા તે અરસામાં મૃગાંકુ વિશે જોરમમજ થઈ તેમ છતાં તે પરજુઓ ખરો, પરણીને ત્યજી દીધી પછી તે સ્ત્રીચરિત્રના નાક વિકસચરિત્રની જોમ લગઈમાં ચાલ્યો ગયો લઈ દરમ્યાન ત્યકના મૃગાંકુ પ્રત્યે ફરી પાછો ખેંચાતા ગુમપલે મળવા લાગ્યો ને વળી લગઈમાં ચાલ્યા ગયો આમ કરીને, કે ૮ લઈમાંથી આવી ગયા માદ બોલાવીશ અને પતીજ પાડવા મિત્રનની કંધાણીમાં મુઠકા આપી પાછા મુનાંકુ અર્જવતી થઈ નાતરિયાએ કાઢી મૂકી વનમાં પુત્રને જન્મ આપ્યો આકરી વિટ ભણાઓ વળી ત્યાં મુલમાંથી પાછા ફરતા નાગચંદ્રે ખૂન તપાન કરી, સિદ્ધાર્થનગરીમાંથી તેની ભાગ મળી અને જોમ ચંદ્રસેનને જોમ પુષ્પસેનને તેમ ત્યાના રાજાએ તેને પોતાની કુવરી વસાવી. બધા રસાવા સાથે પોતાને દેશ ગયો

અહીં જોઈ શકાય કે લગ્ન પહેલાં અને પછી પતિસંત્રમાં અવરોધ છે જોરમમજૂતીથી કે કુલ્લંતની જોમ વિરમૂનિથી પણ એ અવરોન સજાય છે મૃગાંકુની બાબતમાં જોરમમજ અને પછી તમાથી જ ગુમ સંમંધની ઘટના ઉપસ્થિત થાય છે ને પછી બધું નમેસુતદુ પાર ઊતર છે

બીજી મ્થા છે અજનાસુલ્લીની—હનુમાનમાતાની પ્રમુત બન્ને મ્થાનું સમગ્ર માનખુ તેનું કથાપટક વ વચ્ચે ખૂન સામ્ય છે એટલું બધું કે પાત્રના નામફર બન્ને એક જ કથા લાગે. વૈદિ પર પરાના વાસ્ત્વીકૃત સમાપ્તમાં હનુમાનમાતા અજનીના પુત્રપ્રનવની ઘટના આપમે જાણીએ છીએ મધ્યમલીન માં ત્યમાં એની અનેક કથાઓ જોન પુરાણ અનુસાર રચેલી છે તેનું કથાનત્વ આ મુજબ

પ્રહલાદ રાજના પુત્ર પવનજય છે તેનો વિવાહ વિદ્યાધર રાજની અજનાસુલ્લી જોડ નક્કી કર્યો હતો. લગ્ન પહેલાં અજનાને મળવા ગયેલો પવનજય જોરમમજથી ગુલ્લે થાય છે લગ્ન પછી તેને બોલાવતો નથી. અને સવલવરુપના મુલ્લમાં સવલન પળે લ વા ચાલ્યો જાય છે મિત્રના કડવાઈ

અજનાને કોલો અન્યાય ખટકે છે એટલે રસ્નામાધી પાછો વળી અજનાને ગુમપમે મળવા જાય છે ગુમ સમાગમથી મળી રહેતી, અજના પવર્નજયને રોકવા વિનવે છે પવર્નજય રોકવાને બદલે મિલનની અધિાત્મીક આભરણ મૂકી, લગ્ન પૂરી થયે આવવાનું વચન આપી વાલ્યો જાય છે પવર્નજયનું આગમન ન જાણનાર ઉભય પત્નના સંબંધીઓને પતીજ પડતી નથી તેથી અજનાને નિરસ્કારી કાઢી મૂકે છે નાધારી અજનાને ઇનુમાનનો પ્રતવ થાય છે લાંબે સમયે પવર્નજય પાછો ફરે છે અજનાની શોધ ને પુનર્મિલન થાય છે

આ બન્ને કથાઓ જીન સાહિત્યમા મારી પેકે પ્રચલિત થઈ છે અનેક કવિઓએ પ્રત્યેક કથાવસ્તુને જૂની ગુજરાતીમા પદ્યરેલ આપેલો છે ૧૨થી ૧૮મી સદી સુધીમા તે કથાઓની અનેક કૃતિઓ મળે છે ત્રી ભારતી વીદ્યકૃત મહાનિર્મય ‘રાત સાહિત્ય’મા તેની વિસ્તૃત યાદી આપેલી છે બે જુદા વિષય વિભાગમા પ્રત્યેક કથાની અનેક કૃતિઓનો કર્તા તેમજ સાલવાર ઉલ્લેખ છે તે એ ને એ રૂપમા, અહીં નિર્દેશ છે

(૧) કથાત્મક લૌકિક વિભાગ

કૃતિ	કર્તા	સાલ
૧. મૃગાકલ્પેખા રાત	વચ્છ	ઈ સ ૧૪૮૭ પહેલા
૨ " "	વિવેકવિજય	" ૧૬૭૩
૩ " "	જિનહર્ષા	" ૧૬૯૧

* રાતસાહિત્ય ‘માધી — પૃ ૧૨૬

(૨) ચરિત્રાત્મક પૌરાણિક વિભાગ

કૃતિ	કર્તા	સાલ
૧ અજના રાસ	નરેન્દ્રકીર્તિ	ઈ સ ૧૫૯૫
૨ અજના સતી રાસ	માલમુનિ	" ૧૬૦૬
૩ " " "	તેમકુશલ	" ૧૬૧૦
૪ અજના સુંદરી સમ	વિમલચરિત્ર	" ૧૬૦૬
૫ " " "	પુણ્યસાગર	" ૧૬૩૨
૬ " " "	ભુવનકીર્તિ (૨)	" ૧૬૪૯
૭ " " "	અજ્ઞાત	" ૧૬૮૨ પહેલા
૮ અજનાસતીનો સમ	ખોચી-રાય	" ૧૬૮૨

* રાતસાહિત્ય ‘માધી — પૃ ૧૩૫ ૩૬

ઉપરની કૃતિઓની સાથે ધ્યાનપાત્ર પહેલાના નમ્ર સ્થિતિ છે જે એ કલાકર્તા કે-લુ લોન્ગિસ્ટ્રા ઉમે, તેની પ્રતીતિ નામે છે એમાર્ગે અજનાનુંદરીનું કથાન તો આપમે જોઈ ગયા તેમ એમી-ધારણા જૂનું છે અપભ્રંશ, પ્રાકૃત, સંસ્કૃત મુખીનું મૂળ સમાજના જોન પુરાણો અનુભાવના એ નવપાત્રો સંસ્કૃત, પ્રાકૃત અને અપભ્રંશ ત્રણે ભાષામાં છે ન્યા ‘પદ્ય’ એ ને નીચામના ચરિત્રનું નિરૂપણ હોઈ, એ નામ ત્રણે ભાષાની પ્રશિષ્ટ કૃતિઓને મળેનું છે નવ નાખીએ

આચ- ૩ જી થનાન્દી પછી, પ્રાકૃત જોન સમાસનો ગ્રંથ ‘પટમચરિય’ લખાઈ છે તેના કાંઈ વિમલનું છે ? સંસ્કૃત કૃતિ એવી મોટી રવાઈ છે આચ- ૭મી થનાન્દીમાં રવિવેળાનાર્થે પદ્યપુરાણ નખ્યું છે જે અવોદ્ય પ્રાકૃત કૃતિ પછી ઉભાગ્યામાં આવી છે તેમ પુરવાર થયું છે ? ૩૨ પછી આવે છે નવમી થનાન્દીમાં કવિરાજ સ્વયંભૂવેવિરચિત અપભ્રંશ કૃતિ પટમચરિય આ ત્રણે મહાકૃતિઓ છે ને પ્રશિષ્ટ (classical) છે ત્રણેની કથા મુખ્ય જાનને નખી છે ત્રી સદાચીને જોનમાં વલમવાળી છે સમૃદ્ધ નવિલ્લર વર્ણનોથી નખા છે અત્રે ગર્ભાસભાવનાએ લોખપવાલથી ડરતી અજના સુ થી પવનગાને નોકવાનું કહેતા, પવનગા ના પાડે છે મરણ આપે છે “પહેલા તાને નિરંજન કરા હારે હવ મિલન વિશે નેનાં યગ્માઈ છ ” એ ઘણ નહા લાગે છે

૧ નુઓ પટમચરિય — મિરીમિમચરિય વિગ્રહ — પ્રાપ્ત ના ૪ — ૩૬૧ ૧૧, ૧૬, ૧૭ અને ૧૮માંથી અજનાની કથા

૨ ‘ દોનોકા કપાનક સર્વયા ઈક હી હૈ રોનોકા પરલર મિલાકર દેવનેસે હસમેં કિમીકો કોહ સદેહ નહોં રહતા કિ હે ઈક દુમરેકે માપાતમક લગાનર માત્ર હૈ કિમને કિલકા અનુશર દિયા હૈ, મહ ટલકે રચનાકાલ લમત્ર જાના જા સકતા થા ”

—પદ્યપુરાણના દિન્દી અનુવાદમાંથી — પ્રસ્તાવના પૃ ૫

મયમાલસપાદકો — નીચવાક જોન તથા આ ને કપાલે

૩ નુઓ પદ્યપુરાણમ્ અથવા [પદ્યચરિત્મ્] મન્દુક કાવ્ય — પ્રથમો ભાગ — દિન્દી બાલાનુવા — સપાક પતાગાવ જોન નારનીય જ્ઞાનપીઠ — મળી ૫ ચદમ ૫૪, પો ૨૫૪, સ્પષ્ટ ૫૪, અખાલ પર્વમાંથી અજનાની કથા

૪ નુઓ પટમચરિય — મિ ૧ / ૨૪૫ મુવ વિરચિત — અપભ્રંશ માત્ર — દિન્દી બાલાનુવા — દેવદ્રકુનાર જોન — આગીય જ્ઞાનપીઠ — મળી — વિદ્યાધર ૧૧૦ — સપિ ૧, ૧૬ અને ૨૦ — અજનાની કથા

આ ત્રણમાથી એક મામૂરી વીગનબે નોંધીએ સસ્કૃત કૃતિમા પવનંજય
જતાજતાં અપામીરૂપ પાનાનું કડું આપી જાય છે, ને ભદ્રામાં છે તેમ
દાસીઓને નાખમા રાખે છે ત્યારે પ્રાકૃત કૃતિમા ઝોંધાથી રત્નજડિતા મુદ્રિનની
છે તો અપભ્રંશમા છે પવનંજયનું કગન અને નુનર્ણમાવા ચાકુન્તવમાં રાજ
સાયેનો ચકુન્તવાએ મેવેનો ગુમ સન્ધ, ગાધ વિવાહ, રાજએ જતા આપેલી
મુદ્રા, જલ્પવગ્દા, રાજનું વિસ્મરણ, ખુદ રાજએ દીવેલો જાકારો ને સ્વજન
મેડગનો બદ્ધિકર, ફિ ૧૨ વ વ વીગના ચાક્રક ફેરફારવાવા કથાધટક ઉપર
સ્થાપે છે તે અહીં સભારી લઈએ

આપણે પ્રતીષ્ઠા જનિએ યાચીને આ કથાધટકનું પંજેડું જોયું છે તે પરથી
જાણામે કે છેક ૧૮મી નદીમા સામજી પ્રચુત કથાધટક શૈલ્યુ તે પહેલાં, વિવિધ
સ્થિતકાવલ્યામ લોઈ તે પ્રવર્તિત હતું ૧૮ પશિમી નાહિત્યમા પણ તે બીજાથી
માહિત્યકૃતિઓ ઉદ્ભવેલી છે પશિમમા ચેકસપિયરનું નાટક 'All's well
that ends well' મા તથા ઈંગ્લેન્ડન લેખક બોમેશિયોની ડેકામેરોનની ૯મી
વાર્તામા સ્ત્રીશક્તિનું સ્ફુટન મૂર્ત કરવા આ કથાધટક ગોજાયું છે

હવે આપણે છેન્ વર્તમાનકાળમા તે જોવા માટે આવીએ ૧૯ી સુદરમૂની
'માને ખોજે' ૧ વાર્તામા પ્રચુત કથાધટક ધાગ સુદર રીતે પાગરવું છે મુદરમૂની
ઉત્તમ કથાઓમાની ખ્યાન એક, તરીકે એની ગણના છે

સુદરમૂની એ શ્યાનું સ્વજ છે ગામડું જ્યાં હજી મળ્યાકાલીન જીવનના
બગુડા ભાવો જોવા કે પ્રેમ ખુન્નન સ્ત્રી પ્રાન્તાં માત્રિવીખુલ્લિ વ તેમના તેમ છે
નમાનો પતિ હોવાથી સતત ન વોળાનની પુરતીર પિયર, એન્ વગા તેનો પતિ
આવે છે ગુમ મિત્રન બાદ પતિ નૂપચૂપ ઘેર પાછા જાય છે પોતાના હવાન
પિતાથી હ મેશા દનારનો જ રહ્યો છે થોડા સમય બાદ પ નીને પિયરથી તેડી
જવાનું કહેલ આવ છે પછુ તેનું કાગલ-બાળમી તે પિતાને આપનો નથી પરિણામે
પિતાપુત્ર તેડવા જાય છે વ્યભિચારી દૂર, ઝળૂની ને ખુન્નસવાનો તેનો પિતા
પુત્રવધૂને વગાવાનું કાગલ સમજી જાય છે ખુ પતિ - તેનો પુત્ર જવાબદાર
છે, તે જાણનો ન હોઈ, નહીતા ભાકામા પુત્રની મદદથી આઘા સોતી વડનું
ફરપીલ ખૂત કરી, સતમા ધરબી ૮ છે કોઈને ખબર મુદ્દા ન પડે તેમ
ભરસાડ પુત્ર મૂગોમૂગો પિતાની આજ્ઞાથી હિંચકારા કૃત્યમા સામેવ ધાય છે
આખી વાર્તા ઘણી ઘણી તાદર છે અહીં અવરોધરૂપે માનવસ્વભાવ, સામાજિક
જીવનનું માગખુ ને માનવજીવનમા રહેલી વક્તા (Irony) વધકનાથી વ્યક્ત થાય છે

આમ આ કથાઘટકને આપણે વિસ્તૃતપણે જોયું તેની નજીકનું એક અન્ય કથાઘટક છે, અને તે “દીગિત નાધ્વીને પુત્રજન્મ અને ત્યાગ”નું છે જેમા પણ સ્ત્રીની વિવશતા સજેગોમાની સગર્ભાવસ્થા ને તેને કારણે તેના પર મુકાનું આજ વર્ણવાય છે એવી મધ્યકાલીન અનેક કથાઓ જેવી કે કરકડુ કથા, વલ્કલચીરીની કથા, શુલ્કકુમારની કથા, અભયકુમારની તથા અમરદત્ત-મિત્રાનંદ કથાઓને લેખવી શકાય જેનું મી ભારતી વેદો થોડા ઉલ્લેખનિરૂપણ કર્યું છે પણ જો સમાન રૂઝ કથાઘટકથી નહિ તો સામ્ય ધગવતા અન્ય કથાઘટકથી, કોઈ વાર્તા સમાન આકાર લઈ શકે નહિ

હવે આપણે શામળે ચદ્ર ચદ્રાઠ વાર્તામા થોજેલો લાગણિક ક્લાકનન જેઈએ પહેલાં તો સમસ્યાકથાઘટકની એ કૃતિપૂરતી જોઈ ખાનખામ વિધિષ્ટતા છે ખરી / તે તપાસીએ આપણે આગળ જોયું તેમ અહીં બે વાર ૩૨ ૩૨ ચમચાઓ છાપામાં પુઝાઈ છે (છાપા ૨૨૮ થી ૨૫૮ અને ૩૪૧ થી ૩૭૨) અને પહેલી વારનીના સ્વનન ઉત્તરો દોહરામાં આવે છે ૩૨ની સંખ્યામા (દુહા ૨૯૨ ૩૨૩) ચદ્રસેન એ ઉત્તરો ચદ્રાઠને આપે છે આમ છાપામા સમસ્યા પ્રશ્ન ને દુહામા ઉત્તરભેદે વૃત્તભેદ ને વ્યક્તિભેદ પ્રગટ થવામા સીધિય છે વળી મામગ્રીદષ્ટિએ પણ બીધિય છે સમસ્યા પૂછનારે પદાર્થને અનુકૂળ રાખીને સામાને સમજાય માટે શક્ય એટલું સવોગન વર્ણન કરી પદાર્થના લખણો આપવા જરૂરી છે, ને તેથી છાપામા તેને અવકાશ રહે છે જ્યાર જવાબ દ્વંકો ને સચોટ હોઈ શકે ને તેને અર્થ દોહરાની કરી પૂરતી થઈ રહે છે આપણે એ પદ જોયું હતું કે ચદ્રાઠની પૂઝેલી સમસ્યામા વલ્કલઉત્તરિત રહે છે કવિએ તે નિરૂપેવ નથી એ કેમ નથી એ એક પ્રશ્ન છે અને વાર્તાકલાની આપોજના ને આકૃતિની દષ્ટિએ તે કાલિ ચૂક છે કારણ જો પાત્ર તરફથી સદતર જવાબ જ નથી, તો પૂઝેલી સમસ્યાનું પ્રયોજન શું ?

હરગોવિન્દદાસ પ્રસ્તાવનામા એ વિશે મતલબ ધર છે, ‘ ચદ્રસેને એટલી જ નમસ્યાઓ પોને લખી મોકલી, જેના ઉત્તર ચદ્રાવતીથી આપી શકાયા નહિ ” અહીં મતલબના ઉત્તરમાં પાર્તાનો જરીક હકીકતદોષ જણાય ॥ ચદ્રાઠથી આપી શકાયા નહિ, એવો અશ્વિનનો ઉલ્લેખ કે આડકતર સુવન પણ વાર્તામા કથાય નથી ‘ તેનો ઉત્તર ન લખતો નાર ’ મુજબ ચદ્રાઠએ જાતે થઈને લખતો નહિ ! એટલે કે ચદ્રાઠ જે સમસ્યા ઉઠેલશે તો જ તેને પરણશે, એનું ચદ્રાઠ જોટવા જુસ્સાથી તેને કહેવરાવે છે, તેથી સાવ ઊલટું વિધેયન થીરે, પણ તેટલા જ જુસ્સાથી, ચદ્રાઠ આખી બાબતનો વિચારનુદ્ધા કર્યા વિના અધીર થઈને મિલનનપરના દાખવવા માંડ છે એટલું જ નહિ ખુદ ચદ્રાઠ પોતે જે શરતનું પાલન ચદ્રાઠ

આ પગથી પ્રતીત થા છે કે ગમગદ્દા યોઈપણ સપ્તરાશીપાનનાને અવિરોધી છે 'સમ સખે તને હોમ લાખે?' અને 'સમની ગ્યા ને' વ. જેવી કે ઉમ્મિઓ સપ્તરાશિનિગ્મેય સમભક્તિનુ વલ્લ પ્રાપ્ત છે

૫૬૦ તથા ૫૬૧ની બન્નની સમગ્યાનું એ- બીજુ વર્ણન તરી આવે છે પ્રત્યક્ષ છાપાન અને, તેની તરત જ બહાર, જે પદ્યો વિશે હોય છે ઉત્તરવાનો હોય તેનો એક કે બે પદ્યો જવાન અપાતી પ્રતમા આપેલી છે બન્ન 'હ' પ્રતમા તે પા ડીપમા છાપવા છે આ જવાનો ઉપયોગ નીવ છે બે નગ્ન એ તો ગમગદ્દાપ્રતની નાથે સ્વ જ જવાન લાચરગો સાપ છે પણ વિશ્વ તો જે બીજી ૩૦ સમગ્યાઓના ચ્વનત્ર રીતે ૧૦૦ ઉત્તર આપેલા નથી તેના જવાનો માત્ર અર્પણી જ મળી શકે છે ને તથી તનુ મૂન છે પણ ઉત્તરપ્રતની દષ્ટિએ પ્રતન થશે કે એ જવાના બ ખગ ૫૬૦ કે ૫૬૧એ આવવા છે? કહો કે એ પ્રયોજન વિશે મૂંઝા છે? કે જાણાએ પાને મૂંઝા છે? કે પગપગથી સ્વચાલા તેન જાણાએ સામલ કરી દીધા છે? અર્થાનુ એ સપક છે કે અનગત છે તે નિશ્ચિતપણ કહી શકાનું નથી સપક હોવા વિશ્વ સભવ છે

અદ્ય સામગની તમામ સમગ્યાઓ ઉપાલ્પા જેવી છે તેવી નમગ્યાઓ ૫૬૦એ ૫૬૧ન માં પા પર્ણવિષય પૂછી છે? કરાં પાવખી, ગવલ મીકુ ઘટા (૨૨૨ કે ઘટ) નર્પની મલગી પાવો વા મરી ખાલિયો, વાનવલાલ્પાલી, કાલ નીના ઘટી દુઝો, શુકિયો ભ, પખાલ્પ મ્પાન શેરો તીર, બગી પાવ, મરી વાવ છાલ, શરૂ કરુ વ (વનલો) માત્રી સો મૂછ પદઈ (પન) ને નદી ગવલ (૨૩૦ છાપો) તે પીરમિક પાવ વિશે છે ને શિવાય માત્ર ભાના પર્ણ મધ્યમ રીત ખેતીપ્રાન જીવનના વ્યવહારની આલ્પાનના નિત્ય જીવનમા નગ્ન પા છે એ કે આપતી પ્રામન્યદૃષ્ટિના પ્રતીકો, લેખા ખેતીમંત્રક તેમજ વંશોદ્યા વિનાના શોનિદા જીવનના પર્ણો, મુખનાં સ્વરો નાદોને લગતા પદ્યો તથા ખૂંટી ખેતરાઉ ભૂમિના જીવજીવાના જેવી કે કાચા લેખે પાવ વ છે

૫૬૧ સમગ્યાઓ વધારના જેવી હોવા પૂ છે તેમાથી કાચી સામગી અને ૫૬૦ પાનાની રીત જવાન વાને છે ૫૬૧ના બા જવાનો દુધ વમ દૃષ્ટિવાળા છે રજૂઆત તેમજ શાસ્ત્રિક અવગરની દષ્ટિએ શાસ્ત્રિક અ લાવમાં સ્વય ખૂંટો કે કાચો લાવ છે નામાન્યપત સામગ ઘટી નમગ્યાઓમાં ઉત્તરના સ્વય સ્વયથી સમલ્પાખિના અન બાનમાં વાતો લે છે એ રીતે

સમસ્યાવડે સમસ્યા ઉકેલી આપે છે દા ત નાવડું (ઉપક) — તેનો અર્થ ' ન આવડું ' ઉપગત હોયે તે કુવાનો છે ચિદિત પ્રકારના તેવા બીજા દૃષ્ટાનો છે, ' મૂંઝાનો ને નૂંકિયો ' ' નાવ ને નાવરિયો ', વવમ્ માટે બન્ને અર્થમાં મીઠું વ વ આમ સામાન સમસ્યાના જવાબ ત્રેવડી ને બેવડી રીતે મૂકે છે એક, પહેલી આવતી સમસ્યાઓમાં, સ્વતંત્ર દોહામાં ઉત્તર છે બે, અહીં કહ્યું તેમ છાપાની પમિયા પમ પમિને બને ક્ષેપાન્મકપમે આવતા દિઅર્થો શબ્દથી, ત્રમ્, છાપા બહાર, એકશબ્દી કે અપશબ્દી લાગેલા જવાબરૂપે ક્ષેપ ઉપરાત યમક અનુપ્રાસના દૃષ્ટાનો પણ છે દા ત રથ સમરથ (રઉઠ), કુભાર ભાર વ તે યમકાભાર છે આગ એકુ તે અનુપ્રાસ છે આ ઉપરાત ધોરી તોરી, મૂછ પૂછ જેવા પ્રાસો નો નહત હોય જ આ શાન્ત્યમસા, ઉપાસાને મોગ્ય તેનું એક ચમત્કારક અગ બની ગયે છે

બન્ને સમસ્યાજૂથોમાં સામળ અર્થો ડકારો પણ પોળે છે કથાક ઉદાપલનુતિ અનકાર જેવા મળે છે એક ખાસ ખાન ખંચે તેવી લાગણિકતા, કે મોગ ભાગનીમા સજ્જવારોપમ અનકારથી નિરૂપણ થાય છે તે આ રીતે સમસ્યા પદાર્થો ગુજરાતીમા જે જાતિવાચક નામ ધરાવતા હોય તે જાતિનું જ ઉપક પોજવામાં આવે છે બન્ને સમસ્યાજૂથોમાંથી તારવતા, તેવા સ્ત્રીવાચક-સ્ત્રીરૂપક નિરૂપિત પદાર્થો સવિશેષ સખ્યામાં છે કગારી, તડુખાર, માખી, તોપનાગ, પાદખી, કાચખી, ધાત્રી, ઘેવડી, બરછી, ગરી, છાશ, મૂછ, પડાઈ વ વ ત્યારે, પુરુષરૂપકનિરૂપિત સમસ્યાઓ અપખંખ છે સૂકિતો કોશ, કાચંગે, મોર, રડિયો, ઓરડિયો વ વ અને ' ધડિયાળુ ' ' પતરાણુ ' જેવા જૂજ નાન્યતર વાગ- પદાર્થો છે એ પદાર્થનો રૂપકાન્મક સર્વપ વિવિત્ર રીતે, કારણ નપુંસક તેમજ સ્ત્રીસમૂહથી તે વ્યક્ત કરતો છે મોટ ભાગે સામાન નારીજાતિના પદાર્થોનું વર્ણન કરતા સ્ત્રીપુરુષતબધના રૂપકથી જાતી અગોને, ન કિયાને આજણ આરણાદનથી કામીને રજૂ કર છે અથવા કૌટુમિક જૂથ રૂપ તેન રજૂ કર છે આ જાતનું નિરૂપણ લોકરુચિનું પ્રતિનિધ છે અત સામજે સમસ્યાને આકર્ષક ને જીવન બનાવવા મોજેલી કલાતરકીજ છે પમણ, પાવડી, ખાત્તોખાત્તી, તાત પિજરની ને તનુરાની, નગાડુ, પાનજાથોચુનો વ ખા મિતો વાગવતીજાથોની નીસા, માટી સોનુ વ નર, નારી, નાન્યતરજાતિના પદાર્થો એ પ્રકારના ઉપકોથી વર્ણવાયેલા છે

સામળ કટેલીક સમસ્યાઓ જેવા કે ત્રાજુ ઘટી માખી વ જેવા પદાર્થને રૂપકથી નિરૂપતા તેમા ચિત્રવિવિત્ર અગોનું ઉમેરણ આપસને વિવિત્ર લાગે તેમ કહે છે વલી ' ઘોડિયુ ' જેવી કોઈક સમસ્યામા પશુનું રૂપક આવે

છે ૩૬૩મા છાપાની નમસ્થા સ્પષ્ટાર્થ નથી લોકનપણે કહીએ તો દ્વિઅર્થો લાગે છે જ્યાં કવિએ તો તેનો માન એક જ—‘પાદ્ય’ ઉત્તર જ આપેલો છે

હવે આપણે વડોદરાને પૂછીશું નમસ્થાના જોઈએ તેમા આવતા પદાર્થો છે, ઘરખાઈવાળા, મ્હારી, ધમણ, નરુઆર (તલવારો), ગીફત, નોગદા, પાન ચોપારી વ. લાખના રમકડા, મણ, વર્ષ, રાશી તેમજ રતિગદિયામુલા પરિવહનમક કોષ્ટકો, ધોડિયું, પાવટી, પતરાળુ, ખાલોખાતી, નર્પની કાચતી, નાવડું, દિપણ, દેશેગે, ત્રાજુ, પિત્તની તાન, તનુલની તાંત, આરતિયા, પાવટી, માખી, દીવો, નોપતાળ, નગારુ દર્પણ, ને જગત જોઈ શમશે કે બન્ને સ્થળે નપની કાચતી છે પણ તે બમુક વર્ણનફેરે ઉપર જોયું તેમ બન્નેમાના પદાર્થો મધ્યકાલીન સમૃદ્ધિના પ્રતીકો છે બે વચ્ચે આજો સુધી છે, આગતની નુશનાએ પ્રસ્તુત પદાર્થોમાના કેટલાક, બમુક અથે વાં બહોળા—વિનુત વ્યવહારજનમાથી ઉપાડેલા છે વગી આ સમસ્યાઓમાની થોડીક કોષ્ટકોને લગતી છે, જે પૂર્વની સમસ્યાઆમા નથી આ ગામિનિક નમસ્થાઓ ઉપરાંત બમુક ગામિનિક નાંધનો જોવા કે દિપણ, ત્રાજુ, દેશેગે વિશેની જે છે પ્રસ્તુત સમસ્યાઓમા મથકી (ઉપપ) શબ્દનો સ્થેર, દેશેગ ને દશ નિર (ઉપદ) તથા ‘સાર મનામ’ અને ‘માર નવથ’માની શાબ્દિક ચમત્ક્રિા છે અર્થ, જ વ તેમજ અર્થદષ્ટિએ નુદરવચ્ચ સમસ્યાઓ છે ગીફત, નોગદા ને દર્પણ વિશેની એમા પણ ‘દરપણ’ વિશેની નપના મક હોઈ વધારે નુદ છે

આ જૂથની ૩૬૭, ૩૬૮ અને ૩૫૦મી સમસ્યામાં છાપા બહાળના અભ્યાસથી જવાબને બાલે જૂની રીતના જોડામા બાબતી મના અને દ ન વાંથો આપેલા છે, તે ત્રણેય ગામિનિક નેજમેવાથી હોવાથી તેમાના જવાબ આમ વિસ્તારી હોય, એ મહજ છે અને છતાં જવાબનો કેટલાક ભાગ અચુદ ને અધૂરા હાય, જેવું પણ બન્યું છે ૩૬૫મા છાપાની સમસ્યા ને દીવા વિશેની છે, તે ક ંક વિશિષ્ટ પ્રમારની છે જે સમસ્યાની સખ્યા છે ૩૫ મી તે પડેલાંની અને તે પછીની, તેની સહિત તમામ સમસ્યાઓમા, પદમાં સમસ્યા

૧ જુઓ ‘દરપણ’ વિશેના છાપો —

સરોવર સુ ર નમ્મ	પુરુષ તેડેમા છે પાસિ
ગીઝી રોન રાજત	કગ જન રાજ ને સગી
તરસ ન હીયે તોરે	પાણી પીવાને પેગે
જરે બાડુ જગલ	એડે સુમીરે મેડે
જુલે મથ જીડે નદિ	બને નિઠો તો નમ્મ એડે
સામડ બા ડેડે મો રોતે	જસવતા નમ્મે જડે ॥ ૬૫૫ ॥

ને બહાર નદમાં આ પથારી ઉતાર, એ મુજબની એકતરખી પોળના છે તેમાં, પ્રચુન નમર્યાથી શોધીક નવી નાને મરખે ખચકો (break) પડે છે તે આ રીતે છપ્પામાં નમર્યા મૂકીને બહાર 'એ ના દીવો', એ ગદ્યમાં આવતો જવાબ તો છે જ, પણ તે ઉપરાંત તે પછી બે દુહા મૂકી દીધીમાં 'પા' શબ્દ રૂપથી શોધી દીધાનો ફરી જવાબ આપેલ છે એક તો બીજા બે કહેવાના દુહા, એ દુહા નથી પણ અન્ય વૃત્ત છે જેની નવાં આગળ કરીશું બીજું, એ દુહા પોતે ઉતાર જેવા છે અને નમર્યા જેવા પણ છે છપ્પામાં દીવા માટે પુરુષનું રૂપ અને દુહામાં સ્ત્રીનું રૂપ છે આ બે દુહાઓની કડીઓ, નમર્યાના ઉદ છપ્પાની વચ્ચે આગળ ક્રમમાં છે કારણ તેને ક્રમાંક નથી પણ એ દુહાની લખાવટની રમણ જૂની છે તેથી પ્રથમ છે કે એ રચના શામળની કે સપક ?

આપણે નમર્યાને અનુવર્તી છપ્પાદુહાનો વિચાર કર્યો તો ચંદ્ર ચંદ્રામાં આવતા છપ્પાદુહા અને ચોપાઈનું વૃત્ત જિએ નિરીક્ષણ કરીએ

ચંદ્ર ચંદ્રામાં સામાન્ય રીતે શામળની પદ્યવાર્તાના પ્રચલિત માત્રામેળ છ દો એક નોરકા સિવાય ચોપાઈ દોહરા ને છપ્પાનો પ્રયોગ છે તે બધાનો પ્રયોગ અતિશુદ્ધ તો કયાથી જ હોય ? પાકે તેમના પ્રાચીન છ દોવાળા પુસ્તકમાં જુએ છે તેમ અનિરમિતના જણાય છે કયાં વિશેષ કે કયાં અલગ માત્રાએ કયાં લઘુગુરુના વિશિષ્ટ ધ્યાન ન સાચાં જાણ કરાવે પછી તારને અભાવ છતાં જાહેર ભાગે ગુજરાતી ભાષાના લાખિક મુનિ ઉચ્ચારણના અનુવર્તમાં થોડું ઉતાવળે કે થોડું ધીમી જનિએ બોલીને એક દો માત્રામળનો વા જળવી તે તે વૃત્તનું પદ્ય સ્વીકાર છે તેની અશુદ્ધિમાં શામળની ધિરિતા ઉપરાંત કેવેક અથ પર પસંથી ચાલી આવતી લલિતાના લખાવટોની જવાબદારી પણ ખરી તો વધી ખરી તે યુજના અપક સામાન્ય જનતાના સર્વાંગીણ નિશ્ચિત ઉચ્ચારણનું ધોરણના અભાવની બીજી બાજુ આજે હોય પામતા પણ તે વળાના અમુક ઉચ્ચારણભેદની જવાબદારી પણ જ ખરી

આમ છતાં એટલું ઉપરુંક પ્રજાણ દખલ છે કે જો ચોપાઈ હોય તો તેના પદનો અન્ય જાન અને જાઝ ભાગે રસ્તે દીર્ઘ અમરો દે કાવતા ભાવતા જઈને પણ આશર પથ માત્રાનું તનું કદ સચવાય છે ખરું તેવું જ મોટા ભાગ દોહરાના અન્ય જાવ અને તેના રસ માત્રાના માપ માટે કહી સમય નિયમ પ્રમાણ છપ્પામાં પસંદી ચાર મંત્રિ માપ સરખું હોવું જોઈએ અને પાછલી

બે પકિનનું નગ્નુ જોઈએ ? છપ્પાની પહેલી વાર પકિનનું માપ ચોવીના ગોળાનું છે અને પકિનના પૂળાના બે બે ૧૧૩ આંચ છે શામળ ધાતીવાર છપ્પાને દોઢા રોપાની આંખા - વનમા મૂં છે નન ૧૮૨નું માપ પણ ૨૬ માત્રાનું છે છં વૃત્તરચના પણ એજાજા ફે નરખી છે એ જોતા મ્થાનકના વાજા અર્થે ટેબીની રીતે દુધ અને છપ્પાન વગતી - મરમેગતી છે શામળ છપ્પામ છે સી દ્વિપદી મૂં છે તે અઠ્ઠાવીસા ઉઘાવાના મિગાવની છે આ રોગાઉઘાવનું છપ્પામિગાવ એ મધ્ય ૧૩૧૧ વૃત્તોની વાં વાર વાપ થી વનોગરેલી ધૂં ૧૦૩ી એ- નુ ૨ રચના મ્થ રાનાપતિ- સીવા છે શામળન એ વૃત્તમેગનો સાથ મમે છે તેમાથી રાગાની પકિનમા ૧૧મે વધુ શામળ આવે છે પણ રેક ૨૧મે ૧૨મા વધુનું તેમ નથી. ૯૮ ન

બેડ વાનને માળ્ય રા- ચાવ્ય હો મેમે

અહીં 'જળ' આવશ્યક વધુ તરીકે છે પણ 'સ' જે આવશ્યક વધુ છે નથી. એને છે તે ૩૫ માપમા મુમીએ તો

୯୮୮ ୯୮୯ ୯୯୦ ୯୯୧ ୯୯୨ ୯୯୩

જોઈ ચક્રયે કે જ દાદા' નું બંને દાદા' ઓગ્રે તાલુભગ છે—

આ ત્રણે વૃત્તોનો ધ્યાનને ધ્યાનમાં નાખીશ્રાવણ પ્રયોગ કરવો છે. ધ્યાનનું વાહન વાગદરતી દુહાવાપાઈનું છે અને વચ્ચેવચ્ચે છપ્પા આવે છે. ધ્યાનના પ્રત્યે નવા ત્રિદુષ્ટિ એવ ચોપાઈ દુઃશને—એ નન્તે વૃત્તોને વૈવિધ્યમય વાગ રતી યોગેશ છે. પણ તેમાં ચ ચોપાઈ રતી દુઃશ વધાર છે. દુઃશ ચાપાઈને મુખમથે ૬ પદમનવાળી રચના લાઈ વધા ચા ગાળી છે. છપ્પાને આ ક્રિયા તેનું આગનું સ્થાન છે જે જોઈશ.

હર અપ્રતમા દુહાનમધી એક ન તથુ જોઈએ

આ રસે જોયું કે દીવાની નમસ્કામ જે બે દુલાની સ્ત્રીઓ આવે છે તે વચ્ચે
તે છત્તી નથી તેને બે બે વસ્ત્રાકુચના અને પાત્રના બે રોપાઈના વસ્ત્રો
છે ચાપાઈની માત્રા ૧૫ ને વસ્ત્રાકુચની ૧૬ છે રોપાઈના અંતિમ લઘુને
૪ સાકુચના અંતિમ ગુરુ, જેઓ ૮૪ છે બીજી બાજુ દો રાત્રી પ્રથમ પાદની

૧. શુભો 'પ્રાણીન યજમાની હશે' (૧ વિ ૫૪૩) — ૫ ૧૧૦ ૧૧૧
હયાગ મા :

પ્રથમ ચાર પંક્તિનું માપ — ૧ ૧ ૧ ૧ ૮૪ ૯ ૮ ૧ ૬ ૧ ૬ ૧ = ૨૪ માત્રા
પછીની ટિલીનું માપ — ૬ ૮ ૬ ૧ ૧ ૮ ૩ ૧ ૮ ૧ ૮ ૬ ૧ ૮ ૭ ૧ - ૨૦ માત્રા

નમી, નાપાઈનો છે જુઓ પાનિઓ માપસાડન —

વગ્નકુવ { આવા પા તન રનકુ બાવા } આવા પા તન નનકુ બાવા
 દાદા દાદા દાદા દાદા બેડા પૂળા તન કામ ન આવા
 બડાડ આતડ કામન આવા

નાપાઈ { મે રો દેવા વામ નામ } મે રો દેવા વામ નામ
 દાદા દાદા દાદા દાદા રવા પાનિ કે છામે ગામ ॥
 રવાપે નિક છામ નામ

શામળના કઈક અનિયમિત છા પાટવાનો એક મુંડ અર્ધાન્તરન્યાતી દુલા
 જોઈ, દુલા રોપાઈની વર્ષા પૂરી કરીએ

દાદા દાદા નદા દાદા દાદા દાદા
 દેવજ ન અને ગી કવીયા ન નક કોર
 આર ભા અ(મ)વા રહ અમુઆર ભા લોને

અહીં જોઈ શમધે કે પહેલી પાનિમા દાદદા ન બદલે ૮મી-૧૦મી
 માત્રાના એડલે કે પહેલો દા બ્રી ગયા છે છા દુલાનુસારી ચોટ છે અને આ
 કૃતિમાની જે અ પ કાવ્યાન્મ પાનિઓ છે તમા તેની ગણના કરી ચકાપ નવી છે

તે પછી, આનન મ્હુ તમ છપ્પાન આગવુ ન વિવિધ સ્થાન છે નિશિષ્ઠ
 એટલા માટે શામજે તેનો નમુનાર પ્રન્ ઉપયોગ કર્યો છે આ કૃતિના
 પાતમા શામજે આશર કુન ૧૧૯ છપ્પા વાવવા છે નમુનાર જુલેજુદે પ્રયોજને
 ૧ ચદ્ર-ચદ્રાઠ બન્નેની ૩૨ ૩૨ સમઘાના બે પટ આ કથાના પોત પર
 વિસ્તરેલા છે, તે મહત્વનું પ્રયોજન છે બાકીના છપ્પા જે છૂગછૂગ આવે છે
 તેમાંથી શમઘા પછીનું મહત્વનું બીજુ પ્રયોજન છે, ૨ દેરડે અર્ધાન્તરન્યાતી
 મતવ્યોનું કોઈક વળા દક્ષત અ હાર પાવ હોર છે શામજ કથાનકના અનુવર્તમા
 જીવનના ને સમાજના ચલાવી સ્ત્રી સમાજનાં નિરીક્ષણો, વ્યવહારનું ડહાપણ
 ને ઉપદેશ રજૂ કર છે આ પ્રકારના છપ્પાઓ પામ ઘણા છે ૪૧ જેટલા ?

૧ જુઓ છપ્પા ૩૬, ૪૩, ૧૧૨ ૧૧૩, ૧૫૨, ૧૭૬ ૧૭૮, ૨૨૩, ૨૮૦ ૨૮૧,
 ૨૮૪ ૨૮૫, ૪૦૧ ૪૦૩, ૪૦ , ૪૪૫, ૪૪૬, ૪૪૫, ૪૮૦ ૪૮૧, ૫૧૬, ૫૧૮, ૫૨૫
 ૫૨૬, ૫૩૧ ૫૩૨, ૫૮૦, ૫૦૦ ૬૮૧, ૫ ૯, ૬૫૫ ૭૭, ૭૨૮, ૭૩૭ ૭૩૮ = કુલ ૪૧

તે પછીનો છાપાનો અલ્પ પ્રયોગ તે, ૩. જ્ઞાનકના નિરૂપણનો છે એ છાપા કુલ ૧૦ છે^૧ જેઈ વકાશે કે કથાનકઅર્થ તેના વિરલ ૪ વિનિયોગ છે. 'પદમાવતી' માં જ્ઞાનક કે કોઈ નિમિત્તે છાપા છે ૪ નહિ ભદ્રામાં છે, પણ આટલા નહિ અને અન્ય પ્રયોગન ઉપરાંત જ્ઞાનકઅર્થના છાપા પણ નુલનાન્મઃ દષ્ટિએ દીક દીક પ્રમાણમાં નીકળે ૪ છાપાનો ચોતો ઉપયોગ તે શિવમહિમાનો — શામળના ઈષ્ટદેવનો છે તે છાપા માત્ર ૪ ૪ છે^૨ જે કે જ્ઞાનકના પ્રમાણમાં ઓછા ન કહેવાય આમ, ૬૪ નમસ્થાના + ૬૧ મનવ્યોના + ૧૦ કથાનક માટેના + ૪ શિવમહિમાના મળીને કુલ ૧૧૯ છાપા છે તેમાંથી ૧૦ કથાનકના તે ૪ શિવમહિમાના બાદ કરતા છાપાની જે પંક્તિઓ કુલ થાય છે તે જ્ઞાનકની કુલ પંક્તિથી લગભગ અડધા ભાગ જેટલી થવા જાય છે પ્રતીત થશે કે શામળે કૃતિના વિસ્તારાર્થ છાપાનો સદ્વ્યવસ્થિત ઉપયોગ કરેલો છે ને એમ કથાનકથી કંઈક દૂર પ્રયોગને ચોક્કસ જે જ્ઞાનનુચી દાખવી છે, તે સમજાય તેવી છે કારણ એટલા આજ્ઞા કથાવસ્તુ માટે છાપાની છ છ પંક્તિઓ બહુ ઘઈ પડે તે લમમા રાખી એ ૪ છાપાને ઈતર પ્રયોગને ચોજી, આજ્ઞા કથાનકને તેજે પુષ્ક કરેલું છે ૩૫૩થી કહેવું હોય તો, આ કથાનકનું પોત દુલ્લભપાઈવૃત્તોથી ધૂપછાવરની વસ્ત્રાટવાણુ છે, જેના પર, પાટલીપાલવમમા બન્ને નમસ્થાપનો પથરાયેલા છે અને અન્ય છૂક છાપાઓ એ પોતના છુટાછુટા બુકા જેવા જણાય છે

ચદ્ર-ચદ્રાંતના જ્ઞાનકમાંથી ફિતિત થતો નમયજાગા કેટલો ? ચદ્રાં પોતાને નગરથી જાત્રાનિમિત્તે નીકળે છે ત્યારે તેની વધ તેના પિતાના વવનોમા " તમને વરન ૪ તેર " (કડે ૪૦)ની જણાય છે કથાને અને ચદ્રાં પાછા સર્વ રતાવા મહિત પોતાને નગરપ્રવેશ કરે છે, ત્યારે શામળ વચ્ચે વીતેલા કુલ વર્ષનો ખ્યાલ આપતા કહે છે, " બાર વર્ષને મેલો થયો, સર્વ વાતનો શોક ૪ જયો " (૭૩૬) તે પરથી કથાનકનું કાલપટ ૧૦ વર્ષનું છે એ પરથી, કથાને અને ચદ્રાં આશરે ૨૫ ની વયનો હોઈ થકે ચદ્રાં પોતાને નગરથી નીજગ્યા બાદ, ધરત્રિચાદેવી, મહાકાળેશ્વર, મિત્રા, ઉત્તર દિશાએ આરાનુચી અમા, શિવ કોટેશ્વર, પ્રજામ પાટણ, પછી નરગ્વતી, માખા ને નર્મદા, ચામુડ, હિમાચલ, જિરનાર, દારિકા, રત્નેનબધુ રામેશ્વર, શિવમયી ત્રિપ્લજથી (ચદ્રાં પાંચેથી ની-થી ચદ્રાં બામીની જાત્રા પૂરી કરે છે ત્યારે ફરી વેળા આ બે ન્યતોના નામ પુનરાવર્તિત થાય છે),

૧ જુઓ છાપા ૩૩૬, --- ૪૦૦, ૪૦, ૪૮૧, ૫૨૪, ૫૨૫, ૫૨૬, ૬૨૭, ૭૨૮ = કુલ ૧૦

૨ જુઓ છાપા ૨૦૮ થી ૨૧૨

ગંગાગોદાવરી, ઝાચી, કોકણ, કેદાર વ 'અડનક તીર્થ' માંથી મોટા ભાગની જાત્રા કરતોકરતો ચંદ્રાવની નગરી મીમેનાપુર પાટણમાં આવી લાગે છે તેણે 'પાત્રે પગે' જાત્રા કરી છે તે જોતા, તેમજ વાતનવ્યવસ્થાની અનિશ્ચિનતાને કારણે ખરાબ, કાચા રસ્તાઓ જોતાં, એને બધે પ્રદેશ ફરી ચંદ્રાવને નગરી આવી લાગતા, ૧૦ વર્ષમાંથી ઓછામાં ઓછા દરેક વર્ષ તો જરૂર લાગ્યા હશે, એમ નુખેથી કહી શકાય અને તો પછી ૧૨ વર્ષ મેળાપની વાત વાસ્તવિક લાગે

પણ, જ્યારે એ ચંદ્રાવને મળે ત્યારે તેની વય કેટલી હોય ? ચંદ્રાવ વિશે કવિનું પુરુષિતન "એકાદશ વર્ષની અર્ધગી" એવું છે જ વળી જૂની કથાઓમાં બારા નાયકનાયિકાનું બધું જ પ્રસંગનીય — ઈષ્ટ આદર્શ હોય, એ પ્રસાધી લેખવતાં, બન્ને મમાન વયના એટલે કે 'મર્યાદાનરમી જોડ'ના હોય, એ સહજ છે એટલે કે જે ચંદ્રાવ ૧૧ વર્ષની તો ચંદ્રાવ ૧૪ વર્ષની આસપાસનો હોવો જોઈએ પણ પ્રવાનના વર્ષ ઉમેરતા, નહ તો ૨૩ ૨૪ ની વયનો થવા જાય છે ! એટલે કે અહીં જે ઉભયનો વયમેળ મેળાવો હોય તો પ્રવાનગાળો ગાત્રી નામવા પડે ને જે પ્રવાનકાળના મેળ જોસાડવો હોય તો વયમેળ ટાળવો પડે વસ્તુતઃ શામજે કાલયોજના પ્રતિ કુ ણિ કરી અસંભવવર્ષ ઉત્પન્ન કરેલો

પણ આ ૧૨ વર્ષના ગાળા અંગેના કોઈ સમયનિર્ણય એટલા મહત્વનો નથી જેટલો ચંદ્રાવને મળ્યા પછીનો છે તે એટલા માટે એટલી પ્રસ્તુત પણ નથી કારણ કે પાત્રના સાહમ, કુળ, પુરુષાર્થ વ ની પ્રજાતાનો વિશેષ વ્યક્ત કરવા, એ સંજ્ઞાનો કાગળાનો આપવાની એ પરપરાથી નાથી આવતી કથાનકની એક રીત છે જે આપણે આગળ જોઈ છે માટે આપણે ચંદ્રાવ ચંદ્રાવના એકથી બીજા મિત્રનનો નમયગાળો તપાસીએ

ચંદ્રાવ પહેલે જ વિવેચે ચંદ્રાવને જુએ છે ત્યારથી પખવાડિયામાં જ, તે ચંદ્રાવને મળતો થઈ જાય છે બન્નેનો પ્રેમ ને આશ વિવાહ થઈ ચૂકે છે એટલું જ નહિ ચંદ્રાવને જાત્રાએ જતા માવણને આપેલા પત્રમાં કહેલા એકરાશ મુજબ "પુરાત ગર્ભ છે પ્રમદા પેટ" (૪૯૭) — તે હકીકતની તેને જાણ, સિદ્ધ થાય છે અહીં 'પુરાત'નો અર્થ પૂરા માત્રનો, એવો નથી મમજવાનો કારણ કેટલેક સ્થાને ગર્ભનો ઉલ્લેખ કરતા 'પુણ' શબ્દ મૂકે છે, તે પૂર્ણ અર્થનો સૂચક નથી વસ્તુતઃ તેનો અર્થ, પૂરે રીતે — પાકે પાચે — નિઃશ્ચે, એવો થાય છે તે કથાના તે તે નિન્દુ આગળ, કાલગણના કરતા પૂર્ણ ગર્ભકાળની શક્યતા જે જણાતી નથી આગળ નાવતા તે સ્પષ્ટ થશે

આપણે જોયું કે ગર્ભ રક્ષા બાદ ટૂંક સમયમાં જ્યારે ચંદ્રાવ જવા કરે છે ત્યારે ચંદ્રાવ આનાકાની કરે છે પણ તેનો વાર્ષો રહેતો નથી, ને જાય છે

તેના ગયા બાદ, શામળ વર્ણવે છે તેમ “ત્રાપ માને તરૂનીનર, મરવા આવી માન” એ પરથી ચંદ્ર ગયો ત્યારે ઊંઘી બોછા માન પુરવા થાય છે વળી, ચંદ્ર પાછા ફરવા માટે ૧ મહિનાનો વાથો કરે છે તે પછી પણ પરોપપત્ને સગર્ભાવસ્થાનો ઊ મામથી બોછો કાળ દર્શિત થાય છે તેમ જવામા ચંદ્રનો આલય એવો જણાય છે કે જગનને જાહેર થાય એ પરિસ્થિતિ પૂર્ણ એટલે કે ઊજ માન દરમ્યાન જ ને આવી સહી શક્યે

એ પછી, માના જઈ પિતાને કહે છે રાજ મેષ કરી વજીરની મદદથી ‘ગન’મા મોકલવાનું કરાવે છે શામળ વજીર, ગુપ્તપત્ને ૨ દ્રાવને પાનાને ઘેર આશરમથ આપે છે ત્યારે પત્નીને વાન ક્રાંતા શામળપત્ને “પુત્ર ગર્ભ માન આપ પાવ” (૫૮૫) કહે છે તેનો અર્થ, ચંદ્રાવને સોથો માન છે અર્થાત્ પૂર્ણ ગર્ભમાન આપ પાવ માન હજી બાકી છે મરજિએ જાગવા બનાવોની કડી બનમેમતી છે

હવે, જ્યાં ચંદ્ર નિધિનદનીને લઈને ચંદ્રાવના નગરમા વસી આવે છે— પાડા ફેં છે ત્યાર વજીરના આપેલા સમાવાજ મુજબ “પ્રનયો છે તેણીપે પુત્ર થવા માત્રા નાન” (૬૮૮, ૬૯૭, ૭૧૬), એવી નિશ્ચિત હમીમ નાપડે છે અમ, પ્રનવ પડેવાના નાન અને પ્રનવ પડીના સાન મળી, કુલ ૧૪ માન ચંદ્રાવ ચંદ્રાવ વિના એકની જાતે છે

તો પછી, મમથનમનાની દરિએ ચંદ્રાવ કેટલા રમથ દેશાનર કરી ચંદ્રાવથી જુગો રહે છે? અને તેના નમથમાથી ચંદ્રાવના મમથનાના નાથે મમથા આવે છે કે કેમ? વિરાધી જાહે

૨ દ્રાવ પાસેથી નીકળી જત્રાએ આમળ વધતા ચંદ્રાવને વાટમાથી જ નિધિનદનીના પિતાના વજીરે બોળ્યો ને પકડ્યા તે વેળા ચંદ્રાવ વિષે “કુઅર ઘીને કદર્પ તમો નુથ વગામા નોથ” (૫૭૪), ને “ખટ મામ કાસાગ્રે નાખ્યા” (૬૨૨) એમ જાન કહેવું છે તેને એક વિન શૂળીએ દેવા લઈ વાળ્યા, ત્યાં નિધિનદનીએ જોયો તેને બાણો ને પત્ની આપણે જેપું તેમ ચંદ્રાવ પોતાને દેલથી નીકળ્યો ત્યાર ૧૩ વર્ષનો અને જત્રા તથા ચંદ્રાવ ના મિત્ર પછી નોથ વર્ષ, એ હકીકત બરાબર છે? વચ્ચેથી જત્રાના નમથની વાન જરા દરિએ તો થય, એગલા નમથમા તેને ૧૬ વર્ષ તો ન જ થયાં તોય આગ્રા લોય કાલ્પ, જે કુ વચ્ચેબોના મિત્રનથી વવમાં બાપુ ગાગે નમથ વીના નથી

વળી ચંદ્રાવ નિધિન નીને પદ્મણ જા “અને મનવ” માં, “એ વરન એમ વાલી ગપું નીધનદની તાથ” (૬૪૪), એમ કવિ વર્ણવે છે એટલે કે,

માન કરાગૃહના ને ૧૭ માન લગ્નગ્રામના મળીને આઠામા આઠા કુલ ૧૮ માત્ર, તે ચત્રાચી છટો પટ્ટો છે આ પરથી પ્રતીત થશે કે — ભલે નાનો પણ — વાર માન પૂરતો બન્નેના સમયનો મેળ બેનતો નથી તરફ કવિએ તે ચાલક પક્ષે બેનાડેલો નથી. નામાન્ય રીતે કોઈપણ કથામાં પાંચે ચંદ્રાચંદ્રાચ મિલન પૂરતી ટુંકા નમયની અને તે પર પવસરેલા ઓછા બનાવોની કડીઓ બંધાયેલી કરવાની અપેક્ષાએ, એ નાજ છે ધામજ તે પૂરી કરી શક્યો નથી

આમ કેમ ? જૂના સમયમ વાંચિને પોતાની જાન્યદિવસ કે વયની પૂરી જાણ નો નાતોની તે પ્રમાણે જૂની કથાઓમ, આવી જાવતરવની મુસનતનાની ચોક્કા ડિનો આગ્રકનરોષ અને નમયનો આધારો જ લગમા લેવાય, એમ બને છતાં કહેવું જોઈએ કે એ જાણુ ૧૭ વર્ષ જેટલું હીક હીક મોકલુ તમપક્ષક લીલા પછી તેને અવગાળી, તેમજ બીજી જાણુ, ઓછી ને નાહી કાગગમના વાળી ધટનાઓનો નાનો થો ભાગ નિરૂપવા લીલા પછી, ને એમ કરીને અનુદૂતતા મેળવા પછી તેણે નુમંતનતા મવવાય તેવી કલાત્મક સૂક્ષ્મતા રાખી ઘોત તો સાડુ હતું એવી મુસંતનતા તે કથાનિરૂપણમાયે જાગવી શકતો નથી. દા ત માલમ્ ચંદ્રાચને 'પુત્રી એ પેટની જાણી' તરીકે જાણે કરીને સીવેશે લાવશે એમ ચંદ્રાચને કહે છે પણ લાવે છે ન્યારે, પોચિયાને 'મવવા આવી મુજ બેન' કહે છે તેનામા એક દરે કલાત્મક સૂક્ષ્મતાની જ કમીના છે

દ્રુમા આપણને કાવગમનની દૃષ્ટિએ ઉદ્દિષ્ટ, એવી આ કથાનકની મુખ્ય બીના તે, ચંદ્રાચ ચંદ્રાચ પ્રવચવાર મળે, ન્યાર પછી તે છૂગે પડ ને વળી પાછો મળે, તે છે અને તેનો ઓછામાં ઓછો ૨૦ માસની અદરનો ગાગો લેખવો જોઈએ ને એ ગાગાની વીચતકડીઓ જોઈએ તેટલી બધમેસની નથી

ધામજની અન્ય વાર્તાઓની નુવનાએ આ વાર્તા સાદી અને માટે જ મગસૂત્ર છે મદનમોહનામા જેમ વાર્તાની અ ૨—૮૨૧૧ તેમજ આડકથાએ, વાર્તાઓ આવે છે, તેણુ આનુ સકુલ સ્વરૂપ નથી અને છતાં ચંદ્રાચ નિમિત્તદનીને જે રીતે મેળવે છે તેવાનો વાર્તાખૂ મુખ્ય કથામાં આડકથાના અશરૂપે છે જેમ પ્રાચીન સાહસવાર્તાઓમા પરાક્રમની થદીમા એક પછી એક સાહસની આડકથા પરોવાતી ગૂંથાતી જાય છે, તેમ પ્રસ્તુત કથામાં ખાસ બનનું ન ગણાય કારણ એ કથા પોતે સકુલ ન હોઈ ખાન મોટી નથી અને તેને અવગાળીને આવતો આડકથાખંડ પણ નાનો છે આમ તેની સળ ગસૂત્રતા અનુદ છે બહુબહુ તો પ્રસ્તુત કથાના નામ વિશે આમ કહી શકાય જેમ

રીડક્યાનો નાપક પરાક્રમ કે એવા કોઈ નાહનકર્મથી સ્ત્રીને જીવે તેમ અહીં તેનાથી બિનકે ચંદ્ર બે કુવરીઓને જીવવાની પાત્રતાથી રાજાપ્રતિ મે છે !

શામળ લોકોના નિ છે તે એ અથમા કે કથાઓદ્ધારા જનતાના પનાજગતને તે તેમની નમજ મોવડ થવા દે છે જનતાની પનાના નાપક નાવિમના પ્રેમનાસનસાનુષ, જીવનવ્યવહારે, ધર્મ પ્રિ, અ- ! તેમની લેષ તેવી વપમમ્મરાયેલી પ્રાકૃત રુચિ બધુ જ — બધુ જ તે કથામા ખડુ મે છે એ સ્ત્રીને શામળ મોનાની રસરુચિ પાત્ર કે પ્રનગનિરૂપમા ત મલી ! પરપરાતેથી નમાજજ્ઞાનના આશય લે છે એથી તેના વર્ણનોનિરૂપણો તમામ સ્થૂલ નીટિના છે કોઈ ક્વા મ્ સુશ્વના નથી તેનામા પ્રેમાનન્ની ભાવવેદના નથી કે જે સ્વારમ્ અનાચારપમે તેને ભાવની મૂમ્મતા પ્રતિ લેરી જાય એ એની માટી મર્ધા ! છે પણ જનાં પ્રેમાન ની જેમ પણ જુદી રીતિએ તે એ પુના સામાજિક ખ્યાલો — ખાત્ર સ્ત્રીને સ્ત્રી અને જીનિરૂ જીવન વિશેના ખ્યાલો, પાપપુણ્યની માન્યતાઓ ધર્મ પ્રિના સામાજિક જીવ ભો, પાપની નામાવરિઆ વ વનું દર્શન મશવ છે ઉડાસ નીકે થાગ માવમને જલ્લવવન આપવા તની સમજ પ્રતિજ્ઞા મરતા જે પાપની નામાવરિઓ રજૂ છે (જુઓ ચાપાઈ ૧૧૪ થી ૧૨૦) તેમા આપણા સમાજના ખ્યાલો પ્રત્યક્ થાય છે ખાસ સ્ત્રીને તેના અર્થાન્તરભાસની છાપાઓ નમાજજ્ઞાન પ્રત્યક્ નવ છે

ચંદ્રચંદ્રા વાર્તાકાર વિ 'નગનારીની ચાનુચી' ઉપરાંત પોતાની સ્વતર્મ મજાને વ્યક્ત કરે છે ઉપદેશ આપતા તે ને છે 'સન્ પ તોપમ ધ મ આચવામા તાપુ નહિ મરમ,

'તે નમે ધરમ પોતાતમો સામલ હે ઈમ વાગ વન'

એનું જ નહિ,

'જુદાના ઈશ્વર ઘાટ જ ધ નાનાની વાગ ચિવ રે.'

આમ નીતિના ને નર્મ-આમનો સ થ જનતાને કથાનેથી નમે ઉના છે

શામળની ભાગ વાવતાતેન સરજ થાને તેવી છે પણ એ પુનના વચલી છતાં આજે ધમા અજાણ્ય ને જેનો અર્થ મ્થમા મુશ્કેલી પ તરા થાગે વાનામાથી જડ છે સામાન્યપણ સામજનુ થાગવ્યવ બહાગુ ને જવમડુ જીવનમાંથી મેળવવા થાગેના જરૂરિયા છે — રાત્રી અગ્ની, દિદી, મશરી, પ્રાગ વ એ પુના જવહારના ને સર્જિતના વાનાવ મર્મો તરતા થાગેથી તેની બાની પડાયથી છે મ્થમા થાગે દા ન 'વ' જેવા પાદપૂરકરૂપે મુક છે કાવમા પ્રાન અનુપ્રાન થમ વર્ધન પાગ મ નમાન ઉ થાવવાથી

અથવા અન્ય પ્રકારે વર્ણસંવાદી વગરના તે તત્કાલે મૂકે તેવી કવિનુવલ નૂન છે. મ્યા પગ નજર નાખના એવા અનેક શબ્દો કિલે પ્રયાગો નહોતે હયા વિના ગો નહિ. આપણે કેટલાક શબ્દોમાં સમજાવિમિતો જોવેલ પણ છે. આવા શબ્દોમાંનો જાણીતો વાપર તે એ યુગની સમારજનીય કવિતાની લાક્ષણિકતા લખી શકાય.

શામલને મધ્યમવના કવિઓની જેમ પ્રાચીનતાની ક્ષણે મુશ્કેલી નથી પડતી કારણ તે યુગમાં કવિતાનું અમુક શાસ્ત્ર કે કાઠુ વપરાયને કારણે તેવાર મુંડું તું તેવી શબ્દો લાજવાહુરુ રૂપ કરિને પ્રગટ થતા ભીજી બાજુ પ્રાચ માટે શબ્દોને મરડેને પણ શામલ પ્રેમાનંદની જેમ કામ કાઢી લે છે ઉચ્ચારણ શબ્દોની સૂક્ષ્મતાનું ધ્યાન બાજુ પર રહી જાય તેની પરવા કર્યા વગર એવા ધર્મો પ્રાચ દેખાતો છે. જે શબ્દોને મરડા કોઈ નવા શબ્દનો ભાસ કરાવે અને માત્ર મરડામિતના સંજ્ઞાથી જ ઓળખાય જા શિથિલતા—અમુક અથો મરિછૂં છે અમુક અથ તે યુગની વપરાતી ભાષાની લક્ષણ છે અમુક અથો શામલની પોતાની પ્રકૃતિયે છે.

હવે થોડું અંતે, આ કથાના અર્થ એટલે કે મધ્યમ વિદ્ય નાયકનાં મિત્રના નામ પરથી કથાનું સીર્ષકનિર્ધારણ, જૂના કાલથી બધા લેખના માહિત્યમાં આવતું આવ છે આપણે જ્યાં લોક માહિત્યમાં તેમજ માધ્યમલીન માહિત્યમાં, રોમાંક કથાઓમાં પ્રેમીઓની જોડીના નામો સી રીકરે પ્રવર્તિત છે ગજરામાડુ સેનના ઇતિહાસ નુલિતીય ઇ. મહાદેવની માળવાનરમકદવા મધુમાલતી વ તેના ઉપરનો છે એ નામો એટલે માત્ર વધી જાય તેવા (Catchy) નહતા અને મનમાં રમી રહ તેવા આકર્ષક યાજવાની પ્રમાણી જણાય છે આ નામજોડી ૧ કા તો મિત્રન લોક, ૨ કા તો સરખા ધોય અને ૩ સરખા ન ધોય ત્યાં ઉભય નામો આજ વર્ણની મહાકાવ્યાં હોય જગજમાડુ સુલિતી

૧ જુલો, બીડો મીઝો (૧૮૭), સર્વ સવારથી (૨૮૫), સમા સમ (૩૪૦), મર. ૧૬ (૪૮૧), રામ રામલ (૭૧) અથવા ચેતિ નીતમા (૩૮૧), વર વરેલ (૩૮૨), માલ. ૧ મલ (૩૮૭) સમ સમગ (૧ ૮૦૨), વર જોરાગ (૪૬૮), માનીરે મરી (૬) વ વ

૨ જુલો, જો તો (૨૩૦) લેકે ઠીક (૨૨) ફકટિયો ફકટિયો (૨૪) મેની મેની (૨૫૦), પાળા મા (૩૪) વૃત્ત તર્ક (૩૭૩) અથ હથ (૩૮૫), મેકે (૪૧૨)—મેકે (૪૫૦), વેવારોક ફાક (૪૫૦), લંચ માન્ય (૪૩૮), પુન્ય પુન્ય (૭૩૦) વ ઉલ્લેખોમાં પ્રાચ સંજ્ઞા સંજ્ઞા મૂલવવપ જોડણી પદાર્થ નય છે

મેહા ઉત્તરીમહ બ વિન્ન નામજેડીના મનો છે ન નતનાવગિયા, મધુ
માવતી મ નમોડના પુષ્પનેનપ મવતી એ નમાન નામા નિ, પમ વમ
સગાધવાયા નામા છે તા ચડ-ચડાવતી ઃ ચલ અંશ મન્નમેતિ મન્નમન્ત્રી,
એ ઘોષમ અડ નમાનઅર્થી નામો છે નમાન નામાથી વિ એક પ્રમરની
વમ કૃતિ નજો છ કલ્પ નામાનુ સામ્ય તેમની નમાનસાનુ-ન આસરપુષ્પ
સુવર છે

ચડ-ચડા નામજેડી, આ પાલવા જાતક થાની એક પ્રમવન્નુમ । પાન્ક
-થાના નાવન્નાવિમન મજેલી છે ના ઉપાન મન્ન-નવીન કૃતિ પતિ સુભચીક
પુલ્લિકૃત 'વિક્રમવરિત થાને મૈતિ-વિવિજ્ઞ ચર્ચયા ચલો ર જોવા ભાઈ
બહેનની જોડે ચડાખા અને ચડાવતી પતિપત્ની આવવાણ બન છે તનાં
નામો ય આપમા નાવન્નાવિમને મળતા છે જેન કથાપરપરામાની એકમા,
પુષ્પચૂડા અને પુષ્પચૂર એ નમાન નામવાર્થ જોવા ભા,મહનના લગ્નની
કથા છે પમ આ કથાના નાવન્નાવિમના નામ ખુદ સામજે જ મ નમોડનાની
એ-મો,નાના પ્રમવની-આ કથામા બન્ન વાર થાજેલા છે, ચડાવતી નારીમાં
ચડ્વેન-ચડાવતી રાજના નામા આવ છે આ પ્રમરનુ મુનરનામપ્રથાન ઉભવની
નમાનતા બને એન્નાતુવઃ રિકિપ રખી થા પ સામજે આવા નમાન નામો
જુન જ પમ નમાનવર્થી નામા જોઈ ઃ મ નમોડના વિનેવરિનાદિની,
પુષ્પનેનપદમાવતી દીકરીક પ્રમામમા મૂન્થ છે

એવા આ છે સામવની ચડ-ચડા થાનાનો નાનનવામ.

મુખઈ-૭

હી.

ના ૨૬/૧

ચદ્ર-ચ દ્રાવતી વારતા

[વાર્તાનું વિષયપૃથક્કરણ]

(કુલ ૭૬૭—ચોપાઈ, દુહા, છાંયા મળીને)

કથા	વિષય
૧—૭	નરસિંહતી
૮—૧૦	નાણપતિ
૧૧—૧૨	{ માનતાન, ગુરુ ઉંટલ (સિવ), અન્ય દેવ } મ ગચાયરણ
૧૩—૧૪	પ્રથમપરિચય
૧૫—૧૮	શીલ્પ દેશના શ્રીપત્ન્યસથનું વર્ણન
૧૯—૨૮	અદ્રમેનનું વર્ણન
૨૯—૩૫	તેને ભાગવતપ્રવાચથી જાણતી પ્રેરણા
૩૬—૩૯	ધિતાની રજા માઝી
૪૦—૪૬	આનાકાનીસથ સમિતિ
૪૭—૫૦	મિત્ર પ્રધાનપુત્રના જાણ
૫૧—૫૮	વિવિધ તીર્થસ્થાના
૬૦—૬૨	શીખના પાલનના શીવતસન સજનું વર્ણન
૬૪—૭૦	કુવરી ચદ્રાવતીનું વર્ણન
૭૧—૭૩	ચદ્રાવતીનું અભાઉપાતનાદ્વારા વરની પ્રતિજ્ઞા
૭૪—૮૦	તે મુજબ મહિંગ જવું
૮૧—૮૬	જાણી ચદ્રાવતીનું આગમન ન માના માથલ સાથે મેળાપ
૮૭—૯૨	માનાએ કરણ સ્વાગત તે પૂછપરછ
૯૩—૯૯	ચદ્રાવતી ઉત્તર શિવપૂજનનું નીમ
૧૦૦—૧૦૩	ચદ્રાવતી દર્શને તેથી માનાએ ઘોળવા કર્યું
૧૦૪	ચદ્રાવતી ચદ્રાવતીનું ગુપ્તપણે દર્શન કર્યું
૧૦૫—૧૦૬	ચદ્રાવતીનું સ્વરૂપવર્ણન

ક્રી	વિષય
૧૦૭—૧૧૭	ચદ્રો મોહિત ને શિવશાવના
૧૧૮—૧૨૧	ઝમ્મોલોગ વિતે ચદ્રસેન
૧૨૪—૧૨૭	ચદ્રો શિવપૂજને
૧૨૮—૧૩૯	માલમને ત્યા નાત વિસ વગી
૧૩૦—૧૩૬	૭ વિન બાદ ચદ્રમેને પત્ર લખી, મહા વ પર મૂખો
૧૩૫—૧૪૮	ચદ્રો પુન શને—પદવાવન—તપામ
૧૪૯—૧૫૫	ચદ્રો પણ વલવા ॥ સુક—પલ ખાલી બાથે આવથા હોઈ વિમાનસમા
૧૫૬—૧૭૧	માના ઝગી ગઈ—પુચ્છા
૧૭૨—૧૭૫	ચદ્રમેને મરવો એમ્થા
૧૭૮—૧૮૨	ચદ્રોનું માનાને કથન
૧૮૩—૧૮૫	માનાનું ચદ્રને કથન
૧૮૬	ચદ્રોનો પ્રસ્તાવ—હાથનુરત પ્રાસનો
૧૮૭—૧૯૪	માનાએ ગેકયો—ચદ્રોને મળવાની પેરથી
૧૯૫—૨૦૬	માનાએ પદ કૃત્તેગનો ચદ્રોએ કરથ ઈ ૧૨.
૨૦૫—૨૧૬	માનાની મથા ૧ કગરવા વિશેની ત પરતા
૨૧૫—૨૧	ઉ નું ચદ્રાવની
૨૧૭—૨૧૮	માનાએ પદ પલાવા વાનું માથે ચીનું
૨૧૮—૨૨૭	ચદ્રોની વસ્ત્રપ્રતિષ્ઠા ને મોમ્વેલી સમન્થા.
૨૨૮—૨૫૧	સમન્થા—કુવ ૩૨
૨૬૦—૨૭૨	સમન્થા નાથ સમના આશીર્વાદ
૨૭૩—૨૭૮	માલમ ચદ્રોને નમસ્થા ઉકેવવા આપી
૨૭૮—૩૩૧	ચદ્રોને વરવાના નિશ્ચયતલ સમન્થાઓ છોડી.
૩૩૨—૩૪૦	ચદ્રોને મહાવત ત ગો ને મોકવેવ સમન્થા
૩૪૧—૩૭૨	સમન્થા—કુ ૧ ૩૨
૩૭૭—૩૭૮	મા ૧૧એ ચદ્રોન પેરવા ૧ પદ
૩૮૦—૩૮૫	ચદ્રો અર્થે હાવાની ચદ્રોન રાગ.
૩૮૬—૩૮૮	મા ૧૧એ ઉપજથી મકરો જગમ

: ક્રમ :

૩૯૯ — ૪૦૬

૪૦૭ — ૪૧૧

૪૧૨ — ૪૨૩

૪૨૪ — ૪૩૨

૪૩૩ — ૪૪૦

૪૪૧ — ૪૪૬

૪૪૭ — ૪૫૯

૪૬૦

૪૬૧ — ૪૬૬

૪૬૭ — ૪૭૬

૪૭૭ — ૪૮૬

૪૮૭ — ૪૯૯

૫૦૦ — ૫૦૨

૫૦૩ — ૫૦૮

૫૦૯ — ૫૧૪

૫૧૭ — ૫૨૪

૫૨૫ — ૫૪૫

૫૪૬ — ૫૪૯

૫૫૦ — ૫૬૦

૫૬૧

: વિષય :

ચંદ્રાંત્રે માનાને વિશ્વાસમાં લીધી.

માનાનો એકચર—યજ્ઞાગનિ.

ચંદ્રાંત્રે આપેલું અભયવચન.

માનાનો વિશેષ ખુલાસો.

દર્શનોત્સુક ચંદ્રાંત્ર.

માવણે સુમરેલો ઉપાય.

માવણું ચંદ્રાંત્રે સીવેયે મળવા સૂચન—

ચંદ્રની પ્રથમ ના, પછી જા.

પ્રમદાવેયે ચંદ્રાંત્રે જોઈ પ્રતિહારીને શંકા.

માનાએ ખોટો જવાબ ને વીંટી આપી,

વધ કર્યા.

ચંદ્રાંત્ર-ચંદ્રાંત્ર મિલન, ચંદ્રાંત્ર વડે લગ્ન-પ્રસ્તાવ.

ચંદ્રસેનનો જત્રાભાદ લગ્ન કરવાનો નિર્ણય.

ચંદ્રાંત્ર-ચંદ્રાંત્રાધિર્વિવાહ — ચંદ્રાંત્ર મર્જવતી.

— ચંદ્રસેનને ચેતવ્યો.

છતાં ચંદ્રાંત્ર વીસ દિવસનો વાયદો કરી, ગયો.

તે પહેલાં માવણે ઝંધાણી પત્ર આપ્યો.

ચંદ્રાંત્ર વિશે માતા વ. ને જાણ પઈ — ચંદ્રાંત્ર

જત્રાનિમિત્તે રાજવતી નગરીમાં.

ત્યોનો વજર મળ્યો તે પૂછતપાસ.

વજરે ચંદ્રાંત્રે કેદ કર્યો. શીખનપાપપ્રતિનું

વેર વાળ્યું.

ચંદ્રાંત્ર વીસ દિવસ વીન્યા, પણ વાટ જોતી

રહી. કહોડી દયા.

ચંદ્રાંત્રની માતાએ જાણ્યું — કિટકાર. રાજને

જાણ કરી.

પ્રધાનની સલાહ માગી

પ્રધાને પ્રતિહારી વ.ને પૂછી કરેલી તપાસ —

ચંદ્રાંત્રે દાસીએ સનમાં મૂકવા કહ્યું.

રાજાએ વજરને સોંપ્યું.

: ક્રમ :	: વિષય :
૫૬૭ — ૫૭૪	. વજ્જ — ચંદ્રાને થયેલી વાત.
૫૮૨ — ૫૮૬	. . તે પરથી ચંદ્રાને ઘેર લાવ્યો — ગુપ્તસપ્ત.
૫૮૭ — ૫૯૩	. ચંદ્રાનું પુત્રપ્રભવ.
૫૯૪ — ૫૯૮	. . ચંદ્રા બંદીખાને — રાજસંઘ રાજની મારી નાખવા માટેની આજ્ઞા.
૬૦૧ — ૬૦૮	. રાજસંઘની કુંવરી નિર્ધિનંદની.
૬૦૯ — ૬૨૨	. . ચંદ્રાને સૂત્રીએ લઈ જતાં જોયો.
૬૨૩ — ૬૨૮	. ચંદ્રાને જીવિનંદાનની પિતાસમક્ષ કરેલી વાતના.
૬૩૦ — ૬૩૬	. . વજ્જની સલાહ — સમતિ — લગ્ન.
૬૪૦ — ૬૪૫	. કુંવરી અને રાજ્ય બન્ને ચંદ્રાને આપ્યાં.
૬૪૬ — ૬૫૬	. . ચંદ્રાને આપેલા વાવધાનું સ્મરણ — ૬/૧૧ નિર્ધિનંદનીની સંમતિ માગી.
૬૫૭ — ૬૫૯	. નિર્ધિનંદનીની સંમતિ — તેવારી
૬૬૦ — ૬૬૨	. . દેશ જીત્યો, ચંદ્રાની નગરીમાં — ‘યુદ્ધ નહિતર કુંવરી’ની માગણી.
૬૬૩ — ૬૬૭	. રાજાએ વજ્જને દીકરી વિશે પૂછ્યું — વજ્જે સોંપી લાવવા કહ્યું.
૬૬૮ — ૬૮૧	. . વજ્જે ચંદ્રાને અધિતિ સમાચાર આપ્યા.
૬૮૨ — ૭૦૭	. . ચંદ્રા કૃતજ્ઞ બન્યો.
૭૦૮ — ૭૧૯	. . પ્રધાનનો રાજા સમક્ષ ઘટસ્ફોટ.
૭૨૩ — ૭૨૬	. રાજાએ ચંદ્રાનું નામ પૂછ્યું.
૭૨૯	. . ચંદ્રાચંદ્રામિત્ર.
૭૩૦	. નિર્ધિનંદનીને તેવારી — ચંદ્રા બે રાણીસમેન પોતાને નગરપ્રવાસ.
૭૪૦	. . ૧૨ વર્ષે માતાપિતા વળી ‘મેત્રો’- આનંદમંગલ.

चंद्र-चंद्रावती वारता

ચંદ્ર-ચંદ્રાવતીની વારતા

॥ ચોપાઈ ॥

શ્રી ગણેશાય નમઃ શ્રી ગુરુભ્યો નમઃ અથ ચંદ્ર ચંદ્રાવતીની વારતા વિખ્યતે

શ્રીગુણે સેવુ સરસ્વતી	મયા કરે આપો શુભમતી	
બહુ તંનયા તું ભારે જૂપ	અકલદેયણી આધ અનૂપ	૧
વેળાપુસ્તગ પાંચુ પારણી	કોટીકોટીકલાંજીકારણી	
દયા જાણુ દાતાર દેવ	સૂર સૂનકાદીક ઠેરી સેવ	૨
હંસવાહની જાણુ સુખણુ	વીળા પુસ્તગ પરઠી પાણ્ય	
પાંમર જનને પંડીત કરાં	સૂર સૌ કોના સંકટ હરા	૩
ત્રૂડી શ્રીસારદા પ્રદાભેદ	વણુંવ કિધા ચારે વેદ	
ત્રૂડી શ્રીવેદવ્યાસ	પુરાંણ અષ્ટાદશ અવ્યાસ	૪
ત્રૂડી શ્રીસુખદેવ સુખણુ	પરઠાં ભાગવત પુન્યપુરાંણ	
ત્રૂડી જ્યેષ્ઠેવને સરસ્વતી	પાંચે તે નર પદમાવતી	૫
કાલીદાસને કરુણા કરી	વિશ્વમાહે કીરત વીરતરી	
શંકર સ્વામીને દીધી સીધ્ય	કોટી શંથ આગમના કીધ્ય	૬
ત્યેમ સાંમલભટ્ટને કરુણા કરે	બાલક બાંધી બાંહે ધરે	
પ્રશંકે શંથ તે પાંમરજી પાર	તુ છે નોધારાં આધાર	૭
ગણપત્ય ગુણનીધ્ય ગુણગંભીર	ધર્મધ્યાન ધીરંધર ધીર	
સીવસુત પારવતીનો પુત્ર	વ તામણુ ઠેરાં ધરસુત	૮
નવનીધ અષ્ટમાસીધ દાતાર	ઉત્તમ ગોદક અંશુત આહાર	
સોભીત સેવત્રાં શોભીતઃ સીદ્ધર	ભારે લોગ સહ(જ)નો ભરપૂર	૯

૧. ૨. વિ. મળા. ૧. ૩. વિ. મ્યારભમ. ૨. ૪. હ. સાધે સેવ.
૩. ૨. વિ. પડી. ૬. ૩ હ. સેવત્રાં સિદ્ધર.

સુદધુધ સ્ત્રી લખ લાભજ તન રીધ્ય મીધ્ય તનયા ગોટમ મન
જેમ કલ્યાણ જેહના જામાત્ર પુજવા જોગ્ય પવિત્ર પાત્ર ૧૦

॥ રાહો ॥

માત તાત ગુરુ ઇદને	ચરણે નામુ શીશ	
આરાધુ ઇદદેવને	અર્ધાંગે ઉમયાઈશ	૧૧
વિધુ વીરચી વત્રીને	વેદને કરુ વચેક	
ચદ્ર ચદ્રાવતી વણુવુ	નાટક કેરો નેક	૧૨
રાગ વણુવ ને રાગણી	ચચલ ચતુરાઈ ચેહેન	
મથ કરુ ગુરુયો ઘણો	અકલનો અણુવ ચેન	૧૩
સાખી સમસ્યા સોરઠો	પીંગલકેરા પાઠ	
જાણુ હસે ત્યે જાણુસે	કરાવીક રુડા કાઠ	૧૪
શ્રીહઠ દેશ શીશામણી	માલવ મુખ્ય મેહીમાયે	
શ્રીપત્યરાય સૂબ રાજવી	ચતુરદસ વીઘા ચાહાયે	૧૫
રામરાજ સરીખડુ	રાજરાજેશ્વર રીત્ય	
પુર પ્રાક્રમ પ્રમારથી	પુન્ય ઉપરે પ્રીત્ય	૧૬
વણુ અઠાર વાસો વસે	લાક કરે સહુ લોક	
ભારે અલખત્ય લોગવે	ખાતામહિ નહી શોક	૧૭
બ્રાહ્મણક્ષત્રી વૈશ્ય શૂદ્ર	વણુવણુ વ્યવેક	
સૌહુસૌહુના ધર્મ સાચવે	નાવટ ચાવટ નેક	૧૮
સતાન શ્રીપત્યરાયને	ચદ્રસેન ચીત્ત ચાહાય	
બતરીસ લક્ષણ આગલો	રાજવીયાનો રાય	૧૯

૧૧ ૪ વિ. અર્ધા ઉમયાપત્ય ૪૪ ૧૨ ૧ વિ. વ્યદને ૧૩ ૧
હ. વણુવ ૧૪ ૪ હ. કરવાને ૩૩ કાઠ ૧૫ ૨ હ. મહી માંય
૧૬ ૩ વિ. પુરાણ ૧૭ ૪ હ. સ્વખાખાં નહિ શોક

શુભલક્ષણ	ગંભીરતા	શુભસાગર	શુભનીધ્ય	
કુલદીપક	કુલતારણે	સકલ કલા	શુભસીધ્ય	૨૦
ત્યેજ્યુંજ	તરતીબતર	ત્રૈલોક્ય મોહન	વત્વ	
તરતીબ	ધણેરી ત્રોહિ પખે	સત્ય શીરામણ	સત્વ	૨૧
પંચ દીરઘ	પંચ ઉનતા	પંચ લઘુ	પંચ રક્ત	
પંચ સ્વેત	પંચ સામતા	પંચ પ્રચંડ	વીરક્ત	૨૨
કામ સમાને કારમો		કામ સમાને રુપ		
કાંમકલા	કાંમીકમલ	કોક ભારેવન	ભૂપ	૨૩
ઈંદ્ર અવતારી	ઈંદ્ર પદ	ઈંદ્ર આકારે	ઝોધાણ	
ઈંદ્ર ઉપમા	ઈંદ્ર તુલ્ય તપ	ભલપણ	કેરો ભાંણ	૨૪
અતુર	અંદ્ર સરીખડો	અતુરદશ	વીધા ચેહેન	
અતુર	નિગમની આતુરી	ચિંતામણિ	મુખહેન	૨૫
આતુર	નરસૂ ચીત્ત ધરે	સંપુર્ણ	કુલ સોળ	
ખોહોતેરખતરીસછતરીસછત્ય		કંદ્રપવત	કપોલ	૨૬
લાડકવાયે	લાખેણે	લાયેક	નાયેક નેક	
સાહાક્ષાત	વાયેક શીરામણી	વમંત	વપુયે વચ્ચેક	૨૭
લેખક	પરખક પુણ્ણનો	નરખક	નેંકી નામ	
વર્ષક	અમૃત વેણુનો	કોટિ	પરમારથ કામ.	૨૮
એક દિવસ	શ્રીભાગવત	સાંભલું	આવણ માસ	
ધર્મ વાત	રુદે ધરી	વીધા	વાંણી વીલાસ.	૨૯
ખરુ તત્વ	તાહા ખોલિયુ	શ્રેય	વચનથી સાચ	
મનુષ્યાદેહે	સફલ રે	એહે	પદારથ પાંચ	૩૦

૨૧. ૧. હ. તેજ્યુંજ. ૨૩. ૧. વિ. કામચાંદી કામણે. ૨૩. ૪. હ. ભારેવત. ૨૫ ૩-૪ વિ. માં નથી. ૨૦ થી ૨૮. વિ. માં ફરી લખાઈ છે. ૨૯ થી ૩૫. વિ. માં કેટલાક ભાગો ફોટલા છે.

એક પુન્ય બીજો ધર્મ	ત્રીજી પૂજન ઇશ	
ચોથું નામ નારાયણનું	પાચમું તીરથ ધીર	૩૧
અંન દાન જેણે આપીયાં	ન રહી ત્યેહન્યે નૂન્ય	
પસાયતાં પૂરાં કર્યાં	ચોથું તેનું પુણ્ય	૩૨
વિમ્ન પૂજેત્યે સર્વે વલે	તેત્રીસ કોટીક દેવ	
અડસઠ તીરથ તેહનાં વલે	કરે માતાપિતાની સેવ	૩૩
રાંમનાંમથી મંત્ર નહી	તારક એ દેહેવાયે	
ગાય તુલસી ને પિંપલો	ચોથું ગંગા નાહાયે	૩૪
દૂધરે કથા એ સાંભલી	બુધ્ય વિચારી બાંક	
તત્વ જાણ્યું ત્રૈલોક્યનું	તે તો બાંધ્યું ગાંઠ	૩૫

॥ છઠ્ઠો ॥

જે જન નાહ્યો ગંગ	લાવો લાગેલો લીધો	
જે જન નાહ્યો ગંગ	પાગ જમને શિર દિધો	
જે જન નાહ્યો ગંગ	શત ઈકોતર તાર્યો	
જે જન નાહ્યો ગંગ	પ્રભુવશ કરી અરિ માર્યો	
જે જન નાહ્યો ગંગ તરંગમાં	તે ગવરીપતિ પાસે ગયા	
જનમ મરણ તેણે છુતિયાં	થીર ધાવર થીરપદ થયા	૩૬

॥ દોહો ॥

પિતાને પુત્ર પાગે નમ્યો,	હેતથી બેડયા હાથ	
કહ્યું કિંકરપેરે કરગરી	સેન ઘણેથી સાથ	૩૭

૩૨. ૩. ૪. (વ. આં નથી. ૩૪. ૧. હ. રામનામ શી. ૩૫. ૨. હ. પાઠ. ૩૬ થી ૧૫૬ સુધીની કડીના પાઠ માટે માત્ર 'દ' નો જ આધાર છે. વિદ્યાસભાની પ્રત અર્જુ દેવાયો, આ અંકપૂરતો ઉપયોગ થઈ શક્યો નથી.

જુગતે કડું હું જાતરા,	અડસટ તીરથ અનુપ	
ગંગા ગોમતીને ને ગયા	ભૃગુશેત્ર જે ભૂપ	૩૮
જન્મ સંજ્ઞ મારો કડું	તાડું પરિયાં તેણ	
હુકમ પામું હચુરનો	વઢો પિતાણ વેણ.	૩૯
પિતા કે'રે પુત્ર સુણ,	મોટમ વાત એ મેર	
તરણપણે તીરથ કશું	તમને વરસ જ તેર	૪૦
એકાએક તું એકલો	પ્રાણતણો આધાર	
તુજ વિષ્ણુ કયમ મંદિર રહું	સંસારતણો તું સાર	૪૧
મા'રાજ સુણો શ્રી મહોપતિ	કોનું નથી જન કોય	
કોનું રાખ્યું રહેતું નથી	હરિ કરે તે હોય.	૪૨

॥ છાંધા ॥

રાજે લક્ષ રખવાળ	લોહ પિંજરમાં ચેસે	
અરણ્ય બિચ આસન	વળી જે જન બેસે	
વજ્ર શુકા ગંભીર	મગ કોરાવી માણે	
શુભ મેરૂને શિખર	ઈંદ્રજાળની વિદ્યા જાણે	
વળી સંચ પ્રપંચ સમજણ શુભ	કોટિ ઉપાય કોડે કરે	
પણ જાળવે કોય જીવે નહિ	સામળ (કે) મોત આવે નિશ્ચે મરે	૪૩

॥ ચોપાઈ ॥

પિતાણ આજ્ઞા દીજિયે	કોડે અમો જાત્રા કીજિયે	
એથી રૂડું અધિકું કરું.	તમ આગળ કે'તાં તો બીહું	૪૪
મારું મન તીરથમાં અડયું	જેમ લોહ હુવારે જડયું	
પિતા કહે સાંસો મેલિયે	ભૂપત તમ સાથે લેજિયે	૪૫
ગરથ ખજાનો રાખો હાથ	સામદ રૂડા લીજે સાથ	
મન ગમતી લઈએ માતરા	કીજે જગતતણી જાતરા	૪૬

તન કે' સાંભળો મારા તાત	વેદશાસ્ત્રતણી કહું વાત	
પાળે પગે ભત્રા કીજિયે	લાખેણો લા'વો લીજિયે	૪૭
એક પ્રધાન તણો જે પુત્ર	એ આળ્યે સાથે ઘરસૂત્ર	
માતાને પાળે લાગિયો	આશિષ ઘણી તેની માગિયો	૪૮
સકળ સર્જનની શિક્ષા લીધ	કર્યો પંથ સુપુત્રે સિદ્ધ	
પ્રધાન પુત્ર સાથે તેડિયો,	ખરો પંથ મારગ ખેડિયો	૪૯
સુખુધ સાગર પ્રોઠ પ્રધાન	મનસા સિદ્ધ હીમાં બહુ માન	
અન્દ્રસેન નૃપ અતિ શુણ્ણવાન	અડસટ તીરથ ઉપર ધ્યાન	૫૦
મનસા સિદ્ધિ મોટમ માલિયા	ચતુર નર પંથે ચાલિયા	
પ્રોઠાં તીથં પ્રથમ પરખિયાં	માતહરસિદ્ધ નૌતમ નરખિયાં	૫૧
મહાકાળેશ્વર નિરખ્યા ઇશ,	ક્ષીપ્રાને નમાળ્યું શિશ	
પૂજા કરીને પંથે પળ્યા,	ઉત્તર પંથ લણી તે વળ્યા	૫૨
આરાધુરી પૂજા અંબાય	શિવ કોટેશ્વર પૂજ્યા રાય	
આળુગઠ પ્રોઠો અરબુદા	પ્રભાસ પાટણે તે સર્વદા	૫૩
સરસ્વતી સાખર નર્મદા	અકળ પંથ ચામુંડ ચર્મદા	
હિમાચલ ગિરિરાજ જનનાથ	કરી છે ભત્રા સાથે સાથ	૫૪
શ્રીબહુચરી ગિરનારો ગોખ	પશ્ચિમ દર્શન રણુછોડ રોખ	
શ્રી ગોમતી દ્વારામતી શ્રામ	કર્યાં તીરથ ભત્રા કામ	૫૫
ચેતખંધુ રામેશ્વર રિદ્ધ	નવનાથ ને ચારાશી સિદ્ધ	
શિવકાંચી વિષ્ણુકાંચી વેદ	લખ્યો ભત્રા અતિ ઉમેદ	૫૬
ગંગા ગયા ગોદાવરી	માંધાતા ઉકાર મન ધરી	
અડસટ તીરથ કર્યાં અનેક	નવસે નવાણું નદીના નેક.	૫૭
કાશી કોકણ ને કેદાર	એવાં તીરથ અપરંપાર	
શ્રીમેલાપુર પાટણ સાર	અલખત જેમાં અપરંપાર	૫૮
સાગર તટ નર્મદાની તીર	ધર્મ દોત્ર નિર્મળ છે નીર	૫૯

॥ દોહા ॥

શ્રીવંતસંગ સખળા ભલા	રિદ્ધ લોગવે રાજ	
ચોરી નહિ ચાડી નહીં	(તે) તનમનધનથી તાજ	૬૦
જાણુ જીવિષ્ટિર સારખો	પુરંદર (વત) ગુણ ભંડાર	
ધનક સમોવડ ધનપતિ	બ્રહ્મા જેવો ભાર	૬૧
હરિશ્ચન્દ્ર જેવો સાધવી	કર્ણ સમો દાતાર	
માંધાતા સરખો મહીપતિ	અલખત અપરંપાર	૬૨
પદ્માકર નામે પુત્ર છે,	ચતુર શિરોમણી સાર;	
ભત્રીશ લક્ષ્મણ આગજો	દેવાંશી દાતાર	૬૩
પુત્રી એક પવિત્ર અતિ	ચંદ્રાવતી નિજ નામ	
ધર્મ મારગ ધારે ધણી	કરે પુણ્યનાં કામ	૬૪
સોળ કળા સંપૂર્ણ	લક્ષણ દ્વાદશ વીશ	
ઉપાસિક અંખાતણી	અહરનિશ પૂરે ઇશ	૬૫
એકાદશ વર્ષની અલંકી	ચતુરા ચતુર સુજાણ	
ચંતનીથી ચોસટ ધણી	પદ્મની પૂર પ્રમાણ	૬૬
રૂપે રંભા સારખી	વપુએ જોખન વેશ	
નાગકણી અંખોડલો	સવાગજ શિર કેશ	૬૭
શોભિત સોળ સજે સદા	ભાથે ગુણ નિધ ગીત	
પરમેશ્વર ને પુણ્ય પર	પુરણ બાંધી પ્રીત	૬૮
પિતા કહે પરણાવિયે	રૂઠો જોઈ રાજ	
માતા ખાતા એમ કે'	રૂઠાં કીજે કાજ	૬૯
ગોલી ત્યારે બાળકી	કર જોડી કે' કે'ણુ	
દીન બોલ કહ્યા દીકરી	વદીને અમૃત વેણુ	૭૦

હું આરાધું અંગિકા	પૂજું છું હું ઇશ	
તે વર મુજને આપશે	જે ગમશે જગદીશ.	૭૧
રાય રંક કે રાજવી	ઉચ્ચ નીચ અમીર	
પૂછ્યું કે જે માહરૂં	સોપું ત્યાંહિ શરીર	૭૨
પૂછ્યું કહ્યા વિણ નહિ વરૂં	એક પ્રતિજ્ઞા આપ	
બીજો વર જો વરૂં અમો	(તો) બ્રહ્મહત્યાદિક પાપ	૭૩
કબૂલ કર્યું કુટુંબીઓ	શુણુ ઇશ્વરના ગાવ	
આદિત્ય વારે અંગિકા	પૂજન કરવા જાવ	૭૪
સવા પહોર સવારથી	ફરે ડંડેરો આમ	
નર કો બા'ર ન નીસરે	ઠરી રહે સૌ ઠામ	૭૫
અબીલ શુલાલ ઉઠે ઘણું	ઓચ્છવ અદકો થાય	
સખીઓ સાથે સાતસે	પૂજા કરવા જાય	૭૬
પેર પેર પૂજા પૂરતી	ભાત ભાતના લોગ	
જાત જાતની વનસ્પતિ	મુગંધ તથા સંજોગ	૭૭
કપૂર કેસર અગંજ	જાઈ જુઈ મુગંધ	
માલતી મરૂં મોગરો	બરાસ બીડી બંધ	૭૮
પરિમલ પારિજાતક તથા	હોંસિલા બહુ હાર	
ભરી છાબ તે ભામની	અલખત અપરંપાર	૭૯
માનની મહિના એકમાં	પરવરે વારજ પંચ	
દયા દાન ધર્મદાન દહ	સાયવે સઘળા સંચ	૮૦
નિત્ય નિત્ય પ્રત્યે નમ્રમાં,	ઉચ્છવ અદકો હોય	
રામ રાજ સરિખડું	કે (ને) નવ ગાંજે કોય	૮૧
એની વાત તો એટલી	જે પૂછ્યું કહે પંથ	
અવનિમાં તે વર ખરો,	એ કામનીનો કંથ	૮૨

ચંદ્રસેન રાજા ચતુર	સુખુધ સાગર પ્રધાન	
તે પૂરણ પુણ્યાતમા	મા'દેવતણું બહુ માન	૮૩
ભમતાં ભમતાં ભૂમિપર	રમતાં રમતાં રાન	
ગમતાં ગમતાં ગીત ગુણ	મમતા મમતા મે'રાણુ	૮૪
માગે' માત્રા ખરચતા	જાત જાત જાત્રા જોય	
વારતા વારતા વેદની	કળી નવ શકે કોય	૮૫
શ્રીવંત શ્રીમેલા પાટણે	આવી ઉતર્યા એહ	
માળણ દીઠા મહીપતિ	નારી પકટયો નેહ	૮૬
માના નામ માલણતણું	રૂપ તો અપરંપાર	
પુષ્પ છાપ્પ બરી કરી	વધાવ્યા વારંવાર	૮૭
સાત મો'ર સોનાતણી	મૂંછી છાબજ માંચ	
નારી કે' કોએક નરપતિ	તિલક કયું છે ત્યાંચ	૮૮
તમે વીર હું બેનડી	પૂરણ પ્રીત્યે પેર	
ઘણાં વાનાં ઘણું હેતથી	તેડી લાવી ઘેર	૮૯
બહુ પાક બત્રીશીઓ	શાક સતાવીશ સાત	
સુખવાસ લવંગ ને એલથી	વળતી પૂછી વાત	૯૦
કુણ ગામ કુણ બેસણું	કુણ માત કુણ તાત	
ક્યાંથી આવ્યા ક્યાં જશે	કહો વિગતની વાત	૯૧
બાળે વેશે બાળપણ	બહુ પ્રાકમ બહુ ભુદ્ધ	
ઉત્પત્તિ કે' કઈ અવનિમાં	મુણીએ સઘળી શુદ્ધ	૯૨
બેન અમે તારાં બંધવા	શ્રીહઠ નગરી રાય	
જાત્રા કારણ બુગતથી	પૃથ્વીની પ્રદક્ષિણાય	૯૩
સાથી લાથી હાથી નહિ	નહિ થોડા અસવાર	
એકાકી અણવાણે પગે	જાતનો એ વે'વાર	૯૪

દાણેા પાણી દી ઈહાં
આવાગમન સુખ દુઃખનું
સાત દિવસ આ શે'રમાં
શિવપૂજનને સંચરી
ધન્ય દા'ટો ધન્ય એ ઘડી
પૂરણ પુણ્ય મુજ પ્રકટશે
ધન્ય ભાગ્ય એ દેશનું
પુણ્યવંત પુરુષમાં
બંધવ કે' રે બેન સુણ
ત્યાર પછી મુખમાં ધરું
વીરા સાંભળ વાત
સવા પો'ર કેડે જાને
પુત્રી પુરપતિકેરડી
તાલ મૃદંગ વાજાં ઘણાં
વનિતા એ વર માગવા
પૂછ્યું કે' તેને વરે
મધ્યાને જઈ મા'દેવપે
વગર વિચાર્યું જો કરો
મંદિરમાં બેઠા માગિયે
જીવતીને જોવાતણું
પાંચ ઘડી દિસે પદની
ગાન તાન થાયે ઘણું
દીડી દેવી સારખી
રાધા રોહિણી રિદ્ધપ(અ)ત્ય

રાજ સમો શુભ સાથ
સર્વે ઈશ્વર હાથ ૯૫
ચર્યા જોશું ચંત
પરવરશું પછી પંથ ૯૬
ધન્ય વેળા ધન્ય દીશ
પ્રસન્ન ઉમયા ઈશ ૯૭
ધન્ય ધરતી ધન્ય ધણું
ચતુર ધરે ન્યાં ચણું ૯૮
(અમો) કરીશું શિવપૂજન
ફળ ફળ જળ કે અન્ન ૯૯
આજ છે આદિત્યવાર
શિવ હે'રા મોજાર ૧૦૦
શિવપૂજને જાય
ઉત્સવ અઢકો થાય ૧૦૧
શિવને નામે શીશ
જય રાજે જગદીશ ૧૦૨
પૂજાને દેવ મુપાત્ર
ગત થાએ આ ગાત્ર ૧૦૩
ચક્ર નાખી જે ચેત
હૈડે અઢકું હેત ૧૦૪
પાળે પગલે જાય
ઉલટ અંગ ન માય ૧૦૫
રત્નાદે સમ રૂપ
ભામની બાતે બૂપ ૧૦૬

કાલાચેલા ધર્મ રહ્યા	ઝોહનાં વાગ્યાં બાણ	
ચિત્ત હર્યાં તે ચંતની	પરવશ પડિયો પ્રાણ	૧૦૭
ભાવ લેહ ભૂલી ગયા	ગયા ધર્મ ને નેમ	
જાત્રાથી ઝાંખા પડ્યા	પ્રમદા (શુ) પેઠા પ્રેમ	૧૦૮
ખાન પાન ખૂબી ખલક	ત્યાં રમત રીઝ ને રંગ	
રંગ રૂપ ભૂલી ગયા	ઘણો થયો ઉમંગ	૧૦૯
ચિત્ર લખ્યા શા ચકિત તે	દારૂણ પ્રકટયો દેહ	
ધર્મ કમ ધારે નહિ	નારી સાથે નેહ	૧૧૦

॥ છપો ॥

નારી સાથે નેહ	તેહ તો પૂરો પાપી	
નારી સાથે નેહ	તેહ શિવભનો શાપી	
નારી સાથે નેહ	રામ તેને તો રૂઝ્યો	
નારી સાથે નેહ	એહ અંગારે તૂઠ્યો	
પરનારી સાથે જે પરભળ્યા	દુઃખકુંગર શોભિત સદા	
સામળ કે' સુખ સ્વપ્ને નહિ	કુબુદ્ધિ ન કષ્ટ ટળે કદા	૧૧૧

પરનારી શું પ્રીત	(તેને) કાળચંદ્રમા ક'ાળ્યો	
પરનારી શું પ્રીત	તેહને અપજશ આળ્યો	
પરનારી શું પ્રીત	દેહ તેની તો દહિયે	
પરનારી શું પ્રીત	લોહ પનોતી હર્ષયે	
દરિદ્ર દુઃખ દાવાદળે	ઘણાક કષ્ટના ગરકમાં	
સામળ પ્રતાપ પરનારનો	તે નિશ્ચે નાખે નરકમાં	૧૧૨

પરનારી શું પ્રીત	તેહને કામ ન સૂઝે	
પરનારી શું પ્રીત	તેહ તો પ્રભુ નવ પૂજે	

પરનાગી શુ પ્રીત	તેહ તો ધર્મ ન ધારે
પરનારી શુ પ્રીત	તેહ તો હોટે હારે
અપજા અલેખે તેહનો	અધર્મ અહકાર અન્યા ધણે
સામળ કહે મુખ પરવારિયુ	જેને નેહ પરનાની વણે ૧૧૩

॥ ચોપાઈ ॥

તેને વાગ્યા મોહના બાણ	પરવશ પડ્યો પોતાનો પ્રાણ
ધીરજ ન રહી તે ચૂક્યો ધર્મ	હાલો પણુ ધયો ચિત્ત ભ્રમ ૧૧૪
હુ ખ દારણુ પ્રકળ્યુ છે દેહ	નારી સાથે લાગ્યો નેહ
અહો મહારાજ સદા શિવ સાર	તું છે નોધારા આધાર ૧૧૫
પૂજા માગી ધિર રૂઝી આપ્ય	એવી કન્યા મુજને આપ્ય
ઉત્તમ નવરાત્ર કર્યું આઠ	સાત સહસ્ર લક્ષ અડીપાક ૧૧૬
લક્ષ પૂજન શિવ ધ્યાવણુ માસ	અરે અબિકા પૂરો આશ
રામ નામ જુ મત્રનુ મૂળ	શિવને ચઢાવુ કમળના ફૂલ ૧૧૭

॥ દોહો ॥

કર્મ તણી આશે ગ્હે	તે કાયર કેવાય
હડા પુરપે કરવો ધટે	કર્મોલોગ વિવાય ૧૧૮
જોગી ભોગી તાપમી	ધ્યાની માની ધર્મ
રક રાય ને અન્ય સૌ	કરે ઉઘમના કર્મ ૧૧૯
કામ આપાપણા કુગતણા	જે ઉઘમ કહેવાય
ત્યારકેટે તો કર્મના	માણે છે મહિમાય ૧૨૦
સભાડ શિવ શક્તિને	ઉઘમ રૂઝી જોઉ આપ
વળતું કર્મ નિશ્ચે ફળે	ઈશ્વરનો પરતાપ ૧૨૧
કો આગળ કહ્યું નથી	રહ્યો હૃદયમા લણુ
ભત્રા ચિત્ત ચૂકી ગયો	પરવશ પડિયો પ્રાણ ૧૨૨

મધ્યાન થયે તે માનની	ગઈ ચોતાને	ઘેર	
ખીજી વાર નરખી નરે	પૂરણ પ્રીત્યે	પેર	૧૨૩
સહુ સહુ ઠેકાણે થયે	ચન્દ્રસેન જે	રાય	
પૂરે પૂરી પ્રીતથી	શિવપૂજનને	જાય	૧૨૪
દીપક જોત કરી દો દિશા	પંચામૃત પખાલ		
નૈવેદ્ય તો નિત્યે નવાં	તિલ તાંદુલ તત્કાળ,		૧૨૫
અખીલ શુભાલ ચંદન અતિ	કેસર કુકુમ કીધ,		
અધિક કપૂરે આરતી	લાંવો લાખે લીધ,		૧૨૬
મા'રાજ મન માન્યું દિયે	આદ્ય નીરંજન ઈશ		
જપ તપ સાધન પાઠ પૂર	પાગ નમાવ્યું શીશ,		૧૨૭
મંદિર આબ્યો માલણ તણે	લોજન કીધ ભરપૂર		
આનંદમાં અહુર્નિશ ગઈ	શિર ઉગમિયો સૂર,		૧૨૮
મોઢે બોલ્યાં લાઈ બેન	કરી વિનોદની વાત		
માલણ ઘેર વાસો રહ્યો	થયા દિવસ તે સાત		૧૨૯
રવિવાર આબ્યો સુખે	પૂજા કારણ જાય		
કરૂં ઉપાય કંઈ અવનવો	વિચારે ચંદ્રક રાય		૧૩૦
પત્ર લખ્યો એક પવિત્ર નર	બ્યાકરણી અક્ષર વેદ		
કનકે અક્ષર કારમા	લાવ ઘણેથી ભેદ		૧૩૧
ગામ નામ લખ્યું શુભ નિધિ	લખ્યું ચોતાનું રૂપ		
નખશિખ લૂપણ અંગના	અકલ ઘણેથી અનુપ		૧૩૨
પત્ર ચોતે જઈ પરઠિયો	મા'દેવ ઉપર માન		
ખીડા ખીડયો છુધથકી	વારૂ રૂંઠે વાન		૧૩૩
શિરનામું સુંદરીતણું	તેહતણો જે તાત		
ચંદ્રા વિષુ જે વાંચશે	તેને હત્યા સાત		૧૩૪

॥ ચોપાઈ ॥

પત્ર મૂકી તે ત્યાં પરવર્યો
એટલે રાખની દીકરી
પરબ્રહ્મ પૂજા કારણે
શિવ સમીપ આવી જેટલે
ઠરાવ અક્ષર બ્યાકરણી કામ
ઉકેળ્યો તે પત્ર અનુપ
તેજ પૂજા કોટિકલા કામ
જાણે કે છે રવિ કે ચન્દ્ર
મોહ જાણુ વાળું માનની
પરવશ પ્રાણ તેનો તો પડ્યો
જેવો ઉપાએ અનિરૂદ્ધ દીઠો
હું શિવ પૂજન કરું સાક્ષાત

પોતાને સ્થાનક બઈ ઠર્યો
શુભવંતી ને ગવે ભરી ૧૩૫
બુદ્ધિસાગર આવી બારણે
કાગળને દીઠો તેટલે ૧૩૬
શિરનામે પોતાને નામ
દીઠો કે દેવાંશી રૂપ ૧૩૭
જાણે બીજો કોઈક કામ
જાણે કે ઓપિતો ઇંદ્ર ૧૩૮
કાલી થેલી થઈ કામની
ચાતુરનર તે ચિત્તમાં ચઢ્યો ૧૩૯
એમ માન્યો મનશુ મીઠો
એ વર આપજે અંબામાત ૧૪૦

॥ દોહો ॥

મન વિચાર્યું માનની
કુણે લખ્યો કુણુ લાવિયુ
રૂઢ રૂપ લક્ષણવંતનું
લખનાર લક્ષણ આગળો
માનની વિચાર્યું મન વિગે
કુણે લખ્યો કુણુ લાવિયુ
ચંદ્ર નામ એનું ચતુર
શ્રીહં નગરનો રાજિયો
નામ ચંદ્રાવતી માહરૂ
પૂછ્યું કે જો માહરૂ

કાગળ કયાં આ દિશ
કયાંથી શિવને શીશ ૧૪૧
લખનાર તણું એ નામ
કંઈપં કેરું ધામ ૧૪૨
કાગળ કયાં આ દિશ
(કોણે) મૂક્યો શિવને શીશ ૧૪૩
ચંદ્ર સરીખું રૂપ
લાગ્યશાળી એ ભૂપ ૧૪૪
મળતા વિશેકે માન
તો તો એવું તાન ૧૪૫

મારું પુછ્યું જો કે' નહીં	તો તો ન સરે અર્થ
ઈંદ્ર જેવો હોય અધિપતિ	ન વરૂ તેને (તો) વ્યર્થ ૧૪૬
રેયત રાંધ કે રાજવી	જિંચ નીચ અપાર
જે પૂછ્યું કે' માહરૂં	તે : મારો ભરતાર ૧૪૭
કાગળ દીપો કામની	આવી શુભવતી ઘેર
વળતી વાત કશી કરી	કહું પરમ્યાની પેર ૧૪૮

॥ ચોપાઈ ॥

અરસપરસ ખાંધી બહુ પ્રીત	રાજવિયાની જેવી રીત
ચંદ્રસેને વિચાર્યું મન	આજ નથી મુજ પાસે ધન ૧૪૯
નથી સાથે ઘર ઘોડલા	નથી હાથી ભાથી જોડલા
ભૂલ્યો સૂપતિ અન્ન જળપાન	થયો હજવો જેમ પીંચળપાન ૧૫૦

॥ છંદો ॥

ન શોભે રંઠા રૂપ,	ન શોભે વિપ્ર વણ વિદ્યા
ન શોભે સેન વિષ્ણુ ભૂષ	ન શોભે નિર્મળ (ની) નિદા
ન શોભે આપ વખાણુ	ન શોભે જાર જન જૂઠો
ન શોભે નીર વિષ્ણુ નવાણુ	ન શોભે રંઠ પર રૂઠયો
ન શોભે દેવળ દેવ વિષ્ણુ	ન શોભે ઘર ઘરણી પખે
સામળ કહે શોભે નહિ	તે રિદ્ધ વિના એવા લખે ૧૫૧

॥ ચોપાઈ ॥

મારી પાસે નથી કો વન	મારી પાસે નથી ઘરધન
મારી પાસે નથી સાચિયા	નથી અન્ન નથી હાથિયા ૧૫૨
આવ્યો છું બત્રા કારણે	ખેઠો છું શિવને ખારણે
એ છે રાજની દીકરી	શુભવતી ને ગવે ભરી ૧૫૩

કરું હમણા તો એ કામ
માલણને પ્રણામ જ કીધ
વળી કોયેક દિન આવશું

રૂડું કરશે આગળ રામ
કરવા માંડ્યો પંથજ સીધ ૧૫૪
સાસરવાસો શોલિત લાવશું ૧૫૫

॥ દોહો ॥

બેન કહે સુણ બંધવા
મારા સમ સાચું કહો
કાંઈ એક ચીંતા ઉપની
ત્યો માહારા સમ મૂળને કહો
મે ચીત્ત વરત્યુ તું તાહેરું
તમ્યો તારથી ચીંતાતૂર યયા
હું પારખુ પર મનતણી
નાણુ પરખે જેમ નાણાવટી
જેમ રોગ પરીક્ષા વેદને
જારી પરીક્ષા જારને
ગતુખ્ય પરિક્ષા માલણ કરે
વીદ્યાન વિદ્યાનો પારખુ
ધેનુ પરિક્ષક રાયકો
વેદ પરિક્ષક વેદીયો
સાબલીયો પરિક્ષક લેસનો
પુરણ ગજ પરીક્ષક પાદશા
કણુ પરીક્ષા કણુળી કરે
જગત જવાહણુ જસ લીજયો

કાં કરમાયું મુખ
શું દે' પ્રગટ્યું દુઃખ ૧૫૬
કાંઈ એક ધારુ છે કાજ
લેશ ન ધરશે લાજ ૧૫૭
તમ્યો કંદ્રપ નરખી કામ્ય
મન ધીર નથી રહેતૂ કામ્ય ૧૫૮
જે નરનારીને નેહ
તન મન ધનથી ત્યેહ ૧૫૯
નારી પરીક્ષા નૃત્ય
સકળ કલા શુણુ સત્ય ૧૬૦
ઉતમં મધમ અબેર
ઝવેરી પરખે ઝવેર ૧૬૧
ધોરી પરીક્ષક ગાડીત
પુશણુ પરીક્ષક પંડિત ૧૬૨
અન્ધ પરીક્ષક અમીર
નાવડીયો પરીક્ષક નીર ૧૬૩
સીધ્ય સકલનું સીન્ય
રોપણુ સઘલાં ખીજ ૧૬૪

૧૬૧. ૩. વિ. વીધાવિધાનો.

૧૬૨. ૧. વિ. ધેનુ પરિક્ષા કરે.

૧૬૨. ૨. વિ. ધોરી પરીક્ષા કરે.

૧૬૨. ૩. વિ. વેદ પરિક્ષા કરે.

વલ્લુજ પરીક્ષા	વાંછીયો	ગાની પરીક્ષા	કોસ	
કુલપરીક્ષા	શીલ કરે	અહ પરિક્ષા	જેસ	૧૬૫
ન્યાયે પરીક્ષા	નૃપ કરે	ચોરને પરીક્ષા	ચીત	
લોખીને પરીખો	લંડીયો	રાજસ રુડી	રીત્ય	૧૬૬
દાતારને પરીક્ષા	જાયકે	સુરાને પરખે	સે'ત	
ધરુણીને પરીખો	ધરધણી	પુ'શ્યલી પરખે	નેન	૧૬૭
કવીતા પરખે	કવેસ્વરને	જો નીરગુણ ગાણુ	ગાય	
જુઠાખોલા	જસ કેહે	તે તો ધ'યે ધાય		૧૬૮
મે' મ(ન) તાહા(રુ)	ઓલખ્યું	કેહે કાંઈ હેતે કહાણ્ય		
તુ સુખસાગર	મલપતો	તે પડો છે દુખની ખાંણ્ય		૧૬૯
હૂ પરખુ ખાધા	વીશ્વને	તો તુને ન પરખુ કેમ		
સાચુ ન કેહે	સલખણા	તો તુને માહારા સંભ		૧૭૦
રામ હુહાઈ	શીવ આમા	વચમાં ઉમચા ઈશ		
પ્રંસહત્યાદિક	પાપ છે	સાચુ નબ્ય કેહે આ દિસ		૧૭૧
હથો હાય	જોડી કહૂં	નીચાં ઢાલી નેણુ		
નીચ વાત કેમ	કહૂં તુને	જો તો મહારી જોહેન		૧૭૨
નીચ જાત્ય નારી	તર્યો	નીચ જુધીમા નેટ		
લક્ષણુ જોતાં	વીસ વસા	વાત રહે નહી પેટ		૧૭૩
દેસ પારકો	પુર પારકું	પારકું રાજ શીધ્ય રીત્ય		
પારકી જાત્યની	પ્રેમદા	પરણે કાંથી પ્રીત્ય		૧૭૪
ધુરત સમલી	નારીયો	તેમાં માલણુ ત્યે મૂખ્ય		૧૭૫

॥ છપો ॥

કેંકે કામ્યનીએ મારા કંથ કેંકે પરણ્યા પરહરીયા
 કેંકે ઉચ અમીર તણ કીંકર વર કર્યા
 કેંકે મેહેલ્યા મહીપત્ય માનની મનગમત્યે માહાલી
 કંઈક કુટુંબ પરિવાર કંઈક મનગમતે ચાલી.
 કેંકે સામુનણદ સંધારીયાં કેંકે માળાપને મરહન કરાં
 એ જીવતી જાત્ય સૌ જણણી જોર જોરાલાનાં હરાં ૧૭૬

ઉચતણી અરધંગ નીચમાં નીચ નિહાજે
 હસ રાજે દીલમાંહાજે વેર કોઈક દીન વાજે
 પાપથી નબ્બ પસ્તાય બાપના પરીયા બોલ્યે
 પોત્યે હોયે પાસેર તરુણી બાધા પરવત તોલ્યે
 વળી હઠ કરતાં હઠે નહી કંથ પુત્ર માળાપની
 કામ્યની કલંક ભરી ખરી સાંમલ રૂપે સહઅ છાપની. ૧૭૭

જનુની એ જન્મકાલ જોવાનમાં એ જીવતી જાણુ
 બાળાં ભોગ ભરપુર પેટ પુત્રી પરમાણુ
 બોહો સગપણમાં બેહેન્ય માયારુપે એ માહાલ્યે
 અગમ રૂપ આકાશ શાંતિ રૂપે ચીત્ત ચાલે
 આલ અંત સૃષ્ટિ સ્થીતી એ આગલ શુ ડાહા થવું
 કાલરૂપે એ કાલકા એમાંથી આવ્યા એમાં જવું. ૧૭૮

૧૭૬. ૪. વિ. માં નથી. ૧૭૬. ૫. હ. સંધારિયાં ૧૭૬. ૬. હ.
 જોરાળા જમયા હણ્યા. ૧૭૭. ૧. વિ. નીચ નીચાને નાહાલ્યા.
 ૧૭૭. ૨. વિ. વેર તે (ફોટું) કદી ન વાલ્યા. ૧૭૭. ૩. વિ. પાપથી
 નબ્બ બી (ફોટું)ક ૧૭૭. ૫. વિ. હઠ કરે તો હઠે નહી. ૧૭૭. ૬.
 હ. સામળ સદસ્યા છાપની

॥ દોહો ॥

ચંદ્રસેન કે ચતુર તમ્મે	મોહોટા છે માત	
જ્યાત્યે એક અવગુણુડા	જો વપુમાં નબ્બ રહે વાત.	૧૭૯
મનુષ્ય મારતાં નબ્બ બિહો	નબ્બ ગણો હાંત્યા કે હાંત્ય	
લોભ તમ્મે નહીં લક્ષ્યા	ન ગણો નકની ખાણ	૧૮૦
તમ થકી પેદા થયુ	જસ અવજશ કે જગત્ય	
હથ નીચ રાયો રંક એ	હાતા સૂર કે લક્ષ	૧૮૧
વેગલા રહીયે વનીતા થકી	પાગે લાગીએ પ્રીત્ય	
નિહિયે તો નવ જીવીયે	એ રામાં સહુની રીત્ય	૧૮૨

॥ ચોપાઈ ॥

વનિતા કેહે રે સાંભલ વીર	ધારણ હુયે રાખો ધીર	
વાત કહે! મનકાનિ મામ	સોપો વચમા રુડો રામ.	૧૮૩
તંત્રની વારતા કેની તમે	ફૂલ દીપક કરશૂ અહો	
મોહો - બોલી બેઠેન સાંભલ માહારી	કહું વાત જી(ગ)ને બહારી	૧૮૪
તહમ્મે શખ્યાં અક્ષને બારણે	બેઠા જોખ જોવા કારણે	
રામા રતન રસિહું જોઈ	ધર્મ ધ્યાન નાખ્યુ સહુ ધોઈ	૧૮૫
જેમ કુપની છાયા કુપમાં સમાય	રૂડું જીડું કયમ કેવાય	
માટે કાંમ રુડાં કીજીયે	અમને તો જાવા દિજીએ	૧૮૬

॥ દોહો ॥

માલણ કેહે સૂણો મહીપતી	કહૂ વબ્યેકે વાત	
આટલા દિવસ : તમ્મે રહ્યા	તેમ રહો વત્તા દીવસ સાત	૧૮૭

૧૭૯. ૨. હ. તેથી માત. ૧૮૦. ૪. વિ. પાણુ છોર ન નકર ખાણ. ૧૮૨. ૩. વિ. નંદીયે તા ૧૮૪. ૨. વિ. ફૂલ ઝરો. ૧૮૫. ૨. વિ. જોખ, પછી પંક્તિ અધૂરી છે. ૧૮૫. ૩. ૪. વિ. માં નથી. ૧૮૬. ૧. ૨. વિ. માં નથી.

પાર લેઉ એ પ્રેમદા	સોધુ સધલા સંચ	
વલતો જે કરવો ઘટે	તે કરુ પરપંચ	૧૮૮
ઉમો વાયુ વાયે નહી	લોપશે નહી કોય લાજ	
તે વાતે મુર્ખ ગ્રાખીયો	કરો શૂલ રુડાં કાજ	૧૮૯
રાખ્યો બંધવ રીઝમાં	શુભવંતી માલ(ણ) ઘેર	
મલવાનુ કારણ મન ધરું	તે પ્રેમદાકેરી પેર	૧૯૦
ગૂંથી ચોલી કુલની	ગુંથ્યા ચરણા ચીર	
ગૂંથી ઓઢણ ઓઢણી	ધારણ રાખી ધીર	૧૯૧
ગૂંથી આદર યોગમા	ગૂંથી પલંગા પાટ	
ગૂંથો હાર હેતે નવસેહેરો	ઠરાવ કરી તે ઠાઠ	૧૯૨
ગૂંથાં ક(લ)લાં કોય કારમાં	ભરી છાળ છત્ય છાપ	
લેટ લેઈ ગઈ ભામ્યની	ચંદ્રવતી ચંદ્રા આપ.	૧૯૩
ગોખે ભેઠી ગરવ ભરી	શુભવંતિ શુભનીધ્ય	
મુસ્તગ નામ્યુ માલણે	આગત સ્વાગત બોહો કીધ્ય.	૧૯૪
ભલે આવી જી ભામ્યની	ભલે લ્યાવી તુ લેટ	
એ પુત્ર મોકલુ પાધરી	ભાંડાં શિવચક્રતી ઠંઠ.	૧૯૫
જ્યેહેન્યે ઘેર સ્વામી સેજપર	નારી સાથે હોય	
તે કુલ પલંગે પાયરે	લહે લાખીલો લાહાઓ	૧૯૬
અદારે મુર્ખ એકલાં	એસા વેશવ અપાર	
એ ત્યો રે સવે શોભશે	ભરે ભેટીશું ભરધાર	૧૯૭
આપશે વર જ્યારે અંબીકા	ત્યારે વ(ર)યું વેઠ	
પુછું કેહેશે ત્યે માહેરું	ભાજસે માહારો ભેદ	૧૯૮

૧૯૦. ૧. વિ. બંધક ૧૯૨. ૪. વિ. કાર ૧૯૩. ૪. વિ.
ચંદ્ર ચંદ્રવતી આપ. ૧૯૬. ૨. વિ. જ્યે ઘેર નારીને હોય.

પુણ કહ્યા વીના નવ વડુ	અધીકી પ્રતિજ્ઞા આપ	
બીજા પુરુષ જે આકંઠી	તે તો લાઈ ને બાપ	૧૬૬
કુંબુ જાણે કેહેવો હશે :	ઉચનીચ કે અંતીર	
જ્યે પુણ કેહે તે ધણી	સોપુ ત્યાહા શરીર.	૨૦૦
નૈતર કુઆરિ રહું	આવરદા સુધી આપ	
ખંધાણી છું બોલથી	તો શું કરે મા ને બાપ.	૨૦૧
મહાદેવજીને મન ગમે	જેહેવો તેહવો તે દિસ	
ધન્ય કરી તે યાપશું	જે આપે ઉમયા ઈશ	૨૦૨
કાલ્યે એક કૌતક થયુ	શીવ મસ્તક પર પત્ર	
વાંચી વાણી વિમળ મેં	જાણે કર શિરછત્ર	૨૦૩
જો ઉત્તર તે નવ કરે	તો તેનું શું કામ	
એમ વહી છાની રહી,	મનથી મૂઝી મામ	૨૦૪
માલજુ કે' મહિમા ધણે	મોટા જે મા'દેવ	
સ્વામી સમર્થો શિવજીએ	સાધો તેની સેવ	૨૦૫
પુછ્યું કે'શે તાહરું	મુજ મન આવે એમ	
શિવ આખે ઉથાપતાં	ખાતે જોશે ક્ષેમ	૨૦૬

॥ ચોપાઈ ॥

માટે એહની જોલ જ કરો	એવરને તમ્હે નીશ્ચેવરો	
એહેથી મન માંતુ માહેડું	એ પૂછું કેહેશે તાહેડું	૨૦૭
હુંકમ માહાદેવનો નૈવ ફરે	એહેતો તારો પ્રાતિઉત્તર કરે	
શિવજી સરજો નહિ કો દેવ	સ્વામા ટાળો મન અહમેવ	૨૦

૨૦૩. ૩ શી ૨૦૬. ૪. સુધીનો ભાગ વિ. માં નથી. ૨૦૮. ૨. વિ. સારો. ૨૦૮. ૩. ૪. વિ. માં નથી.

॥ છપો ॥

પુજે જે માહાદેવ	તે ઇંદ્રાસન પાંચે
પુજે જે માહાદેવ	વેદના તો સઘલિ વાંચે
પુજે જે માહાદેવ	ભૂમી ભરપુરે ભક્તી
પુજે જે માહાદેવ	તેહને મહાસુખ મુક્તી

જનમ મરણ તેહને નહી કોટીવાર થું ઠહું કથી
કવિ સામલ કહે કે શીવ સમો દાતાર દેવ બીજો નથી. ૨૦૯

બ્રહ્મા પુજે ઇશ	જેહ સહીનો કરતા
શેષ નાગે પુત્ર ઇશ	ભાર અવનીનો ધરતા
વિષ્ણુ પુત્ર ઇશ	જેહનેથી પાલણ પોષણ
રુદ્રે પુત્ર ઇશ	સંહાર કાંમને નીરદોષણ

વળી શક્તીએ શીવ પુછ્યા શુભકર સાધી સેવને
સાંમલ કહે સગતીવસ તે માહા માયા માહાદેવને ૨૧૦

કોટિક પટે જવ ઇંદ્ર	પલક એક ભારે બ્રહ્મા
કોટિક પટે જવ બંદા સ્વરૂપ ત્રણ	શુભ સુભ સર્મા
કોટી પટે સ્વરૂપ ત્રણ	નીમેષ બીધુનો થાયે
કોટિક વીધુ પતત્ય	નીમેષ શીવનો કેહેવાયે

કોટી નીમેષ એહવાં જ ત્યે રામ એક શીવનો ખસે
કવિ સાંમલ કહે તે દેખતાં આઘ સજ્જ ત્યારે હસે ૨૧૧

શીવ તે અપરમપાર	શીવ જાંલીતો ભોગી
શીવ સહીઆધાર	શીવ બ્રહ્મવીઘા ભોગી
શીવને રટે શુભ ત્રણ	શીવને સોધે મુક્તિ
શીવને વંદે વિષ્ણુ	પામ્યા લક્ષ્મી હર ભુક્તિ

૨૧૦. ૫. વિ. શુભ પ્રકારે સંમને ૨૧૧. ૬. વિ. તે તો હમે
૨૧૨. ૪. વિ. વરમુક્તિ.

માયા બધાણા માનવી અદ્યપણુદિ શિવને સૂ લહે
સાંમલ વેદ બેદ જાણ્યો નહી જેહેને નીગમ નેતિ કહે ૨૧૨

॥ દાહો ॥

માંત્રુ સાચુ માનની	તેહનુ વચન જ સત્ય	
મલવા તેને મન કયું	વાચ્યું બીજુ અસત્ય	૨૧૩
સપુત્ર શ્રીપત્યરાયેનો	ચંદ્રસેન્ય ચતુર સુભણ	
શ્રીહઠ નગરનો નરપતિ	માલવ મુખ રેઠાણ	૨૧૪
એહૂને હૂં તો કેમ મહ્યુ	કયમ પૂછું એહૂને કામ	
શત જોજનનો આંતરો	ધણુ વેગલુ ગાંમ	૨૧૫
ઉચાટ અતરમા અતિ ઘણો	એ કેમ મુઝે પેર	
કેમ તેહુ હું તેહને	કેમ જાઉં ત્યેહને ઘેર	૨૧૬
માલણુ કેહે મુષુ બેનઠી	તું શીદ ધરે છે ઉચાટ	
ગોર માહારો એકે ગુણિધી	વ્યેદ પરહું તે વાટ	૨૧૭
મતીઉત્તર એક માસમાં	મગાવી આપુ પત્ર	
લખો લેખ લખણવતી	પોચાહું હૂં તત્ર	૨૧૮
સાખી સમસ્યા સોરઠો	અવલા સવલા આક	
સમજે નહી કે સાહાત્રમાં	કાં રાજા કાં શંક	૨૧૯
પેર પેરની પારશી	બાબત બાબતના બોલ	
નાયો નૂપ સલાતણા	તરુણી તોલે તોલ	૨૨૦
અટપટી લખી આટીયો	કવીત અધુરા અર્થ	
જે પુરુષ પુરા કરે	તે શોણે સ્વામી સમર્થ	૨૨૧

૨૧૩ ૭ વિ. તર્ક, સત્યને બદલે ૨૧૩. ૩ ૪ વિ માં નથી
૨૧૪. ૪ વિ. પેઠાણ ૨૧૫ ૧ હ. એને મામ ૨૧૭ ૪ વિ.
પકડુ ૨૨૦ ૨ હ બાવન બોલ ૨૨૧ ૨ વિ. અર્થ ૨૨૧
૪ વિ. સઘ

કાં ઉચ કાં નીચ જાન કાં દાતા કાં સુર
કાં રંક કાં રાયો રીધ કાં પામર કાં પુર ૨૨૨

॥ છપો ॥

એક વચનને કાજ્ય રાંક રાવણુ યે ભેઠા
એક વચનને કાજ બલ પાતાલે પેઠા
એક વચનને કાજ હરીચન્દ્રે વેચિ નારી
પાતે નીચને ઘેર વેદૂ દખ બહુ બારી

વળી એક વચનને કારણે ભડ પાંચે વનમાં ભમ્યાં
વચન વીકોઠર કારણે સો કૈયક સાથે સંભા. ૨૨૩

॥ ચોપાઈ ॥

વચન ગયે તો છવ જશે લખુ વિધાતાત્ર તેમ થશે
પૂછી ભેઈયે તેહનો પાર વલતી વાત કડુ નિરધાર ૨૨૪
બારે વચન સમસ્યાં લખુ લખણુ લેખ કરાવી લખુ
ભે એ ઉત્તર આપેચ્ય તેહની નારી હું સાધ્ય ૨૨૫
રાંક હોય પ્રતીઉત્તર પાસ કોટિ પ્રકારે તેની હું દાસ
રાજા દેશપતિ ન કેહેવાય તો કુંવારા રહીશું કાય ૨૨૬
સંભારે ભમયાપતી ઈશ આઘશક્તિ નમાળ્યું શીશ.
લખો લેખડા કાપણુથી દશ. ૨૨૭

૨૨૩. ૧. હ. પૂર્વાર્ધ. કહે સામળ વચન જ કારણે. ૨૨૫. ૩. હ.
કલ ૨૨૫. ૪. હ. સર્વદા ૨૨૬. ૨. વિ. દસ પ્રકારે તેહની હું
નાર ૨૨૬. ૪. વિ. માં નથી. ૨૨૭. ૩. ૪, હ. માં નથી. વિ. માં
ઉપર મુજબ છે.

॥ ૭૨૫ ॥

મુગતાક્ષ જોડેવો વરણ અધિક અવનિ પર પડ્યો
કોણ જાણે કોહોને માલમ તે કંઈ માહારાને જડિઓ
સોંપ્યો ત્યે માહારે હાથ્ય મે તો લાજનમાં લેવિયો
હરી ગયો કેથેક ચોર કે કો નર નારિ ગલિયો
કોટિ ઉપાયે કોટી રત્નથી લખ માણસ સાટે લીછ્યો
સામલ કેહે સોધી નવ મલે તો તાં ચો ઉત્તર લીછ્યો

॥ કરો ॥ ૨૨૮

ચોદ ચરણા (પર)તક્ષ આપ ચાલે છે આઠે
બાર હાથ બલવંત પાચ મુસ્તગથીર ઠાઠે
ભૂશેણા વશ આપંત્ય રાજ દરબાર રહે છે
નારી જાત્યે નવરંગ વપુષર લાર વહે છે

પુણ્ય વીના નવ પામીયે દશ પંનર હજારેક નાંમ છે
સામલ કેહે સોધી જુઓ રે સહુને કુદે તો રામ છે

॥ પાલખા ॥ ૨૨૯

હીઠુ છે અચરત એક સામલ છે સહુ કણે
જાતા હીઠા જસવંત તોલ યકી જંણુ ત્રણે
ખટ પગ ને ખટ હાથ લોચન બે દેવત દેખે
ચરણે બે ચાલંત લલિત લક્ષણથી લેખે

કાંનને નાંમે નાંમ છે સતવાદી શો(ભિ)ત સદા
સાંમલ કેહે સોધી જુઓ કુડ જોલ નવ્ય કેહું કદા

॥ શરવણ ॥ ૨૩૦

૨૨૮. ૨. હ, કો જાણે કોનો માલ. ૨૨૮. ૩. હ, લલા ભોજનમાં
ભળિયો. ૨૨૮. ૫. હ, કોટિ મલથી. ૨૨૯. ૧. વિ, ચોદ ચરણાતક્ષ
૨૨૯. ૨. વિ, પુસ્તગ થીર. ૨૨૯. ૩. હ, વઆજૂણુ આપંત ૨૨૯.
૫. હ, સહસે ૨૩૦. ૪. વિ, લહા લંખણથી લખે.

વૃક્ષ નહિ નહિ વેદ નહી પાન ને નહી કુલે
નહી બીજ વાવેત્ર કેહે કણ અતી અમૂલ્યે
શુભ્રજસ અપરમપાર દેશ બાધામાં દીકો
બોજનમાં તે લગે મનુષ્યને લાગે મીકો

મુઘો શુભ્ર તે માતિ ચકો મુઘામાંહે મુઘા સદા
સામલ ભટ કેહે સોધી જુઓ તે કોણે નબ્ય તણ્યે કદા

॥ લવણ ॥ ૨૩૧

એક બાલકને બે મુખ એક ઉપર એક હેકું
ઉપર પાતલ છેક કેટલી પોહોદ્યુ પીકું
તલે મુખ તેહમાં જીલ તેહે બોલાવ્યુ બોલે
તે હલાવ્યો હાલંત તેહે ડાલાવ્યો ડાલે

ઈશ્વર પાસે રહે અધિક શુભ્રવંતા જનને શુભ્ર ગંમે
સાંમલ કેહે તે ઉચરે તારે જગત લોક તેહને નમે

॥ ઘંટડી ॥ ૨૩૨

દીકી નાર એક નીચ કહૂ ચરીત્ર જેહનાં
અંગે ઉજ(વળ) આખ્ય માળાપ કાલાંછે તેહનાં
નહી હાથ નહી પાગ કુલક્ષણ તેની કાયા
મુખ નાચીકા નેણું નહી મમતા નહી માયા

નહી પશુ નહી માંનવી નહી જીવ્યા જોની માહે જદા
સામલ કહે સબુધિ સલક્ષણો તે સોધી જોશે સદા

॥ સર્પની કાંચલી ॥ ૨૩૩

૨૩૧. ૧. વિ. નહી વર્ષા નહી વેલે, ૨. પત્રે ૨૩૧. ૨. વચ્ચેત્ર

૨૩૨. ૫. હ. શુભ્રવંતા જનને ગમે. ૨૩૩. ૫. હ. જીવ્યા જોની જદા.

રથ એક સમરથ અંતરીખ અવનીથી ચાલે
 ધ્રંસા નાંમે નાંમ મંદીર તેનામાં માહાલે
 અપરમપાર અપાર પ્રજા પેદા બહુ થાયે
 તે વેઠે અગ્નિની આંચ માર ઘણેરો ખાયે
 અમૂલ્ય કામે આળ્યો અર્થ મૂલ્ય થોડામાહે મલે
 સામલ કહે સોધી જુઓ કવિ રૂડા તે તો કળે

॥ ચાક ॥ ૨૩૪

નીચ ઘેર એક નાર દેશ બાધામાં દાખે
 મુખમાં મોટી જીભ રીઝથી બારે રાખે
 નહી હાથ નહી પાગ શીશ વિનુ મુખ બોલે
 ફરે છત્ર તે શીસ જ'મે કણ અધિક અતોલે
 ધરધણી તો ગીતા ગાય છે પવીત્ર ન(ર) પૂંઠે ફરે
 સામલ કહે જુઠે તેહની જુઓ મોટા જન મુસ્તગ ધરે

॥ ધાંણી ॥ ૨૩૫

આતુર નર હું ચેત એક અચરત મેં હીઠું
 સુંદર રૂપ સ્વરૂપ અધિક અમૃતપે મીઠું
 કાયા ઉપરે હાડ હાડ પર વાલ ભણીને
 વાલ (ઉપર) રૂધિર ને સશુણુ તેના જ ગણીને
 ખરી તે ઉપર તો ખાલ છે ખાલ ઉપર વાળ જ નથી
 વળી મુખમાંથી અમૃત ઝરે સામલ કહે કહેા કથી

॥ આંખુ ॥ ૨૩૬

૨૩૪. ૧. હ. અધર અવનિથી ચાલે. ૨૩૪. ૫. હ. મૂલ્ય અપ
 મારે મળે. ૨૩૪. ૬. વિ. કવ્ય રુડાચ કવે. ૨૩૫. ૫. વિ. ઘેર એ
 ધાંણી ગીત ગાય છે. ૨૩૬. ૪. વિ. ઉતારાઈ નથી. ૨૩૬. ૫. વિ. માસ
 ખાલ ઉપરે વાલ તો નથી. ૨૩૬. ૬. વિ. મુસ્તગ પાખી મુખ અગ્રીત ઝરે

પ્રેમદા એક પ્રયંડ અધર અવનિથી રાચે
 ઉપર ઉશા બેચાર જેમ નચવે તેમ નાચે
 જેમ હોયે જેઠીમલ જોર જોર આજેથી જુએ
 બોલે બોલ બલવંત ધરા બાધી તાંહાં મુજે
 પાંછી તેહ પીઢે નહી અંત્ર અલેજે ખાય છે
 ચરણ નહી તેને ચાંચ છે સાંમલ જૂઠું તેહેની સૌહુ આહાય છે
 ॥ જે વડે પુઆં ખંડાય છે ॥ ૨૩૭

ભયુ' નારીમાં નીર પુરુષ એક પીવા સાંધો
 બે નારીએ બલવંત અવળાસવળી બાંધ્યો
 અવનિથી અંતરિક્ષ નાર નચાવે ત્યમ નાચે
 રૂડે ફૂલ વારુ વંશ રીધી રૂડેથી રાચે
 પરભાતી રાગ રૂડે સ્વરે શુણુ રૂડો એ ગાય છે
 સાંમલ કેહે શ્રીમંત ઘેર નર નારી જરૂરી ભય ॥
 ॥ વાંસવલોલુગોલી ॥ ૨૩૮

વતુલ સરખો આકાર છત્ર જેહેવી હત્ય છાત્રયે
 શત્રુ શરીખાં સાલ લામ્યની દેખી લાત્રયે
 આભૂપંણુ વસ્ત્ર ઓપત ફૂલ ભરાં બલી ભાતે
 મુઘી છે અધિક અમૂલ જસ જોરાવર જાત્યે
 સૂરા મહિ સૂરી ઘણુ સહુથી આગત્ય સંચરે
 અરીગંજણુ ને દેહે રંખંણુ એ અર્થ તો કવી સામલ કરે
 ॥ ઢાલ ॥ ૨૩૯

૨૩૭. ૧. વિ. પુરુષ એક પ્રયંડ અંતરીય અવનિથી રાચે.
 ૨૩૮. ૧. હ. એકું ૨૩૮. ૧. વિ. સંધો. ૨૩૮. ૨. ૩. વિ. બે
 નારીએ બલવંત નારો નચાવે તમ નાચે. ૨૩૮. ૫. પ્રભાતી રાગ પુરાણ
 ખરે ૨૩૯. ૨. વિ. દોખી

નૌઉત્તમ નરખી એક નાર હાથ પાગ ને શીસ નહી જાંગે
 પેટ ઉપરે પુરુષને રંભાડે રાજસ રંગે
 કોડામંથો કાંમની કંથડો કોડ કરાવે કંન્યા
 જુવે સૌ કો જગત કોયે કેહે નહિ અંત્રા
 પ્રમદા ખીજ એક પાસે છે તે રંભાડે ત્યમ રમે
 સાંભલ કેહે કંથ કામ્યની કવણ જગત્ય જુઠં તેહેની જમે
 ॥ નીશા ॥ ૨૪૦

મંદિર એકમાં ગળી બેઠાં નરનારી નેહે
 લપાઈ ગયાં લટપટ થયાં બે જંણ એકદેહે
 જે કોયે જુવે છે દ્રષ્ટ તેહે દેખે એક નારી
 મુખ જહુ લોહોકાઠ સૂ કરે ખાલાં બિયારો
 આહાર અભાવ થાયે નહિ એનું એકું સૌ ખાય છે.
 સાંભલ કેહે રાગ સોહામણો તે બોલતાં થાય છે.
 ॥ ઘંટી ॥ ૨૪૧

જીભ એક મુખ દોય નેત્ર તો ત્રણ લણીને
 ખટ ચરણ દોયે હાથ શુણ તેહના ગણીને
 વસે સુખ પાતાલ જેહ દય એક કામ લહીને
 એક ઉચ એક નિચ કત્ય તેહેના કહીને
 એક તો બાંણે જલતરણ એક ભાર(તી)થી અધીકુ લણે
 છે દિન છતાં સત્રી સમે શુણ સામળ કવિતા ગણે
 ॥ શુકાચાર્ય-દેહકાંનું વાહન છે ॥ ૨૪૨

૨૪૦. ૧. વિ. કથે કવણ કામ્યની કવણ ૨૪૧. ૧. વિ. મંદિર
 એકમાં માન્ય ૨૪૧. ૫. વિ. અવરાળ્યે તેટલુ લખાયે નીરમાં ચાંચ
 ન વાલે ૨૪૧. ૬. વિ. સરીરમાંહે ચાલ ચયલવ્યે તંમ ચાલે ૨૪૧.
 ૭. વિ. તેહમખેજે કામ્યની તેહનુ દયુ સૌદ્ર ખાયે છે. ૨૪૧. ૮. વિ. હ.
 વાળી ક ફી પંક્તિ છે. ૨૪૨. ૩. વિ. રેહ ત્રણ એક કામ્યે રહીને.

મુસ્તક પાળી મુખ દીઠા એક તેનો ડંભર
સૂંઢાલો સમરથ હસ્તિ નહિ કાળો ભમ્ભર
એક પાસે પોદુ પુછ લાંબી એક પા ચોટી
મેહે સંભોવડ માન્ય મૂલ મુરબદા મોટી

અન્ન આહાર ઓપે નહિ પેટ રખંણ પાણી પીએ
સાંભલ ઠેહે વરત ઘણાં કરે ઠાહો ત્યે અર્થ કારણ કહીયે
॥ ઠાસ સૂંઢીયો ॥ ૨૪૩

આતુરે ચેત મુખ ચાર નહિ બ્રહ્મા બ્રહ્માણી
વર્ષભારુંડ વહંત નહિ રુદ્ર રુદ્રાણી
જલ જેહેવો જસવંત નાંહી નવાંણુ નવાણી
શેવક સાઠ્ય શોભંતા નહી રહીયત કે રાંણી

અકલવંત અંતર ધરો સૂ વારંભવાર વખાણીયે
સમસ્થા કંઠ્ય સામલતણી જાંણે જસવંતો જાંણીયે
॥ પખાલ બલદની ॥ ૨૪૪

ડુઠા રતન અમૂલ્ય ફૂલ ફલ સફલે' ફલીયો
કરે કથીરનુ કનક તેહેથી બોહો ગુણ બલીયો
સાગ સીસમ વૃખવેલ બાર અઠારે બારી
અમૃત ફલ સેહેકાર ત્યેથી સૂલ સોભા સારી

લાળ રાંખંણુ સૌહુ લોકની કરે આસ સૌહુ દેવ ને દાનવી
ઠેહે સાંભલ સોધી જુથો તે માહા મુખ દેયંણુ માંનવી
॥ બ્યૂણા (૧ વણ) કપાસ ॥ ૨૪૫

૨૪૩. ૨. વિ. હસ્તિ કાએક કાવો ભમર ૨૪૫. ૩. વિ. સાગસાદડ
વપવેલ. ૨૪૫. ૫ હ. વ્યહાય દેવ ને દાનવી

ઉધે મુસ્તગ એક નાર દેવદેવાંશી દીડી
 તે વઢે વેઢે પુરાંણ અધીક અમૃતપ્રયે ગીડી
 સપુન શુભ સંતાન તોલ કરાંતાં ત્રણે
 વીશ્વમાહે વખાંણ વેદ સરીખાં વર્ણ
 સતસ્તે સહસે દુઃખ પોતે સહે કરે પ્રમાય કોડે કથી
 સામલ કેહે સસારમાં યે નાર મગો કો નર નથી
 ॥ સેલડી ॥ ૨૪૬

પખાલો પ્રતાપ નહિ પખીમાં પુચે
 મધાંમધુમાહે ધાયે નહી સામલ કે સૂચે
 ગાજતો ગંભીર મેહમા કાય ન માણે
 છેવે પાતલીયો છેહેલ જુએ તે સીંહ ન બાણે
 લાકડવાયો રેહે લડવેર દુખદાર્દક જમ કીકર જશે
 સાંમલ કેહે સોધી જુઓ કોહો અર્થ એ ત્યે કયો
 ॥ તીર ॥ ૨૪૭

સૂકે લાકડ ફલ લાખ શોભા એડ તેહે નીયારી
 ત્રણ અક્ષરમા તોલ નામ કહેતામાહે નારી
 લાખી પાતળી લાક કલક કાયામા ફૂડી
 ચથલ લોચેલુ ચાર જોજન કેહે છે ખૂડી
 તેના ફલમાહે ઝેર છે ચથલ લોકસૂ ચહાયે છે
 સામલ કેહે તે ફલ આરોગતા જરુર જમલોકે બાય છે
 ॥ બરછી ॥ ૨૪૮

૨૪૬ ૫ હ. શત સહસ દુઃખ પોતે સહે ૨૪૭ ૨ હ. ૬૫ મગે
 ત્યાં ધાય ૨૪૭ ૪ હ. જુએ તે તો જન જાણે ૨૪૭ ૫ હ.
 લાકડો તે રિપુ લોકને ૨૪૮ ૨ વિ. ક્ષણ અર ૨૪૮ ૩ વિ.
 માં નથી ૨૪૮ ૪ હ. જુવાનીયુ છે જોર

લાંબંડ પૂછ લખાયે નહીં વાંદર હૂંકડિયો
 રાતી માજર સૂબ સીસ તેહે નંહી માંકડ ફૂકડીયો
 અતીયે એરી અંગ નંહી વીછી નંહી સાયે
 વૃષ્ટિ સમે વાધંત તરુણી યાયે તાપે
 વગડે વસે વસતિ વસે તોલ કાંયે તેહમાં નથી
 સાંભલ છેલે જે સંભજસે ઠહૂં ડાહો ત્યેહને કથી
 ॥ કાચંડો ॥ ૨૪૯

એક નાર અનુપ સુરસ શોભંતી સેલી
 બે અખેરમાં નામ સુદ રદયામાં મેલી
 ઉદર વીચે એક સીંગ એક અંખે દલ દેખે
 પવીત્ર સંગે પોસાયે ઠાહી દૂનીઆ પૂર પેખે
 તે મુખથી જલ પ્રાચન કરે સીંગસહિત આંખે અરે
 સાંભલ છેલે શોભે તેહાં જાંહાં વર ને કંન્યા વરે
 ॥ ઝારી ॥ ૨૫૦

છેલ ફૂંતા છેક એક છેલે તે તો ધોરી
 નથી સીંગ તે સીસ ત્યાહારે તે તો તોરી
 નથી ખીઠ પસંદાણુ તારે તે તો મીઠાક માંબે
 નથી રહેતો ત્યે નીર તારે તે તો સસલો બાંબે
 સસલાને પગ ચાર છે એ પાગવીહાણુ ૫૨૫રે
 સાંભલ છેલે અર્થ તો સેહેલ છે તે રુધાં જન રુદયા ધરે
 ॥ ચાંચડ ॥ ૨૫૧

૨૪૯. ૧. વિ. નહિ વાળ પે ફૂકડીયો. ૨૪૯. ૨. હ. નહીં માંકડ
 ફૂકડીયો. ૨૪૯. ૪. વિ. વર્ણ વેલા ધણી તરુણી યાયે તાપે ૨૫૦. ૧.
 વિ. શોભા શોભંતી સેલેલી ૨૫૦. ૫. વિ. મુખથી પાન કરે
 ૨૫૧. ૩. હ. તારે તો મેઝક માંબે ૨૫૧. ૪. હ. જરૂર કાઈ
 સસલો બાંબે.

પુન્ય પાત્ર પવીત્ર કુલ તેહેનામાંહે કન્યા
કીધો પિતાનો કાળ એહ પણ મોટો અન્યા
વરી વડાઉઆ સાચ્ય જાતે રુડો અતી જાંણી
તેહેને કાંચે અહૂં નહી કલંક વડે લોકે વીખાણી
કવણુ નારી પીતા કવણુ કવણુ વડાઉએ ત્યે વરી
કવણુ કુલ તે પેદા થઈ સાંમલ કેહે તે સોજીત સૂંદરી

॥ છાસ ॥ ૨૫૨

નહી નર ને નહી નાર નપુસક જેહવું નામે
અમૃત જેહેવા કટકાચે કરી રહે તે કાંચે
નીરમલ નીર જરંત અનંત ગુણ અપરંપારી
દેવતાને ફલંભ તેહ સકલ ગુણ સોભા સારી
તત્વ તેહે ત્રિલોક્યમાં ભાગ્યશાલિ નર લોગવે
સામલ કેહે તેથી નીપજે જે જર ગાંઠે જોગવ્યે

॥ કોણુ ચેરડી પીલ્યાનો ॥ ૨૫૩

જલવડે જીવંત નહી મેંડક નહી મચ્છી
ચાહસ પે ચાલંત નહી પસૂ નહી પક્ષી
અંતરીક્ષ ઉડંત નહી પવન નહી પાણી
લક્ષ્મી લીલાલેહેર નહી રાજા નહી રાણી
તરણુ તારણુ તત્વ છે બૂડતાં જો બાલે બહૂ
તે પાર ઉતારશે પલકમાં સામલ કેહે સમજ્યો સહૂ

॥ વાંણુ નહીનું ॥ ૨૫૪

૨૫૨. ૨. વિ. આજે કરો પીતાપે એ પણ મોટા અનાયે. ૨૫૩. ૨.
હ. અમૃત તુલ્ય આહાર, કરતા ન કરે કામે ૨૫૩. ૪. હ. ફલંભ જાણે દેવ
૨૫૪. ૫. હ. તત્વ તોલ તારણુ તરણુ બૂડતાં રાખે બહુ ૨૫૪. ૬.
વિ. પાર તારશે.

અવતરાં બે એક જાગ્ય એક નપુંસક એક નારી
 બે જણને સંતાન અલેખે અપરંપારી
 નપુંસકનો પરવાર અર્થ કશામાંહે નાંચે
 મૂલ મુઘે વેચાયે ભૂંપ સઘલા મન ભાવે
 બાહ્યક જયેહે બીજી બેહેન્યના અર્થ ઘણો તેથી સરે
 સાંમલ કેહે સૂઘાં સહૂં કોડી કોડી કરતાં ફરે
 ॥ પ્રથવીની માટી-બીજી સોનૂ રુપું ॥ ૨૫૫

તેયે પણ માટી તે તે મુઘા
 વાસણુ માટીનાં તેહે મુઘાં

સાંમા એક સામલડી સ્વરૂપે પણ સોહંતી
 બમરાલી બરપુર મહં મોહંમ મોહંતી
 વપુ વરણાગણી વેહે વળી વળવાળી વંકી
 દ્વસમંન ઝંજણુ ઢાખ સાર સોબીત સીહીલંકી
 નાર વડે નર સોબીયો નારી વીના નર દ્વંખણો
 સાંમલ કેહે અર્થ એહેનો કેહે તેહનાં બઝી રીતે લે ભાંમણાં
 ॥ મુજી ॥ ૨૫૬

ગીરીય શીખર શુણવંત રૂપે રઢિયાળો રંગે
 અન્દ્રકળાનાં ચિહ્ન અતીસે ઓપીત અંગે
 અનીલ બ્રખકને બ્રખે સરસ સોબીત મુખ સાહે
 નૃત્ય ગીત્ય નવરંગ વીવીધ પ્રકારે વાહે

૨૫૫ ૧. હ. જન્મ્યા બે એક જાગ્ય ૨૫૫. ૩. હ. અર્થ અધિક નવ
 આવે, ૨૫૬. ૧. વિ. સોહંતી ને મોહંતી, ૨૫૬. ૩. વિ. વંકાલી ને
 વંકી. ૨૫૬. ૫. હ....સોબીયો, તે વિણ મુખ લખખણી. ૨૫૭. ૨.
 વિ. ચંદ્રકાલ્ય જેદવાં ચેહેન. ૨૫૭. ૩. હ. અનિલ બખને બેખે

લોગ નેગ નથી જાણતો લલના દેખી લાજે ઘણો
સામલ કેહે સીસંગવીણ પરવાર દેખે સૌ તે તણો

॥ મોર ॥ ૨૫૭

પંખી એક પાંલણે કોડ ઘણેથી કહાવે
મોકલીએ તાહાં જાયે આખ્ય તેડાવી આંવે
ઉડે ત્યાહાં આકાશ નહી સમલી નહી ગરજણ
સૂત્ર સોહે સોલંત નહી તે દાહી કે દરજણ
ગાજે ઘોષ ગંભીરતા ધન કરુકે બારણે
સાંમલ કહે સાંણા સમજાને કવણ નાર એ કારણે

॥ પડાઈ ॥ ૨૫૮

પ્રતાપવંત પુરુષ અંગ જનોઈ ધરે છે
મોટ મોટ છે પેટ સીંગ એ શીસ સરે છે
સાત ચાંચે ચરંત કોટીધા નૃત્ય કરે છે
બાલક તેડુ છે બાંહે કાંમનો કામ્ય કરે છે
ફરી જાણે છે ત્યે ફૂંદી ઘોર સ્વરે શુણ ગાય છે
સાંમલ કહે તે સંગતથી અમૂલ્ય મૂલ વેચાય છે
॥ રંડીયોં મોટાં હીરાને ॥ ૨૫૯

॥ દોહો ॥

બુધ્ય નીધાંન બતરીસી એ શુણ અર્થ શોભે ઘણી
આ ભવ તેહને હૂં વરુ ધર્મધારક ધારુ ઘણી ૨૬૦

૨૫૭. પ. વિ. લલિતા ૨૫૮ ૧. હ. પંખણી એક પ્રમાણ, કોડથી
નારી કહાવે ૨૫૯. ૧. વિ. પીતાપવન એક પુરુષ ૨૫૯. ૪. વિ.
કાંમનો ગમ્ય કરે છે. ૨૬૦. ૨. હ. અર્થ કહે આ વાર ૨૬૦. ૪. હ.
ધર્મધારક ભરતાર

દેઉ આશીસ હું તેહને તુજને પાપ લાગું અક્ષી
ચેતાવ્યે ચંદ્રસેન્યને તાપ સમાવોલ તમ્યે ૨૬૧
સિંધુ સુતાપતિ તાસ તન તાસ રીપુકો તન
તા વાહનકો ભે રિપુ ચઢત તોયે પર મન
॥ શ્રી કૃષ્ણ ॥ ૨૬૨

સિંધુ સુતા કો નામ લે પુર્ણ શેર ચાલીસ
એહે દોનૂ કૂ એક કર બ્રાત ભને હરનિસ
॥ રામચંદ્ર ॥ ૨૬૩

વાર શત ગિન સહસ્રકું અસ્થીર કો જે નામ
એહે ભે મેલીને એક કર જપત્યે રીઝે રાંમ
॥ લખમંજી ॥ ૨૬૪

ચાર પા લખી એકઠી ચાર તોલકુ ચેત
આરાધ્ય એ ભે એક કર હરી કરશે તુજને હેત
॥ લખમંજી ॥ ૨૬૫

પંચ હજારાં વીસ વસાં ગિન અષ્ટ પંચ શેર
એ ભે એ(ક) કરણ ખચીત મોટમ પદમી મેર
॥ લક્ષ્મણ ॥ ૨૬૬

ચક્ર ચાલીસે નાપજે ચાતુર સુત ચાર
મોટાંસુ મન મેલીયો સંસારમાંહે ચે સાર
॥ દયારથસુત રામ ॥ ૨૬૭

૨૬૨. ૧. વિ. સુસુતાપત્ય ૨૬૨. ૨. વિ. ચઢત તોપ પરમં ૨૬૩. ૧. વિ. શ્રીક સાધુ સુતાકો નામ લેહો ૨૬૩. ૨. વિ. પુરે સરે ચાલીસ. ૨૬૩. ૪. વિ. આતમ બોલ નાચ ૨૬૪. ૧. વિ. સતતાર ગણી તે સહસ્રકું ૨૬૫. ૩. ૪. હ. હિંદીમાં છે. (આરાધ વો દો એક કર દરિ કરેગા હેત) ૨૬૬. ૧. વિ. પંચ સત્ત પંચ શેર ૨૬૬. ૩. ૪. હ. હિંદીમાં છે. (વો દો એક કરણ ખચિત ભવાખિષ તારક મેર.) ૨૬૭. ૪. હ. સંસાર બિચમે સાર.

આયુધ એક કંથણતું એંસી અર્ધ એપાંત
તન મિલાવ તૃતીય તન એ રુડો વૃષ રાયાવ્ય

॥ દશરથનો ત્રીજો પુત્ર લખમણ ॥ ૨૬૮

॥ ચોપાઈ ॥

એહવી આ(શિ)સ દીધી સઘ્ય પત્ર સોપ્યો તેહેને હાથ
શીઘ્ર શીઘ્ર વધાઈએ વહે એહનો પ્રતીકિતર મૂજને કહે ૨૬૯

ઘડીયાં જોજાન સાંઠ મોકલો તે વર તેડાવ્યો એકલો
સાંઠ સૂડાત્યે દીન વહી જાયે ઘડી પળ સાંસો મુજને થાયે ૨૭૦

માહારું ત્યે શુ અટકું મંન્ય નાવ્યે નીદ્રા ન ભાવે અંન
માલણ તું છે મારી માત વિસારો રખેહ મેહેની વાત ૨૭૧

એ વાતમાં જો અજર જ થશે જરુર છવ વણખૂટે જશે ૨૭૨

॥ કોહો ॥

માલણ કેહે શૂણ માન્યની તજ તજ અતી ઉચાટ
મનવેગી જન મોકલું ચંદ્રાવતી તુજ માટ ૨૭૩

કોલ દેઈ ગઈ કામ્યની અલ્ય ઘંઘી દીધી આશ
એકા બંધવ ખારણે ત્યાહા પ્રીત્યે આવી પાસ. ૨૭૪

હસતિ રમતિ રીઝતી તોલ કરંતી તત્ર
ચંદ્રસેન્યના હાથમાં પ્રીત્યે સોપો પત્ર ૨૭૫

બતરીસ સમસ્યા ખૂંસો તો પરણે પ્રેમદા પેર
નહીતર નીરાસ ચૈને વલો જાયો તમારે ઘેર ૨૭૬

એહેને હું કયમ છેવરું એને પરણું આપ
સ્વામી સમસ્યા પુરસો તો બીજા લાઈ ને ખાપ. ૨૭૭

૨૬૮. ૨. વિ. એથી અર્થ એપાવ્ય ૨૬૮. ૩. વિ. તન મેલો ત્રીજા
તતસ ૨૭૦. ૧. હ. સાંઠ રાત ને દીન વહી જાય. ૨૭૩. ૪. હ. મનવેગી
ગજ મોકલું ૨૭૪. ૨. હ. અંતર દીધી આસ

નેર હોય તો ઝુઝી પડે	નહીતર કાયર થાયે	
પ્રથ્વી પ્રદક્ષણ કરિ	મંદીર બુગતે બાયે.	૨૭૮
કાગળ કાંમ્યની કરચકિ	લેઈ ચઢાવ્યો શીસ	
એહે કન્યા મે તો વરી	જસ દેશે જગદીશ	૨૭૯

॥ છંપો ॥

મલે ઉચને ઉચ	મલે ભંગીને ભંગી	
મલે નીચને નીચ	મલે રંગીને રંગી	
મલે ભક્તને ભક્ત	મલે પાપીને પાપી	
મલે ગાંનીને ગાંની	મલે જપતપને જાપી	
મલે વસનીને વસની	અત્યતાહારે તેહેનો ગુણ મલે	
તકમાંહે હુણ લીલ્યે	સાંમલ પયે સાકરમાં ભલે	૨૮૦
પંડીત પંડીત્ય પર પ્રીત્ય	મુરખને મુરખ વાહાલો	
રુડાને રુડી રીત્ય	ચતુર ચતુરાઈએ ચાલો	
મુમને વા'લો મુમ	દાતાને દાની ભણીને	
ભરીને વા'લો ભર	ગુણીને ગુણી ગણીને	
સૂરાને વાહાલૂં સૂરનર	કાયરને કાયર ગમે	
જસ વાલો જસવંતને	સામલ રામ રૂંદે રમે	૨૮૧

॥ ચોપાઈ ॥

જસ ભાલે છે તું જેહનુ	ભેયુ પારખું હું તેહનુ	
પુછા ઉપર ત્યે પ્રીત્ય	નારીચરીતણી છે રીત્ય	૨૮૨
કામ્યની કહી જાણે છે કેહેણુ	ભેડ વદી જાણે જે વેણુ	
પુછી જાણવા ત્યે તો સેહેલ	કે'વા તે તો મોટમ મેલ	૨૮૩

૨૮૦. ૨. હ. મળે રાગીને રંગી ૨૮૦. ૪. હ. જપિયાને જાપી.
 ૨૮૧. ૩. વિ. સોમને વાલો સોમ દાતાને વાલો દાતા. ૨૮૧. ૪. વિ.
 ગુણીજનને ગુણુ જાન. ૨૮૧. ૫. હ. ચરાને વહાણું મુરખજ
 ૨૮૩. ૪. વિ. કેહેવ્યાં ત્યે મોટામ સકલ્ય.

॥ છપ્પા ॥

દાતા કોયેક દેશ	કોટીધા કુડા કાયર
સૂરા કોયેક સમરથ	જુકાંબહુ જુગમાં જહાઅર
પુન્ય કો એક પ્રવેશ	પાપીના પુર વેહે છે
સતી સતવાહી કોયે	કલંકી કોટીક કેહે છે
હરમે હરમે હીરા નહીં	પુર પુર પ્રૌઠા પા'ણ છે
જે વરલા જાંણુ જસવંત નર	અલેખે નર અબળુ છે ૨૮૪

શેરી સેરી જોહો રવાન	સીહી સાંભલીયા કાંન્હે
સપુત સહસ્રમાં એક	કપુત ઘણા મંન માને
સહવિદ્યા કંઈ સોખ	અવીધા કંભી ડંખર
ધાતુવાહી કો ધીર	ધૂસ્ત જુકા જુગ અંમર
કવિજન સાચો તો કોઈ છે,	મૂખ કવિ જહુ માણતા
સાંમલ સર્વ સવારથી	પ્રમારથ કોયેક જાંણુ જાણુતા ૨૮૫

॥ દોહો ॥

માલણ કરથી મહિપત્યે	કાગલ લીધો તત્ર
અક્ષરે અક્ષર વાંચીયા	પ્રમદા મુખનો પત્ર ૨૮૬
ભાર ભલો ભલી ભાત્યનો	હીહુ કાહાપણુ હસ્ત
માલ ઘણેરો માન્યની	વારુ ભારે વસ્ત ૨૮૭
મૂલ્ય મુઘેરુ એહેનુ	કહેવામાં તો કોડ
પૂછ કેહેજો પ્રેમદા	તો જુગમાં નહી કો જોડ ૨૮૮

૨૮૪. ૫. વિ. માં નથી. ૨૮૪. ૬. હં. અસંખ્ય પુરૂષ અબળુ છે.
 ૨૮૫. ૫. વિ. કવીત કોયેક કૃષ્ણ કહત મુરખ માણસનો જસ જાણુતા.
 ૨૮૬. ૩. વિ. અક્ષરઅક્ષર વર્ણ વાંચીયા.

નેર હોય તો ઝુઝી પડે	નહીતર કાયર થાયે	
પ્રથવી પ્રદક્ષણ કરિ	મંદીર જુગતે જાયે.	૨૭૮
કાગળ કામ્યની કરચક્રિ	લેઈ ચઢાવ્યો શીસ	
એહે કન્યા મે તો વરી	જસ દેશે જગદીશ	૨૭૯

॥ ૭૫૦ ॥

મલે ઉચને ઉચ	મલે ભંગીને ભંગી	
મલે નીચને નીચ	મલે રંગીને રંગી	
મલે ભક્તને ભક્ત	મલે પાપીને પાપી	
મલે ગાંનીને ગાંની	મલે જપતપને જપી	
મલે વસનીને વસની	અત્યતાહારે તેહેનો શુષ્ક મલે	
તકમહિ હુષ્ક લીછયે	સાંભલ પયે સાકરમાં ભલે	૨૮૦

પંડીત પંડીત્ય પર પ્રીત્ય	ચુરખને ચુરખ વાહાલો	
રુકાને રુકી રીત્ય	ચતુર ચતુરાઈએ ચાલો	
સુમને વા'લો સુમ	દાતાને દાની ભણીજે	
જરીને વા'લો જાર	શુષ્કીને શુષ્કી ગણીજે	
સૂરાને વાહાલું સૂરનર	કાયરને કાયર ગમે	
જસ વાલો જસવંતને	સામલ રામ રુહે રમે	૨૮૧

॥ ૭૫૧ ॥

જસ યોલે છે હું જેહનુ	જોયું પારખું હું તેહનુ	
પુછા ઉપર ત્યે પ્રીત્ય	નારીચરીતણી છે રીત્ય	૨૮૨
કામ્યની કહી જણે છે કહેણુ	જોઉ વહી જણે જે વેણુ	
પુછી જાંણવા ત્યે તો સેહેલ	કે'વા તે તો મોટમ મેલ	૨૮૩

૨૮૦. ૨. હ. મળે રાગીને રંગી ૨૮૦. ૪. હ. જપિયાને જપી.

૨૮૧. ૩. વિ. સોમને વાલો સોમ દાતાને વાલો દાતા. ૨૮૧. ૪. વિ.

શુષ્કીજનને શુષ્ક યાન. ૨૮૧. ૫. હ. ચરાને વહાલું ચુરખ

૨૮૩. ૪. વિ. કહેઆ ત્યે મોટમ સકલ્ય.

॥ છઠ્યા ॥

દાતા કૈયેક દેશ	કૈટીધા કુઠા કાયર
સૂરા કૈયેક સમરથ	જુઠાંજહુ જુગમાંજહાઅર
પુન્ય કૈ એક પ્રવેશ	પાપીના પુર વેહે છે
સતી સતવાદી કૈયે	કલંકી કૈટીક કેહે છે
હરમે હરમે હીરા નહીં	પુર પુર પ્રૌઠા પા'ણ છે
જે વરલા જાંજુ જસવંત નર	અલેખે નર અજાણ છે ૨૮૪

શેરી સેરી જોડો સ્વાન	સીહી સાંભલીયા કાંચે
સપુત સહજમાં એક	કપુત ઘણા મન માને
સદ્વિદ્યા કંઈ સોખ	અવીઘા હંભી ડંબર
ધાતુવાદી કૈ ધીર	પૂરત જુઠા જુગ ઝંમર
કવિજન સાચો તો કોઈ છે,	મૂખ કવિ જહુ માણતા
સાંભલ સર્વ સવારથી	પ્રમારથ કૈયેક જાંજુ જાણતા ૨૮૫

॥ દોહો ॥

માણણ કરથી મહિપત્યે	કાગલ લીધે ત્ર
અક્ષરે અક્ષરે વાંચીયા	પ્રમદા મુખનો પત્ર ૨૮૬
ભાર ભલો ભલી ભાત્યનો	હીહુ ડાહ્યાણુ હસ્ત
માલ ઘણેરો માન્યની	વારુ ભારે વસ્ત ૨૮૭
મૂલ્ય મુઘેરુ એહેનુ	કહેવામાં તો કોડ
પૂહુ કેહેજો પ્રેમદા	તો જુગમાં નહીં કો ભેડ ૨૮૮

૨૮૪. ૫. વિ. માં નથી. ૨૮૪. ૬. હ. અસંખ્ય પુરુષ અજાણ છે.

૨૮૫. ૫. વિ. કવિત કાયેક કૃષ્ણ કહત મુરખ ગાંજુસનો જસ ભણતા.

૨૮૬. ૩. વિ. અક્ષરઅક્ષર વર્ણે વાંચીયા.

॥ છાંધી ॥

ખાંધી બાંધે હથીઆર	તાંણવા બેટ્યાં ત્રાસે
બોલ્યે બોલ અતોલ	નાંણ ખરચબે નાસે
ખાંબે પીંબે ખેલવે	હોય ખવરાવે ખાંપણ
સાહપત્ય માંહે સરદાર	જોલબે આપી થાપણ
ખડબે બોલનારા ખડું	પાલવે કોયેક પુરપતી
નુરરાખેજ્યે નરપતી નાંમનુ	જેહેનિ રુડી કમરેખારતી ૨૮૬

॥ ચોપાઈ ॥

પ્રથ(મ) (સ)મર્યા પુરુ સાર	વલતો ઉતારું અહંકાર
હું પુછ બતરીશી બોલ	તરત જાણ્યે તરણી સૂતોલ , ૨૮૦
લખખીવર રાખે જેહેની લાજ	તો તો યાસે મનવાંછીત કાજ ૨૮૧

॥ રાહો ॥

લાખ કરોડો નબ મલે	મોલી વરણો માલ
તેહે કરો વરસાતનો	ખરા લખો તે ખાલ ૨૮૨
ચોક ચરણ ને ખાર કર	પચીસ હમરાં નામ
પ્રેમદા તે તો પાલખી	કરું લીહારું કામ ૨૮૩
એ ત્રણ જેહેને નરખીઆં	કાંનને નાંચે નામ
એ શ્રવાણ સીદુ સવણે સૂણે	કરું પુન્યનું કામ ૨૮૪
નંહી વખાં નહી વેલ્ય	નંહી પાને નહી કુલે
મુંધાં ગુણ ત્યે મીઠકાં	સાચી સામા સૂલે ૨૮૫
દેવસ્થલ પાસે રહે	જોત્યે ત્યે સોહુને ગમે
દાંટા નામ છે તેહનું	નીરમજ સૌ કોને ત'જે ૨૮૬

૨૮૬. ૪. હ. સત્ય કોઈ શુદ્ધકાર ૨૮૦. ૪. હ. તરત જાણ્યે તરણી તોલ.
 ૨૮૪. ૩. હ. શ્રવણ સદુ શ્રવણે સૂણે ૨૮૫. ૨. હ. નહિ પાણી નહિ પૂણે.

નારી જાત્યે ઉજલી	ખીતા	કાલો	કરુપ	
તે સરપની કાંચલી	ભાળે	ભાર	ભૂપ	૨૬૭
નારી કહી જ્યે નીચ ઘેર	છત્ર	કરે છે	શીસ	
ધાંણી શુભવંતી કહી	ખરું	કે'તાં શી	રીસ	૨૬૮
ભાર ભાર ઘણો વહિ	કરતું	ચારે	પાસ;	
તે કુંભારનું ચાકે છે,	કામિની	કીજે	કયાસ	૨૬૯
કાયા ઉપર હાક છે	તે ઉપર	નથી	વાળ	
પાકી કેરી પ્રેમદા	ખરી	વાતનો	ખ્યાલ	૩૦૦
અંતરીખ અવની ઉપર	ઉપર	અશ્વાર	બેચાર	
પુયા ખાંડણુ એ પારખો	ભાંચની	લખીયો	ભાર	૩૦૧
ગોળી નામ ગોરીતણું	વાંસ	પુરુષ	પ્રમાણ	
સમજ વલોણું સાથમાં	મહિમા	મોટમ	માણ	૩૦૨
વનિતા વતુંલાકાર શી	છત્ર	જેવી	છાજંત	
જીવરખણુ અરિગંજણી	ઢાલ	નામ	ધરંત	૩૦૩
નીહા નૌતમ કામિની	વાટો	પુરુષ	સુખણ	
અજીકું અખળાં મળી કરે	ખાય	પુરુષ	શુભજણ	૩૦૪
ખીલકા સાથે ઘંટીનાં	એ પડ	મળિયાં	જેહ	
આટો કે એકું કહો	ખાઓ		નિ:સંદેહ	૩૦૫
વાહન સહિતે શુક લ્યો	શુકે	વસે	સ્વર્ગ	
દાદુર વાસ રસાતળે	શ્યામા	જાણે	સર્વ	૩૦૬
વરત કરે છે કોશ તો	શુંડાળો		સમરથ	
શુંડીઓ કોશ જ કામિની	નહિ હાથી	નહિ	રથ	૩૦૭

૨૬૮. વિ. માં નથી. ૩૦૦. વિ. માં બધાં ચરણ નથી. જે છે તે બધાં
ખરાખર નથી, એક સિવાય. ૩. વિ. એ પાકું અંજુ પ્રેમદા ૩૦૨ થી
૩૩૦. વિ. માં નથી. હાંચાથી લીધી.

ચોમુખ ચતુરવદન નહિ	વૃષભારૂઢ મા'દેવ	
નવાણ નારી કેા નહીં	વૃષભપખાણ જ એવ	૩૦૮
કપાસ કામિની તે' કહ્યો	નહિ સીસમ કે સાગ	
દેવ દતુજ મનુજ સહુ	રાખે એપર રાગ	૩૦૯
છોગાને પૂંછડું કહે	બિંધા દુનિયા લોક	
ખાંડ ગોળ ને ચર્કરા	શેલડીસુત આ લોક	૩૧૦
ખાંખાળો પણ પંખી નહિ	પૂરા શૂરા સાથ	
ગાજ'તો પણ મેષ નહિ	વીર તીર ધર હાથ	૩૧૧
નૌતમ લકુટી નાર જે	લોહ ફળથી અનુરાગી	
ફળ લઈ રૂબે દેહમાં	ખરછી સરસ મુહાગી	૩૧૨
લાંબડ પૂછ વાંદર નહિ	માંકડ કુછટ નાહિ	
કાચ'ડો તે કામિની	વાધે વૃદ્ધિ માંહિ	૩૧૩
મેલી નહિ ઘેલી નહીં	શીંગાળી નહિ સાચ	
ઝારી ઝારી જીવતી એ	દંદયા સાથે રાચ	૩૧૪
ધોરી નહિ તોરી નહિ	નહિ પીઠ પલાણ	
ચાંચડે તે મેડક નહીં	પગ વિણ પળે સુખણ	૩૧૫
કાળ કર્યો કધિ જનકનો	દુગ્ધ પિતામક લમ	
સુરભીકુળ પેદા થઈ	તકે સમજ મન મમ	૩૧૬
નહિ નર નારી નામમાં	સમજ નપુંસક બોલ	
જાળે પિયૂષા કામિની	શેલડી કેડું કોલ	૩૧૭
મચ્છી નહિ પક્ષી નહીં	લાવ સમજ મન સાવ;	
લવજળ તારે જે નડી	નાવલિયો કે નાવ.	૩૧૮
આમૂષણ સુવર્ણનાં	મેંધે મૂલ વેચાય	
માટીનાં સોંધાં સહી	જે ભૂમિથી થાય	૩૧૯

હરિવંદી ને શામળી	માણી તેની મુંછ	
નીચી નારી જો પડે	મુંછ તહિ તે પુંછ	૩૨૦
અનિલ વારિ લક્ષ્મી	અશ્રુ લક્ષ્મી મોર	
નૃત્ય કરે નારી કને,	સંગ કર્યા વિષુ સોર	૩૨૧
પ્રીતીવની છે પવનથી	પડાની નામ પડાઈ	
સૂત્ર સંગ લઈ સંચરે	પૂર પંડિત પરખાઈ	૩૨૨
રેડુડો રેશમતણી	જનોઈ માળ પ્રમાણ	
ધડિયાળુ તે બાળકું	એ ઉત્તર નિરવાણ	૩૨૩
શ્રીકૃષ્ણ તનુજ વિતનુ હે	હર રિપુ સુત શુભનાથ	
મૂષકવાહન રિપુ અહિ	શેષશાયી મમ સાથ	૩૨૪
લખમી મેંસે લખ મહું	ચાલીસ શેર મન નામ	
વો દોસે લખમન બને	જ્યા કો ખાત શ્રીરામ	૩૨૫
શત સહસ્રે લખ ગિની	અસ્થિર મન મિલાળી	
લખમન ખાતા રામકો	ગુન ગાતે હરખાળી	૩૨૬
ચાર પા લખે લખ બને	તોણ ચતુર મન જનન	
લખમન કો આરાધવો	શેષ મહેશ મુજન	૩૨૭
પંચ સહસ્ર વિસ ગિનકે	અષ્ટ પંચ ગિન શેર	
લખમન દો હરેજ બને	લણું લવ તરની બેર	૩૨૮
ચાલીસ ચક્ર દસરથ બને	જાકે સુત ધનરયામ	
મોટેસે મન મિલ ગયા	લવમે લયા સકામ	૩૨૯
કૃષ્ણાયુધ જો ચક્ર હે	એંશી અર્ધ ચાલીસ	
દશરથ તૃતીય તન લણું	સેવક જો જગદીશ.	૩૩૦
॥ ચોપાઈ ॥		
ભુવંતીએ લખી જેટલી	નર તે કહી એણી તેટલી	
પ્રતિઉત્તરત્યે આપ્યે લખી	શામા થાયે જેથી સખી	૩૩૧

વિધા તું તારી વર્ણુજ્યો	તાઘરે ગંભે તેને પ્રંરણુજ્યો	
તું રાખે છે મંન અહંકાર	કહી સમસ્યા ને ભાગ્યો ભાર	૩૩૨
કોડવાર કહું શું કથી	મારે તારું કારજ નથી	
મારું કહું તો કહેશે જેહ	તરણી ઝુજને વરશે તેહ	૩૩૩
રાયો રાંક ને રૂપ કરૂપ	કહે અર્થ તે ભામની ભૂપ	
બીજી ચતુરા કેશં બહુ ચેન	તે છે બેટી કે મમ બેન	૩૩૪
મારી સમસ્યા પૂરે સાર	તે તો મારી યાચે નાર	
કહી ન શકે તે મારી માત	ગમે તેવી હોય રૂડી જાત	૩૩૫

॥ છાંપો ॥

રાણી હોયે રિદ્ધ	હોયે કે પંડિત પરીએ	
હોય દિવ્ય સ્વરૂપ	કે ઇંદ્રાણી સરખી	
હોય ચતુર સુભણ	બહુ બત્રીશે પૂરી	
હોય સતી સરદાર	શીળ સામદમાં શૂરી	
હોય સકળ કળા શુણુ જાણુતી	પણુ મારી સમસ્યા નવ લહે	
કવિ સામળ કહે ચન્દ્રસેન નર	મા બેન પુત્રી તેને કહે	૩૩૬

॥ કાહો ॥

હોય કરૂપ કલક્ષણી	હોય નીચ જાત નિઃખાંત	
સમસ્યા કે' તેને વરૂ	કરૂં વાત એકાંત	૩૩૭

॥ ચોપાઈ ॥

એમ કહીને લેખજ લખ્યો	અહંકાર હૃદયમાં રખ્યો	
પૂછનાર તો છે પાંચલાખ	તે તો નહિ સતવાદી સાખ	૩૩૮
પૂછ્યું કેહે તે જુગતે જાગ્ય	પંડિત તેહેને પ્રણમે પાગ્ય	
બોલનાર તો સૌકો હોય	પાળનાર તો લાખે - કોય	૩૩૯

૩૩૬. ૩. વિ. હોય બત્રીસ લક્ષણી.

હું પૂછું તે ભાષે શામ રામા રૂંડેરા હોયે રામ
સમસ્યા સાદી છે માહરો ભુવતી મતિ કરે જાહરો ૩૪૦

॥ ૭૧૫ ॥

અચરત એ અપાર વપુહ તેહેનુ વાંકડીયું
પાછળ પૂઠ વિશાળ શોભતુ મુખ સાકડિયુ
ઘણા રૂપ ઘણું નામ ઘણી બાબત મુખ બોલે
છતરીસ રાગ છત છત્ર દશી દશાયો ડાલે
બોલાવ્યુ બોલે નીચ ઘેર ઉચ અમીરને વસ કરે
સામલ શમશ્યા શોભતિ ધારક રૂડા મન ધરે
॥ વાળ ચરણાઈ મુગલભેર
કરણુક ॥ ૩૪૧

નિરખી નાની નાર કઈ ઉજળી કઈ કાળી
કુડકપટ કલક પડમા પોઢી પાલી
ચરણ લબા બેઠે બહે બોહો ધુન્જાંગે બેડી
અનમી નર અહ કાર ટેક શખતી ટેડી
તે ભામનિ લોચરૂ લોગવે બૂપતિની પાસે લજે
ફસમન જન દેખિ ઠરે સાંમલ કેહે સોલા સજે
॥ કટારી ॥ ૩૪૨

શીસવીહાણી નાર મુખ મોટું મુખ માણે
લોરીંગતણુ જ્યે ભક્ષ જમી તેહ ઝાઝુ બાણે
પલક ન રાખે પેટ વલિ ઉઠે વલી બેસે
પાતણુ સરખુ પેટ તેહે પૃથ્વીમા પેસે

૩૪૦ વિ. મા નથી ૩૪૧ ૨ વિ. મા નથી ૩૪૨ ૪ વિ. છત્રીસ
રાગની છત ૩૪૨ ૩ હ. બધ બાધી છે બેડી ૩૪૨ ૫ વિ.
ભુખુક ભાંગ્યની ભોગવ્યે

વાંકા કઠણુને વચ કરે
સમજા કેટે તો સેહેલ છે

બલતાને બાલે મહુ
સામલ કહે સોધો મહુ

॥ ધમણ ॥ ૩૪૩

નૌનમ નિરખી નાર
નંહી હાથ નંહી પાગ

બુલમવાળી અળકંતી
લાડ ઘણે લળકંતી

મંદીરમાંહો માહાલતાં
નાસે ધી નીરમાલ્ય

ઓપ્યે છે ઓઢી પેહેરી
વાદ કરે જેહે વેહેરી

નારી ભલ્ય નિર્બળ નહી
સામલ કેહે સાંધો સમજસે

ઠાળી કુરૂપ કાયાધકી
કહૂ ડાહ્યા તેહેને નકી

॥ તરુઆર ॥ ૩૪૪

આળ્યો સોઢાગર એક
અથ કમાવા કાજ

માલ લાખેનો તે લાળ્યો
ભોમ્ય સલલાંને લાળ્યો

હાથીઘોડા મુખપાલ
જેહેને જેહેલ કાંધ

લખધા લાખે લેજો
બોહો દુનીયાયે દેખો

પછી તે જ ઘડી તેણે દિવસ
હૂંડી પત્રી દીઠી નહી

રણી ન પૈસો રોકડો
નર પાસે નહી રોકડો

॥ લાખનાં રમકડાં

હાથી ઘોડા બે બદામે વેચ્યો. ॥ ૩૪૫

૩૪૪. ૧. વિ. નોડમાંગવાર નખત્ર ભલુધર્માલ્ય ઝવકતી. ૩૪૫.

૨. હ. લયો સૌ જનને લાળ્યો. ૩૪૫. ૪. હ. દષ્ટિએ દુનિયા દેખે.

૩૪૫. ૫. વિ. રાવકો દીઠો રોકડો. ૩૪૫. ૬. હ. દિમે ન

ગઠિ રોકડો.

નહીં પુરુષ્ય નહીં નાર નપુસક જેવું નામે
 ચંદ્રબીજ આકાર નથી ત્યે કાંમકાંમે
 રાજદ્વાર રહંત અંતીખ અવનીથી બાંધુ
 ભેતીકવિદ્યા જાંણુ સમય દેખીને સાંધુ
 માર ખાયે મોહોકમપણે જુમ પાડી જોલે લહુ
 નાનાં મોટાં નરનારીઓ સાંમલ સાહે સૂણે સહુ
 ॥ ઘડીયાલુ ॥ ૩૪૬

એક નાર સંસાર માહા સુખ મોટમ માંણિ
 બાર પુત્ર બલવંત એક એકને બળે રાંધી
 બારને પુત્ર આચાર આઠ આઠ પુત્રી જેહેનિ
 તે પુત્રીનો પરિવાર શોભા શી કૈહીયે તેહેની
 ચંચલ પુત્ર તેહેને આર છે તેહે સવાયા સેર છે
 સાંમલ કેહે સોધી જુયો મહીમા મોટો મેર છે

॥ માંણીક એક ત્યેહેનાં બાર મણુ ॥ ૧૨ ॥
 મણુ એક તેહેના તો અધમણી જે ॥ ૨ ॥
 અધમણુના દશેરા જે ॥ ૨ ॥
 મણુનિ પાંચ શેરી તો આઠ ॥ ૮ ॥
 સવાયા સેર ॥ તે તો આર સેર ॥ ૩૪૭ ॥

પુરુષ્ય એક વયવૃદ્ધ ખરી તેને ખટ નારિ
 એક એકને બેળે પુત્ર જે જે સુંદરીયો સારી
 એક સ્વેત એક સાંમ પરવાર તેહે જાગ્રા
 પંદર પંદર સંતાન તેહ વળી કહિયે તાજા

૩૪૬. ૩. હ. અધર અવનિથી બાંધુ. ૩૪૭. વિ. માં જવાળ છે. હ. માં
 નથી. ૩૪૮. ૪. હ. પંદર પંદર પરમાણુ ૩૪૮. નો જવાળ હ. માં નથી

નાંમ તીહાનો નાપ છે કેડ સાહસ કિ છે કથી
સામલ કેહે એના પરવારનો નાશ કે કાલે નથી

॥ પ્રધા પુરુષ તહેની છ રતો ॥ ૬ ॥

તેહના બાર મહિના ॥ ૧૨ ॥

તેહ મહિનાની પશ્ચા એ ॥ ૨ ॥

અંધારિયું અજવાલિયું

તેહેનો નાશ કે કાલે નથી

દીવસનો નાશ નહી.

॥ ૩૪૮ ॥

દેવ દાંણુવ રાયો રંક

અડા(ર) ભાર વંનરાય

જીવ્યા જો ન્ય લજંત

કરોડ કરોડાં લાંબ

નહિ પરજત પુર પાડા

જડચેતન વંન આડા

નામ જીજીવા છે જેહેનાં

નાંમ શા કહીયે તેહનાં

સામળ સમસ્થા સમજે પછે

પંડિત રુડા પરજશે

એ છે તો અપરંપારના

એવા બાલક બારે બાપના

॥ એ બાર રાસીનાં બાલક

બાંધી શ્રીદીયે ॥ ૩૪૯ ॥

પટ પુરુષ એક નાર

સોલે નરે નર હોયે

જે પુરુષે એક પુરુષ

કરિ વાયહો કંથ

નાર ત્રણે નર જાંણુ

પુરુષ પ્રાકંભી પ્રમાણુ

ભાગ દ્વાદશને નામે

ગયો ગુણવંતો ગાંમે

વીસ તે ઉપર વહી ગયા

સામલ કેહે તે મુંદરિ

અડિ બેડી છૂં વાટમાં

અતિ ઢિઠી ઉચાટમાં

૩૪૯. પ. વિ. સામલ સંપા સધેવ છે. ઉખાણાનો ઉતાર વિ. માં છે.
દ. માં નથી.

૩ રતી=વાલ ૧૬

=ગદીયાંણો ૧, તોલા=૨

તોલાના માસા ૧૨

માસા ત્યેહ નોમ

તે ઉપર ચાપા ॥ ૨૦ ॥

વીસ માટે ઉચાટ છે

૩૫૦

ચણું ચાર છે શીસ નથી કર એને એકે
 નથી પૂછ કે મૂછ પેટ વીના વાસો નેકે
 પુણ્યવંતાને પાસ જરુરપણે તે બાયે
 એકને દુખ દીસંત એક મહા મંગલ ગાયે
 આકારે નો ચોલખી બ્યેદના સઘલિ વાંમસો
 સાંમલ કેહે શીવ પુન્યતે એહ પદારથ પાંમસો

॥ ઘોડિયુ બાલકનું ॥ ૩૫૧

પુરુષ એક પવિત્ર પરાક્રમી દીઠો પ્રોટો
 ચચલ ચારુ ચરિત્ર બાંહુ જશવંતો ભેટો
 રાજ રીધ જેહેને રાખ માંજ ઘણેરી માહાલે
 જર વિદ્યાની ભેષ ચીત્ત ચોખુટે ચાલે
 એક નર છે નારીને દોટે અંત્રીય ઉપાડી લીયે
 નામ એક છે નારનું સાંમલ અર્થ કારણ કયે

॥ એ તો પાવડિઓનું ભેદુ ॥ ૩૫૨

નપુસક નામ દસવીસ તેહેનું નપુસક ક્રીધું
 સ્ત્રીયો નાની સહસ બંધ ત્યે બાંધી લીધું

૩૫૦. ઉખાણાનો જવાબ હ. મુજબ. ૭ ચોખાભારની રતિ, ૩ રતીએ
 વાલ, સોળ વાલે ગદીયાંણો, બે ગદીયાંણે તોલો, તોલાના માસા બા.
 ૩૫૧. ૧. વિ. નથી કર એકે નેક. ૩૫૧. ૩. હ. પુણ્યવંતાને વાસ
 ૩૫૨. ૧. વિ. પુરુષ પ્રાક્રમી પ્રોટો.

નવરાત્રું આંધિ નેહ
પરમેશ્વર પેલે પ્રીત્ય
જુલુ તેહનિ પોતે જમે
સાંભલ સમસ્યા સોધશે

રૂઢે ધરિ રમાડુ
જુગતુ કરી જમાડુ
તેહેનો ગુણુ ત્યે થો ગણે
ઘટમાં જે હહાપણુ ઘણે

॥ એ ત્યે પરતાણુ ॥ ૩૫૩

બસે હાથની બાલ
પાંચ હાથનો પુરૂષ
કાંમની વશ કરાં કંથ
ત્યારે ત્યે પામ્યો માંન
નર નાર બીજાં ત્યેહેને લોગવ્યે
સાંભલ જટ સાચું કહે

કહું શી તેહેની કરણી
પ્રીતથી તેહેને પરણી
બલ કરી બાંધિ લીધો
કળુલ સહુ લોકે કીધો
લંપટ તેહને કેા નવ્ય કહે
રોખ સૌ કેાને નીત્યે રહે

॥ ખાટલો ને ખાટલી ॥ ૩૫૪

નારી એક નવરંગ
નંદી બીજ વળ્યેત્ર
નંદી અવની નહી આકાશ
મુખનાશકા છે નેણુ
તે નારી નારીએ નથી જણી
પરખો તો બાંધો પાણી

નહી બ્રાહ્મણી ઘણી
નહિ પ્રખ નંદી વૃણી
નહી કેાલો ત્યેહેનું જોડું
પુછ પંણુ પરકું પ્રોડું
સ્વરૂપ ઉજળે સાંચળી
નંદીતર કમકેહે પેહે(રો)કાંચલી

॥ એ તો સપની કાંચલી ॥ ૩૫૫

અતીસે મોટૂ મુખ
શીંગ એક શરીર

જે પાંસાંથી સરખુ
પ્રાણુ વીના ત્યે પરખુ

૩૫૩. ૪. હ. પરમેશ્વરી પ્રથમ. ૩૫૩. ૫. હ. એક. ૩૫૩. ૬. વિ. તેહેને જાણુ જે વિદ્યા જાણે. ૩૫૫. ૧. હ. નહિ માત્રાપની સદિ. ૩૫૫. ૫. વિ. નારી જે નાર તો નથી જાણીસ પ્રગ્ન ઉજલા છે સાંચલિ ૩૫૫. ૬. હ. નહિ તો પહેરો કાંચળી ૩૫૬. ૨. વિ. ધીજોલેશ્વરેણુ

લક્ષ હજારાં લોક
નીરમલ સાધ્ય બહુ નેહ
સમસ્યાં સાગર જેવડી
સામલ કેહે કેહો શીખવુ

રહે છે સહૂં તેને શરણે
ચાલેવ્યા ચતુરવીણ ચરણે
અકલવંત કહે આવડયું
ને મુખેથી વદો નાવડું
॥ એ તો નાવડું ॥ ૩૫૬

નહિ નર કે નહિ નાર
દેશદેશ પ્રવેશ
ચૌદ વિદ્યા શુભ જાણ
ખટ સાહસ બંધુનાર
અળખાણુ તે અવની વીચે
આવરદા ઓછો એહનો

નપુંસક સરખું નામે
શુભ જશ ગામેગામે
લખણ ખતરીશે ખુબે
ત્યેહેને પણ તેથી મુએ
સર્વેનુ સુખદુખ જાહાયર કરે
સાંમલ કેહે એક વરવ નિશ્ચે મરે
॥ એ તે દિપણુ ॥ ૩૫૭

ગોલાકાર શુભવંત
દશ સિર તેહનું નામ
એ ધાયે અસવાર
ચતુર ચુકવે સર્વનો ન્યાયે
કેહોનુ મોહો રાખે નહી
સામજ કહે તે સતવાકિયો

દીઠો મે ગાંમે ગાંમે
શંવણુ તો કરે નહિ ઠામે
ધરે વાહન શોભા તે
પુછે જ્યે માનવી જાંત્યે
લાંચ તે કેહોની નવ લીયે
દેખે તેવું કેહિ કિયે
॥ એ તો દશોરો ॥ ૩૫૮

ખટ ચરણ કેહેવાયે
એક વાંસો બે શીશ

નથી એ ભમરો લાઈ
કહૂ શી એહે કમાઈ

૩૫૭. ૩. હ. લખિત વાત જે ખૂબે ૩૫૮. ૩. વિ. વાહને નવરણતણે
૩૫૮. ૫ વિ. સાંચ ૩૫૮. ૬. વિ. સાંમલ કેહે સાહાકાર એ દેખે
એહેવુ કેહે દીયે ૩૫૯. ૧. વિ. ભમરો તો નહી લારી

વિધ્યુ બે પાંસાં નાક
જુથેા કરમના લોગ
તાબુ કેહે છે સૌ તેહેને
સાંભલ કહે સાહુકાર છે

નાથ ઘાલી ઘણુ મોટી
પકડૂ વાંસાવીય ચોટી
જુનુ તો છે ત્યે જોખમાં
રહે છે રુડાના રોખમાં

॥ ત્રાલુઆં કાંટેા ॥ ૩૫૬

અંતરીખ નાર અનુપ
મેહોકમ પાવે માર
મુખવિણ મોટુ શીસ
ખાંધી રહે બલવંત
એહે સમારે જેહને
સાંભલ કેહે સમસ્યા કહો

તેહૂં ઢોલાવી ઢાલે
બહુ બકવા કરી બોલે
જનોઈ સરખું ગલે ઘાલે
મોજ મંદીરમાં માહાલે
તે સોભાળ્યે સવંને
કે મુકો મન ગવંને
॥ એ તો તાંત્ય પીંજરનિ ॥ ૩૬૦

મુસ્તક મોટુ હોય
ન ખાય અજ કે નીર
પોઠા હંત્ય પાગ પેટ
રાજદાર રહંત
સારંગ નામ શોભિત છે
સમસ્યા ભટ સાંભલતણી

મુખ તેહેનુ નવ દિહુ
બોલેબહુ અમ્રતથી મીઠુ
પ્રીતથી પાંચે પ્રમાણે
કદી મોટા ઘર માણે
સારંગ વસ તે વાંણીયે
બહુ જસવંત બહીયે
॥ એ તો તંબુરો તાંત્ય ॥ ૩૬૧

પુરુષ્ય એક પવિત્ર સોલે રુડાની સંજે
પવિત્ર પાસેપાસે પોસાયે રાચે રુડાને રંજે

૩૫૬. ૩. હ. વીધી બે ગમ નાક. ૩૫૬. ૪. હ. ચોટી વાંસાવિય ચોટી.
૩૬૦. ૨. વિ. ત્યે મોહો બકા બોલ્યો

પવીત્ર પ્રમાણિક નાર	પુર જન્મ પ્રીત્યે પરણે
દેવને દ્વલ્લભ તેહે	બેદ સરીખો વરણે
અચરત એક અપાર	ઉપર નાર ને નર તલ્યે
સાંભલ વાત વીપરીત એ	ઠારણુ રુડા કવિ કળે
	॥ સુકઠ ઝોરસિયો ॥ ૩૬૨

સારંગ લખ સરેણુ	અંતર સમજાયે ચો
ત્યેહ નામે નામ	ભાગ દસ વિસે વેચો
દો કડકા દેખાડ	ઠીંગ ઠરાવી ઠારે
અકેકો વેચી લિધો	અતુર પુરુષ એ ચારે
પુછી સમસ્યા પંડીત્યે	તોલ કરે તેહને તું ત્યે
ભાગ લીરીસમો સાંભલ કહે	હિત કરી આપો મુને
	॥ એ ત્યે છ પ્રાધડી ॥ ૩૬૩

એક નાર ખટ ચરણ	પાખ પંથુ તેહે પધ નંહી ત્યે પંખી
જાત્યે જોરાવર મેહર	વહનથી અમૃ વરધી
ઉત્તમ મધ્યમ આહાર	ઉચ નીચ નૈ બેસે
હાડે સૌહૃદ દેખાંત	રાત્યે અંધ ધર્મ બેસે
આલડછેટ તેહની કોયે નબ્ય ગંભે	સૌ કો સાદ સુણે શ્રવણ
સમજા કેઠે સેહેલ છે	સાંભલ કેહે તે નારી કવણ
	॥ માંખી ॥ ૩૬૪

પુરુષ એક પ્રતાપ	ગુણ સૌહુને ગમે છે
દેવદાનવ રાયો રંક	નરનાર સૌહુ તેહને નમે છે
સપુત નામ સરદાર	કુલદિપક કેહેવાયે
તેજવંત તરતીળ	પ્રભુ પેલો પુબાયે

તે નરને શીરથી નીપજે
સાંમલ કેહે તેના સંગથી

કરુપ કલક્ષણ કામ્યનિ
ભલિ લક્ષ્યે છે લામ્યનિ

॥ એ તો કિવે ॥ ૩૬

॥ દોહો ॥

બાલા થા
બડા હૂઆ તવ
મેં કેહે દિયા
કોહો પંડીત

તબ સખકું લાયા
કાંમ ન આયા
વાકા નામ
કે છેડા ગામ
॥ એટલે કીવે ॥

॥ છંપી ॥

બોહો નારિ બલવંત
મુખમાં આંહાર નિકાર
પુંઠલ આંખ ને કાન
શત્રુકેરું સાલ
રાજદાર રોએ રહે
સામલ કેહે સૂર કાયર થાય

પોહી રે છે પુર પ્રીત્યે
કુઠિ નહિ ચે રીત્યે
બોહો બેસવર બોલ્યે
તેહ ડાલાવી રાલે
અજીત કાહાવે આપમાં
તે નારીના તાપમાં

॥ એ તો તોપનાલ ॥ ૩૬૬

નપુંસક સરખું નામ
નરનારી બે બેડ
સાહા સુખા સૂલતાંન
ત્રોહોવિધ પાડે ત્રાસ
જાનુ રાખુ નવ્ય રહે
સામલ કેહે સમજે લખણ

મહીપત્યને મંદિર માહાલે
થડી વાંકને તે ચાલે
માન પામે તે મહિમા
સૂર સાંમલ ને સાંમા
બોલાવ્યુ બોલ્યે બારણે
કવણ અર્થે એ કારણે

॥ નગારું ॥ ૩૬૭

ઉપરનો દોહો જુ. માં નથી.
૩૬૭. ૧. જુ. ગુલ કારણે.

૩૬૬. ૫. જુ. તે રાજદારે સખજે રહે

વૃક્ષ ઉપરે વાસ	મહિમા સૂક્ષ્મ માણે મોટી
જટા વીરાળે શીસ	ચાહક ત્યે મધ્યે ચોટી
ત્રણેય નેત્ર ત્રોહો પાસ	નહિ શીવજીનો સંગ
જલ અંમૃત ઝરંત	નહિ શુણ્વતી ગંગ
જગન જગમાં જસ લીયે	ઓછવ મંગલમાં અતિ
નૃમ હાઠ કાય કઠણ	સાંમલ કહે સોધો સતી

॥ એ તો શ્રીકૃષ્ણ ॥ ૩૬૮

નગર એક નવરંગ	ચાર દિસે દરવાજા
ચાર વ(ર)ણ વસે વાસ	જગત જસ મહિમા ઝાઝા
મંદીર છંતુ મેહેલ	પુરમંદીર એ પાસા
કરો રાજ એ વીર	ખરો ખત્રવટમાં ખાસા
સુંદર સાહેલી સોલ સઘવ	રમત્ય રમે ત્યેસુ નીત્યે
સાંમલ કવણુ નારિ ત્યે નગર	ચાતુર નર ચેતો ચીત્યે

॥ સોમકાં ॥ ૩૬૯

અગનતણી બહુ આંચ	એક મરદે શીર માણી
ખીજે તો હીજે હાઠ	ગાલા વરવા એ નારિ
ત્રીજે કરવત લિધ્ય	કપાવી કપ્ટે કાયા
ત્રણેયે પામ્યા એ નાર	માનની ઉપર માયા
ત્રણેય નામ છે તેહના	નપુસક મરદ ને મેહેરીયો
સામલ કાટ સાચુ કહે	એલખમીવંતની લેહેરીયો

॥ પાંન ॥ ૧ ॥

નાગરવેલ ॥૨॥ તાબોલ ॥૩॥ કાથો ॥૫॥ ચુનો ॥૨॥ કૃષ્ણ ॥૩॥ ૩૭૦

૩૬૮. ૧. વિ. મહિમા સૂ માણુ મોટી ૩૬૯. ૬. હ. નગર કવણુ ને
નારી કવણુ સામલ કહે ચેતો ચિતો

સરોવર સૂંઢર સરસ	પુરણ તેહમાં છે પાણિ
રીઝી રોખ રાખંત	રુડા જન રાજ ને રાંણી
તરસ ન છીપે તોયે	પાણી પીવાને પેસે
બૂડે બાધુ જગત	એહે સાંગીયે બેસે
પુડલ્યે કાચ બીહિ નહિ	અંગે નિર તો નબ્ય અડે
સાંમલ બટ કેહે સોધ્યો તે	જસવંતા નરને જડે

॥ ૬૨૫ ॥ ૩૭૧

અતિસે ઉજવલ અંગ	કરુપ થયો તે કરમે
ખટ હરસન ખટ સહાઅ	ધાર મન ત્યેહેને ધરમે
પોત્યે જાત્ય પવિત્ર	નાહાયાધોયાધી નાહાસે
જલ પીધે નબ્ય છવંત	પલક રહે નહી પાસે
પ્રાકેમી પ્રમારથી	પરમુલક સુધી પરવરે
સામલ કેહે સાહાસુલતાન સખ	અધિક આસ તેહેની કરે

॥ કામલ ॥ ૩૭૨

॥ કોહો ॥

ખુધ્ય નીધાંન બતરીસ ચે	વાંચી જો જો વૃત
અર્થ એહનો જો આવડે	તો વાંચી લખજો તત્
નહીતર ઘેર બેશિ રહો	બુકો પરણવાનિ આસ
કથા વિના પરણું નહિ	પલક ન રાખુ પાસ
જો ગમે જગદંબને	જો પ્રસંન હો ઇશ
તે તમ્યો પત્ર તેહેવો લખો	જો જુલો બતરીસ
તો તમ્યો ઉત્તાવલાં	છેલી સમસ્યા નામ
મોકલજો મહીમાયકી	નહિતર તો કામેકામ

૩૭૩ ૩૭૪ ૩૭૫ ૩૭૬

૩૭૧. ૩. વિ. પીઠ ન સો ૩૭૨. ૫ વિ. કાચેસ બુડે બાધો જગત
 ૩૭૪. ૩. વિ. મહા કામ ના ન કયો લહી ૩૭૫. ૩. વિ. તત્
 ૩૭૬. ૧. હ. કરો કામ ઉતાવળા ૩૭૬. ૪. હ. નહિતર રહેજો કામ

લેખ લખી આપો હેતે	માલણને તે હાથ્ય	
તારી ગત્ય છેડે તું લેહ	શોભા તારે સાથ્ય	૩૭૭
માલણે મન વિચારિયુ	શી કરવી હવે પેર	
આ તો આજ કેહે કામ્યની	લખનારો તાહારે ઘેર	૩૭૮
પડશે એહવા દેઈશુ	પ્રીત્યે આવી પાસ	
સાણી કર કાગલ સોપીયો	શેયર તુજ 'શેવાસ	૩૭૯
વણિ પત્ર તે પલકમાં	અધિક ચાતુરિ ચે'ન	
તન મન ધન શીતલ થયું	નેહે 'ઠરીયાં નેણુ	૩૮૦
શાખાસ એ લખનારને	પુરણુ બુધ્ય પવિત્ર	
ચતુરા ચેતિ ચીતમાં	જેહેમા ચારુ ચરિત્ર	૩૮૧
માન્યની કહે માલણ સુણો	સુણો શ્રીહઠ સરેણુ	
શ્રીપતિ કેરો રાય સપુત	વર રૂડો વરેણુ	૩૮૨
ચંદ્રસેન ચતુર ચીતે	વીસ મહિનાની વાટ	
એક રાત્ય એક દિવસમાં	ઘડો એ કુણુ ઘાટ	૩૮૩
કેણુ લખો કુણુ લાવિયો	તંમ્યો મોકલો કુણુ જ સાથ્ય	
ફૂણે તુજને આપીયો	તે આપ્યો માહારે હાથ્ય	૩૮૪
સાચુ બોલ્ય સલક્ષણી	એહે અચ'બો અઘ	
અકલીત વાત એ કેમ કહુ	તેહે વાલિ હઘ	૩૮૫
માલણ કહે સુણુ માન્યનિ	કૌતક વાત એ કેહેણુ	
છેક છાનિ એ વાત છે	વંદુ તુજ આગલ વેણુ	૩૮૬
પ્રાક્ષણુ એક પ્રક્ષમા સમા	તેણે કિધું છે વપ	
સાઠ લાખ શીવમંત્રનો	બાપક કિધો છે જપ	૩૮૭

૩૭૮. ૨. હ. કહી મર્ષ વનિતા પાસ

૩૭૮. ૩. હ. આગલ

૩૭૮. ૪. હ. સાખાચ

૩૮૭. ૧. હ. પ્રાક્ષણુ એક છે પાસમાં

૩૮૭. ૪. હ. ક્યો છે તેણે જપ

પ્રભુ પરમેશ્વર પ્રસન્ન થયા	કહૂં	માગ	વરદાન	
ત્યારે તેણે માંગીયું	નૌતમ	વાત	નિર્દાન	૩૮૮
મહારાજ હું માગુ એટલું	ચીતમાં	એહવુ	ચાહું	
એક દીવસ એક પોહોરમાં	અડસઠ	તીરથ	નાહું	૩૮૯
ગાંધ્ય જાન નવ્ય પટે	રેહેવુ	ન પટે	કઈ રાત્ર	
રસોઈ ઘરમાં કરે	એવન	માત ને	તાત	૩૯૦
પચીસ કરોડ પ્રથવી	અડસઠ	તીરથ	માત્ર	
પોહોર થેકમાં પારખુ	ભેગ	રુઠા	જે જાત્ર	૩૯૧
પરીક્ષા તેને પ્રસન્ન થયા	આપિ	વિદ્યા	એક	
શુભસાગર જે ગોટકો	વિદ્યામાં		વિવેક	૩૯૨
કરિ પુત્ર કરમાં રખે	પછે જાંઠાં	ચિત્તવો	તાંજાં જાયે	
મનવેગી મોટંમપણે	પરવરે		પલકમાંહે	૩૯૩
મારે મિત્રતા તેહ શું	તનમનધન	જસ	જાત્ર	
મુજ આગલ તેણે કહૂં	વેદવચનનિ		વાત	૩૯૪
સમ દિધા તે સામગ્રી	કરવું	નહિ	પ્રકાશ	
તારે કાજે મે તેહને	વેગે	તેડા	પાસ	૩૯૫
પાગ્ય લાગી હું પ્રણયી	હેતે	ભેડા	હાથ	
કાગલ ત્યાહા કામનો	સોખ્યો	મે તેહને	હાથ	૩૯૬
શ્રીહઠ ન(ગ)ર સોહામંદુ	ગામ	નામ ને	કામ	
માન દેઈ મે મોકલો	કરી	આવ્યો	એ કામ	૩૯૭
ચંદ્રસેન્યના હાથમાં	પ્રીત્યે	આવ્યો	પત્ર	
પ્રીત્યે ઉત્તર એક પલકમાં	તે વેલા	લાવ્યો	તત્ત	૩૯૮

૩૯૦. ૪. હ. મેકુ ૩૯૧. ૩. હ. પહોર એકમાં પરવર ૩૯૪. ૧.
વિ. માહારે મિત્રરિ લેહેસા ૩૯૮. ૪. હ. લખીને આપ્યો તત્ર

॥ ૭૫૯ ॥

રાણીને લાગી રહ તન લાગે એ તાડે
ત્યે પ્રાંશને આહા લાગ્ય તેનું દરસન દેખાડે
એ તો કોતક વાત કલબ્રુગમાં કયમ હોયે
અડસક તીરથ એક દિવસ કરિ સકે નહી કેયે
સંમજાવવા મુને શાંણુપણુ ભલિ ભલિ વાતો લાખિયે
સમસ્યા પુરનાર ત્યે પુરુષ રાખ તાહારે ઘેર રાખીયે ૩૬૬

ઘડી પળ સાંસો ધાયે જીવ જરૂરી જાયે
પરણુમણુ તારે પાળ્ય શિર મેલો કર માયે
મંદિર તાહારા મંદિર દેવ પુરુષ તો દીસે
હું મીઠું સઘલિ ઘેર હેત્યે મારું મન હીસે
બીજી વાતો એ બુદ્ધિનિધિ મુજને સમજાવાતણી
ચારે ચૌદ ખતરિશ બોહોતરી ભારે વિદ્યા તો હું ભણિ ૪૦૦

સિદ્ધ મુઠાવે શીશ કરિ ઉઘાડી કાયા
ફરી માગવા બીજ મેલિ નંદિ કેલે માયા
વત્તિયા ધારક બ્યેષ લખણુ લેશ ન લેહેતા
કાયામાં કચકોલ ફરે ધરમલાલ જ દેહેતા
વિશંભર ત્યેથી વેગલા બ્યાંમુખી મન લામની ભજ
સાંમલ કેહે સીધ્ય કેા સાચલો દણી દસ લાખેક દિકડા ૪૦૧

૩૬૬. ૧૨. વિ રાણીને લાગી રાતડા ન લાગે એ તાડે
૪૦૦. ૧ વિ. ઘડી વર ૪૦૦. ૨. વિ. મેલો કર મુજ માયે
૪૦૧. ૧. હું લાખે એક માયા તણ. ૪૦૧. ૩. વિ. વરતક ધંણેય બ્યેખ

સત્ય બોલે ત્યે સાધ તરુણી તને તે ત્યાગી
જત્યે પાલે જે ભેગ વીપયા તને વેરાગી
બ્રામણ બાંધે તે બ્રહ્મ ધરમ પાલે તે ધાંની
ફરત તને ત્યે ફરીર શુષ્ક આહુક તે ગાંની
વરત કરે તે વરતીયો શ્રીપાત સ્વાદ સમરધ્ય તને બાધા
બાધી ધરમ હીણા બાપડા સામળ ભેખ તો નવ ભળે ૪૦૨

કેટલેક લીધા ભેખ ભટકા હીડે ભુખે
કેટલેક લીધા ભેખ હેડ હાકમને દૂખે
કેટલેક લીધા ભેખ રાગ રૌરવનિ ગરજે
કેટલેક લીધા ભેખ દૂકાલ પડે કે કરજે
કેટલાએક માબાપે વેચીયા કોઈ તો નાશીને ગયા
સામલ કહે શી સીધાઈ તાહાં જે બાલાતકરે બાવા થયા ૪૦૩

॥ દોહો ॥

માલણ પ્રીત્યે માનની બોલી બાળત બોલ
મુજ આગલ જુઠું જયે તેહે ની તારું તોલ ૪૦૪
કૂણુ શુણી કૂણુ ગોટકો કુણુ વરદાન એ મમ
ખરું કહે તું સાધવી ધારુ નહીં ચે ધરમ ૪૦૫
સદ વિદ્યા જે સાચી સાચો નહિ કે સીધ્ય
ભંભાંચે ॥ મુને ભાંચનિ નોઉત્તમ વાતો નીધ્ય ૪૦૬
હસી ધસી સખી ત્યાંહાં હેતે ભેડા હાથ
રાંણીયે તેડી રીઝમાં બાંહે ભરાવિ બાથ ૪૦૭

૪૦૨. ૨. હ. જતેદ્રિય તે ભેગી. ૪૦૨. ૩. હ. જાન બાળે તે જાન.

૪૦૨. ૬. વિ. બાધી ધહેણા બાપડા ૪૦૩. ૫. કેટલાક દેખીયુ જાતે રહ્યા.

૪૦૪. ૧. હ. પ્રત્યે. ૪૦૫. ૨. વિ. કૂણે વરદાન વિશંભરે ૪૦૫. ૩.

વિ. માં નથી. ૪૦૬. ૧. હ. સાચવી. ૪૦૭. ૩. વિ. રાજમાં

એકાકિ એકાંત્યમાં માલણને દીધાં માન્ય
સણગાર સોલેસોલ સોપીયા પ્રીત્યે આપ્યાં પાન ૪૦૮
॥ છપ્પો ॥

ઉપર જેહેનો હાથ તેને જસ મોહિમા ગાગા
ઉપર જેહેનો હાથ તેને વશ રહિય(ત)ને રાગ
ઉપર જેહેનો હાથ ન કરે કે તોહનિ નંધા
ઉપર જેહેનો હાથ મીરજમીરે તે વંધા

ઉપર હાથ તે અધિપતિ વશ વરત્યે દેવ દાંનવી
લવ સર્વ સુધા સકલ તો કુણુ માત્ર એ માનવી ૪૦૯
॥ ચોપાઈ ॥

કહે માલણ સાંભલ મુજ વાત સાચુ મોલે છે ઉતપાત
તાહારો માહારો કહે તેહનાં જણ વણ ખૂટે જોશે કે પ્રાણ ૪૧૦
તાત માત કેતાં મને કોપસો લગ કોચેકની લોપસો
રુઠે કે ત્રુઠે કે દેવ (રા)જન કોપે (જશે) છવ ૪૧૧
કાંમ્યની ચે દીધો છે કોલ મોલ્ય સુખે રાંમા તે મોલ
તાહારિ તો હું દાહી દાચ પ્રીત ધરીને રાખું પાસ. ૪૧૨
મારું વચન પાહું છે તલ્લે તાહારિ વેચાંણુ અધિકી છું અંમ્યે
ઉચ નિચ રાગ કે રાંક તેહમાં તે શો તાહારો વાંક ૪૧૩
તાહારુ નાંમ લેવા દેઉ અહો તેહનિ પ્રતીક્ષા સાંભલો તહો
મસાંપાત જે વિધવા કરે મુકી થાંપણુ જે કે હરે ૪૧૪
ચોરે સોનુ તલ કપાસ જે કે આસા કરે નીરાસ
વેવીશાલ કરાવ્યે ફાંક સારા કામમાં પાડે શોક ૪૧૫

૪૦૯. ૨. હ. વશ રહે તેને રાગ ૪૦૯. ૪. વિ. માં નથી.

૪૦૯. ૬. હ. કવિ સામળ સર્વ ચરણે રહે ૪૧૦. ૪. વિ. પડસે પાપ

અખુટે માણ. ૪૧૨. ૪. વિ. પ્રતી

નાત્ય જાંઘાડતા કરે નકાર	અતોલ ધરે ધોરી પર ભાર	
ગોચર ગાંભ દહન જે કરે	આપઘાત કરીને મરે	૪૧૬
પીત્રી શ્રાદ્ધ જેથી નવ થાયે	રહીયતને હુટે જે રાય	
પેટ કારણ કરે પાખંડ	વણ વાંકે દેવરાવે દંડ	૪૧૭
અધિકિ વાત કરે આડિયો	પાઠોશીની ખાય ચાડિયો	
તલ મોહુડાં રાખે ચોમાસ	વૃધ અપંગુરું કરે જ્યેહાસ્ય	૪૧૮
ગોત્રગુમન કુટંબે કલેશ	દેહેવટ વાટ કરે જે દેશ	
નવાણુ પુરાવે પાડે ઘાટ	વગડે જે લેવરાવે વાટ	૪૧૯
સાસરવાસણિ લૂંટે જેહે	બ્રહ્મનંદા નિત્ય તેહ	
વેચે પુસ્તક વેચે ગાય	એક મૂકી બીજાને જાય	૪૨૦
માતપિતાનો વચનનો લોપ	ધેનુ પ્રાણણ ઉપર આણે કોપ	
મહણ સંમે જે દાંન જ લિયે	મધપાનવીણ સમઝે પીયે	૪૨૧
અમખી ભક્ષ આમીખનો આહાર	વેદ મારગ તજ્યે બ્યેહેવાર	
તેહવાં પાતિક માથે લેઉં	જો આંચ આવવા તુંજને દેઉ	૪૨૨
એકે વાતે કડું નહી કોધ	ત્રેમદાયે દિધા પ્રતિજોધ	૪૨૩

॥ દોહો ॥

માલણ કહે શુણ માનની	શ્રીહઠ દેસ સરેણ	
શ્રીવંત શ્રીપત્ય રાયનો	વીશ્વમાંહે વરેણ	૪૨૪
ચંદ્રસેન નર ચતુર છે	પુત્ર સપુત્ર સરદાર	
ભાગ્યમ્રાલી ભરપુર ત્યે	અપરંમપાર અપાર	૪૨૫
એકાકી એક ખીત્ર શું	જાતરા કારણ જાણ	
આબ્યો ગામ એક આપણે	તોલ લલેથી તાણ	૪૨૬
દાણાંપાણી સંચા થકે	પુરણ પ્રીત્યે ચેર	
પુરવ જનમ સંચા થકે	શુણવંત આબ્યો ઘેર	૪૨૭

૪૧૬. ૪. ચિ. કરિને મરણ.

તે દિવસ તહમ્મે ગયાં	પુજા કરવા કાંમ	
નરખી નરે તમ્મે નેહથી	બેઠા તો એ કાંમ્ય	૪૨૮
મોહાભાણુ વાણુ મહિપતી	કરતો તો આત્મધાત	
સાંમ દિધા મે સહસ્રધા	કેહિ વિતગનિ વાત	૪૨૯
પછે લેખ એણે લખે	શીવને મૂકે શીસ	
પ્રસાન તુજ ઉપર થયા	એહિ ઉમયાપત્ય ઈશ	૪૩૦
તારપછિ જે નિપતુ	પુરણ જાણો છો પેર	
સપુત પુત શ્રીપત્યતંબો	તે તો છે માહારે ઘેર	૪૩૧
રીઝાં કે ખીન્ને તમ્મે	એ તો આડા આંક	
સૂખ હોયે તો શીરપાવ દો	ફળે વાઢો નાક	૪૩૨
કામાતુર યે કામ્યની	વાણુ વૃહંતુ બાણુ	
એક વાત ન ઉકલે	પરવશ પડયો પ્રાણુ	૪૩૩
કેમ કહું મારા વાતને	કેમ જાઉં માલણુને ઘેર	
કેમ તેહુ મંદિર માહેરે	મુએ નહિ એકે પેર	૪૩૪
કેમ જણાવું કે દાસિને	કદાપિ જાણે લોક	
રંગમાં લાગ પડે ઘણો	મુખમાં થાયે સોક	૪૩૫
માલણુને કહે માનની	દરસન તેહતુ દેખાડ	
પલક થયે પચાસ લવ	રુદયા સાથે રાડ	૪૩૬
સાંમ હામ બે લેહો કરો	મેલો કર તુ માત	
એકેક ઘડી એકેક કલપ છે	વારું કહૂં છું વાત	૪૩૭
ચોકી જ ચારે ગમાં	બેસે દાસીયો બેલ	
પર પુરુષ્ય પર ગામનો	મલે નહી એકે મેલ	૪૩૮
જાણુ પાયે જો રાવલ્યે	વીપરિત્યથી ચે દીસ	
આવનારનુ તેડનારનુ	નીશ્રી છેદે શીસ	૪૩૯

વાત કહિયે ને તાતને ઠેહીયે ગાંમ ને કાંમ
કે આ વાત માને નહી અન્દરસેનતુ નાંમ ૪૪૦

॥ ચોપાઈ ॥

માલણ કેહે સાંભલ રે માત ઝાઝી શાને કરવી વાત
એક વાત ઉકલે છે મુને કર જોડીયે ને ગમે તુને ૪૪૧

તે નરને કરું હું નાર પહેરાવું સોલ સણગાર
આપુ છાપ તેહના હાથમાં તેડિ લાવું સહીઅર સાથમાં ૪૪૨

કહું પુત્રી એ પેટજણી ઈછા તમ મલવાની ઘણી
એમ કહિ લાવું તમ પાસ દેખે સર્વ કહિ જે દાસ ૪૪૩

એ તો વાત કેમ્મે નમ યાય ચેતે રાણી કે ચેતે રાય. ૪૪૪

॥ છોપા ॥

કામીને નહી લાજ કામીને સત્ય ન સૂઝે

કામી ન કરે કાજ કામી પ્રભુ નવ્ય પૂજે

કામીને નહિ સર્મ ધરમ ધ્યાન નવ ધારે

કામીને નહિ જ્ઞાન કામી હોઠે રે હારે

કામી આંખે દેખે નહી ન દેખે દીન કે જામની

સાંભલ કેહ મુજ પડે નહી કામાતુર જે કામની ૪૪૫

છાનો ન રહે ચોર છાની ન રહે કરી ચાડી

છાતુ ન રહે જ પાપ છાંતુ ન રહે અકલ દેલાવ્યે આડી

છાનો ન રહે હમેલ છાની ન રહે પડી જે રેહેણી

છાનો ન રહે પ્રભાત ન રહે કીરત કેહેણી

૪૪૩. ૧. હ. કરું પુત્રી એ પેટજ તણી. ૪૪૪. ૨. હ. નવ ચેતે રાણી
કે રાય. ૪૪૫. ૬. વિ. કામાતુર કે કામીને. ૪૪૬. ૩. વિ. ન રહે મેહેલ.

છાંનિ ન રહે વિદ્યાભણી ખુશખો છાંની ન રહે
પ્રીત છાંની પરનાર સૂ ન રહે તે કવી સાંભલ કહે ૪૪૬

॥ ચોપાઈ ॥

પુકલની તો ન વીચારી પેર ગુણવંતિ માલણ આવી ઘેર
સ્વાંમી સાંજનો કરો વાયદો કાય ન જાણે ચેવો કાયદો ૪૪૭

રાણી આગ(લ) વાત જ યદ તે ચંદ્રસેન આગ(ળ) જઈકહી
હૂં કહૂ તે કરવુ છે કાજ સંધ્યાસમે જાવુ છે આજ ૪૪૮

બંધવ કહે સાંભલ રે બેન એ તો વાત અણધટતિ ચેન
જર જોરાળા થઈને જવું નર ફીટીને નારી થવુ ૪૪૯

પેહેરવી કાંચલી તજવી પાઘ એ તો કાઢા પુરુસને કાઘ
કોઠ વીસા કામ ચે કરવું નથી એ નારીનું કારજ નથી ૪૫૦

ભરાયે મુખ મૂછો પૂલીયે એનો તાત તો કે સુલીયે
કુંવુ ઓલખે એ કો બેટકો છેક છોછો પડુ હેકકો ૪૫૧

લજવું માહારાં માળાપ વણખોતે મરૂં હૂં આપ
જર જાતરા માહારી જાવું ઇશ્વરનો ઓર્શીકલ યાવુ ૪૫૨

માલણ કહે જાવુ તુ તર્ત હવે યાય રાંણીનુ મૃત
તે હત્યા બેસે તમ શીસ કોપે શ્રીઉમયાપત્ય ઇશ ૪૫૩

ઝીહત્યા પાતકથી બિયો એથી અધર્મ અન્ય તે કિયો
વચ(ન) માહારું જાયે એથી બીજો કોણ અન્યાયે ૪૫૪

૪૪૬. ૫. વિ. કસબોઈ છાંની ન રહે. ૪૪૯. ૩. વિ. જર જોર થઈને
જને જવું. ૪૫૦. ૩. હ. કોઠ વસા નવ કરવું કથી. ૪૫૩. ૨. વિ. તે
વેલાં રાણીનુ મૃત. ૪૫૪. ૧. હ. ઝીહત્યા થકી નવ બિયો. ૪૫૪. ૨.
હ. મુખ ખોલ્યું વચન જે જાય, એથી બીજો કયો અન્યાય.

લખ્યા લેખ કેના નવ્ય મટે જવ ભારવધે નહી તલ નવ્ય ઘટે
 કાયુ મન કાયરનાં કાંમ તાહારુ મહં મૂછાલો નામ ૪૫૫
 પુછિને જુઓ પ્રધાન તે પણ સૂર સાંમદ સાવધાન
 તેને રૂડી સીખ્યા દિધ જાઓ રાતે કરો ને સિધ્ય ૪૫૬
 કહ્યું માલણે તેમ એ કયું પ્રેમદાનુ પાગરણ અંગ ધયું
 વનીતા વેશ ધરો વરવ્યેય શુંથા શીસતણા તે કેશ ૪૫૭
 નીરમલ નાકે તો પેહેરી નંથ મોહની રૂપ થયો મનમંથ
 કંકણ ચૂડો કોટે હાર અધીક રૂપ તે અપરંપાર ૪૫૮
 સોભાવીને તેડો સાધ્ય છાળ કૂલની આપી હામ્ય
 રમઝમ કરતી ચાલાં બેઠે નર નારીને અધકો નેહ ૪૫૯
 પ્રતીહાર રઘો રક્ષાકારણે બેઠો તે બોલે બારણે
 કામ્યની તારિ સાથે કૂણ અવનવું કૌતક દીકું ઓણ ૪૬૦
 એ તો મલવા આવિ મુળ બેન્ય તે રાણી પાસે આવે છે એન
 કેહે પોલિયો પ્રીજી અફો કાંચેક કપટ કિધુ છે તમ્યો ૪૬૧
 મહંની આંખ ને મહંના પાગ નથી જુક બોલ્યાનો લાગ
 મહંની ચાલ મહંના ચણ વેપ ધરો વનીતાનો વણ ૪૬૨
 અનરથ યાચે ચેણે દીસ સામા તાલું છેદાયે શિસ
 આગલથી ચેતાવ્યુ અણમ્યો તમારું કરુ લોગવસો તમ્યો ૪૬૩
 કાચેક રાજબીજ રુડો છે રાંકે કાં મારે એને વણવાંક
 અમૂલક એક વિંટી હાથમાં આપી પ્રતીહાર તણા સાથમાં ૪૬૪

॥ છર્યો ॥

જર છે સૌનો જીવ	જર લે મહાસુખ માણી
જર (કરે) પરાંણે પ્રીત	રંક રાજાની રાણી
જરવસ બાધું જગત	જરવસ જીવતી યાય
જર આગલ કર ભેડી	કા રંક કાં રાયો
અલખત ઈંદ્રાસન લીધે	અલખત જીગત્ત સર્વ ભોગવે
ધન ભેરે ધરતિ પ્રીતિ	સાંભલ ભારે સુખ ભોગવે ૪૬૫

॥ ચોપાઈ ॥

પ્રતી(હા)ર મિહૂ બાલ્યો સુખે	ભાઓ પધારો સાંમા સુખે
દાસી દસ મોટમ માતની	દસ દાસી તાતી તાતની ૪૬૬
સોં દાસી પોતાની પાસ	વૈભવ અધિકો તેહેને વાસ
માલણ પામી અબદુ' માન્ય	'ખાંન પાંન પ્રીત્યેથી પાન ૪૬૭
જીવતીને સૌહુ ભેઈ રહ્યાં	કાલા વેલાં રાણી થયા
રામાનુ તો નોહે રૂપ	ભોગી માંણસ ભારે ભૂપ ૪૬૮
એકાંત રાણીને તેડી ગયાં	દાસી માલણ બાહારે રહ્યાં
સુખસાગર બાધો લુટીયો	અમૃતધન અધિકો ઉઠીયો ૪૬૯
ખતરીસ લક્ષણ બોહો ગુણ બેહે	નરનારીને અધિકો નેહ
સમસ્થા ખતરીસી તણી	પ્રતી ઉત્તર પામી અતીવણી ૪૭૦
ચેતાવું હું માહારો તાત	સોપું વાત જે માહારી માત
ચંદ્રસેન્ય વરને હું વરુ	કોડે કારજ રૂંડાં કરું ૪૭૧
મંડપ રચાવું રુઢિ પેર	ઘણું હેતથી રાખું ઘેર ૪૭૨

૪૬૫. ૧. વિ. માં નથી.

૪૬૫. ૪. હું. રહે મોટા ઋષિ રાયે

૪૬૫. ૫. હું. જર જંગલમાં મંગળ કરે, જીવતી સર્વે ભોગવે ૪૬૫. ૬.

હું. સામળ કહે ધનથી ધનપતિ ભારે સુખ તે ભોગવે ૪૬૬. ૨. વિ. સુખે.

॥ દોહો ॥

ચન્દ્રસેન્ય ચંચલમતી	ઝોલો વીધવીધ વાત	
શીદ ચેતાવો રાયને	શીદ ચેતાવો માત	૪૭૩
માહારે જાતરા દીવસ	દસ પંદર એકવીસ	
સેતુખંધ રામેશ્વરે	પુજૂ ઉમયાપત્ય ઈશ	૪૭૪
વિઘ્નુકાંચી શીવકાંચીયે	સર્ગતણી ચે સાથ	
બાકિ છે બીજી જાતરા	ઝોરીસા જગનાથ	૪૭૫
અડસઠ તિરથ પુરણ કરું	ધારે એક. જ માસ	
વ(ળ)તો આવું આ ગામમાં	પ્રીત તમારે પાસ	૪૭૬
એક મહિનો તમે શૂ કહો	એક પલક ન જાયે	
દેહેમાં જીવ રહે નહી	બીજોગ તમારો ધારે	૪૭૭
હાવમાં કટાક્ષમાં	માર્યા મોહોનાં બાણ	
એક એક માંહે ગલી ગયાં	પરવશ પડીયો પ્રાણ	૪૭૮

॥ ૭૫૧ ॥

પતાશૂં પાણી માંહ	તેહે ગલી ગયું તત્	
ઘણી અગનની આંચ	ઘણુ ઉકલીયું ઘૂ(ધૂ)ત	
જેમ વેલુને વાર	જેમ મહીતલને મેહ	
ગલી ગયાં શુભ્રામ	થીરતા ન રહી દેહે	
ગંદૂવ વિવા શુભ્રનિધી	તે વેલા તેણી ઘડી	
ઢેકું હાથ રહું નહી	હીરો કુંદન રહ્યા જડી	૪૭૯

૪૭૩. ૧. હ. ચંચલ અતિ.

રહા એકવીસ.

૪૭૪. ૧. હ. મારે જાવું જાતરા દિવસ.

૪૭૫. ૪. વિ. ઝોડીસો જગનાથ.

૪૭૮. ૧. હ. હાવમાવ કટાક્ષમાં.

નારી દેખી નર લાખ	ભૂલવાઈ કઈ ભટકયા	
જોગીયે મુકયા જોગ	મુખ સઘલાંથી સટકયા	
સીધ્યે તણ (સિ)ધાઈ	ખંદાચારી કે ભમીયા	
પંડીત તણ પુરાંણ	રાંભા દેખી ચે રમીઆ	
વૃત્ત મુકયાં કે વરતીયે	વગોયો વેશ વેરાગીયે	
શ્રીમુખમાં સમી ગયા	તરુણ તણ તાગીયે	૪૮૦
પશુ ચરે છે તરણ	રણમાં હીડે છે રમતાં	
નરનારિની જોડ	લોવનમાં વનમાં ભંભતા	
ઉઠે પંખી આકાશ	તે જુગતી જન જોડુ	
કાં ઉચ કાં નીચ	કાં ગધૂં કાં ઘોડૂં	
સુર અસૂર નખ નાગ નંદ	કાં દેવ ને કાં દાનવી	
મદં રદ કરા મેહેરીયે	તો કૃષ્ણ માત્રમાં માનવી	૪૮૧

॥ ચોપાઈ ॥

ભાવતો કીધો છે લોગ	શ્રીપુરુષનો યાયે સંજોગ	
માહા મુખસાગરના નેટ	રહ્યો ગભાં પ્રમાદને પેટ	૪૮૨
ચતુરશી માલણ સમઝી સર્વ	ઘણોક મુકયો મનનો ગર્વ	
શ્રી બોલી સ્વામીને સાધ્ય	હેત ઘણેથી જોડા હાધ્ય	૪૮૩
હૂં વેચાણવસ યૈ તીહારી	કુંજ વલે યાશે માહારી	
તમ્યો કરો જાવાની વાત	મારે કરવી આત્માધાત	૪૮૪
લોલે હાડા કેમ લેઈશું	જખાપ લોકને શો દેઈશું	
દિન દિ(ન) પ્રત્યે મોટું યાયે	એ વાતે સો કરવો ઉપાયે	૪૮૫

૪૮૦. ૧. વિ. જોલવાણ.

૪૮૦. ૫. ૬. હું, વળી વગોવ્યો વેપ વેરાગીએ, શ્રીના મુખમાં સમી ત્યમ તરુણી તણ નહિ ત્યાગીએ, સામજ સ્ત્રીને વચ થયા.

૪૮૧. ૬. હું, સામજ રદ કર્યાં એ મેરિયે.

કલંક માહારે માથે ચઢે	વણુમોતે તો મરવું પડે	
હવે ભતરા નબ્બ જવાયે	ઉદ્ધપાત અંનરથ અધકો થાયે	૪૮૬
માલણ કહે લાગે છે વાર	વાંણુ વલતો કરભે વિચાર	
વિસ દિવસનો કર્યો વાયદો	કો'યે ન ભાંણુ ચે તો કાયદો	૪૮૭
પાંચ કરોડ પ્રતિજ્ઞા કરી	ગંધુવ વિવાયે રાંણુ વરી	
સાત કરોડેક ખાધા સંભ	કામની હું ન આવું કંભ	૪૮૮
અરસપરસ રચી ચે પેર	મંદીપત્યઆ(બ્યે)માલાંણુને ઘેર	
વણુરને તો તેડો સાચ્ય	લીધી માતરા હેતે હાથ્ય	૪૮૯
કુઅર ચાલ્યા ભતરા કારણે	બુધ્યનીધાન મુકિ બારણે	
તે વેલા તે ઘડિયે તત'	પોતે લખી આપ્યો એક પત્ર	૪૯૦
લખીતંગ પોતાનું નાંમ	શ્રી હઠ દેશ ગુણવંતું ગાંમ	
શ્રીપતરાયણ કેરો તંન	અડપક વીરથ ઉપર મંન	૪૯૧
કણુલ ભતરાને કારણે	બે જ'ણુ નીકલીયા બારણે	
ફરતાં ફરતાં નગર નિવેશ	આવા શ્રી મેહેલાંણુ દેશ	૪૯૨
શ્રીવંત શંગરાજરાજ જ કદે	આંણુ ધરમ કરતી ફરે	
ઉત્તરા અમ્યો માલણુને વાસ	તેજપુંજ હીકું પ્રકાશ	૪૯૩
ચંદ્રાવતી તે નરખીયાં	પ્રેમદાનાં કારણુ પરખીયાં	
કાગલ મુકચો શીવને શીસ	લખી સમસ્યા બુધ્યભતરીસ	૪૯૪
તે સમસ્યા પુરણ કરી	સંતોષી તેણે મુંદરી	
વલતી લખી મે વિસ ને બાર	તેનો ઉત્તર ન લખ્યો નાર	૪૯૫
લખ્યા લેખ દાંણુપાણીયે	રીઝયકિ તેડો રાણીયે	
વેશાખ શુધ તૃતીયાને દીન	મલાં એકઠાં માંન્યું મંન	૪૯૬

૪૮૬. ૩. ૪. હ. ઉદ્ધપાત અનર્થ અદો થાય, જીવ વણુ ખૂટે મારો નય.
 ૪૯૩. ૨. હ. આંણુ ધરમ માર્ગની ફરે. ૪૯૫ ૪. વિ. તેડનો (ઉ)તર
 નર લખ્યો નાર.

ગંધરવ વીવા (નિ)સ્યે કરી	ચંદ્રસેન ચંદ્રાવતી વરી	
નેહિ સાગરમાં નાંહાંયાં નેટ	પુરણુ ગર્ભ છે પ્રેમદા પેટ.	૪૯૭
કાંઈ ખીજે નથી કાયદો	વિસ દિવસનો કર્યો છે વાયદો	
મે મારી લીધી છે માતરા	જરૂર હું ગયો છું જાતરા	૪૯૮
એ સાચું છે આડે આંક	નથી ખીજા ઠેનો તો વાંક	
આપ્યો પત્ર માલણુને હાથ્ય	આદ્યો રાય વણરને સાથ્ય	૪૯૯
તાહારા મંદીરમાં યાપજ્યો	કદ પડે તો રાયને આપજો	
દિન પુઠે તો દિન વહી જાયે	વલ્લ (લ)તિ તેહની સી ગત્ય થાયે	૫૦૦
સમઝો પોલિયો સમઝી દાસે	પુરુષકો તેડયો તો પાસે	
એક ઘડી રહ્યાં તા એકાંત્ય	ભાંગી તહી તેહની કાઢોને ખાંત	૫૦૧

॥ રાહો ॥

જસવંત ગયો છે જાતરા	દારુણ દસણુ દેશ	
સમુદ્ર ત્રક શીવકાંચી ચે	પુરમાં કરો પ્રવેશ	૫૦૨
આદર કરવા અંનપાણિથી	ભરું નવાંણુ નીર	
એટલે તે નગરીતણે	વાટે મલો વણર	૫૦૩
કુઅર દીઠો કંદર્પ સમો	સુભ વરસામાં સોલ	
ચંદ્ર ચંદ્ર સરીખડો	ઝલકે દીબ્ય કપોલ	૫૦૪
હુંણુ છે રે તુ કયાહાં રહે	છે મન હરખે વે (વા)શોક	
બુઠો બોલ બે કોહો મુને	તો તીર્થવત્ તે દ્રોક	૫૦૫
બ્રહ્મહત્યા ગોવધ તુને	એ તો આઠો આંક	
જાત્ય ભાત્ય કે ઉચ નીચ	છે રાયો કે રાંક	૫૦૬
કર ભેડીને કુઅર કેહું	શ્રીહ્ર્મ દેશગુણુ ગાંમ	
શ્રીપત્ય રાયનો બેટડો	ચંદ્રસેન્ય નીજ નામ	૫૦૭

જાતરા	કારણ	કાંમમાં	દાંણો	પાણી	દીસ	
સેતુબંધ		રામેશ્વરે	બાઉ	જોવા	ઈશ	૫૦૮

॥ ચોપાઈ ॥

એમ વચન કાઢું જેટલે	તે વજર એતો તેટલે	
પકડી લીધો પલકમાંહ	રાજ સમીચે તેડો તાંહાચે	૫૦૯

શ્રીપત્યરાયે નાશી છૂટીયો	એહનો પીતાતો રહીયાત્ય થયો	
પ્રધાન પુત્ર તાં માહારો ગયો	એનો પીતા તો રાઠો થયો	૫૧૦

અમે જાતાં તા શ્રીરણછેહ	વલા પાછા ને પોતાં કોહ	
ભંગાણુ પાડુ તુ સંધા સાથમાં	તે તુ આળ્યો હાથમાં	૫૧૧

તારો (તા)ત તો આળ્યો મૂલીયે	તુજને દેશ અહો સૂલીયે	
કારામહમાં દીધો તત	માયે તેને આલ્યું મૃત	૫૧૨

પડો દુખ સાગરનિ ખોટ	સવાપાસેર મામ્યે નિત્ય લોટ	
રાયે પ્રધાન કારામહ કીધ્ય	તેહેનિ ખબર ઠેણે નવ લિધ્ય	૫૧૩

એમ કરતાં વીતા ખટ માસ	એક વાતની (ન) પોતી આસ	
રાજા પડયો કારામહ રુયે	જી(વ)તી બેડી વાટ જ જુયે	૫૧૪

॥ દોહો ॥

દૈવગત્ય અનેરડી	કલીયે ન સકે કોયે	
આરમાં અ(મ)યાં રહે	અણ આરંભ્યાં હોયે	૫૧૫

૫૧૦. ૪. વિ. ૪-૪ ની વચમાં એક બીજી વધારાની પંક્તિ આ પ્રમાણે :
 આપણુ તો નાશી છૂટીયો. ૫૧૦. ૪. વિ. ૫જી એક બીજી પંક્તિ ઉપરની
 ત્રીજી ચરણ પુનરાવર્તન રૂપે : પ્રધાનપુત્ર તો માહારો ગયો.
 ૫૧૧. ૩. હં. સંજ સાથમાં

॥ ૭૫૦ ॥

જલને સ્થાનક સ્થલ	સ્થલને સ્થાનક જલ થાયે	
રંક જ પામે રાજ્ય	રાજ્ય રંક જ થાયે	
નિરધન પામે ધન	ધનવંતા નિરધન થાયે	
વંધ્યા પામે પુત્ર	પુત્રવંતિ નીરમુખ બાયે	
ઉલટમુલટ યેમ અતિ ઘણું	હરખ શોક શોભીત સદા	
લખા લેખ લીલાટ બહુ	સામલ કહે તે ન ટલે કદા	૫૧૬

॥ ચોપાઈ ॥

એ તો વાત આંહાંથી રહી	ચંદ્રાવતીની શી ગત્ય થઈ	
અંતરમાં અધિકે ઉચાટ	વનીતા નિત્ય જુવે છે વાટ	૫૧૭
આ(જ)કાલ કરતાં (દિન) જય છે	ખાધા જુગ એમ વહી જાય છે	૫૧૮

॥ ૭૫૧ ॥

વાણું સાંજ સવાર	સંધ્યા મધ્યાંન મધ્ય રાતે	
ઘડી પલક ને પોહોર	આજકાલ પરમ પરભાતે	
રવિ સોમ શનિવાર	ત્રીજા તેરથ ત્રોહોવેલા	
શરદ શરી વસંત	લોવન લોવન એ લેલાં	
છે આદ્ય મધ્ય ને અંત કોઈ	મુદ વ્યદમાં સરવ સમાયે છે	
સામલ અમર આશા અધિક	જુગ ખાધા વહી જાય છે	૫૧૯

॥ ચોપાઈ ॥

ગ્રેમદા પુરણ દુષ્ટમાં પડી	ઘણુંક જુરે ઘડી યે ઘડી	
વાયદો વીસ દિનનો ગયો	ઘણોક શોક સામાને થયો	૫૨૦
થયો એક માસા ડાડા બેત્રણ	ચતુરાના નવ્ય ચાલે ચણું	
તેડિ માલણ પુછી વાત	અધિકે થાયે એ તો ઉતપાત	૫૨૧

૫૧૯. ૩. હ. કા વેળા. ૫૧૯. ૫. વિ. આવ કત અંતે કાલી.

પંડ પ્રાણ હૃદયે તજવું પડું કલંક ચાર કરોડાં ચડું
કાલ્ય રાત્રે કરસું એ કામ છેલો જુહાર લેજો રામરામ ૫૨૨
કોને પુછે કોહોને કેહેવાય કૂપની છાયા કૂપમાં સમાય ૫૨૩

॥ ૭૫ ॥

માલંબુ કેહે સૂણ માત	વાત મનાં ઘર માહારી
શીહત્યા સેહે સાત	ત્યજ્યે જો કાયા તારી
ઘડી એકમાં શૂ ચાચે	ઈશ્વર કહ તો કાચે
કાલ આવશે કંચ	પ્રભુતણે પ્રતાપ્યે

(કમ) અધમં તો નથી આચરું ધમં ધારુ છે તે તરે
ધીરજ દેઈ માલણ ગઈ શો ઉપાય એહેનો કરે ૫૨૪

પ્રમદાને પંડ રોગ	ચોક ધણેથી સાધો
ઉદરે ગભાં અતીસ	વાઈવત વેગે વાધો
વાધા ઉર અંકાર	નેહથી વાધાં નેહણાં
ગલસ્થલ શુભ્યગ્રામ	વપરીત વદ્યા વેણાં

બાલક ક્રીડી બાધુર થે નારી ક્રીડિ થઈ નાયકા
છાકર ક્રીડિ થે છેલડિ સાંમલ લખણુ શુભુ લાયેકા ૫૨૫

અટે કેલને નીર	નિત્ય નીહપલવ દિસે
વસંત વાયુ વાચે	અંબવન હેતે હિસે
સરહ સકલ વનસાયે	ભાર અઢારે ભાસે
કુલ રૂગંધ ફલવૃક્ષ	પુરણ પરીમલ વાસે

વરપા વરપે વસૂધા વિશે જોખ્યે અવની અગાવતી
પુરુષ સંગ તમ પ્રેમદા સામલ શુભુ અભાવતી ૫૨૬

૫૨૪. ૨. (વ. ઈશ્વર કરતાં આપ્યે. ૫૨૪. ૫. હ. ધમં ધારુ છે તે હરે.

૫૨૫. ૧. હ. ચોક ધણેથી સાધો. ૫૨૬. ૬. હ. સોહે અગાવતી

॥ ચોપાઈ ॥

એક દિવસ પોતાની માત	આવી કાંચેક કરવા વાત	
માતાને પુત્રી ને મલિ	લાવે સાકર પેયમાં ને બલિ	૫૨૭
રુડા દીઠો રામાનો રંગ	અતીસે ફૂલું દીઠું અંગ	
દેહ દ્વષે દીસે દામણિ	જાણે કુણ કાય(ર) કામ્યની	૫૨૮
ખરી નીશે માતની ઘઈ	એકાંત્ય સ્થાનક તેડી ગઈ	
પેર પ્રીતથી પુછી વાત	આવડો કાંઠાં કીધો ઉત્પાત	૫૨૯
તારો ઇષ્ટ તે તુજને ફલો	માનની તુને માંડી ફૂંલું મલો	
પાહાંણુ પુત્રી પડી તું પેટ	તાહારા કાંઠાપણમાં ઉઠી વેઠ	૫૩૦
બાલ રૂપ તરુણી તાહેરૂ	તે તો ફૂલ બોલ્યું માહેરૂં	
બાલ કાંઠાપણ બાલતુજ દેવ	બાલ તાહારી સદ્ગુણો રોવ	૫૩૧
બાલ તાહારી પ્રતીમા પુર	બાલ નરમાસ ત્યે તારુ તુર	
બાલ તાહારો એ રુડો રંગ	બાલ તાહારી સહીયરનો સંગ	૫૩૨
બાલ તાહારુ શુરુઆપણ ગાંન	બાલ તારો મોદમ જે માંન્ય	
ધીકાર ત્યે જે ધારો ધર્મ	ધીકાર તું તાહારા કર્મ	૫૩૩
ધીકાર સાખી સમસ્થા સર્વ	ધીકાર શુણુ ગ્રાહીક ગર્વ	
રાજા ધાત કરે તાહેરી	તે ફૂંબ લજવી છે માંહેરી	૫૩૪
કાંમની તે કીધો છે કેહેર	પડ ફૂંપમાં કે ખાચે કેહેર	
કટાર માર તું તાહારી કુંખ	શું દેખાડે છે તું સુખ	૫૩૫
કુડું સે કિધું છે કાંમ	પ્રથમ કેહે ત્યે નરતું નામ	
ફૂંણે મેલવા ને કંમ મલો	કયમ તુજ સાચે ચિતથી ચલો	૫૩૬
તે આવો કે તું તાહાં ગઈ	તું તેને વસ કયમ થી	
વપરીત વાટ વિકટ વાસીયે	દિઠો નહીં કોયે દાસીયે	૫૩૭

૫૩૧. ૪. હ. બાળ્ય તારી શિવજીની સેવ.

૫૩૩. ૪. વિ. ધર્મ

૫૩૬. ૨. હ. નરતું

જેમ થયું તેમ સાચુ બોલ્ય	તારા મનનો પરદો ખોલ
રાજાજીને થાશે જાણ	પલક એકમાં લેસે પ્રાંણ ૫૩૮
ખસે દાસીને સૂલીયે દિયે	બાપ તારો પાપે નહિ બીયે
સાચે સિદ્ધિ જૂઠે જાન્ય	માતા કહે મુજઆગલ માન્ય ૫૩૯
નીચું જોઈ રહી તે નાર	આખ્યે આંસુની ચાલી ધાર
એકે વાતે સૂઝ ન પડી	અણબોલી રહી એક ઘડી ૫૪૦
નીચું જોઈ લોભી ખણે	એકેણાટોણાં શ્રવણે સુણે
ચડી માતને અઘકી રીસ	મારી ઠાટ માથે હસ વીસ ૫૪૧
તારે પાપે આંબુ તુજ મૃત	એમ કહીને ઉઠી તત્
લેશમાત્ર ગણિ નહી લાજ	એકાંત્ય તેડાંયો તે રાજ્ય ૫૪૨
હીઠી તેટલી વાણિ કહી	જેહે કહી ખખર કુઅરીની થઈ
આપણુ કૂલજસ ધાલો હેઠ	શ્રમ રહ્યો પાપણીને પેટ ૫૪૩
પુછી જોવા માઠો પાર	એણીયે મુખ ન કર્યો ઉચાર
કૂણે શીખંબુ કુણુ લાવીયો	કોણુ મહાં મોહોલે આવીયો ૫૪૪
ખખર તેહનિ તો રાજાજી લ્યો	એ કુઅરીને સૂલીયે ઘો ૫૪૫

॥ રોહો ॥

ચાતુર નર ચિત્તમાં ચેતીયો	મુણિ વનીતાની વાત
માન્યની મુકી મોહોલમાં	વત્તેઈ અતી ઉતપાત ૫૪૬
વગર વીચારી વારત	સહસા ન કરું ઘાત
લખુ હયે તેહિયું યશે	જોઈ વિચારી વાત ૫૪૭
પ્રધાન તેડો પ્રીત્યથી	જેકાં જો એકાંત્ય
અથ ઇતિ માંડી કહી	ભાગી મનની ખાંત્ય ૫૪૮
કરું શૂ ઘટે એહનુ	જાહેર વાત ન થાએ
એ પુત્રી છે પેટની	અધીકો છે અન્યાએ ૫૪૯

પ્રધાન તેડા પોલીયો	પડપુછ કરી જોહો પેર	
કુંજ આંચુ ને કૂણુ ગચુ	ગુણવંતીને ઘેર	૫૫૦
છેલ્લે શીશ તાહારુ તર્ત	બુધધી સાચું જોલ	
જો જીવ્યાની ખપ કરે તો	પરદો મનનો જોલ	૫૫૧
પ્રતીહાર કેહે પ્રધાન સૂણુ	હેતે જોડા હાથ	
મારો કે જીવાડજો	સાચૂ કહું તમ સાથ	૫૫૨
માંનાં માલણુ આપણી	હાડી આવે જાયે	
કાંચતરુ છે જોહનુ	ચીતમાં જોહેંચુ ચાહાયે	૫૫૩
માંલણુ તેડી મેલમાં	સાચું જોલ્યે રે રંડ	
સજન નાત તાહારાં સહીત	હેતુ તુજને ઠંડ	૫૫૪
એહે પણુ અણુજોલિ રહી	જોક ન સુઝે વાત	
તેડી સવેં હાસીયો	કરવા માંડી ઘાત	૫૫૫
હાસી ડાહિ હલથી ઘણું	સાચી છે એ વાત	
રકજે હત્યા કોહોની કરો	રજે કરો કોને ઘાત	૫૫૬
રામાને રણુ મૂકીયે	લખી વાત તે થાયે	
વાત ખાત ખાહાર ન નિસરે	કોહોને જાણુ ન થાયે	૫૫૭
મધ્ય રાત્રે તેડી માનની	કહ્યું રાયે તર્ત	
વાધ સિંધ વસે ઘણાં	માન્યની પામે મૃત	૫૫૮
આ આપણી દીકરી	હંણી ન જાયે હાથ	
જાણુ થાયે જાધા જગતમાં	જો મોકલીયે સેવક સાચ્ય	૫૫૯
રાય મુકો કહી રણુ વિશે	કે મુકે પ્રધાન	
કેાયે વાત જાણે નહિ	તો રહે મહીપત્યનું માન્ય	૫૬૦

૫૫૪. ૩. હ. સજન નાત સર્ગસહિત
રહેવાય. ૫૫૮. ૩. વિ. વગે ઘણાં

૫૫૭. ૨. હ. લખી વાત

રિઝો રાયે રુઢ્યા વિશે	તું માહારો વણર	
કાંમ કરિ આવો લાઈએટલુ	ધર્મવંત તું	ધીર ૫૬૧
મધ્ય રાત સમે તે મેહેલમાં	પુર આળ્યે પ્રધાન	
ચતુરા તે ચંદ્રાવતી	માન્ય દીધાં માંન્ય	૫૬૨
ખોલે મુસ્તક મૂઝીયું	કહી સંક્ષેપે વાત	
પરમેશ્વર પ્રધાન તું	માત તાત ને જાત	૫૬૩
તું સજન સહોદરાં	તું મહીઅર મુસાલ	
તું ઈષ્ટ ઉપાસના	નીમેષમાંહે કરે નાહાલ	૫૬૪
નથી રહિયત કે રાંકડો	પુછી નહી ક્રેાંયે વાત	
રુકું કરતાં બૂંડું ચયું	વરયો અતી ઉતપાત	૫૬૫
મરતાં મુને ચિંતાં નથી	વાહાલો નથી દેહપ્રાંણ	
ગરલ ગલે મુજ પેટનો	હોળ્યે તેહની હાંણ	૫૬૬
ક્રેાંયેક હાઠો આવશે	મલશે માહારો મીત્ર	
તેહને પ્રાણ તજવો પડે	તેહે છે પુન્ય પવીત્ર	૫૬૭
વિસ દીવસનો કરો છે વામદો	કરિ ગયો છે તેહે	
વાત નો પૂછ તેહની	જંમ ખપરીયો મેહે	૫૬૮
પ્રધાન કેહે પુત્રી સૂણો	મુજ પર નાંણેશ દુખ	
તાહારા માતતાત ને જાતજન	ક્રેાંયે ન છુયે તાહારું મુખ	૫૬૯
તારી અર્જ નહી સાંભલે	વાહારુ નહી હો નામ	
વાંણે દેતાં તાં સુલીયે	કરે પંચ ઇટાલી ગાંમ	૫૭૦
નાક વાડતાં તાં માલણુતણું	દાસી સર્વેનુ મૃત	
પ્રતીહારને પરાજય કરત	તે વેલાં તો તત્	૫૭૧

૫૬૧. ૪. હ. ધર્મવંત ૫૬૨. ૪. હ. દીધાં મનથી માંન

ભાવઠ કાઠી મે સર્વનિ તોલ કરુ છે તાંહાં
 એકાદિ તુને મુકવી વીકટ વાટ વનમાંહ પ૭૨
 વૈલવ વશ આભૂસંણ સર્વે કાઠી લીધ્યે
 માતપીતા ચે પરહરી દેસનિકાલો દીધ્ય પ૭૩
 કાલો બલદ કાલાં કપડ કાલી કીધી કાયે
 મધરાત્રે આપે એકલે પ્રધાન લેઈને જાયે પ૭૪

॥ ૭૫ ॥

દાહાપણ નાવે અર્થ અર્થ નાંચે ચતુરાચી
 નાંચે અર્થ માળાપ નાંચે અર્થ બિહૈત્ય કે લાઈ
 અર્થ ના આવે રૂપ સગાં સહોદર નાવે
 નાવે સંચ પરપંચ દેવ જવ આવે દેવિ
 ગ્રહ વંદા રુઠો રામણ પુર્ણ સંકટ આવી પડે
 તે સમે ધરમ પોતાતણે સામલ કહે ઈષ્ટ વારે ચડે પ૭૫

હીમત્ય મુકે હાણ હીમત્ય મૂકે તન મૂજે
 હિમત્ય તળ્યે જીવજાય સરસ રસ્તો નબ્ધ સૂઝે
 હિમત મૂક્યે હમેશ જરુર જશ ને જર જાયે
 હિમત મૂક્યે હામ લેણા ન દેણા થાયે
 હીમત મુક્યાથી હારીયે ભટકી વેણ ન ભાંખીયે
 કવિ સામલ કે છે સર્વદા હૃદયે હિમત રાખીયે પ૭૬

પ૭૫. ૩. હ. ન આવે સી પણ તેવી. પ૭૬. વિ. માં ૬ ને બદલે ૫
 પંક્તિઓ છે. ત્રીજે પ્રમાણે : ૧. સી પંક્તિના બન્ને પાઠો સમાન છે. બાકી
 ફેરફાર છે. વિ. ૧. હીમત્ય મુકે હાણ હીમત્ય મૂકે દેહે મૂજે. ૨. હિમત્ય
 મૂકે દેહે પ્રાણ સાખ એકે નબ્ધ સૂઝે. ૩. હીમત્ય મુકે જર જીવ જસ જરુરી
 જાયે. ૪. હીમત મુક્યાથી હારીયે ભાલાઈનું જૂડ ભાખીયે. ૫. સામલ કહે
 સદ્ગુરુશનર હીમત રુદેર્મા રાખીયે.

હીમત દુર્જોધન રાખી તો દુત રમાડા
 પાંડવ પોઢા પાંચ લોવન લોવન ભંભાડા
 હીમત શ્રી હરીચંદ્ર રાખી તો પદ્મી પાંચે
 હીમત અર્જુન શીવ રાખી તો દુખે હીન વાંચ્યા
 હીમત રાખી શ્રી રાવણે બોલે બોલ ગુણ ગુઠમાં
 સાંભલ ઢેઢે જિતી જસ લેઈને વસે વેર ભાવે વૈકુંઠમાં ૫૭૭
 હીમત દ્વપદી નાર રાખી તો ચીર પુરાણાં
 હિમ્મત સીતા માત રાખી તો કષ્ટ ચૂરાણાં
 હીમત હમયંતીમાત રાખી તો નલવરને પામી
 હીમત રુક્ષમણી રાણી રાખી પરણી પ્રભુ સ્વામી
 હરી સંભારવા હીમત્ય રાખવી પરવત જેવડું દુખ પડે
 સાંભલ ઢેઢે શ્રીરામ ત્યાહાં ચોઘડીયે વારે ચડે ૫૭૮

॥ ચેપાર્શ્વ ॥

કલંક લુકુ ચઢા કારણે મુકે સૂખ મુજ બારણે
 લુકાનો ઇશ્વર ઘાટજ ઘડે સાચાની વારે શીવ ચડે ૫૭૯

॥ છાંપે ॥

નાઠે ન મેલે માત નાઠાથી મહ નબ્ય છુટે
 નાઠે ન મેલે રોગ આવરદા વધે નબ્ય ખુટે
 નાઠે ન મુકે પેટ નાઠેથી ભૂખ ન ભાગે
 નાઠે અત્તનીદ્રાનીર લખુ તે આવ્યે આગે

૫૭૭. ૨. હ. ભવન પ્રતિભવન ભમાડયા. ૫૭૭. ૪. હ. હિમ્મત અર્જુન
 ઉર રાખી. ૫૭૭. ૫. હ. રાખી મમતા મુકુંઠમાં. ૫૭૭. ૬. હ. જય
 સંધરી, વાસ વસ્યો વૈકુંઠમાં. ૫૭૮. ૨. વિ. માં નથી. ૫૭૮. ૪. વિ.
 રાખી તો શ્રીપત્ય સ્વામી. ૫૭૮. ૬. વિ. ચારે ચડે. ૫૮૦. ૪. હ.
 નાઠે નિદ્રા નીર, લખ્યુ તે આવે આગે.

સુખદુખ હાંસ્ય ને વૃધવીધ્ય	નાઠે કેા છૂટે નહિ	
અક્ષર લખ્યા લેલાટમા	સાંભલ લોગવવું સહી	૫૮૦
વજ્રે વિચાર્યું મન	નેક જોતાં એ નારી	
પુત્રી રાગ પેટ	વપુમાં વાત વીચારિ	
હું મૂકે રણમાહે	વાઘસીંધ સરપ જ ખાયે	
ટાક તકકો દેહ દૂખ	જીવ જરુરી જાયે	
કહાય રાય રીઝીયો	અવલાનો સવલો ફલે	
માંગે એ માહારી કને	તો માંનની વલતી ક્યાંહાં મલે	૫૮૧

॥ ચોપાઈ ॥

એમ વીચારીને આવિયો	માનનીને મંદીર લાવીયો	
એકાંત્ય સોપિ ઝીને હાથ્ય	સઘડી વાત કહિ તે સાથ્ય	૫૮૨
વાત થશે જો ત્રીજે કાંત	તો મહીપતના ઉતરશે માંન	
જાસે બાધી સવ જસ	સજનસહીત છેદાશે રીસ	૫૮૩
વાલાઇ એ સાથે લાખજો	ડુડી રીત્યે રામા રાખજો	
પેટની પુત્રી પેટનો તંત	જાલવજો ઇમ કરજો જતંત	૫૮૪
બીજ ન બાંધસો બાકરિ	ચીત્તથકી કરજો ચાકરી	
છાંની વાત સંલલાવી સાચ	પુરણ ગર્ભ માસ આડા પાંચ	૫૮૫
રાજપુત્રી છે રતંત	જોતાં કરજો જોય જતંત	
રામા ધરમાં રાખી રાવ	ખાઓ પીઓ ને કરો નીત્યજોખ	૫૮૬
પુરણ માસે પ્રસન્ન્યો પુત્ર	શોલાબ્યુ તેહનું ધરસૂત્ર	
તરુણી જેહેનું તેહનું તેજ	હૈડામાહે પ્રગટ છે હેજ	૫૮૭
શૂકલ પક્ષનો વાધે (ચંદ્ર)	અખાડે દાદર વાધે ઇંદ્ર	
જલમાં કમલ વાધે છજેમ	તેજવં(ત)તન વાધ્યો છેત્યમ	૫૮૮

૫૮૧. ૧. વિ. વખતપૂર્વે વાર વલેક. ૫૮૧. ૩. હ. વાઘહરિ સરપ જ ખાયે.

૫૮૮. ૨. વિ. અખાડે અદ્દર વાધે ઇંદ્ર.

કરોડ કરોડ વાંનાં સૌ કરે
સંભારે શ્રીઅંબા માન

દેખિ આંખ માતાની કરે
મલો કર રે એનો તાત પદ

॥ છપા ॥

અહ વાંકા જવ હોયે
અહ જવ વાંકા હોયે
અહ જવ વાંકા હોયે
અહ જવ વાંકા હોય

લાંચ કોયે લંપટ લંડ
હીવાંન દેહે તેહને હંડ
ભાવે નહી ભક્તી ભજન
સજનન દુર્જન કેવાયે

વાંકા અહથી વેદના
પાંચરા અહ પ્રભૂ પાંચરા
અહે રાજ્ય અહે રીધ્ય
અહ હામ અહ સૂખધામ
અહ બુધ્ય સબુધ્યે
અહ ધર્મને કર્મ

મૃત્યુ સમાન મહિમા મ્યદ્યે
તાં સર્વ સુખ સફલે કરે પદ૦
અહ ધરુણી ધરસુત્ર
અહથી પુત્ર સપુત્ર
અહ આયુર્દા આપે
ભવીવ્ય એ અહ વૃક્ષ રોપો

અહનું બાંધું ચાંમડ છે
સામલ સુખદામ ભોગવે

અહ ઈશ્વર અહ આપમાં
તે પશુ અહ પ્રતા(પ)માં પદ૧

॥ ચોપાઈ ॥

અવલે અહ એ વાતો યૈઈ
ઉતરી પનોતી જમ્બહારે
પ્રેમદાવાટબુયે નીત્ય પંથ
વચનલોપ એ તો નંચ યાયે
વીકટ વાટમાં આઘો અઠો
એ તો વાત આંહાંથી રહી

લોહી પનોતી હેડે રહી
એકાદશમે ગુરુ થયો તાહારે પદ૨
કેડિયો નાંચો કેમે કંથ
અધવચ મૂકિ તે નવ ભાયે પદ૩
કે કેહિ સંકટમાં પડો
ચંદ્રસેનની શી ગત્ય થઈ પદ૪

પદ૦. ૧. હ. દે દુઃખ લંપટ લંડ. પદ૦. ૩. હ. ભજન ભક્તિ નવ યાયે.
પદ૦. ૪. વિ. માં નથી. પદ૧. ૨. હ. અહ સુખ. પદ૧. ૪. હ.
ભવિવ્ય અહયકી યાપે. પદ૧. ૫. અહનું બાંધું જનન છે.

બંદીખાને દૂખની મોટ	સવા પાસેર પાંચે છે લોટ	
રુપ રંગ તો દેહેથી ગચ્છ	ચતુરાર્થચપલાર્થચંચલ થયું	૫૬૫
એક દીવસ તે ગડનો રાયે	જેયું બંદીખાનામાંહે	
દીઠો પુત્ર ને લાગી આગ્ય	ઉઠો જીવન કરવાને જાગ્ય	૫૬૬
તેઠો વજીર તે વેલા તર્ત	આજ એહનુ આંણે મૃત	
આઠ દીવસ અવનીમાંધરે	મરણ ઉપાય થાય તે કરે	૫૬૭
દો સૂદીયે છેદોને શીસ	આઠ પુરા થાયે દીન દીસ	
હા કે ના તે કુણજ કરે	આંણુ રાયતણી કેમ કરે	૫૬૮

॥ છપો ॥

રુઠો જાહારે રાંમ	સગો ન કરે સગાર્થ	
રુઠો જાહારે રાંમ	ભગની ન ગણે ભાર્થ	
રુઠો જાહારે રાંમ	તર્ત તજે માથાપે	
રુઠો જાહારે રાંમ	અલ્પ સૂએ નહી આપે	
રુઠો રામ શીર જેહેને	તેને ઉપાય બીજે કરે	
તર્ત છૂટે બંધન થકી	જે સાંમલ રામ રુદે વશે	૫૬૯

॥ ચોપાઈ ॥

બાંધ્યો બંધ પકડો જણ પાંચ	ઉપર દે છે અધકિ આંચ	
મલો લક્ષ્મી લાયેક લોક	કોહોને હરખ ને કોહોને શોક	૬૦૦

॥ દોહો ॥

રાજસંઘ	રાજતણી	જેટી	જુધ્યનીધાન	
જેટી	તી તે માલીએ	તે જાણે	સર્વ વિધાન	૬૦૧

૫૬૬. ૨. હ. જીવન કરવાને કાજ. ૫૬૭. ૨. વિ. માં ઉત્તરાર્થ નથી.
 ૫૬૮. ૧. ૨. હ. માં વિ. થી જાણ્યો કમ છે. ૫૬૯. ૨. હ. ભગિની
 કરશે નહિ ભાર્થ. ૫૬૯. ૩. હ. તનુજ ત્યાગે માળાપે. ૫૬૯. ૪. હ.
 અલ્પ સૂએ નહિ આપે.

એકાદશ વરપે અભાંકી	ચૌદ વિદ્યા ગુણ બાંધુ	
૧મ તેહેનુ નિધીનંદની	ભલપણુ કેરો બાણુ	૬૦૨
ખતરિસ લક્ષણી	બોહોતેર ઠલા માહે મુધ્ય	
પોલ ઠલા સલક્ષણી	સકલ વાતમાં મુધ્ય	૬૦૩
અંપકવરણી ચીંતની	અંપકવરણાં ચેહેન	
મલપત્ર સરીખડાં	નીરમલ જેહેનાં નેન	૬૦૪
અમૃત જેહેની આંખમાં	અમૃત જેહેવા બોલ	
હાંમકાંમ મૃગલોચની	તરુણીમાં ઘણુ તોલ	૬૦૫
પ્રતી અમુધ્ય લક્ષણી	સંપૂર્ણ ઠલા ચે શોલ	
વશ આબૂપણુ ઝોપીતાં	મુખ તાતાં તંબોલ	૬૦૬
સાતસેહે સાહેલી સહીત	માણે છે મુખમાં મંદ્ર	
નવલખ તારા મંડલે	ચોહો પર ચાહાલે ચંદ્ર	૬૦૭
વાહાંગ વાયુ વીજન કરે	અમર હલે છે શીમ	
પદમનીથી પંદર ગુણો	પ્રસન ઉમયા ઇશ	૬૦૮
ગોખે બેઠી નિગુણનીધિ	ગોવિંદના ગુણ ગાય	
એટલે ચંદ્રસેનને	લક્ષ લોક લેઈ જાય	૬૦૯
ઇદ્રિયધુકિ તો અવનવો	રતીપતી વત રૂપ	
તેજવાંન તરતીખતર	ભાંરે કરમનો જૂપ	૬૧૦
સૂલી દેવા અંચરે	વાળે વાળાં વપરીત	
હો હો હો કરિ હાકલે	રાજવાટની (રી)ત્ય	૬૧૧
બોહો અચરતમાં બાલકી	પુછે સૈયર સાથ	
કુંણ પુરુષ કુંણ દેશનો	કયમ બાંધ્યો છે હાથ્ય	૬૧૨

૬૦૩. ૧. હ. બત્રીય લક્ષણુ આગળી. ૬૦૩. ૩. હ. સોખે કળા સંપૂરણી.

૬૦૭. ૨. હ. માણે છે મુખચંદ્ર. ૬૦૮. ૧. હ. વસંતરાયુ.

૬૦૯. ૧. હ. ગુણનિધિ.

ચો ગુનો ચો વાંક છે	શા માટે ઠાપ્યો રાયે	
ચાં માટે કે સૂઝીયે	એ કુંભ પુરુષ એ યાયે	૬૧૩
ગાંમ નાંમ ને ઠામ કર	વેર વળેક ને વાંક	
પુછિ આવો પારખો	રાય કે રાંક	૬૧૪
સીમ સહિયર સંચરી	પુછી લિધો પાર	
તેહે પલક તેહની ધડી	જુગતે કરો જુહાર	૬૧૫
શ્રીહં દેશનો નરપતી	શ્રીપતી રાયો શુભંભુ	
ચન્દ્રસેન્ય નર ચતુર વર	પંચ કહે પરમાંભુ	૬૧૬
તમતણે તાત તે દેશ ગયા	જાતરા કારણ આઠ	
શ્રીપત્ય મલો તેહને વાટમાં	રણમાં ચૈ ભોહો રાઠ	૬૧૭
લૂટાણુ લશકર આપણુ	નાઠા સર્વે લોક	
બાન પકડો તુજ બાપને	ફળેત યથો ચે દેક	૬૧૮
પાંચ દીવસે પરોણાગતે	રાખા કુડી રીત્ય	
લૂંટાણુ તે સર્વંતુ	પાણુ આપ્યુ પ્રીત્ય	૬૧૯
મંદિર આવ્યો મહિપતી	રીધ્ય વીધ્ય પામ્યો રાજ્ય	
તે દાડાની તમ તાતને	એક પર અધકી દાઝ	૬૨૦
એહેવામાં એનો દીકરો	જાતરા કારણ જાય	
વણદે ઓલખ્યો વાટમાં	પકડો પલકજ માંહે	૬૨૧
ખટ માસ કારામહે નાખો	આજ સાંજર્યો તર્ત	
સૂલી દેવાને મોકલો	માયે આવ્યુ મૃત	૬૨૨
હા હા કેહીને હેતથી	ઉઠી આપ એકાંત્ય	
મલી તાતને માનની	ભાગી મનની જાંત્ય	૬૨૩

૬૧૩. ૪. હ. એ કુંભ પુરુષ કેવાય ૬૧૭ ૨. હ. જાતરા કારણ માઠ.
૬૨૦. ૧. હ. રિધસિધ

માહારાજ માંગુ આપો મુને	ચતુર	વીચારો	ચીત્ત	
પ્રણાવ્યો મુને પ્રીત્ય કરી	હું	કાંમ્યનીયે	કંથ	૬૨૪
સહસ શીવપુજન કરાં	પાંચ	શત કિધા	પાટ	
તેહે પુન્ય ઉદે થયું	વર	મલીયો મુને	વાટ	૬૨૫
કહાય પરણાવો નહી	માનો નહિ	તમ્યો વાત		
પાડુ દેહ મુજ પલકમાં	કરુ	આત્માવાત		૬૨૬
પ્રતીગ્ના કરિ પાંચશે	સમ ખાધા સાત	કરોડ		
ઉમથા શીવ આપે મુને	એ વર માહારિ	લોક		૬૨૭
પ્રથમ મારો મુજને	સીકત્યા લો	શીશ		
કાલ્ય દેલે ચેને સુલીયે	રવીકગમતે	દીસ		૬૨૮
માત માસી ત્યાં મામા મલે	કાકી કાકો	કુટુંબ		
લેતામાં નાહે ગઈ	(થું) તોડી નાઈ	હુંબ		૬૨૯
વાત પૂછી વણરને	શીવઆગ્નાના	સંમ		
સૂજ તમને તો ચી પડે	કોહો કરીશું	કંમ		૬૩૦
વણર વાણી બોલીયો	એ શ્રીપત્યરાયનો	પુત્ર		
પ્રણાવો પુત્રી એહને	શોભાવ્યો	ધરસુત્ર		૬૩૧
પેટ પુત્ર તાહારે નથી	ધરજમાઈ કરી	રાખ્ય		
એહેવો વર મલશે નહી	લલા જન એહેવું	લાખ્ય		૬૩૨
હા હા હા કેહી હેતેયકી	માંન્યુ મહિપત્યનુ	મંન		
અવલાનુ સવલુ થયુ	ઉઠા અમૃતના	ધન		૬૩૩
રાખણહારો સંમજ	હેત હરીનુ	હોયે		
આવે વિટંબણા બહુ	મારી ન સકે	કોયે		૬૩૪

૬૨૯. ૩. ૪. વિ. મી નથી.

૬૩૩. ૧. વિ હાહા કહી હેતજન.

૬૩૪. ૩. વિ. આવીય વલવતો બોહો.

॥ છપ્પી ॥

સાત સમુદ્રે વા'ણુ જુડે પણુ આયુધ્ય તાહારે
લાખો ઠરોઠો ધાય આયુધ્ય છે ત્યાહા કુણુ મારે
માહાઅગ્નીની આંચ માંહે આવીસ નવ્ય બાલે
ઝરે વરુણે વહનાગ વીધ આવરહા વાલે
જૂત ભૈરવંતર ધણુ અનેક વિધન શાં કહું કથી
સાંમલ કહે જો આયુષ અધિક મારનાર ઠો નર નથી ૬૩૫

કુમારના નીમાડામાંહે જગ્યાં બિલાડીનાં રાખ્યાં
ટાબર ટિટોડીનાં ત્રણુ ભરે ભારથમાં ભાંખાં
કપોત કપોતી બેથ સીચાણે આંચમાં લીધાં
આહેરડી કરખાણુ છૂટી મૂકાવી દીધાં
એ અધીક અનેકધા કીધા ઠોટીક કામલ
સામલ કહે કુણુ મારી સહે જાહાં રાખનારો શ્રીરામલ ૬૩૬

ડુડો પંખી રણુમાંહે પડયો અગ્નિની આંચે
ઉડવા માંડુ આકાશ શીચાણે લીધો આંચે
એક પાસાં તો સ્વાન બિલ પાસાં તો અગ્નિ
ત્રીલ પાસ તે જાલ ચોથી પાસાં જોઈ જગનિ
અહીંયે આહેડી ડશે તે જાણે સીચાણે પડો
સ્વાન લપટાણે જાલમાં પંખીને મારગ જડો ૬૩૭

૬૩૫. ૧. વિ. સાત વાણુ ના(સમુ)દ્રેહે જુડે તો આયુધ્ય તાહારે.
૬૩૫. ૩. હ. માંહી આયુષ નવ બાળે ૬૩૫. ૪. હ. બાપે જો વહનાગ.
૬૩૫. ૫. હ. જૂત ભૈરવ ડાકણુ શાકણી વિદ્ય અનેક કહું કથી. ૬૩૬. ૨.
હ. ટિટોડી સુત ચાર. ૬૩૬. ૪. વિ. માં નથી. ૬૩૭. ૧. વિ.
આંચો અલેકરી આંચ. ૬૩૭. ૪. હ. ચોથી પાસે જનઅગ્નિ.

પ્રસન્ન થયો પુરપત્ય હૂંકમ દાવો તણ દિધો
 ફૂલ સુકતાફલ પુષ્પ વીવીધ્ય વધાવી લીધો
 કનકકંચનના પાટ ચીર ચીરોદક ચાહેક
 સુખસાગર અરણ્યવમાહે લેહેર લીલામાં લાયેક
 તરીયા તોરણ તરતીબતર બોહો બંધનમાં બાંધીયાં
 માતતાત મન મગન લગન શૂભ જોશીયે સાધીયા ૬૩૮
 વાગા ઢાલ નીશાન દેવતાઈ વાળાં વાળે
 ગજ ઉપર અસવાર છત્ર બાહ્યાં શીર છાળે
 ઘેરઘેર ઓછવ અધકો રાગ માન્યની મંગલ ગાયે
 અવછરા અપરમપાર નાટારંગ નૌતમ યાયે
 દેવદ્વંદ્ભી વાજતે પ્રેમદા પ્રીત્યે જન પરણીયા
 જે જેકાર જુગમા યાયે એ કબ્ય રુડે રે વરણીયો ૬૩૯

॥ ચોપાઈ ॥

ફરે જેહેના દાડા દીશ તેને પ્રસન્ન ઉમયાપત્ય ઈશ
 છવ જાતો તો જે ગામ્ય પદમની પરણો તેહેને કાંમ્ય ૬૪૦
 આંખુય વર્તાવી તે નરતણી ધયો નગર બાધાનો ધણી
 એના ઘોડા યેના હાથીયા એહેના ભંડાર એહેના સાથીયા ૬૪૧
 હીવસ દોહીલા કીધા તાન્ય અંદ્રસેન્યને સોપુ રાન્ય
 નિધિનંદની રાણિની પાશ વિવિધ પેરે કરે વીલાસ ૬૪૨

૬૩૮. ૩. હ. ચિત્ત ચર્ણોદક ચાલક. ૬૩૮. ૬. હ. માન તાત જે સદોદર સદુ.

૬૩૯. ૪. હ. ધરધર ઓખવ યાવ. ૬૩૯. ૫. હ. અપ્સરા નાય અપાર.

૬૩૯. ૫. ૬. હ. પ્રમદા પ્રીતે જન પરણિયા, જે જેકાર જનમાં થયો,

કે સામળ રામ રાજ થયે, દુઃખ દિવસ સર્વે ગયો.

૬૪૨. ૩. વિ. નિધિનાદાની.

જે રીત્યે રતી ને કામ નર નારી ઠારાં ઠામ
સુખસાગરમાં લેહેરો ખાયે આનંદમંગલમાં દીન જાયે ૬૪૩

॥ દોહો ॥

એક વરસ એમ વહી ગયુ નીધ્યનંદની સાચ્ય
તનમનધન સમરપીયુ હેતે જોડા હાય ૬૪૪

પ્રતિજ્ઞા મારે પાંચસે તમ સાસુ નિ જોવાય
જે દિન સંગ તાહારો થયો છવ જરૂરી જાય ૬૪૫

પરણા તમ્યો મુને પ્રીત્યથી વીપરીત થી છે વાત
ઠાહા આગલ દાખીયે અધકો છે ઉત્તપાત ૬૪૬

છવતદાન કીધુ તમ્યો ત્યે ત્યમથી વાહાહું કોણ
આજ દીન આજની ધડી માતાયે જન્મો ઝોણ ૬૪૭

લખ વરાં લખ્યા તણ કહી વાત વિવેક
અથ ધતિ માંડી કહી નરપતી કેરા નેક ૬૪૮

જરૂર જતો તો હું જાતરા આબ્યો શ્રીચેલ્યનગર જ માંહે
માલણ માંના મોહોની તરતીખવંતે તાહાંયે ૬૪૯

ઘેસારો હું ગોખમાં દીહુ રામાનુ રૂપ
કાલોપેલો થી ગયો લોલવાયો છૂ બૂપ ૬૫૦

સાંમદામ લેટે કરિ ગયો હું તેહેને ઘેર
ગંધૂવ વીવાયે કરી પરણ્યો રૂડી ઘેર ૬૫૧

સંગ થયો સામાતણો પુરણ ગભાંજ પેટ
તે વેલા તેહેને તણ નરણુ કીધું નેટ ૬૫૨

વીસ દીવસનો વાયદો કરી ગયો હું ગાંમ્ય
બંદીખાને તુજ તાતને કરી રહો હું ઠામ્ય ૬૫૩

મે આયા મુકી'તી તેહની	લણ્યું માથે મૃતં	
પરિયાંકેરા પુણ્યથી	તું મળી માનિની તર્ત	૬૫
રાજરીધ્ય રુડી મલી	પદમની પરણે પ્રીત્ય	
વચન માહારુ વહી જાય છે	ઠાહો તે કરીયે રીત્ય	૬૫૧
ઠલંઠ ચડુ હરો કામ્યની	કે રુઠો હરો દૈવ	
કે દિધિ હસે સૂલીયે	કે તલયો હરો એણીયે જીવ	૬૫૬

॥ શોપાઈ ॥

એ તો શાશુ બોલ્યા અમ્યો	રુડી શીખ્યા ઘો તે તમ્યો	
નીધીન'દની ચે જોડા હાથ	બોલી પોતાના સ્વામી સાથ્ય	૬૫૭
શીઘ્ર શીઘ્ર અસવારી કરો	પુર મંદીર તેહને પરવરો	
પેસકશી લેવા કારણે	બોહો ડેરા દીધા બારણે	૬૫૮
વજર કરો પોતાનો મીત્ર	પુરણ પ્રીત્ય ને પુન્ય પવીત્ર	
હાથી ઘોડા લથકર ઘણુ	સૂ વળાણુ કરુ તે તણુ	૬૫૯
જરૂર દેશ જીતતો બાપે	આબો સસરાના ઘડમાંહે	
વીઠૂ ગામ બાળત બૂઝીયા	રાય પ્રધાન ને લોક મુજ્યા	૬૬૦
શ્રીપતરાયતણો એ તાંન	અજીત અનમી જોગજતાંન	
જોરહોયતો જીધ કરવાને આવ્ય	નહિ તો તાહાંરી પુત્રો પરણાવ્ય	૬૬૧
નહિ તો નગરનું ઝમર જ થસે	રાજા પ્રધાન સૌદુ મારુ જયે	
ગામમાં સાથી એક હજાર	આબુ' છે તે અપરમં'પાર	૬૬૨
સતાળ સતાળ ઉતાવલે કરો	નગર બહાર જીધે નીસરો	
રાયે પૂછી વજરને વાત	એ વારતા અતી ઉતપાત	૬૬૩
એક બેટી આપણે હતી	ભૂંડી ધૈ આપણની મતી	
આકસ્માત મૂકી રાંધમાંહે	ચંદ્રસેન્ય આવ્યાં આહાયે	૬૬૪

૬૫૪. ૨. વિ. અગણ માથે મૃત. ૬૫૪. ૩. ૪. વિ. માં નથી.

૬૬૦. ૧. હ. જીતવા. ૬૬૪. ૩. હ. રણમાં.

આપધાત રાજા દેહે કરું ગામ લુટાય તે દુખે મરું ૬૬૫

॥ દોહો ॥

વણર વાંણી બોલિયો મુખે બેસે તું રાયે
હું મલવા બાક એહને આનંદ અંગ્ય ન માયે ૬૬૬

જે દેહેશે તે હું સૂણેશ જે માગે તે દેશ
આપણને આંચ આવે નહી છત્યાનો જશ લેશ ૬૬૭

રથ સંબુગારો રાયછ બેઠો પુરપ્રધાન
શ્રીફલ મુકી તે મર્યો મહિપત્યે રાધાં માન ૬૬૮

દોહો હકીકત્ય રાયનિ કેટલા છે પુત્રીપુત્ર
દેહેવું રાજરીધ્ય લોગવે દેહેવું છે ઘરસુત્ર ૬૬૯

સુખીયા છે કે દુખિયા હરખ છે કે મન ચોક
પ્રમને સૂખ દોહો કેમ વરતે છે લોક ૬૭૦

પ્રધાન કે' સૂ(ણ) પાટવી સાચુ બોલુ તમ સાચ્ય
વાક શુનો બકશે મુને હેતે જોડયા હાચ્ય ૬૭૧

ધમિર પ્રતાપે આણુંદ છે વથ વર્તે' સીદૂ લોક
અકસ્માત એક દુખ થયુ સમુદ્ર જેવડાં ચોક ૬૭૨

માહારા રાને સૂત નથી હતી પુત્રી તો એક
લાકકવાચી અતી ઘણું વનીતા વટો વવેક ૬૭૩

ચતુરા નાંમ ચંદ્રાવતી અતીશે રૂપ અપાર
ચૌદ વીધા ચોસઠ કલા લક્ષ્ય વિશ ને જાર ૬૭૪

વરત આચરુ, તેંણી ચે જે પુછ માહારુ દેહે
તે વરને તો હું વડું જે લક્ષ સઘલાં લેહે ૬૭૫

૬૭૦. ૩. હ. પ્રભ સુખી કે દુઃખી કહો.

પરમેશ્વરને નીત્ય પુજતી	માગતી	વર	વરદાન	
લાડવેલી લક્ષ્મણવતી	મહિપતકેરાં		માન	૬૭૬
તેહેને રંગમાં લંગ થયો	નીચ કાંમ થયુ	નેટ		
વેઠ ઉઠી વરણાગીમાં	પુરણ ગર્ભ જે	પેટ		૬૭૭
કુણે બુંડું શીખવુ	કે કુણે મેલો	મેલ		
પરમ બ્રહ્મ દે ત્યે ભાંચની	ધારો નંદી ત્યે	ધર્મ		૬૭૮
ત્રણ માસે તરતીબતર	મલવા આવી	માત		
ગરભવંતી દીઠી દીકરી	વરત્યો અતિ	ઉત્પાત		૬૭૯
તે માલણને માથે ચડુ	તેડી આંણી ત્યે	દીસ		
કૂક કરમને પરખવા	અઢકી કીધી	રીસ		૬૮૦
કુટુંબ કળીલા 'સહીત	અતીસે વાત	અતોલ		
કહું વચન એક કારખું	બોલી બાબત	બોલ		૬૮૧
શ્રીહંકદેશના રાયને	પુત્ર સપુત્ર	સૂબણ		
અંદ્રસેન્ય છે ચતુર નર	પુરણ જથ	પ્રમાંણ		૬૮૨
હાથ અક્ષર તેહેના લખા	હેત્યે આખ્યાં	હાથ્ય		
ચોસક સમસ્યા આતુરી	ચોલી તેહેમાં	સાથ્ય		૬૮૩
માલણને મારી નહી	બંધીખાને	દીધ્ય		
પછે પુછાં અંદ્રાવતી	પાર તેહનો	લીધ્ય		૬૮૪
નીચુ જોઈ ત્યે રહી	ઉત્તર ન આખ્યો	એકે		
કલંક ઠડુ શીર કામ્યની	પડો પાંક	વવેક		૬૮૫
મરાવા માંડી તેહને	કરવા માંડી	ઘાત		
પછી મે રાલ પ્રીછબ્યો	વીગતે કહી	વાત		૬૮૬

૬૭૮. ૨. હ. મેલો મર્મ. ૬૭૯. ૩. વિ. પરુણી. ૬૮૦. ૩. ૪. વિ. માં નથી. ૬૮૩. ૪. વિ. ચોલી તેને સાથ. ૬૮૬. ૧. હ. મારવા.

શ્રીહત્યા કરીયે કરો	મૂકે ને રણમાંહે	
હત્યાહોય લાગે નહિ	કાય ન જાણે કાંય	૬૮૭
વચન ચીસ ચડાવીયુ	હું પ્રીછો સધલી પેર	
તે વેલા તેણી ધડી	હું તેડી લાગ્યો પેર	૬૮૮
છાની રાખી છે છત ઘણે	પ્રસન્ન્યો છે તેણીયે પુત્ર	
બોહો લક્ષણ બોહો પ્રાકભી	સોભીત્ય ગુણ ધરમુત્ર	૬૮૯
તંમ આગલ માંડિ કહિ	બીસતારીને વાત	
રાજગીજ રીધ રાજવી	યથા માસડા સાત	૬૯૦
સાચુ જુદું કે જુલમજસ	તે જાણે જગદીશ	
એક હકીગત્ય અમ તણી	વચમાં ઉભયા ઇશ	૬૯૧
સામલતાં સંતોષશુખ	વરણે અમૃત મેહે	
શીતલપ્યે શીતલ ચયું	હેવાંશીની દેહ	૬૯૨
અતીશે કૂંધ્યો અંગમાં	અતીસે અમૃત ખાંણ	
શાખાશ શાખાશ ધનધન્ય કાઠું	બોલ્યો અમૃત વાણ	૬૯૩
માલ મુક્તાફલ તણી	દીન્ય સર્પાઓમાં દીધ	
પંચ હસ્તી પસાયો પુર	કરુણા એહવી કીધ	૬૯૪
પંચ વીસ પુર પ્રદક્ષણ કરી	પ્રીતે પ્રણમ્યો પાયે પાગ્ય	
મારા માયાના મોતનિ	જરૂર રાખી તે જાગ્ય	૬૯૫
મુઠ હોત તે ને માનની	કેં મુકી હોત રણમાંહે	
જરૂર જીવ માહારો જતો	એક ઘડોમાં આહાય	૬૯૬
મેલવ્યો મુજ તે માનની	મેલવો રાણી રાય	
મેલવો કૂચર કોઠામણે	રુદ્યા શીતલ ધાય	૬૯૭

માલણને મંદિર રહ્યા	તે હૂં ને પ્રધાન	
લખ્યા લેખ ત્યે માહારા	આમદામ સાવધાન	૬૯૮
માલીયે મલી યુને માન્યની	અમ્યો મલ્યા એકાંત્ય	
ગંધર્વ પીઠવાયે વરી	ભાગી સઘલી જાંત્ય	૬૯૯
જરૂર ગયો પછે જાતરા	તે વેલાયે તર્ત	
માલણને આખ્યો લખી	પ્રતીજ્ઞાનો પત્ર	૭૦૦
ચોક્કસ સમસ્યા ચાતુરી	અરસ પરસ એધાણુ	
વેળી આપી પ્રતીહારને	પુરણ જથ પ્રમાણુ	૭૦૧
રાજવતી નગરી ગયો	રાજસંઘ નામે રાય	
તેને વેર રુઢે રહ્યું	દીધો કારાગ્રેહો માહે	૭૦૨
એક વરસ એમ વહી ગયું	અહ પાંચરા શીસ	
જગદંબા યે જસ દીધો	પ્રસન્ન ઉમિયા ઇશ	૭૦૩
પુત્રી પરણ્યો હૂં તેહની	નીધીનંદની નામ	
આણ્ય વરતાવી માહેરી	ગુણવંત સોખ્યુ ગામ	૭૦૪
દેશ છુતવાને મસે	ખગર જોવાને કાજ	
આળ્યો નમ્ર હું તમતણે	લોપવા માંડી લાજ	૭૦૫
કદાચ મરોત ત્યે માનની	તો અલીસે થાત કિતખાત	
નગર અધર તાહારુ કદોત	વલતી આતમાધાત	૭૦૬
લાજ રાખી લખખીવરે	ઉગરાં સૌ કો બાંણુ	
મલવા આળ્યો માંન્યથી	ભાવે ઉગ્યા બાણુ	૭૦૭
પ્રધાન આળ્યો પુરવીયે	અપીપત્ય મેત્યો એકાંત્ય	
એ શ્રીપત્યરાયનો એટલો	ભાગી મનની જાંત્ય	૭૦૮

માલજે કાગલ આપ્યો હતો	તે તો નહીં અન્યાયે	
ચંદ્રસેન્ય એ ચતુર નર	પરણિ છે કન્યાયે	૭૦૯
જરૂર ગયો છે પછે જાતરા	શીવ શકતે આપી સીધા	
વાયક હાયક દેવચો	પામ્યો પુર નવનિધ	૭૧૦
પામ્યો કન્યા કૌડામણિ	રાજવીયાની રીત	
દેશ આપજો હસ રહે	ચંદ્રાવતીમાં ચીત	૭૧૧
મલવા કારણ મહિપતી	આન્યો રૂડી રીત્ય	
ચંદ્રાવતી નવ ચૂકતો	પ્રૌઢી લાગી પ્રીત	૭૧૨
પ્રધાન કેહે સૂણો પુરપતી	કેમ કરીશુ કાજ	
નગર રહે કયમ આપજુ	કયમ રહેચીજી લાજ	૭૧૩
શ્રીવંતસંઘ કેહે સાંભલો	મત્ય થઈ માહારી મૂઢ	
દેશ વટે કાઢાડી દીકરી	પાપ કયું એ પ્રૌઢ	૭૧૪
માહુ એ કિધુ ઘણુ	શુ દેખાડું મુખ	
આપઘાત કરી મરુ	કટાર મારું કુખ	૭૧૫
તતબર તે મરવા થયો	કરે જવ આત્માઘાત	
પ્રધાને પછે તે સમે	માંડિને કહી વાત	૭૧૬
તંમ પ્રતાપે ઉગરી	આવરહા એહેનો હોય	
ધમ્મર જેહને પાધરો	તેને મારી ન શકે કોય	૭૧૭
મંદીર માહારા માન્યનિ	ચંદ્રાવતી તે ચતુર નાર	
રાખી છે એ રીત્યથી	વાત કહી તે વાર	૭૧૮

૭૧૦. ૧. હ. શિવશક્તિ મહિમા સિદ્ધ. ૭૧૦ ૨. વિ.માં નથી.

૭૧૧. ૨. રાજવીયાની રીધ. ૭૧૨. ૩. ૪. વિ.માં નથી.

૭૧૮. ૧. હ. મંદિર મારાંમાં રહી. ૭૧૮. ૩. વિ. રાખી છે એ રીત્ય છે.

૭૧૮. ૪. વિ. વાત કહિ વેવાર.

સાત માસનો સુત થયો	કોટિક	કારણ	કામ	
જન્મપત્રીકા ભેતીક કરી	નરેન્દ્રસંઘ	છે	નામ	૭૧૮
શાબાશ શાબાશ કહ્યું શે વરાં	મહીપતનાં	બોહો	માન્ય	
નમ્ર બાધાને આપીયું	પ્રધાને	જીવતદાન		૭૨૦
મણિ ને મુક્તા ફલે	હાંકી	લીધા	છે	દેહ
વધાઈ વાધી વીધ્ય વીધ્યે	મંદીર	બોહોલાં	માંહ	૭૨૧
ચેતાવી થંદ્રાવતિ	કુડું	જેહતુ	રૂપ	
નરપતી તેડો નગરમાં	ભારે	કરમના	ભૂપ	૭૨૨
પુત્ર પદમાકર પાટવી	શ્રીવંતસંઘ		નરનાથ	
મલવા આલ્યો મહિપતી	સબુધ્ય	સાગર	સાથ	૭૨૩
દેવ દ્વંદ્વેષી વાજતે	ગરગડીયાં	ચોર	નીવાણુ	
ભ(મા)ત્ર વધાન્યો જુગત્તથી	ભલપણુ	કેદો	ભાંણુ	૭૨૪
મંદિર પધાર્યાં માહાલતાં	વેરતા	રીધ્ય	રોઠ	
ઘેર ઘેર બોહવ બતીઘરે	લક્ષ્મી	મલીયા	લોઠ	૭૨૫
જે જે કાર જુગમાં થયો	ચોશી	વાધી	સદ	
સાસુ સસરો સાલકો મલાં	મલાં	જીવતીજન	જોર	
મલો પુત્ર પાટોતરી	તરુણી	જેવો	તોર	૭૨૬
આંમ લોજન કરાવીયાં	ભચીક	પામ્યા	લાહાંજુ	
ભલોભલો ભાટે કહ્યો	વીવીધ્ય	ચેર	વખાંજુ	૭૨૭

૭૧૯. ૨. વિ. કાટિક કુણુ વણુ દામ.

૭૨૧. ૨. ૪. વિ. વધાઈ વાધી વિચમાં, વરસા અમૃત મેદ.

૭૨૫. ૨. હ. વરતાવી રિદ્દ રોઠ. ૭૨૫. ૪. હ. લક્ષ્મી લીલા લોઠ.

૭૨૬. ૧. વિ. પ્રતમાં દોષક પંક્તિ પડેલીની પદોર્ધા આવતી :

‘જે જે કાર જુગમાં થયો ચોશી વાધી સદ’

॥ ૭૫૦ ॥

રાવણે ખોયુ રાજ્ય	નવ શ્રદ્ધ વારુ વંકા
ચૌદ ચોટડી યે સાજ્ય	લખ્ય હુંટાણી લંકા
કૈયાકચક સો સાથ્ય	એક ચતામાં બાલા
પનોતી પાઉવસીટ	ટેક સર્વેથી ટાલા
વાંકા શ્રદ્ધ વાંકું કરે	સમાધી શોક સમલાં શમે
સામલ ભટ સાચુ કહે	માયે ગોર્વીદને જે ગમે ૭૨૮

મલાં રાંણી ને રાખ	અંમૃત ઘન અઘઠો ઉઠો
વંજોગ દીન વહી જાય	ત્રૈલોક્યપત્ય તેહેને ત્રુઠો
રીધ્ય વીધ્ય પાંખ્યા રાજ્ય	સુખસાગરમાં ઝીલાં
ત્રીવીધ તાપ કરા તાજ્ય	અંબુજ દલ ખાંતે ખીલ્યાં
દીવસ દોહીલા વહી ગયા	મલાં ભૂપત્ય ને ભામ્યની
સામલ કહે સુખ ભોગર્વુ	મલ્યાં કંથ ને કામ્યની ૭૨૯

॥ ૭૫૧ ॥

નિધીનંદનિ તેડાં સાથ	હેત પ્રીત્યથી ભેડા હાય
આ સર્વે મહીમા તાહેરો	તે પ્રાંજુ ઉગારો છે માહેરો ૭૩૦
મહિપત્ય સદ્ગુણે માંગા માંન્ય	પુરમાં મુકા પોત્યે પ્રધાંન
જસવંતી જીવતી જાંણીયો	એ તેડી સાથે રાંણીયો ૭૩૧
માલજીને તો ન્યાહાલજ કરિ	નવે નીધિ બંડારે બરી
પ્રતીહારને પ્રસંન બોહો પેર	ઘણીક અલખત આપિ ઘેર ૭૩૨

૭૨૮. ૨. વિ. પ્રત્યા. શ્લોક પંક્તિ એ પદ્યો :

‘દુરજોષનના દીકરાથી ઘેર અંધારું કૌરવદલ કે કોડ સમિદ એ સર્વ સંધારું’

૭૨૮. ૪. હ. પનોતી પાયે વસી. ૭૨૯ ૪. હ. ખીડયાં અંબુજ ખીલ્યાં,

૭૩૧. ૧. હ. મહિપતે દીધાં બહુ માન.

છત્ર ચમર તે શીર છાજતે છત્રીસે વાળાં વાજતે
 શ્રીહઠ દેશ સમીપે જાય વધાર્ધ વધામંછીયા નૈ ખાય ૭૩૩
 ચંદ્રસેન્ય આવે તુજ તંન માળાપતંજુ તો હરખ મન
 સાત સહસ્ર હસ્તી લાવીયો કન્યા બે પરલિ આવીયો ૭૩૪
 વધાર્ધમાંહે મુછીયે વાત મલવા આબ્યા માત ને તાત
 પ્રદક્ષણા કીધી પંચાસ પુત્ર પ્રભુમ્યો પ્રીત્યે પાસ ૭૩૫
 પ્રસન થયા ઉમયા ને ઇશ સ્વજન સૌને નામુ શીસ
 બાર વરસે મેલો થયો સર્વ વાતનો શોક જ ગયો ૭૩૬

॥ ૭૫ ॥

જેહેને પ્રસન જગદંબ વેદના સધલી વામે
 જેહેને પ્રસન જગદંબ હોય મુખ સધળા ઠામે
 જેહેને પ્રસન જગદંબ ત્રૈલોક્યતી તે યામે
 જેહેને પ્રસન્ન હોય જગદંબ શુભ સૌ તેદના ગામે
 ઇંદ્ર સરખા બોલગ કરે માહ(દે)વ સરખા કેહે(મિ)માધારી
 સાંમલ મુખસાગર લોગવે જેહેને જગદંબા પાધરી ૭૩૭
 ખમાખમા કેહે ખલક બલોબલો કેહે ભૂપત્ય
 ધન ધન કેહે ધરમવંત રાણ રહે શ્રીરમુપત્ય
 પ્રીત્યે જન કેહે પુન્યવંત ચાખાચાખાચ સહુ સ્વજન
 કીરત કરે કવીતાયે રૂપા લોક રહે રંજન
 જસવંત કેહે સૌ જગતમાં બોહો પ્રકારે બાહિધરી
 સાંમલ સરગમુખ લોગવે જેહેને જગદંબ પાધરી ૭૩૮

૭૩૫. ૧. દ. વધાર્ધની મુછીને વાત. ૭૩૬. ૪. વિ. સખદખ વાત
 વીગનની કદો. ૭૩૭. ૨. વિ. માં ઉત્તરાર્ધ નથી.

॥ રાહો ॥

ખાપુપીધુ ખુખી કરી	કરુ પ્રમારથ પુન્ય	
જસ છતો બાધા જગતને	ન રહિ એકે નુન્ય	૭૩૯
પદમની બેચે પ્રસન્ન્યા	પાંચ પાંચ જે પુત્ર	
અછત કાહાંબો તે અધીપતી	શોભાંબાં ધરસૂત્ર	૭૪૦
ચંદ્ર ચંદ્રાવતીની કથા	કુડી વાત રસાલ	
ચાંધા પુરુષ્ય તે સંમગસે	મહિ હસે ભો માલ	૭૪૧
સાખી સમસ્યા સોરઠો	ગાહો ગાયો કે ગીત	
રસીક જન રીઝે ધણુ	પંડીત જનને પ્રીત્ય	૭૪૨
મુરખનો તો માલ શો	પુન્ય નહી જેહે પાસ	
ગોલખોલ સરખાં ગણે	એક દૂધ ની છાશ	૭૪૩
રાજસભાની રીઝવટ	ચતુર નર એહે ચાહાહે	
સમગ્રને સનેહ છે	ગુણીજન ગુણ ગાયે	૭૪૪
સાંભલ ભટ વણુન કરુ	અધીપત્ય એ આજ્ઞાન	
વરણુવ ચંદ્રાવતી(તણુ)	વીશ્વમાહે વ્યાખ્યાન	૭૪૫
વિશ્વનાથ વિશ્વેશ્વર	સાય કરી જગદીશ	
ચંદ્ર ચંદ્રાવતી વણુવી	પ્રસન્ન ઉમયાઈશ	૭૪૬
ગાય શીખે તે સાંભળે	મનના પોચે કોઠ	
એક વાર સૌ ગોલજો	જય જય શ્રી રણજોડ	૭૪૭

॥ ઇતિશ્રી ચંદ્ર ચંદ્રાવતીની વારતા સમાપ્ત ॥

શ્રીરસ્તુ શુભં ભવતુ લે. પુરાણી ગોવિન્દરામ સંપતરામ

૭૪૩. ૩. ૪. વિ. ગોલખોલ જેહે ફલે, એક દૂધ ની છાશ.

૭૪૬. ૭૪૭. ને બાલે વિ. માં નીચે મુજબ

ગાય શીખે ને સાંભળે તેને પ્રસન્ન ઉમયા ઇશ.

ચંદ્ર-ચંદ્રાવતી વારતા

(કેટલાક નોંધપાત્ર શબ્દોના અર્થ)

[કૌંસમા પહેલો ક્રમ પુષ્કનો છે, બીજો કપ્પીનો]

અખરે	૨૫૦ • ૨	અમર
અગાવતી	૫૨૬ • ૫	અગ એટલે વૃક્ષ, તે પરથી વૃક્ષવાળી
અઝર	૨૭૨ • ૧	હીંચ
અડિ	૩૫૦ • ૫	અટકી
અડો	૫૯૮ • ૧	અટકીને ઊભો
અડવુ	૪૫ • ૧	લાગ્યુ, જણાવ્યુ
અણવાણે	૯૪ • ૩	અડવાણે, ખુલ્લે, ખોલા વગર
અત્ય	૨૮૦ • ૫	અતિ
અનીચ ભ્રમક	૨૪૭ • ૩	પવનનો ભ્રમક — સાપ
અનુપ	૧ • ૪, ૩૮ • ૨, ૧૩૨ • ૪, ૧૩૭ • ૩	અનુપમ.
અનમી	૩૪૨ • ૮	ન નમે તેવો, અણનમ
અન્ના	૨૪૦ • ૪	દોષ, વાક, ખોડખાપણ, ન્યાયપુર સર,
	અન્ના ૨૫૨ • ૨	દોષ
અસીગજાણુ	૨૩૯ • ૬	શત્રુવિનાશક
અલખત્ય	૧૭ • ૩	અલખત ૫૮ • ૮, ૬૨ • ૮, ૭૯ • ૮,
	૮૬૫ • ૫	(જે વાર) સમૃદ્ધિ
અલેખે	૧૧૩ • ૫	અમાપ, ૨૩૭ • ૫ લેખા વિજ્ઞાન,
	ગણતરી વગરનું, ઘણું ૨૫૫ • ૨, ૨૮૪ • ૬	અગણિત
અવલાગવવા આક	૨૧૯ • ૨	સમસ્યા વ જોવો એક રચના પ્રકાર
અલ્વેર	૧૬૧ • ૨	અવર, અધમ
અદ્યમાત્મીય	૯ • ૧	આક પ્રકારની મહા સિદ્ધિઓ
અહમેવ	૨૦૮ • ૬	અહમ્, અહંકાર
આસાન	૭૮૫ • ૨	આખ્યાન
આગલો	૧૯ • ૩, ૬૩ • ૩, ૧૪૨ • ૩	આગળ પડનો,
	અગ્રણી, ગ્રેષ્ઠ	
આક	૬૧૭ • ૨	હક

આપાપણા	૧૨૦ • ૧	પોનપોતાના.
આપેથ	૨૨૫ • ૩	આપેથી.
આવીસ	૬૩૫ • ૩	આગુધે.
આલેરી	૬૩૬ • ૪	આલેરી ૬૩૦ • ૫ ચિકારી, પારધી.
આંટીયો	૨૨૧ • ૧	સમસ્યા ૫. જેવો એક રચનાપ્રકાર.
ઓલગ	૭૩૭ • ૫	સેવા.
ઉચાપનાં	૨૦૬ • ૩	નિર્મૂળ કરતાં, ઉમેડનાં.
ઉદ્ધાપન	૪૮૬ • ૪	ઉત્પાન.
ઉંકાર	૫૭ • ૨	ઓંમકાર.
કચકોચ	૪૦૧ • ૪	ગંદકી, ગંદવાડ ?
કરસુક (બહાર જવાખરૂપે)	૩૪૧ • ૪	કરસાટ નામે એક વાદ્ય.
કરોત	૭૭૬ • ૩	કરત.
કમકેહે	૩૫૫ • ૬	કમખે.
કર્લાસુ	૨ • ૨	કલ્યાસુ.
ફૂલ ઝરો	૧૮૪ • ૨	• ?
ખપરિયો	૫૬૮ • ૪	?
ખાલ	૨૩૬ • ૫	છાલ.
ખાંપણ	૨૮૯ • ૩	ખોટ.
ખેમ	૧૦ • ૩	ભેમ.
ગર્મા	૪૩૮ • ૧	બાળુ, દિશા.
ગરજાસુ	૨૫૮ • ૩	ગીધસુ.
ગરુપો	૧૩ • ૩	મોટો.
ગંધુષ	૪૭૮ • ૫, ૪૮૮ • ૨; ગંધરવ ૪૯૭ • ૧	ગંધર્વ.
ગાણીત	૧૬૨ • ૨	ગાણવાગી
ગુફમા -	૫૭૭ • ૫	ગોકુલીમા.
ગુંજ્યગ્રામ	૫૨૫ • ૪	?
ગોટકો	૩૭૨ • ૩, ૪૦૫ • ૧	ગુટકો.
ગ્રમ	૫૪૩ • ૪	ગર્ભ.
પરિચાતુ (બહાર જવાખરૂપે)	૩૨૩ • ૩, ૩૪૬	ગમપ સૂચવવા અમુક અંતરે વાગતી ગર.

ધરશૂત્ર	૮૦૪ આવાસ, સ્થાન; ૪૮૦૨, ૫૮૭૦૨, ૫૮૧૦૧ ૬૩૧૦૪, ૬૬૯૦૪, ૬૮૯૦૪, ૭૪૦૦૪ ધરમાર, ધરસંસાર.
ધૂત	૪૭૯૦૨ ધૂત, ધી.
ચરણ	૧૮૧૦૨ ચણિયા.
ચંત	૯૬૦૨ ચિત.
ચંતની	૬૬૦૩, ૧૦૭૦૩ ચીંતની ૬૦૪૦૧ સ્ત્રી, નિત્રિણી.
ચાલેવ્યા	૩૫૬૦૪ ચાલવા.
ચાલેક	૬૩૮૦૩ મનમનનાં.
ચાંમડ	૫૮૧૦૫ ?
ચેત	૧૦૪૦૨, ૨૬૫૦૨ ચેતીને, સાવચેતી રાખીને, કાળજીપૂર્વક.
ચેલેન	૧૩૦૨, ૨૫૦૨ ચિલ્ન.
ચંતામણ	૮૦૨, ચિતામણિ ૨૫૦૪.
ચોખુટે	૩૫૨૦૪ ચાર સીમે.
ચોગમા	૧૮૨૦૧ ચારે બાજુ.
ચોલો	૬૦૭૦૪ ચારે.
છન્	૧૮૩૦૨ છત, પૂર્ણ.
છોછો	૪૫૧૦૪ હથકો, છોભીચો, ભોંકો
જાણિ	૧૭૬૦૬ હસાવનારી, લોભાવનારી, અધદિવ જાતિની સ્ત્રી
જાગનિ	૬૩૭૦૪ ?
જાંતો	૩૫૮૦૪ જાતે.
જાગ્ય	૨૫૫૦૧, ૩૩૮૦૧ જાગ્યા
જાણ	૩૦૧, ૧૪૦૩, ૬૧૦૧; જાણ ૨૮૫૦૬ જાણનાર.
જાણારી	૧૮૪૦૪ જાહેર, પ્રગટ
જાહે	૬૨૯૦૩ જાહે.
જુગ	૨૮૫૦૪, ૨૮૮૦૪ જગત, જગ.
જુજુવા	૩૪૯૦૩ જુજ્યા, વિવિધ.
જુઠ	૨૩૫૦૬, ૨૩૭૦૬, ૨૪૦૦૬ એકું.

ઢેદીમલ	૨૩૭.૩	લેખકમલ, જોડી.
જોડેવ	૫.૩	જોડેવ.
જોખમા	૩૫૮.૫	જોખમા
જોગલે	૩૫૩.૬	જોગ કરે, વ્યવસ્થા કરે.
જોડો	૩૫૭.૭	જોડીનો, જોડનો.
જમર	૬૬૨.૧, ૭૭૬.૩	ઉત્કલ, ખેડાનખેડાન
જમર	૨૮૫.૬	?
જાવી	૧૪.૬	જાવેવ
જોડો	૭૫.૨	જોડેવ
જમર	૨૮૫.૩, ૩૫૨ ૨૪૩.૧	આડમર.
તતમર	૭૧૬.૧	તતપર, તેપર.
તરતીજ	૨૧.૧, ૨૧.૩, ૩૬૫.૪, ૧૧૭.૩, ૬૩૮.૫, ૬૭૬.૧	રીત, તરતીજવત.
	૬૮૮.૩	રીતવાળો.
તરુઆ (નહાર જવાબદાર)	૩૬૬.૬	તરવાર.
તા	૨૬૨.૩	તે
તાડો	૩૬૬.૧	તાડર.
તાતી	૪૬૪.૬	તેજીથી, તીખી.
તાન	૧૬૫.૬	રમ, રા
તાન	૨૬૭.૧, ૩૬૨.૭	તત્ત જોડે કે તેના
તાલા	૨૮૭.૫	તાલે
તેમ	૩૬૬.૨	તેનાવડે.
તોરી	૨૫૧.૨, ૩૫૪.૧	હોડી.
તેમ	૭.૧	તેમ, તેથી રીતે
ત્ર	૫૦૨.૩	ત્ર
ત્રુદી	૬.૧, ૬.૩, ૫.૧, ૫.૩	રીતે
	ત્રુકધો ૧૧૧.૬	રીતધો.
ત્રોલો	૩૭૭.૬, ૩૭૮.૩	પાન.૩ ત્રમ ત્રાં
	૨૧.૩	ત્રમે.
ધોરથાવર	૩૭.૬	ધોરથાવર.
દયોર	૩૫૮.૬	દયોર, દય ધોરનું માનિયું
દત્ત	૨૭૭.૨	દાતુ, સુદર.

દાખ્ય	૨૫૬ • ૪	દાખવર્તુ.
દાહી	૨૫૮ • ૪	દાઈ, દાપણ.
દિન દિન પ્રત્યે	૪૮૫ • ૩	દિનપ્રતિદિન.
દેવન	૨૩૦ • ૩	દેવતા.
દેવેવટ	૪૧૯ • ૨	જડમૂળથી નાથ.
ધનદ	૬૧ • ૩	કુબેર.
ધંધ	૧૬૮ • ૪	મિથ્યાપ્રવૃત્તિ.
ધાનુષાદી	૨૮૫ • ૪	સુવર્ણસિંધિનો પ્રયોગ કરના
ધામ ધુમાડે પાપ	૨૪૭ • ૨	ધામધૂમ કે ધમાલ થતાં.
ધોરંધર	૮ • ૨	ધુરંધર, અગ્રણી, આગળ પ
નરખક	૨૮ • ૨	નિરીક્ષક.
નરતું	૬૫૨ • ૪	ખરાબ.
નરતે	૩૩૧ • ૨	નક્કી, નિશ્ચિત કરીને.
નાટક	૧૨ • ૪	આખ્યાન (અગાઉ આખ્યાન નાટક કહેવાતાં.)
નાટારંગ	૬૩૯ • ૪	નૃત્યનો રંગરાગ કે ઉત્સવ.
નાપજો	૨૬૭ • ૧	માપજો.
નાથો	૨૨૦ • ૩	(બહુવચન) ન્યાય.
નાવટ	૧૮ • ૪	ન્યાયવટ, ન્યાયવૃત્તિ
નાવડિયો	૧૬૩ • ૪	નાવિક
નાજુથ	૫૬૯ • ૨	ન આણીથ
નીરમુખ	૫૧૬ • ૪	વિમુખ, પાછી.
નીશે	૫૨૯ • ૧, નિશ્ચે ૪૯૭ • ૧	નિશ્ચે.
નિહાર	૩૬૬ • ૨	બહાર કાઢવું.
નીરદોષણ	૨૧૦ • ૪	નિર્દોષ ?
નીલપલવ	૫૨૬ • ૧	નિમ્બલવ, પાન વિનાની.
નીલા	૩૦૪ • ૧	વાટવાની નિશા.
નેક, નેકી	૧૨ • ૪, ૨૭ • ૨, ૨૮ • ૨	સારું, ઉત્તમ, શ્રેષ્ઠ
	૧૮ • ૪, ૫૭ • ૪	અપાધિ, લદ.
નેકે	૩૫૧ • ૨	નિષ્ઠિ.
નેટ	૧૭૩ • ૨, ૪૮૨ • ૩, ૪૯૭ • ૩, ૬૫૨ • ૪, ૬૭૭ • ૨	નક્કી (પાદપૂરક).

નેવ	૨૦૮૦૧ નહિ ૯૧
નૃમ	૩૬૧૦૦ નરમ.
નોડિતમ, નોડિતમ	૧૦૬૦૬, ૨૦૪૦૧ નવુ, નવનમ
પખાલ	૧૨૫૦૨ પ્રમાણ
પખે	૨૧૦૩, ૧૫૧૦૫ વિના, વિસ
પડાઈ (બધાર જવાબરૂપે),	૨૫૮૦૬ ૩૨૨૦૨ પર્તમ.
પતત્ત	૨૧૧૦૬ પડતા
પદમી	૨૬૬૦૬, ૫૭૭૦૩ પદવી.
પરખત	૨૮૦૧ પરીત
પરદી	૩૦૨, ૨૧૭૦૬, પરકિલો ૧૩૩૦૧, ૧૨૬૦ ૨૧૭૦૬ પરકી ૫૦૨ પ્રકે ૭૦૩ ૧૨૬૦ ૩૫૫૦૬ પરકવું, ચખવું, સ્થાપવું, મૂકવું
પરતાનુ (બધાર જવાબરૂપે)	૩૫૩૦૬ પત્રાનું.
પરભાષા	૧૧૦૦૫ પ્રભાવ બતાવો, સંમંથ રાખો
પરવાર	૨૫૫૦૩, ૨૫૭૦૬, ૩૪૮૦૩, ૩૪૮૦૬ પરિવાર, કુટુંબ
પરિયા	૩૬૦૨, ૧૭૭૦૩ વચ્ચે, પેટી, પ્રજા
પનામો	૬૬૪૦૩ ભેટનોગાદ
પંચ ઈંટાણી જામ	૫૭૭૦૬ ધિના કરવા માટે પંચ ભેગું ૧૬ ઈંટ માટે તે.
પાઉ	૭૨૮૦૬ પામ્મો.
પાખી	૨૪૩૦૧ વિના.
પાન	૨૫૧૦૫ પગ
પાનરમ	૧૫૭૦૨ ઓડણ.
પાટોનરી	૭૭૬૦૩ પાટવી.
પાને	૧૩૬૦૧ પામતા.
પારસી	૨૨૦૦૧ ગુમ બોવી
પાઝ	૩૪૮૦૧ લાપો
પાઝમ	૩૦૨ પાંચ ૨૦૧ લાપ
પાંચજી	૨૫૮૦૧ પાંચમર્મ
પુર ૬૦૫	૩૬૨૦૩ પૂર્વજામ.

પુસ્તક	૨૦૧ પુસ્તક
પુસ્તકો	૧૬૭૦૪ છિન્નાળ
પેસકથી	૬૫૮૦૪ ખણી
પાવિયો	૪૬૧૦૩, ૫૦૧૦૧, ૫૫૦૦૧ પ્રતિહાર, દરવાન
પોટુ	૨૪૩૦૩ મોટુ
બાકરિ	૫૪૫૦૧ મમત પર વડી સામે ઘણુ
બાપા, બાપુ વ	૧૭૦૦૧, ૧૭૭૦૪, ૨૩૧૦૩, ૨૩૫૦૧, ૨૩૭૦૪, ૩૭૧૦૪, ૪૦૨૦૫, ૪૬૫૦૩, ૪૬૮૦૩, ૫૧૮૦૨, ૫૧૮૦૬, ૫૫૮૦૩, ૫૮૩૦૩, ૬૪૧૦૨, ૭૩૮૦૩ બધુ
બાધુર	૫૨૫૦૫ બાધુર
બાબત બાબતના	૨૨૦ ૭ જુદા જુદા વિષયના
બાળે વેશે	૮૨ ૧ તરુણ અવસ્થાએ
બાક	૩૫૦૨ ચતુર ?
બેટી	૩૪૨૦૩ બે અંગલીમા પહેરવાની વાંટી
બેર (ધિન્દી)	૩૨૮૦૪ વેળ
ભખુ	૨૨૫૦૧ ભાખું
ભડ	૨૨૩૦૫ મુભડ
ભણીજો	૨૩૬૦૩, ૨૪૨૦૧ ૨૮૧૦૩ ક્ષેત્રે, ક્ષીરે
ભાળયે	૨૩૬૦૨ ભાળે
ભાળી	૬૪૦૧, ૧૫૦૦૨ ભાળવાળો, ભાખું બાધીયો રક્ષક
ભારપ	૬૩૬ ૭ ભારત — મહાભારત
ભારવન	૨૩૦૪ ભાર એટલેક મહત્તા — તે પરથી મહત્તાવાળો, મીઠી
ભાવક	૫૭૨૦૧ બીડ મુશકેલી
ભાંમણા	૨૫૬૦૬ ઓવારણા, કુખણા
ભૂતવાઈ	૪૮૦૦૩ ભૂતવાઈ
ભૂંછેણા	૨૨૮ ૩ યોજીતા
મગ	૪૩ ૩ ગમ — બાજુ, માર્ગ
મના	૫૨૪૦૧ મના
મરોત	૭૦૬૦૧ મરત

મથા	૧૦૭ માથા, કૃપા
મરૂ	૭૮-૩ મરૂવો
મ્યવ્યે	૫૯૦-૫ મળે
માતર	૪૬-૩, ૧૮૯-૬, ૧૯૮-૩ માત્રા ૮૫ પ્રમાણ, સખ્યા નામગ્રંથી, પદાર્થ
માણીક (બહાર જવાનકે)	૩૪૭-૧ ૧૨ મણની માણી
માણે	૨૫૧-૩ માણે
મીઠાક	૨૫૧-૩ મેંડક ૨૫૬-૧ મેંડક, દેડકો
મેઢે	૩૬૬-૨ મેઢરિયો ૩૭૦-૫ મેઢેરિ ૧૮૧-૯
મુખ	૨૧૪ ૬ મુખ
મુગધભેર (બહાર જવાનકે)	૩૪૧-૬ એ- પ્રકારનું વાધ
મુસ્તક	૫૬૩-૧ મુસ્તન ૧૯૪-૩ મસ્તક, મામુ
મુસાવ	૫૬૬ ૭ મોસાવ
મૂત	૫૬૬ ૧, ૫૫૮-૪, ૫૭૧-૨ મૂત ૫૧૨
મુન્ય	મુન્ય
મુરજાલ	૨૬૩-૬ મર્યાદા
મૂલીયે	૫૧૨ ૧ મુગ પર ના
મે'સાસુ	૮૬ ૬ મહેસાસા
મીલીમાર્ષ	૧૫-૨ મહિમાએ, મહિમાવડે.
મોઝમ	૧૦-૨, ૧૦-૨, ૫૧-૧, ૨૫૬-૨, ૨૬૬-૬, ૨૮૩-૬, ૩૦૨-૪, ૩૬૭ ૧, ૩૯૩-૩, ૬૬૬ ૩, ૫૩૩-૨ મોઝર્થ
મોડોકમ	૩૬૬-૫, ૩૬૭ ૨ ખૂમ, નામ
મેક	૩૮૧-૩ એક
મેન	૧૩-૬, ૪૪૮-૨, મેન ૩૮૦-૨ ખરખર (પાલપૂરક)
મક	૩૮૮-૧ ૮ મુ
રહીવાન	૫૧૦-૨ રહિયાત
રાજલ	૧૬૬-૬, ૨૬૦-૨ રાજવી.
રાડ	૬૩૬-૬, ૬૧૭-૬ રાડ
રાડે	૫૧૦-૬ ૭
રાવકો	૧૬૨-૧ નાવાન

સાવલો	૪૩૯. ૧ સજ્જદરબાર.
સીઝ	૧૯૦. ૧, ૪૦૭. ૩ સજ્જપો, પ્રસન્નતા.
સીઝવટ	૭૪૪. ૧ સજ્જપો, પ્રસન્નતા.
સોફ	૭૨૫. ૨ સોખ ? વટ ? સોખ ૫૫. ૨, ૩૫૨. ૩, ૩૫૪. ૬, ૩૫૯. ૬, ૩૬૬. ૫, ૩૭૧. ૨, ૩૯૯. ૬, ૫૮૬. ૩ દમામ, સોફ.
સખે	૧૫૧. ૬ ?
સંડ	૨૪૭. ૫, ૫૯૦. ૧, લંડીલો ૧૬૬. ૩ લુચ્ચો,
સાખિલો	૧૯૬. ૪ સાખિલો, મહામુલો.
સાંક	૨૪૮. ૩ સાંકકું, ગાંકે નહિ તેલું, કયાંક.
લીસાર	૫૧૬. ૩ લેલાટ ૫૮૦. ૬ લલાટ.
લોલેલુ	૨૪૮. ૪ લોચન, આંખ
વણઉ	૨૫૨. ૩ દાદો
વર્ણવ	૪. ૨, ૧૩. ૧ વર્ણન.
વપ્રસીત	૫૩૭. ૩ વિપરીત.
વરત	૨૪૩. ૬, ૩૦૭. ૧ દોરકું.
વરબેવ	૪૫૭. ૩ સુંદર વેશ.
વરાં	૭૨૦. ૧ વાર.
વરુધો	૬૩૫. ૪ વિરૂપ.
વરેલુ	૩૮૨. ૪, ૪૨૪. ૪ વરેણ -- વરવા યોગ્ય
વર્ધ	૨૯૫. ૧ વૃખ ૨૬૮. ૪ વ્રખ ૩૫૫. ૨ વૃત્ત.
વર્ધભારુંક	૨૪૪. ૨ વૃષભ — આખલા ઉપર આડક — અસવાર એવા શંકર.
વર્ત	૫૦૫. ૪ વ્રત.
વધૂતિ	૫૦૦. ૪ વળતી, પછી.
વલ્લેક	૧૨. ૨, ૨૭. ૪, ૧૮૭. ૨, ૬૧૪. ૨ વલ્લેક ૧૮. ૨ વિલેક. -
વલ્લેત્ર	૩૫૫. ૨ વાવેત્ર ૨૩૧. ૨ વાવેતર.
વલ્લુ (વલ્લુ)	૨૪૫. ૬ કપાસ.
વૃત	૪૮૦. ૫, ૩૭૩. ૨ નકરી (યાદપૂરક), વ્રત.
વૃધ	૫૮૦. ૫ વૃધિ.

દ્રાપા (બહાર જવાબરૂપે)	૩૪૮ વૃધ્ન.
વર્તિયો	૪૦૧.૩ જોન યનિ
વાધાગ	૬૦૮.૧ ?
વિતનુ	૩૨૬.૧ અંજ વગરનો એવો અર્તગ
વિવાય	૧૧૮.૪ ?
વિશેષ	૧૪૫.૨ વેશોક ૫૦૫.૨ વિશેષ
વીએદર	૨૨૩.૬ વૃએદર, ભીમ
વીચે	૨૫૦.૩ વચમા
વીણાણી	૩૪૩.૧ વિણાણી — વિનાની.
વેસા	૨.૧ વીણા.
વેદ	૫૬.૩, ૧૩૧.૨, ૧૯૯.૨, ૨૧૨.૧; વેદ ૨૧૭.૪ નક્કી (પાદપૂરક)
ચાવટ	૧૮.૬ ચાવટ, ચાકડીવૃત્તિ
શિક્ષા	૬૯.૧ શિક્ષામણ.
સેવાત	૩૭૯.૪ મહવાસ
શ્રીપાત	૬૦૨.૫ સંન્યાસી, ત્યાગી
શ્રીમેલાપુર	૫૮.૩ શ્રીમેલા ૮૬.૧ ગામનુ નામ.
શ્રીમેલેલાણે	૬૯૨.૪ દેશનુ નામ
શ્રીક (બહાર જવાબરૂપે)	૦૬૦
—પાશ્ચાત્યમા)	
શ્રીવત	૬૦.૧, ૮૬.૧ લક્ષ્મીવત, ધનિક
શ્રીટી (બહાર જવાબરૂપે)	૩૬૯.૬ શ્રીટી ઉપાધ.૧ સૃષ્ટિ
સખી	૩૩૧.૪ સુખી.
સમભાષે ચો	૩૬૩.૧ ?
સંતાપ	૬૬૩.૧ ?
સરેણુ	૩૬૩.૧, ૩૮૨.૨, ૪૨૪.૨ ?
સંધુ	૨૫૫.૬ સંધુ
સંચ	૮૦.૪, ૧૮૮.૨ ભેદ, રથસ્થ.
સંધાચીવા	૧૭૬.૫ સંધાચી, બાથ ક્ષી
સાજ્ય	૭૨૮.૨ સજા ?
માધવી	૬૨.૧ સાધુ પુરુષ.

ચાપલીયો

સામઃ

સારન

તાલપત્ર

સેર

સાંચી

સાંશો

સાંશો

સીલ્લ

સીધ

સુક (મહાર જવાબપો)

સુખદેવ

સુખસુ

સુખ સર્મા

સુખ

સુદાનુ

સુન

સૂચે

સુગ

સીલીની

સેલી

સેવ

સેવને

સેવના

સીધ

સમીપત્ર

સ — સીધ

સરમ

સીતે

૧૮૩૦૧ દૂધ વંચનાર

૧૮૦૨, ૨૧૭૦૨, ૩૩૮૦૧, ૩૬૭૦૧.

૧૫૮૦૨ સામલ

૩૬૧૦૫ નારગી, ૩૬૧૦૫ ઘરલ, સાલગમખ

૩૬૩૦૧ ?

૨૮૮૦૧ સોનાર.

૫૭૫૦૧ રમલ

૩૫૫૦૫ સંચી

૨૩૮૦૧ સિધ કરવા નાપર મલો

૪૫૦૩, ૨૭૦૪, ૪૦૦૦૧ સંચી

૧૬૪૦૨ સાધ, સિધ કરવા મોગ

૮ ૩, ૧૬૪૦૨ સિધ

૩૬૨૦૧ સુખ.

૫૦૧ સુકદેવ

૩૦૧, ૫૦૧, ૬૯ ૨ સારી પેઠે જાલનાર

૨૧૧૦૨ સુખ કપાસ

૨૮૧૦૩ કુપલ

૨૭૦૦૩ મોકલાવું

૨૦૧ સનક

૮૫ ૪ ?

૧૪૨૦૩ થીંગડુ

૨૫૬૦૪ સિધના જેવી કેડના વળાકવાળી

૨૫૦ ૧ ?

૨ ૪ સેવ સેવવા મોગ

૨૧૦ ૫ સેવાને

૮ ૩ સેવર્પની સોપારી

૧૮૦૩, ૨૮૪ ૩, સીધુ ૨૮૬ ૨ સમુ

૬૮૧ ૩ સીકલ

૧૫ ૧, ૮૩ ૨, ૧૪૪ ૩, ૨૧૪ ૩,

૩૮૨૦૨, ૩૮૭ ૧, ૪૨૪ ૨ દેશનું નામ

૨૮૪૦૫ સર્મા, મહેવ

૪૦૦ ૪ સજી થાવ

ગ્રંથસૂચિ

૧. કોસંબી પર્યાનંદ જાનકાંબલ
૨. ડૉ. દલે જાનક Shamal's Sinh'arabatrishi
(Thesis-manuscript). 1964
Stories no. 28, 29, 30 & 31.
- ૩ (Translated by) The Ocean of Story
Tawney C. H (Somdeva's Katha Sarit-Sagar
(Edited by Vol X-Appendixes & Index)
Penzer N. M).
૪. Translated by The Decameron of Boccaccio
Payne John (Third day - Story nine).
૫. Funk & Wagnells Standard Dictionary of
Folklore, Vol. I-II
૬. સંતપ્રેમાનાથ (કોમલ) પ્રાચીનમ્ પદ્યપુગલમ્ (પદ્યચરિતમ્)
— સમ્પાદકે હિન્દીભાષાનુવાદસૂચિન —પ્રથમો ભાગ.
પંડિત પન્નાચાલ જીન — પ્રકાશન
સંસ્થા — ભારતીય જ્ઞાનપીઠ, કાશી
— હનુમાનકથા
- ૭ સમનાસાયણ વિ પાઠક પ્રાચીન ગુજરાતી છંદો
(પ્રકરણ ૫ તથા પ્રકરણ ૭)
૮. વિમલસૂરિ વલ્લભચરિત (પ્રાકૃત — જુઓ ઉદ્દેશ ૧૫,
૧૬, ૧૭, અને ૧૮માંથી કથાતાર).
૯. વૈદ્ય ભારતી મધ્યકાલીન રાસસાધિત
(૧૨મી થી ૧૮મી સદી).

૧. નેત્રજીતિ ને સંસ્કૃતભેદનો ચર્ચા
(સંપાદક દિગ્વિજય મુનશ-૨ નવા યોગે સંલેખનની
-અનુભવી વિદ્યા સંયોજન સંસ્થાના ૧૯૬૭).
૨. પદ્મવતી ચર્ચા
મુદ્રણસ્થાન:નવસારી
૩. મદનમોદના
(સંપાદક ડ. યુ. ભાષાણી - ભારતીય વિદ્યા
સંયોજન સંસ્થાના - ૧૯૫૫).
૪. મદનમોદના
(સંપાદક સ્મરનરાય સારથ - મુર્બર સંપ-
દના સંસ્થાના).
૫. વેનાજપથીતી
(સંપાદક અંબાલાલ સ. પટેલ - ૧૯૬૨
ભારતીય વિદ્યા સંયોજન સંસ્થાના).
૬. મુદ્રપદ્મિતી
(અજ્ઞાત પ્રકાશન).
૭. સિદ્ધાન્તજત્રીથી
(સંપાદક - ડ. યુ. ભાષાણી - ભારતીય
વિદ્યા સંયોજન સંસ્થાના).

૧૧. શેક્સપિયર

All's Well That Ends Well, P 281-313
(From The Complete Works
of Shakespeare - The Home
-Library Club).

૧૨. સંપદાસ ગમિવાચક
- સિદ્ધિ

વસુદેવ - હિંદી - પ્રથમ ખંડ - આપાંતરકાર
ભોગીલાલ જી. સરિસરા.

૧૩. સાકરલાલ નુપજશંકર યાત્રિક
(આપાંતરકાર)

વિનોબદેશ.

૧૪. મુન્દરમૂ (ત્રિભોવનદાસ લુહાર) વિવાસી અને બીજી વાનો.

૧૫. સોમદેવ * કથાનિઃસાગર ભા. ૧. ૨.
૧૬. Stith Thompson The Folk-tale - The Dryden Press - New York.
૧૭. Stith Thompson. Motif - Index - Vol. VI.
(Index-Volume-Indiana University Press).
૧૮. સ્વર્ણભૂદેવ (કવિરાજ વિરચિત) પદમવરિત (અપભ્રંશ કાવ્ય - પ્રથમ ભાગ - વિદ્યાપરકાષ્ઠ - હિન્દી અનુવાદક દેવેન્દ્રકુમાર જોશ - ભારતીય જ્ઞાનપીઠ, કાશી - સંપિ ૧૮, ૧૯ અને ૨૦).
૧૯. ભોગીલાલ જી. સાંઠેમરા પંચનંત્ર (ગુજરાતી અનુવાદ)
૨૦. પ્રકાશક પરિષદ પુસ્તકાલય - મુરતી બ્રહ્મીન પુનર્જીની અનહી મોટી વાતો (વારતા ૨૩ - ભદ્રાભામિની તથા વારતા ૨૯ - સોવરિત્ર).

શુદ્ધિપત્રક

પૃષ્ઠ	અશુદ્ધિ	શુદ્ધિ
લે બોલ — ૨	ઉત્તર ગુજરાતમાં	ઉત્તર ગુજરાતમાં
" "	શામળની કથાઆશોજનનો	શામળની કથા- આશોજનનાનો
" "	વાર્તા છે, શું કામ ?	વાર્તા છે; શું કામ ?
જામશી ને સંપાદન- પદ્ધતિ — ૬	સં. ૧૯૮૦—૨૦ ની	ઈ. સ. ૧૯૧૮—૨૦ ની
" ૭	લીટીલી આંકેલા છે.	લીટીલી આંકેલા છે.
" ૧૦	ગ્રન્થ (?)	ગ્રન્થ (૫૪૩)
વિવેચન ૧૬	યો ગુનખો ?	યો ગુનો ?
" ૨૭	(Exile)	(Exile)
મૂળ પાઠ (પાદટીપ) ૪૯	માસા જા.	માસા જા.
" ૮૩	૫૮૬ • ૨	૫૮૬ • ૪